

САМИ АБДУҚАХХОР

ҚОЯЛАР ВА СОЯЛАР

Масаллар
Шеърӣй фелъетонлар
Ҳажвлар, ҳазиллар
Пародиялар
Ҳажвий ҳикоялар

ТОШКЕНТ
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
1983

Соф қалбли одамлар ўхшар қояга,
Ҳеч қачон нурамас — мангу бу ҚОЯ!
Қўли эрилар-чи, ўхшар сояга,
Ҳажв тигин санчдим — айқолсин СОЯ!

А 70403—211
М352 (04)—83 Доп. 83

Уз 2

САМИ АБДУҚАҲҲОР ҲАҚИДА

Сами Абдуқаҳҳор ўзи учун енгил бўлмаган касб танлади. Танлаганига ҳам анча бўлди — унинг илк шеър, масал, ҳикоялари матбуот саҳифаларида нашр этилганига қарийб ярим аср тўлди.

Шундан бери ёзувчи қийин сатира жанрига садоқат билан хизмат қиляпти.

Қийинлиги нимада? Гап шундаки, сатирик ёзувчининг асарларида баъзи бир шахслар ўзларини таниб қолиб, у билан «аразлашиб» юришади. Яна шуниси қизиқки, ёзувчининг асарлари билан бирга, «аразчилари» ҳам ортиб боради.

Сами Абдуқаҳҳор ўн бешдан ортиқ масал, ҳажвий ҳикоя, шеърини фельетон (бошқа китоблари бу ҳисобга кирмайди) тўпламларини чоп эттирди. Тўпламлари ўзбек ва рус тилларида Москва, Тошкент шаҳарларида нашр этилди.

«Ҳовли олма, қўшни ол» деган ўзбек халқ мақоли бор. Мен Сами Абдуқаҳҳорни қўшниликка танлаган бўлардим. Чунки, биз иккимиз ҳам ўз ижодимизда юлғич, алдоқчи, ишёқмасларга қарши аёвсиз ўт очамиз, қисқаси, софдил кишиларнинг тинч яшаб, унумли ишлаши учун ҳалал берувчиларга қарши курашиб келамиз. Шу маънода Сами Абдуқаҳҳор бир қатор сатирик асарлари билан кузатувчан ва ўткир сўз устаси эканлигини исботлаб берди.

Иттифоқдош республикаларда сатирик жанрнинг имконияти кенгайиб, мавқеи мустаҳкамланиб бориши жуда кўнглили. Миллий ёзувчилар сўз ўқини нишонга аниқ уриб, ўз халқига, буюк қурилишларда коммунистик партияга яқин ёрдамчи бўлишлари жуда ҳам яхши.

Мана, ўн беш йилдирки, Сами Абдуқаҳҳор «Наштар» сатирик киножурналининг масъул котиби. Ёзувчининг иш кабинети — ижод хонаси, у ёзув столи ёнида ўтириб журнал редакцияси иши билан ўз ижодини ёнма-ён олиб бормоқда.

Уйлашимча, бу унга ҳаётни чуқурроқ билишидагина эмас, юлғич, бракчи, ваъдабоз, қисқаси, ўзбек сатирик киножурналининг барча «қаҳрамон»лари бахтига қарши, ҳаёт қатламларига чуқур кириб боришида катта ёрдам беради.

Шу қисқа сўзбошида мен Сами Абдуқаҳҳорга яна ҳам юксак парвоз, янги ижодий муваффақиятлар, ўқувчилар билан эса тез-тез учрашиб туришини истаб қоламан.

Олтиш ёшинг қутлуғ бўлсин, қадрдон дўстим!

Сергей Михалков
Социалетик Меҳнат Қаҳрамони, Ленин
мукофоти лауреати, Бутуниттифоқ «Фитиль»
сатирик киножурнали бош редактори.

**МАСАЛЛАР
ШЕЪРИЙ ФЕЛЬЕТОНЛАР
ҲАЖВЛАР, ҲАЗИЛЛАР
ПАРОДИЯЛАР**

МАСАЛЛАР

ЕҒОЧ ҚОШИҚ БИЛАН НОН

Хонани тўлдириб ўтирар меҳмон,
Улар ҳурматига ёзиқ дастурхон...
Ўйин-кулги авжда, суҳбат ҳам қизғин.
Бирдан Еғоч қошиқ гапнинг қизғин
Бошлаб қолиб деди:— Жуда кўп хилим,
Очиғи, шу сабаб, узундир тилим...
Аслим ёғочдан-у, ошсин деб баҳо,
Кумушдан яшар, тилладан гоҳо...
Яхши ҳам мен борман — ҳар қўлда азиз,
Мен борман, мен билан ҳар овқат лазиз.
Мен бўлмасам ҳамма ўларди очдан,
Ҳурматим жойига қўйинг шу важдан!
Дастурхон безағи ўзимман — ўзим,
Шу қатъий сўзим:
Доим тўйдираман боқиб ҳаммани,
Таъзим қилинг менга, қадрланг мени!..

Чидаб туролмади оддий Оби Нон,

Деди шу он:

— Эй, Еғоч Қошиқ,

Мақтанма ошиқ,

Гар бўлса неъматга тўла дастурхон,
Сенсиз ҳам тўяжак мезбону меҳмон!..

ҚУНДУЗЛАР ВА АЙИҚ

Дув-дув гап Қундузлар маҳалласида,
Юз берди бу нарса ёз палласида.
Азалдан маълумдир Қундузлар ниши,
Ажойиб бинолар, уйлар қуриши...

Мана уй солинар. Иш жуда қизғин,
(Сизлар ҳам эшитинг гапнинг қизигин.)
Моҳир бинокорлар, юмуш биларлар,
Устаси паранг — у тахта тиларлар
Сояда ётишар... Ором олишар...
Бир гала ёш Қундуз бино солишар:
 ғишт қуяр,
 Ер ўяр,
 Билишмас режа...

Мана, натижа:

Қинғир-қийшиқ бир уй турар соҳилда,
Минг азоб ичида битди шу хилда.
Шу палла дарёда тез ҳайдаб қайиқ,
Утиб кетар эди ёнбошдан Айиқ.
Ҳайрат билан боқди, ташлади савол:
— Нечун Уста Қундуз ётар бемалол?
Иш билан банд фақат гўдак Қундузлар?
— Ҳунар ўргатяпмиз!— дер Уста:— Бизлар!
— Яхши истак,— деди Айиқ ўй суриб,—
Аммо, ўргатинглар аввал уй қуриб!

* * *

Ўргатмоқ керакдир ёшларга ҳунар,
Яхши ҳикмат бор-ку, ҳунардан унар!

ГУЛЗОР БИЛАН ГУМАЙ

Бир боғбон боғида жўяк оралаб,
Турли хил гул экди роса саралаб.
Атир гул, сафсару арғувон, чечак,
Боғ ҳуснига ҳусн қўшдилар бешак.
 Бироқ, Боғбон сезмай,
Унга қўшилиб ўсди бир Гумай.
Хўп гердайиб гапга тушди у:
— Қаранг, қўшилдим-у, сиз қандай сулув...
Мисоли камалак, ранг-баранг, гўзал.
Бошқа Гулзор кўриб бўлади ўсал.
Менгаям тан беринглар-да сал!
Кўринглар, зебосиз, мисли тўлин ой,
Бир чиройларингга қўшдим минг чирой!
Шу йўсинда Гумай тоза кўпирди,
 Жавраб лоф урди.
Бирдан кўзи тушиб қолди Боғбоннинг,

Юлиб ташлади шу оннинг —
Узидаёқ!

* * *

Билиб қўй ўртоқ,
Мақтанчоқ гапирар ўзини билмай,
Мисоли Ғумай.

ОЛИНГАН МАЖБУРИЯТ

С. Михалковдан)

Ота-онасига бир ўйинқароқ —
Бола тантанали ваъда берибди:
«Аълочи бўламан, ишонинг!» дебди.
Лекин аҳвол қопти ўзгармай мутлоқ,
Китоб билан бола бўлмабди иноқ.
Сўнгра пайдо бўлди, табиий гапки,
Кундалик дафтарда иккита «икки»!
Уйимда қолмай деб жанжал-балога
Ўзгартди «икки»ни у «уч» баҳога.
Ўйлаб кўрса чатоқ, барибир ёмон,
Нордон гап эшитар, чиқар тўполон.

Шуни сезди-ю,

«Уч»ни «беш» қилиб тузатди шу он,
Шод-хуррам уйига кириб келди у.
Ҳамма қутлар, мақтар, юзларда кулгу...
Кинога етаклаб силаб-сийпашди,
Пирожний тутишиб, роса сийлашди...

Мана у улғайди,

Ичиши вино,

Ҳурмат зўр,

Ўзига қўйганди бино...

Зиёфатда тўрда ўтирар доим,
Газетада расми... сўзи мулойим.
Афсус, орденга ҳам бўлган сазовор,

Уни кўрганим бор:

Кўз бўяр — беор!

Мажбурият олиб ишда, қуришда,
«Икки»ни «беш» қилар ҳар қандай ишда!

* * *

Дўстим, илтимос шу: бўл ҳушёр, дадил,
«Икки» билан «беш»нинг фарқин қила бил!

САРАТОННИНГ САРИҚ КУНИДА

Саратон ёндирган энг иссиқ кунда,
Чўчқага гап отди қўрада Эчки:
«Иссиқда ҳарсиллаб ётгунча бунда,
Ташқарига чиқиб мацца қилсанг-чи!
Ажойиб кўлмақ бор, ёнбошла, ётвол!»
«Э, ҳозир бу кўлмақ бўлмоқда увол,
Мацца қилиб ётардим аллақачоноқ,

Бироқ,

Унда ётибди бир кайфи тароқ!
(Ҳар дам олиш кунни келар эртароқ)
Сўнг пивоходанан у чиқиб,
Ётади кўлмакка бошини тиқиб!..»

* * *

Бу кичик қиссадан ҳисса нима денг?
Баъзилар Чўчқага ўзин қилар тенг!..

ОДДИЙ СПРАВКА

Ёзмоқ бўлиб янги бир масал,
Бошладим. Лекин, иш юришмади сал.
Арслон юбилейи эди мавзуим,
У қанча яшайди? Билмайман ўзим.
Сим қоқдим Ҳайвонот боғига шу зум.
Илтмосим айтдим — ёрдам берингиз!

Улар гапни чўзмай узоқ,

Дейишди: «— Бироқ,

Бу ерга шахсан бир келинг ўзингиз!
Телефонда берилмас маълумот бундай!»
Нима ҳам қиласан? Бордим мен атай.
Справка керак. Шундай!
«Қаердансиз? Қимсиз?» — «Масал муаллифи.
Шоирман» дедим.

«Кутиш керак!» дейишди. Мен ҳайрон эдим:
«Кутмоқ нега? Ёки чалкашми савол?»
«Йўқ, йўқ, савол равшан... Шундай, тартиб, ҳоли...»
Ноилож кутдим мен, хўп бўлиб гаранг.
«Арслон ит эмас! (Ҳа, гапни қаранг!)
Қоғоз ёзиб келинг — Илтмоснома,
Сўнг жавоб оласиз — битар ҳангома!..»
Хўш, сўнг нима билан тугади денг иш?

Зарур бўлди Брэм китобин топиш...
Ундан ўқидим мен талай маълумот,
Яна бўлак кўп ғаройбот...

* * *

Баъзилар «хушёрлик» кўрсатар шундай,
Жавобгар бўлмай деб жиндай,
Ўзи очик қолдирар темир сайдиғин,
Ичида юмалоқ муҳр ҳам тағин!..

БОЛА ВА УТКИНЧИ

«Қут...қо...ринг...лар!.. Вой! Вой!
Чўкиб... кетяпман!..»
«Мана кўрдингми — деб койир ўткинчи
Сувдаги бахтсизни.— Сенга айтяпман,
Ўзинг-чи,
Нега тушақолдинг энг чуқур жойга?
Вой-бўў... чўмилганда қарадинг қайга?
Билмайсанми сувга тушган чоқ,
Керак эди жуда эҳтиёт бўлмоқ!
Бундан сўнг ҳазир бўл, чўмилгин билиб!»
Ўткинчи жоврарди насиҳат қилиб,
Бола қуруқ гапдан топмайин нажот,
хайҳот,
Оқим олиб кетди гирдоб-ўпқонга!

* * *

Шундайлар бор, айтай уққанга:
Қуруқ насиҳат-ла этади ёрдам,
Ўзи жонини койитмас бир дам!..

БҮРИ ИНИДА

Оч Бўри қишлоқдан саҳар паллада,
Бир қўйни инига келди ўмариб.
Бўринисо кўриб лол қолди, ҳа-да,
Уриша кетди у энгим шимариб:

— Нима бўлди сенга! Қўзинг қаёқда?
Ўлаксадан бўлак йўқмиди олсанг?!

Шуям қўй бўлганими — турмас оёқда,
Мушукдан хароб-а келтирган ўлжаиғ!..

— Қўп койима, ахир...— юпатди Бўри,—
Мен кирган фермада шундай ҳамма қўй!
Қаровсиз қолганми... қурибди шўри,
Энди у фермага бормайман, ке, қўй!..

Бўринисо кулди:— Эй, пандавақи,
Нимаям қилардинг фермага бориб?
Мудир қўрасида ўнта бўрдоқи,
Ана ўшалардан кел-да ўмариб!..

ТУЯ БИЛАН ҚҰЙ

Бир куни Қўй билан Туя
«Чўллаб кетдик, юр ошна!» дея,
Дарёга келдилар қоқ туш маҳали.
Сувга тўйди Туя, Қўй тушмай ҳали.

Қўй деди:— Айтгин аввали,
Шу сув ичаётган жойинг саёзми,
Мен ҳам тушсам, суви озми?
— Э!— деди Туябой,— ўзинг кўр ахир,
Сув чиқмас тиззамга, тақир!
Бемалол тушабер! Қўрқасанми ё?

Қўй тушиб улгурмай оқизди дарё!

* * *

Эй Қўй,
Билиб қўй,
Уз бўйингга қараб тўн бич,
Сўнг сув ич...

БОЛТА БИЛАН КЕТМОН

Кеч кириб даладан қайтганда Кетмон,
Кенг ҳовлида Болта ёрарди тўнка.
Улар саломлашиб, сарой киришгач,
Иккиси дардлашди, қилишди ўпка:

— Биласанми, ошна,— сўз қотди Болта,—
Улардай чарчадим, билмайман тиним.

Гарчанд бўлса ҳамки жоним темирдан,
Дам олай дейман-да, тўғрими, иним?
Каллайи саҳарлаб ишим бошланар:
Талай ўтин ёриб, кесаман дарахт.
Бир нафас ҳордиқ йўқ, қурийди тинкам,
Бетиним ишлагач бўламан карахт...

— Менда ҳам аҳвол шу!— сўз қўшди Кетмон,—
Кун тиғида ишлаш тушган бошимга.
Битмайди бирон иш далада менсиз,
Ўзим ҳам ҳайронман ўз бардошимга!..

Ҳали жуда тўғри айтдинг, Болтабой,
Жонимиз темирдан бўлган чоқда ҳам
Юмуш еб ташларкан, ўлиб бўядик-ку,
Биз ҳам энди жиндак олайлик-да дам...

Саройда қолишди эски икки дўст,
Кетмон чопилмади, мана ёз келди.
Ҳеч ким ўтин ёрмас, Болтабой бекор,
Бетутун, беминнат уйга газ келди...

Шу қўйи ётдилар саройдан жилмай,
Болта билан Кетмон, билмадим қанча?
Ойлар ўтди. Бироқ, ҳеч ким тегмади,
Улар ётди узоқ шу ётганича...

Бир куни қарашса — занглаб кетибди,
Таниб бўлмас эди улар юзини!
Одам ҳам тушади шу ҳолга албат,
Меҳнатга урмаса агар ўзини!..

ЭТИКДЎЗ

(А. С. Пушкиндан)

Бир куни Этикдўз сувратга қараб,
Пойафзалдан топди кичик бир нуқсон.
Мўйқалам-ла Рассом тузатди шу он.
Этикдўз-чи, қўлин белига тираб,
Ҳамон берарди танбеҳ:

«Эҳ,

Юзин солибсиз қийшиқ,
Бу сийна айтинг-чи, намунча очиқ?..»

Тоқати тоқ бўлиб деди Апеллес:
«Этикдан юқорин қўяқоласиз!»

Мен бунда бир дўстни тутяпман кўзда,
Билмадим, соз билур у не соҳани?
Қатъий мушоҳада юритар сўзда,
Гарчанд билмас ўзи ҳеч бир вақони.
Олам ҳақда фикр юритмай тезда,
Қанийди этикка берса баҳони!..

БУРГАНИНГ СИРИ

Бир «Бурга»ни билардим кўпдан,
Яхши ўртоқ, ажралмас тўпдан.
Биров келса қутишга муштоқ...
Кеча кўрдим: ўзгарган бироқ,
Меҳмонларга боқмайин қия,
Қайтарди у: «Эрта кел!» дея!

* * *

Билдим, дўстлар ушбу иллатни,
Чаққан экан бюрократни!..

ЖИЙРОН БИЛАН БҮРИ

Кенг яйловда яшар Жийрон от,
Зап меҳнаткаш, ювош, бақувват.

Кирмасин ёв —

Деб, катта яйлов

Атрофига ўрнатганди гов.

Бир кун Бўри говга юзланиб,

Ҳасад билан деди қизганиб:

— У-ҳў!.. Қаранг, қанча беҳисоб бойлик,

Мол-мулк, боғ-роғ, экинзор, сойлик!

Муңча сероб, муңча ҳам кўркам...

Нега мен-ла кўрмайди баҳам!?

Сакраб тушди у говни бузиб.

Жийрон деди ғазаби қўзиб:

— Қоч, кет, Бўри, биров еридан,
Топилган ҳаммаси меҳнат теридан!..

Лекин Бўри сурбетлик қилиб,
Яйлов ичра кирди суқилиб.

Иззатини билмаган Бўри,
Куриди шўри.
Тепки еб Жийрондан, кўтарди фарёд:
— Хужум қилди менга Жийрон от!..

* * *

Халқда бор шундай бир қисса.
Лекин Бўри эслатди дарҳол,
Океан ортида бундай ҳол
Ошиб тушар бундан ўн қисса!..

ҚАЛАМ БИЛАН ҚОҒОЗ

Оппоқ Қоғоз билан оддий бир Қалам
Ёзув столида учрашди бирров.
— Афсус...— деди Қоғоз,— оҳ, қандай алам,
Оқ эдим, қоп-қора демасди биров.
Дўстим, бекор мени қилдинг қоп-қора,
Чиройим ҳам кетди, юзимга қара!
— Э, бефаҳм!— Стол жеркиди тажанг,—
Шоир қаламидан тўлди саҳифанг,
Асрлар яшайсан, қимматинг ошар,
Инсон ақли тўла саҳифанг яшар!

УРГИМЧАК БИЛАН ЧИВИН

Баланд бир бўғотга кул ранг тўр илиб,
Яшарди кайф-сафо қилиб
Қари Ургимчак.
Қориндор, савлатли, мисоли гупчак.
Бир куни дафъатан шу ҳолни кўрмиш,
Девордан чиқарди Чивин ўрмалаб,
Дарҳол қарши олди уни эркалаб:
— Ҳа, ҳа бардаммисиз, Чивинбой ошна?
Сизни кўпдан эдим кўрмоққа ташна,
Кеча сўзлаб берди Қовоқаримиз:
«Ҳамжиҳат яшайлик, дейди, баримиз.
Бўлмаса ошнангни қўли, тираги,
Шундайин ҳаётнинг борми кераги?!
Тўғри, ўзингиздан қилинг-чи қиёс,
Муҳтожликда ўтар сизда қишу ёз.
Сизга чўзай дейман ёрдам қўлимни,

Ҳеч раво кўрмайман дўстга ўлимни!
Келинг энди, олинг не истасангиз —
Молу мулк, озуқа, ҳатто пулимни...»

Бу гапдан Чивинбой эриб, талтайиб,
«Хўп», деди.

Ургимчак унга атайи
Ип ташлади.

— Чирмаш, чиқа қол тезроқ!—
Тортиб олди, уни тўрга зумдаёқ.
Улжаси устига келди-ю чаққон,
Сўнг сўра бошлади уни беармон.

* * *

Шунақа ҳар дам,
Океан ортидан берилган «ёрдам!»

АЙИҚ — ВАЪЗХОН

Айиқполвон жондорларни ўрмонга тўллаб,
Сўз бошлади салмоқ билан сув ҳўплаб:
— Лозим бўлиб қолди сизларни терғаш!
(Утказарди каттакон кенгаш...)
Узун қулоқ Қуён!
Аланглама у ён-бу ён.
Сабзини сен барги билан е!
Айтганимни барча қуёнларга де!
Сенлар ҳам исрофгар Тулки, Қурбақа!
Сен-чи, Тошбақа,
Экинларни босма юрганда,
Қинғир оёқ ташлама йўл турганда!
Рост-да, исроф бўлса жон ачишади.
Баъзилар тежашдан қочишади...
Хулласи калом,
Ҳаммани койиди Айиқ номма-ном...
Кенгаш битиб, барча тарқалди,
Айиқбой ҳам инга йўл олди.
«Тўхта!— деди,— қисқа бўлсин йўл!
Айланиб юришга вақтим йўқ-ку мўл!
Кесиб ўта қолай артель полизин,
Айлансам йўлим кўп бўлади узун!»
Айиқбой кетди секин,
Пайҳон этиб
Босиб экин...

Қўриқчи Қуён шу чоқ келди етиб
Полизига.
Қўзи тушди Айиқ изига.
Тилсиз қолди шу он!
(Маълум-ку, азалдан Қуён!)
Пешанасида совуқ тер...
Нима ҳам дер?
Қараб қолаверди Айиқбойнинг кетишига!..

* * *

Фазилатдир ҳар кишига,
Монанд бўлса сўз ишига!

ДАРЕ БИЛАН ЖИЛГА

Бирдан шаррос қўйди баҳор жаласи,
Бўғотга беркинди Чумчуқ галаси.
Дам ўтмай қирдан кўпириб, тошиб,
Шиддати зўр, керилиб, ошиб,
Тушиб келди кичик бир Жилга.
Ўзи анча саёз, серкўпик, лойқа...
Водийдан ўтарди Дарёи азим,
Вазмин оқишида салобат, виқор,
Кўрдик, ёнидан кичик сув оқар,
Деди:— Бизга бирлашмоқ лозим!
Бирлашиб водийга ҳаёт элтамиз,
Нур бўлур элга ҳар бир қатраминиз...
Наҳот якка қолсанг?
Қара бўйимга!
— Қўшилмоқни келтирмайман ўйимга!
Нима қилдим сенга қўшилиб.
Яхши эмасми ўзим оқсам жўш уриб?
Истасам ҳар томон суза оламан,
Истасам говни ҳам буза оламан.
Қудратимга ўзинг ҳам тан бер-да андақ,
(Сув юзида фақат сузарди, пўкак...)
Ўзбошимча кетаверди...
Туну кун юрди,
Дуч келиб эртаси Жилга қумлоққа,
Сингиб кетди буткул тупроққа.

* * *

Халқ мақоли:— Бирлашган ўзар,
Бирлашмаган тўзар,
Бормас узоққа!..

АМАЛДОР ЧИТТАК

Лочин бир Читтакни дабдурустан,
Амалдор қилиб қўйди қушлар устидан...
Энди иш бошқача, тартиб ҳам янги,
Шундан бери ўзгарган Читтак оҳанги:
Баъзи қушга меҳрибон, учса кузатар,
Баъзига-чи, маслаҳатгўй, нуқсон тузатар.
Бир кун икки бола қоқ туш вақтида,
Дарахтнинг бир азим шохи ёқди-да,
Унга қушлар учун ин ўрнатишди.
Оз ўтмай бу инга бир Саъва тушди.
— Мана!— деди керилиб Читтак,—
Раҳмат десанг бўларди жиндак!
Ахир, ин қурдирдим атайлаб сенга!
(Шу-шу Саъва бир умр қарздор унга!)
Бошқа бир кун Читтак дарахтдан
Тушириб юборди Фурракнинг уйин.
Шикоят бўлишин сезиб дафъатан:
— Мен эмас!— деди у, товлади бўйин,—
Фуррак, сен кўрмаганмидинг ўша чоқ,
Бошқа шохда Чумчуқ учган аргимчоқ!
Биз икков туширдик, ёлғиз мен эмас!—
Чумчуқ-чи, бирон сўз демас.
(Ҳар қалай, билади: Читтак амалдор
Эҳтимол фойдаси тегиб ҳам қолар!)

* * *

Баъзан учратамиз шундай Читтакни:
Яхши ишда «Мен!» деб тоза кўпирар.
Гап тегар бўлса-чи, урар жуфтакни.
Еки «Биз!» дейди, ё билмаган бўлар!

ТАҚА БИЛАН ЭЧКИ

Бир кун Тарғил Хўкиз қўққисдан,
Оғилхонасига чақирди меҳмон.
Яқинларга хабар бердирди шу он,

Қадрдон Така ҳам чиқмади эслаң.
Хўкиз деди:— Оппоққина Эчкилар ҳам бўлади.
Келсанг кўнглинг тўлади...

Эртасига Така отланди роса:
Зўр бериб юнг тараб, тозалаб туёқ.
Эчки разм солса,
Жўпамоқчи Така ҳозироқ.
Энди йўлга тушай деганда... бироқ,
— Мен-чи?— деди Эчки мулойим,—
Елғиз ташлаб кетасиз доим!..
— Бее...— деди Така,—кўзинг тушмаганми ўзингга?

Айта қолай юзингга:
Сен жуда ҳам қариб-тўзгансан,
Юнглиринг оқариб, анча озгансан.
Менинг бўлса йўригим бўлак:
Ҳали ёшман, барноман; менда номус бор...
Сен билан юргани мен қиламан ор.
Бормайсан зинҳор!

— Гапинг тўғри, энди шундай кўринсам керак,
Мен қариганим учун сен ёшсан, демак!—
...Зиёфат соз бўлди, кўп бўлди эмиш,
Лекин Така кўнгли тўлмаган эмиш...
Чунки Эчкинойлар унга боқмабди,
Биронтасига ҳам ёқмабди!..

* * *

Баъзан учраб қолар шундай Такалар,
Еки акалар?!

БОДРИНГ БИЛАН ҚОВУН

Дастурхонда кўп эди эмиш,
Мева-чева, пистаю кишмиш.
Бирдан Бодринг деди:— Эшитгин, ўртоқ,
Мендан ширин, мендан ўткирроқ,
Эртапишар ҳамда зарурроқ,
Бирон мева йўқ!

Қовун деди:— Кўнглинг бўлсин тўқ!
Мен йўғимда шундай узундир тилинг.

* * *

Шундан қиёс қилинг!

ЛАГАНБАРДОРНИНГ ХАВОТИРИ

Бошлиқ хузурида ўтирар Норқул,
Оғзи қулоғида, кулади нуқул,
Унинг сўзин тинглар: вужуди — қулоқ!
Оёғи остида мисоли тупроқ.
Лекин бошлиқ сезмай Норқул «иззатин»,
Лоқайд боқиб бошлиқ ўтар хизматин.
Шу палла бир пашша виз этиб елиб,
Норқулнинг юзига қўнади келиб.
Эти жимирлашиб титради лаби,
Ғаши келар ари талаган каби.
Аммо қимир этмас мисоли ҳайкал,
Азият етгудай қимирласа сал.
Бошлиқ ғаши келиб унга сўз қотди:
— Нега ҳайдамайсиз у касофатни!
Тортиниб, қимтиниб жавоб берди у:
— Ахир ўзларидан келиб қўнди-ку!..

УЗУН ТИЛ

Тиллақўнғиз катта. Ўрмон бошқарар,
Ўтирса у, турар бошқалар.
Мўйловдору тарвуздек семиз,
Юзлари қирмиз...
Бир кун Майна юборди шошилинч заказ,
«Сир тутилсин!» — дея берилди наказ.
Зарур экан муҳим ишга икки-уч терак,
Майна бир ҳафтада олиши керак.
Тиллақўнғиз шу заҳоти бериб йўл-йўриқ,
Чиқарди буйруқ:
«Сир тутинг! Ажратинг оқни қорадан!..»
Бир ҳафтача ўтди орадан.
Бир кун қараса, ўзи ҳам ҳайрон:
Сир ҳаммага аён...
Ўртоғи Чигиртка илжайиб боқди,
Қўнғизнинг елкасин эркалаб қоқди:
— Заказинг билан табрик этамиз!
— Бу сирни ким айтди сенга, бетамиз?
Гаранг бўлган Қўнғиз юзи буришди.
Ҳаммани чақириб бир-бир уришди.
«...Узун тилни топиб шу онда,
Ҳайдайман, ўрин йўқ унга ўрмонда!..»
Лекин, ўйлаб кўрса;
Ўзи ўша кун
Қўнғиз Бекасига сўзловди сирин.

* * *

Бир заводда кўрувдим узун тил, сергап...
Номи Тилла бўлса ҳамки, турилса тергаб!..

ҚУЁН БИЛАН КИРПИ

Йўл устида Қуён бир ўра кўриб,
Деди:— Ким қазиган, нега ва қачон?
Чуқурми, неси бор? Айланиб юриб,—
Илгари кўрмабман!— шундай деб Қуён,
Бир сакраб тушди ўрага.
Тушдию, чиқолмади қайтиб.
Утиб қолди Қирпи ашула айтиб.
— Дўстим,— деди Қуён,— қўл бер, чиқайин.
— Йиқилдингми?
— Йўқ, ўзим тушдим атайин.
— Эҳ, бетайин!
Тушмасдан чиқишни ўйлашинг керак!

* * *

Ҳар ишни олдиндан билиб қил, демак!

ДАРАХТ ВА БОЛТА

Уткир дам Пўлат Болта,
Бор кучин йиққан ҳолда,
Қулочкашлаб урилар,
Шох-шаббалар зириллар...
Ҳасратидан чиқиб чанг,
Дарахт дерди:— Эҳ, аттанг,
Тик боқмайин юзимга,
Зарб урар илдизимга!
Олиб ўзимдан даста
Этар мени шикаста...

ҚУНДУЗОЙ БИЛАН БУРСИҚБОЙ

— Қурилиш мактабин битирди қизим,
Имтиёзли диплом олди, ёлғизим!—
Она Қундуз шундай мақтанар тинмай

Ва босар-тусарин билмай:
— Мўйнаси ялтироқ, кўзи чиройли,
Нимасини айтай ўзи чиройли!..

Мақтов, гурур билан ўтди бир ҳафта
Ва лекин қиз келди уйига хафа:

— Туринг, ойи, боринг у ёқ-бу ёққа,
Мени йўллашмоқчи узоқ Қишлоққа!
Уша ерда ишлаб, уй қураармишман,
Кў-ў-ў-п турармишман...

Чор тараф чопинг,

Тез бир иш топинг,

Ақал юборишсин қўшни Булоққа!..

Она Қундуз ҳалак, елди-югурди,
Минг бир остонага бошини урди...
Аммо иш топмади, бўлмади чора,
Кейин бошқа йўлга кирди тез ора.
Сойдан чопиб ўтиб кирди Ўрмонга,

Аланглаб у ён-бу ёнга,

Шошилинич қидирди Қирпи уйини.

Тасодифан Бўрсиқ тўхтатди уни:

— Салом, Она Қундуз, қалай ишларинг,

Омон юрибдими жигаргўшаларинг?..

Ташвишли боқасан, нима гап ўзи?

Она Қундуз айёр қисганча кўзин,

Мақтаб кетди қизин:

Танҳо оламда,

Бахтли бўлсин дейман, ёлғиз болам-да!

Хўп десанг, бирга юр, таништирайин,

Иккингишни, майли, қовуштирайин!

Бўрсиқ бир нима деб, очмаёқ оғиз,

Етаклаб келди у.

Қундузойга тез —

Ёқиб қолди Она топган Бўрсиқбой...

Лекин тўйларидан ўтмай ярим ой,

— Мен сувдан қўрқаман! Маконим — Ўрмон!

Шу кичик бир Қўл ҳам мен учун Уммон!.. —

Дея Бўрсиқ ташлаб кетди Қундузни,

Сўндириб Қундузнинг бахт юлдузини...

Кўз ёш тўкиб, дод деб қолган келинга,

Қирпи кулиб деди:— Бери келинг-а,

Биласиз, уй қурмоқ ғоят мушкул иш,

Ундан ҳам мушкулдир чин турмуш қуриш.

Ҳаётга чап бериш керакмас асло,

Оқибатда ўзинг бўласан расво!..

* * *

Учраса Сизга ҳам шундай Қундузой,
Ҳолига вой!..

ИККИ ХАТ

Почта қутисида учрашиб қолиб,
Бир Узун хат деди Қисқани койиб:
— Сен ҳам хатми, мунча қисқасан ўзинг?
Бўйингча бордир мазмунинг.
Ҳали ўқилмаёқ тугасанг керак.
Мана, менинг йўригим бўлак:
Ундан ошар менинг саҳифам.
Нимаки десанг ҳам —
Топасан мендан!

Узун хатман, фарқим каттадир сендан!
Мени Товус ёзган ўзи каби безатиб!..
— Ҳа,— деди Қисқа хат унга кесатиб,—
Менга йўл бўлсин сендан ўзгани.
Боларининг вақти йўқ-да чўзгани;
Лўнда гапни айтди — шудир ёзгани:
«Беш банка асал тайёрмиш,
Бошқа гаплар ёзгани вақтни аярмиш...»

Хатлар етиб, ўқиш бошланди,
Қўлдан қўлга ўтиб кетди Қисқаси.
Узуни ўқилмай, биратўласи —
Карзинага ташланди.

* * *

Энди қисқа хулоса десак,
Оз бўлсину, саз бўлсин, демак!

ҚИЗГИН МУҲОКАМАН СЎНГ...

Бургут ёзиб келди узун баллада,
Ном қўйибди унга: «Бир маҳаллада...»
Чақирилди қушлар, келиб ҳаммаси,
Бошланди баллада муҳокамаси.
Энг биринчи бўлиб Товус сўз олди.
Фовур-ғувур тинди — барча жим қолди.

Узидай безади сўзини нотик:
 — Асар бўлмас,— деди,— бундан ҳам ортиқ!
 — Асар зўр! Қойилмиз! Яшасин Дарға!—
 Деб гапин тугатди сўз олган Қарға.
 Уринсиз мақтовдан Қарчиғай ҳайрон,
 Бир-бир санаб берди асардан нуқсон.
 Қувватлаб гапирди Лочину Майна,
 Зағизғон яна...
 Танқидга қўшилди Чумчуқ чирқиллаб.
 Кейин инқиллаб,
 Кекса Хўроз,
 Гапирди бир оз:
 — Асарда камчилик ётар қалашиб,
 Утирмайлик, дўстлар, бекор талашиб,
 Қайта ишлаб келсин асарни Бургут,
 Шу биздан ўғит...
 — Раҳмат!— деди Бургут,— ишлайман роса,
 Танқиддан чиқариб тўғри хулоса!..

* * *

Яқинда ўқидим Бургут асарин,
 (Ўзи билган шекил, шундай босарин,)
 Ҳатто, бир нуқтаси ўзгармабди-я!
 И-я?!

КАЛАМУШ БИЛАН СИЧҚОН

Катта омбор.
 Мўл-кўл дони ҳам бор.
 Иш бошқарар бунда кулранг Каламуш.
 Унинг бағри бутун, Сичқонбой ҳамкор,—
 Бажарилар зумда ҳар қандай юмуш!
 Сичқон содиқ унга, суянган тоғи,
 Белига қуввату жонига малҳам.
 Ишонгани шудир, қалин ўртоғи,
 Кўп нарсани икков кўришган баҳам...
 Каламуш айтса бас:
 Сичқон кунига
 Дон ташиб беради дўсти инига.
 Ғанимат фурсатни ўтказмас бекор;
 Ташир, юлар, олар неки бор.
 ... Тўсатдан тинч ҳаёт ипи узилди,

Қўнгилсиз хабар-ла келди Сичқонбой.
— Ишимиз пачава, режа бузилди,
Ревизор — Мушукбой келармиш шу ой.
Ичидан зил кетди Каламуш, бироқ,
Сир бермай дўстига маслаҳат солди:
— Изимизни тездан ёпган яхшироқ,
Энди биргина йўл, бир илож қолди.
Мана қоғоз-қалам, ёзгин ариза,
Ўз хоҳишим билан бўшайман дегин.
 Ҳозирча... бўлмайлик изза,
Бошқа ишга ўзим жойлайман кейин!..
(Сичқон кўна қолди бу ишга дарҳол,
Аввалдан шу эди икковда аҳвол...)

Каламуш бепарво, ревизор кутар,
Иш силлиқ, хамирдан қил суғургандек.
Ўзини хўп сипо, камтарин тутар,
Гўё кечагина у туғилгандек...

Лекин...

Эшик очилди секин...

Остонада турар Мушук — ревизор!
Ўткир панжасида Сичқонбой! Дўсти!..
Каламуш ҳангу манг, тик турар базўр,
Гўё тушди шу он ўн қават пўсти!..

* * *

Қинғир ишдан қочгин, йўл қўйма асло,
Қирқ йил ўтса ҳамки, бўласан расво!

РАҲБАР — ХҲРОЗ

Қабул қилди Хўроз куни кечаёқ

 Қушлар ансамблини.

Бир ҳафта танишди, ўрганди узоқ,

 Деди очиб дилини:

— Умуман коллектив дуруст, чаккимас...

 Дирижёр — Зағизгон!

 Булбул — яккахон!

Қўшиқчилар сара — Саъваю, Майна,

 Тўрғай ҳам ана...

Лекин коллектив билан ишламай бўлмас!—

Шу билан, орадан вақт ўтди бир оз.

 Камчилик топарди ҳаммадан Хўроз:

Саъва сайрар эмиш бир хил оҳангда,

Булбулнинг ёқмади куйлаши тоғда,
Майна куй ўрнига чалармиш ҳуштак,
Тўрғай-чи? Атиги келармиш муштдак,
На савлат бор, на ширин овоз!

Хуллас,

Тез орада юз берди шундай ўзгариш.
«Дирижёрлик,— дея,— жуда масъул иш!»

Хўроз олди уни ўз зиммасига.

Муовинлик тегди — Курка аммасига

Сўнг тузилди шундай режалар:

Хорга қабул қилинди барча Жўжалар.

Буйруққа мувофиқ

Қўшиқчи Макиён ҳамда Тустовуқ!

Хўроз мақтаниб, тепинади ер,

Учраганга дер:

— Пихимни ёрганман раҳбарлик ишда,

Қочиранман барини бир чўқишда.

Энди кўринг ансамбль — хорни,

Ҳайдадим ундан талантсиз — ғўрни.

Мана энди хор бўлди хордак!

Ҳатто унутилмади... Ғоз билан Ўрдак!

* * *

Асло олманг бундай Хўроздан ўрнак!

ЮПҚА БИЛАН ҚАЛИН

Бир кутубхонада тунда учрашди

Икки Китоб, қизгин аҳвол сўрашди.

(Бирин Юпқа эди, титилган хўпам,

Иккинчиси Қалин — каттакон тўплам.)

— Қани айт, Тўпламжон, аҳволинг қалай?

Ҳамон ётибсанми жойингдан жилмай?

— Ҳа-да! Сенга ўхшаб билмайми тиним?

Қўлма-қўл юрмоқни севмайди жиним!

Раҳмим келар сенга, тинмайсан бирам,

Кўримсиз, бебўёқ, саҳифанг ҳам кам...

Бир ёстиқча келар менинг савлатим,

Кўриб, томоша қил, «Жавоҳир» отим!

Муқовам устида қоғоз муқовам,

Шундай экан, айтгин, қанчадир баҳом?!

— Бир сўм!— деди Юпқа лабини буриб,

— И-я?!— деди Қалин ҳайратга тўлиб,—
Ахир, муқовамнинг ўзи-ку бир сўм?!

— Шу экан-да баҳонг мўлжаллаб кўрсам!..

ҲИЖОЛАТ

Бармоқлар ёзилиб дам олишаркан,
Ажраб чиқиб бири очиб қолди гап:
— Кўрсаткич Бармоқман! Билади ҳамма,
Измимдан чиқманг деб қўяйини тергаб!

Буюриш, кўрсатиш — асосий ишим,
Шунинг учун номим — Кўрсаткич Бармоқ!
Ҳар қандай иш битса — фақат мен сабаб,
Қадримга етмайди баъзи бир аҳмоқ!..

Шу тақлид мақтанди, кўпирди роса:
— Раҳбар, Бошлиқ, Уста,— деди ўзини.—
Менсиз сизлар бир пул, кераксиз мато!..—
Лекин тамом қила олмай сўзини —

Шу чоқ бир буюмни олмоқ бўлди Қўл,
Узатилиб бирлашди барча бармоқ.
— Қани, айт-чи, ишинг битдими бизсиз?—
Деб сўради четдан кулиб Жимжилоқ.

ҚУМРИ ҚИССАСИ

Келишган бир Чумчуқ дўсти Зағчага,
Қумри қушни мақтаб; шундай деб қолди:
— Оҳ, кўзинг тушганми?..

Чиққин боғчага!

Бир кўришда, ўртоқ, ақлимни олди.
Афсус едим, нечун Булбул эмасман,

Елғонни асти демасман:

Мунчоқ кўз, озода, жуда хушовоз,
Патлари таралган, қиласан ҳавас;
Қуш эмас.. не десам, тилим лол, ўртоқ,
Бундайи бўлмайди дунёда мутлақ!..

— Таништир, жон дўстим, бир яхшилик қил!

— Учиб кетдик икков, бу ёғин эшит, бил.

Кўрсакки... бир Қўнғиз бола,

Солиб дод-нола,
 Ариқдан ўтолмай йиғламоқда хун,
 Кўз ёши юзини бўяпти бутун.
 Шунда... чопа келиб Қумрихон,
 Ариқдан Қўнғизни ўтказди шу он.
 Берироқда лақаби «Дароз»—
 Кўр Бобоқ Хўроз,
 Адашиб юраркан йўл излаб, ўйлаб...
 Қумри бошлаб кетди пиртавал бўйлаб,
 Уйигача уни қўйди узатиб...
 Завқ-ла Зағча деди патин тузатиб:
 — Таништирмасанг ҳеч бўлмайди, ўртоқ,
 Оромим бузилди... Тоқат бўлса тоқ!
 — Эшит, қизиқ ишни кўрдим инида,
 Қумри ини турган шохга қўнди-да:
 Койиб кетди бувисин шу дам.
 «Ҳой, буви, қайдасан? Қимирла илдам!
 Патимга чанг қўнган, тозала, қоққин!»
 — Нега гапирасан,— дедим,— сансираб?
 Қумри олдимга келди-да, яқин,—
 Деди шохга оёғин тираб:
 «Нима қипти, ўзимнинг бувим,
 Кўтаради сўзимни бувим!»

* * *

Қисса тамом. Аммо хулосаси бор:
 Бундай Қумри билан танишманг зинҳор!

УРОҚ, ЧАЛҒИ ВА КОМБАЙН

Бепоен буғдойзор — ажиб сахий ер...
 Тонг саҳарлаб унда иш қизиб кетган,
 Бир ёқда тўкади ўроқчилар тер,
 Уртада комбайн гўёки елкан...
 Уроқ дер қуёшда ялтирашига
 Мамнун бўлиб:— Хўп хизматим бор.
 Кўринг, тиғ ураман буғдой тўшига,
 Мендан хурсанд барча ғаллакор.
 Азизман, қадримни билади деҳқон,
 Мен бўлмасам ўримсиз қолади буғдой.
 Нобуд бўлар ўрилмаса дон,
 Дала — супра, ҳар поя худди ўқлоғдай...
 Тандир салмоғига ўзим тарози,

Мўл ҳосилдан деҳқон бўларкан рози —
Ҳаммасига мен сабаб! Ҳаммаси менда!
Ҳа-да!

— Тўхта! — деди Чалғи артиб терини
Кўрсатди ўроққа ўрган ерини: —
Ҳадеб ўзгинангни мақтама, ўртоқ!
Мана мени кўргин, савлатим, бўйим.
Ишлашим, қимматим, обрўйим, ўйим —
Бари сеникидан ортиқ, афзалроқ!
Сен ёлғизми? Ўзгага ҳам боқ! —
Аммо улар кўрмас сузар Комбайн...
Автомашиналар хирмонга
Қарвон бўлиб қатнар тинмайин,
Омбор тўлар беҳисоб донга!..

Шу кўйи

Ишлади Чалғи ва Уроқ.

Бироқ,

Улар ўрган донни кун бўйи
Комбайн ўрибди бир соатдаёқ.
Яна янчибди:
Дон бошқа-ю, сомони бошқа...

* * *

Ана шундай, энди Комбайн замони бошқа!

ОЛИМ ҲОЗ

Катта Соё

Еқаси кўк майсага бой,
Бутун қирғоқ тўла Ҳозу Урдакка.
Ҳар тарафдан келган қариндош-уруғ,
Ҳатто меҳмон бўлиб келганди Ҳакка...
Она Ҳоз савлат-ла берар йўл-йўриқ,
— Ширинсой Ҳозлари, ўтинлар тўрғал
Уйнаб-кулиб бўлайлик бирга...
Жуда яхши ўтди кенжа Ҳоз тўйи...
У шу сойда сузиб йил бўйи,
Доривор ўт излаб роса озибди,
Топгач, каттакон асар ёзибди!
Катта-кичик синабди ўтнинг давосин...
Кенжа Ҳоз олимлик қилди даввосин!
Бир Ҳоз бўйнини чўзиб роғолади-да,
Деди: — Мени шу ўт даволади-да!..

Хуллас,

Шу он,
«Фан кандидати», деб беришди унвон.

Мана, энди уч-тўрт илмий жамият,
Аъзо қилиб олган, кўрсатиб ҳурмат.
Бир сойда консультант, бирида раҳбар,
Ҳовузда фахрий у, кўлда ўқитар...

Шундай ўтди йиллар, мана шу сойда,
Қанча сувлар оқиб, унутилди иш..
Соз ҳаёт кечирар, йўқ ўзга юмуш..
Бир кун рўйхат титиб, излашди номзод:
Кўп йиллик хизматга лозим мукофот.
Шу чоқ олим Ғозни эсга олишди,
Қани у, кўринмас, не билан машғул?
Бош қотириб роса ўйлаб қолишди:
Ўн беш йил ўтибди, нима қилди ул?!
Лекин узоқ йиллик хизмати ҳам бор,
Ушанда топган доривор,—
Дея мукофотга этишди тақдим.

* * *

Ўқувчи, англагин менинг мақсадим:
Ҳаёт-ла бўлмаса олим ҳамнафас,
Халқ қадрламас!

АРСЛОН ҲАҚИДА

Дўстларини йиғиб Арслон кеча,
Насиҳат ўқиди нақ тонг отгунча:
— Турмуш ўртоғингнинг қилгин ҳурматин,
Ўзинг кетиб, уйда қолмасин хотин.
Тўю маросимга, меҳмон-изломга,
Томоша жойларга, қўшни Урмонга,
Қаёққа бўлса ҳам доим бирга бор.
Шундай қил зинҳор!

* * *

Яқинда тўй қилди Бўри Урмонда.
Арслонбойни ҳам кўрдим меҳмонда:

Тўрда ўтирарди, юзида кулги,
Пинжида Тулки!..

ГУЛ БИЛАН ТУВАК

Дераза тагида турарди Тувак,
Унда ўсар эди ажойиб бир Гул,
Ўзидаги Гулга боқиб дам-бадам

Койиниб деди ул:

— Кулоқ бер, ошнам.

Сени деб бўлдим мен ҳалак,

Озми қилган хизматим?

Бир қиё боқмайсан, шуми иззатим?

— Шошма, сопол Тувак,— деб қолди Гул ҳам,—

Менга ҳаёт берар қуёшу ҳаво.

Бўз тупроқ, зилол сув — дардимга даво,

Заҳри йўқ айтсам юзингга,

Ҳатто илдизларим сизмай ўзингга,

Шохим қуриб, япроқ ташлади...

Бу сўздан ўксиниб Тувакбой тажанг,

Ҳасратидан чиқиб чанг

Гинахонлик қила бошлади:

— Ўзингга разм сол, қандай зебосан!

Ҳуснингга тўймайди боқса бир олам...

Менсиз биласанми, сен,

Бу йил қишдан чиқмасдинг соғлом!

Барча фалокатдан ўзим сақладим,

Номим сопол, чинни ишин оқладим.

Шу чоқ бирдан баҳор Шамоли,

Майин қучиб боғда гуллар жамолин,

Деразани ланг очиб юборди,

Ағдарилиб тушди Тувак токчадан

Ва синди чил-чил...

Боғбон югуриб келди боқчадан,

Дарҳол гулни кўтариб эпчил,

Боғчага чиқариб эка бошлади.

Вақт ўтмай бир оз,

Тувак синиғига тўлиб хокандоз!

Ташқарига уни элтиб ташлади!..

* * *

Уқувчи!

Ноўрин мақтанма зинҳор,

Сендан ҳам қулувчилар бор!

«ОҚИЛА»

(Демьян Беднийдан)

«Ор-виждондан борми сенда тариқча?—
Дея Бароқ Кучук койир Чўчқани.—

Ўзинг айт, қани,

Хайвон борми ерда сендан ортиқча?
Сен учун ҳақорат туюлмас — сўксанг,
Писанд ҳам қилмайсан гар тепки есанг,
Таҳқир эмас — башарангга тупурса.

Ўзинг айт-чи, бўлса инсофинг жиндак,

Сендан бўлак

Ким кўп эмоқда калтак?»

«Ҳм... Эҳа, ақлингга қойилман ўртоқ,—

Деди Чўчқа.— Бироқ,

Энди билдим нега қовурғанг тароқ...

Хўш, баъзан урсалар нима қипти?

Бас!

Бирон ерим ахир, камайиб қолмас!

Хуллас,

Бу ишни виждонга даҳли бор дема,

Калтак единг нима, емадинг нима!

Мен учун, билсанг, шу муҳим —

Овқат тоғорамдан этмасин маҳрум!»

* * *

Ақлга кон экан, қаранг, бу малъун.

Уни Чўчқа эмас — дейсиз файласуф!

Суф!..

СОВЛИҚ ҚУИ ВА УЛОҚ

Яқинда яйловда туғилди улоқ,

Бироқ

Жуда ҳайрон ўзи, ҳурмат зўр унга.

Бир Совлиқ парвона, силаб-сийпайди,

Изма-из юради, чиқармас кунга.

Ширин гаплар билан тоза сийлайди:

— Мунча чиройлисан, Улоқжон иним!

Сакрайсан, еласан, билмайсан тиним!

Кўзларинг-чи! Мисоли мунчоқ,

Ҳай, ўғлим Қўзичоқ!

Танишинглар, мана, ажойиб ўртоқ,
Бизникига юргин, бирга ўйнайсан!
Барра ўт кўп, хўп тўйиб ейсан!
Хўш, нима дейсан?

Гардни раво кўрмас, улоққа боқар,
«Иним» деб Совлиқжон сув бўлиб оқар...
Улоқ ҳайрон ҳамон: ҳурматни қаранг,
Уч ҳафта ўтгач-чи? У бўлди гаранг,
Хижолат... ўлардай тажанг.
Нима гап, Улоқ билмайди,
Назарга Совлиқжон уни илмайди.
Энди эшитмасди ширин сўзларни,
Учратмасди ўрганган қувноқ кўзларни.
Ҳатто ўйнамас у билан Қўзи.
Нима гап ўзи?
Отар етакчиси, улоқ отаси —
Кекса Такабой
Бошқа бир фермага кўчипти шу ой!

* * *

Бир Бошлиқнинг ўғли берганди тема!..
Бу тақлид воқеа бўлмайди дема!

БУЛБУЛ ВА ГУЛ

Булбул янги қўшиғин солиб нотага,
Ташламоқчи бўлди уни ўртага.
«Қушнашр»га топширди шодон,
У ерда дейишди:— Келинг эртага!
Эртасига келди яна у «нодон»...
Талай фурсат ўтказиб орадан —
Шундай якун чиқаришди мунозарадан:
«Қўшнашр» айтиб, Қурбақанинг барча асарин —
Қайта босарин,
Булбулни йўллади Бедана томон.
(У, қушлар Ижодий уйида ишларди ҳамон.)
Бедана қўшиқни тоза текширди,
Шу билан кеч кирди.
Деди:— Эрта келсанг, ошнам, бўлмасди ёмон!
Эртаси-чи! Шу бўлди аҳвол:
Бедана сўзларди, Булбул эса лол.
Ниҳоят, қўшиқни у ҳам рад этди,

Булбул Урмонга кетди...
«Урмоннашр» қўшиқни босди бемалол.
(Булбул маълум-ку!) ...биноқ
Эртасигаёқ,
Булбул

Олди мактуб билан гул.
«Қушнашр» унга кўп интизормиш...
Булбул қўшиғига Бедана зормиш!..
Келмас эди мактуб ҳамда гулдаста
«Урмоннашр» қўшиқни нашр этмаса!

* * *

Баъзан шундай бўлар ўз орамизда,
Янги асар ҳақида гап юритамиз-да,
Рад этамиз асарни аста..
Сўнг келар Авторга мактуб, гулдаста!..

ШОЛҒОМ БИЛАН ГАРМДОРИ

Мажлис қизғин эди, сўзларди Шолғом.....
Хўп кўпирди Турпхўжа ҳам!
Оғизларидан ҳеч тушмади Қовоқ!
Биноқ
Билмайсан танқиду мақтови қайда!
— Бу шири танқиддан бизга не фойда?
Деди туриб жойидан раис Бодринг,—
Гармдори, сиз гапиринг!

Мана танқид! Бунинг бўлак йўриғи —
Уйнаб кетди Қовоқ уруғи!..

* * *

Қани, бўлса танқид доридай,
Танқидчи — Гармдоридай!

ҚУНДУЗЛАР ОРАСИДА

Соҳилда учратиб кекса Қундузни,
Бир тўда Қундуз бошлади сўзни:
— Биламиз, соҳилга номинг таралган,

Лойиҳангдан кўпгина уйлар яралган.

Узинг уста, моҳир бинокор,

Бизга ҳам бир лойиҳа даркор!

— Майли,— деди,— барин мен қилайин шай:

Лойиҳа тузиб, ишга киришай.

Аммо бир қавати меники, билиб қўйингиз!

Йўқ десангиз, қуринг ўзингиз!

Барибир менсиз битмас уйингиз!..

Ҳайрон этди барчани бу шарту савол.

— Ҳеч бўлмаса,— дейишди,— уй битсин аввал...

Соҳилни ювиб сув оқди қанча,

Вақт ўтди орадан анча.

Соҳилда уй турар, ажиб чиройи.

Деди:— Шундай бўлса уйинг киройи...

Менсиз қуришган!.. Қаранг!..

(Кекса Қундуз тан берди аранг.)

Деди ноилож:

— Ешлар ишга беришган ривож!..

* * *

Айтсам ушбу масал борасида,
Ездим.. мақтанчоқлар орасида.

ИЗЗА БУЛМАЙ ДЕСАНГ...

Оёқ тираб шохга бир Қузғун,

Мақтанди кўп узундан-узун:

— Мен турганда,— дер у муттаҳам,—

Ип эшолмас, ҳатто Булбул ҳам!

Дарс бераман сайраш бобида,

Ҳар пардаси ишқ китобидан!

Одамларга ҳайронман асти,

Фарқ қилишмас баланду пастни...

Булбул ажиб сайрар дейишар,

Саъвага ҳам қулоқ беришар.

Булбул нима? Какку, Майна-чи?

Сайраш билмас — оддий карнайчи!..

Эшитинглар мендан сайрашни,

Роҳат қилиб, роса яйрашди!

Булбул бўлиб сайради бир оз,

Лекин унда етмади овоз!

Майна бўлди — ўшамас оҳанг,
Саъва бўлди — мутлоқ ўзга ранг...
Кейин каптар, Какку ҳам бўлди,
Ўшатолмай тоза бўғилди.
Қушлар қулиб изза қилишди,
Якдил бўлиб шундай дейишди:

— Ке, яхшиси бўлма-ю Булбул,
Ўз созингга дуруст эга бўл!

БУЛБУЛ БИЛАН ОЛАШАҚШАҚ

Булбул берди зиёфат кеча,
Тенгқурларни кутиб олди хуш.
Келди Саъва, Майна, Қизилтўш,
Қумри, Какку, шўх Читтакгача...
Базм қизгин, дастурхон тугул.
Мўл тортилди нектар билан гул,
Сўнгра қўшиқ бошлади Булбул.

Шу чоқ

Учиб келиб бир Олашақшақ,
Ўзин урди тўрдаги жойга.
Гап бошлади у Каккубойга:
— Ҳол сўрагин Бургут боёқишдан,
Бугун олиб ташланди ишдан!
Зағча бу йил чиқмайди қишдан!..
Ва ҳоказо... Гапи пойма-пой.
Олашақшақ валдирар тинмай.
Олдин қушлар қилди илтимос:
— Бас қил гапни, жонга тегдинг, рост!
Олашақшақ гапирар, тинмас:
— Хўроз калтак еди Товуқдан,
Тўрғай майиб бўлди совуқдан!..

Булбул тўхтаб, қўшиқ узилди,
Яхши базм совиб, бузилди.
Учиб кетди Саъва-ю, Майна,
Хайрлашмай кетди Бедана...
Ҳеч ким энди кулмас хушчақчақ,
Фақат ичиб, ер Олашақшақ.
Шоҳда туриб ялинар мезбон:
— Қара, тарқаб кетяпти меҳмон,
Иўқол, безбет, уйимдан шу он!..

Олашақшақ кетмай шунда ҳам,
Деди муттаҳам:
— Билдим, баринг яқин, ҳамтумшуқ,
Ичкиликбоз, маиший бузуқ!
Тегиш жойга борар аноним,
Шуни билиб қўй, иним!..

* * *

Меҳмон тарқаб, бузилди базм,
Энди нима қилмоқлик лозим?
Шафқатсиз бўл Олашақшаққа,
Ҳайдаб чиқар дуч келган ёққа!
Токи бўлиб... ҳалиги бузоқ,
Гурунг бузиб юрмасин узоқ...

БУЛБУЛ ВА ҚУРБАҚА

Офтобда исиниб ётар Қурбақа,
Булбул келиб қўнди ва иттифоқо
Кўзи тушди, унга, аммо қолди жим,
— Ҳа, гапир, йўл бўлсин. Сени ўзинг ким?—
Қурбақа гап отди бўлиб хафақон:
— Дам олгани қўндим. Учяпман Қўқон,—
Жавоб қилди. Булбул учмоқчи эди,
Гапга тутди Бақа ва шундай деди:
— Учиш бўлса қочмас, ҳунаринг қандай?
Қўшиққа қалайсан, зўрмисан мендай?
— Унча-мунча... Баъзан...— Булбул жилмайди.
(Ўзи ўйлар:— Мени наҳот билмайди?)
— Қани айт, эшитай, берайин баҳонг!
Булбул сайраб берди...

Янгради оҳанг...

Қўшиқ тамом бўлгач Бақа имиллаб,
Қорнини силади, аста очди лаб:
— Қўшиғинг дурусту пардаси пастроқ,
Хоҳласанг ўргатай, келгин яқинроқ!
Булбул индамади. Пир учиб кетди.
Бақа ҳайрон қолди ва чўчиб кетди.
Орқасидан деди:— Эй аҳмоқ, Булбул,
Йўқ дединг, ўзингга зиён-ку буткул!..

Шундай сўкиб қолди ортдан Қурбақа,
Узоқ ҳайрон бўлди, ушлади ёқа...

АЙИҚ БИЛАН ХҲРОЗ

«Товуқ фермамизда камайиб қолди
Сўнгги пайтда Жўжа-ю, Хўроз», —
Деб бир Хўроз ёзиб ариза-қоғоз,
Айиқ ҳузурига йўл олди.

— Мудир Тулки, — деди, — ҳаддан ошди боз!
Тутиб ер ҳар куни, қолмас биттамиз.
Тезда чора кўринг! Жавоб кутамиз!

— Хўп, деди Айиқ, —

У бадбахт жазога лойиқ!..

Хўроз чиқиб кетгач, у қилди қарор:

— Унда ўзим қўйган мудир Тулки бор.

У билар ким соғу кимдир айбдор?!

* * *

Келиб тегди Тулкига ариза-қоғоз,
Шу заҳоти тутиб ейилди хўроз!..

СИГИР БИЛАН ЭШАК

Молхонада Эшак қилди тўполон:

— Муҳим иш бор, мажлис қилинсин шу он!

Бизни кутар жиддий бир хатар!

(Йиғилди Сичқондан Туяга қадар!)

Мана, қўнғир Сигир — таниғлиқ, говмиш..

Лекин мен эшитдим ғалати бир иш:

Сутни кам беради, юрар бебошвоғ,

Ҳамма сутни эмиб қўярмиш Бузоқ!

Молхонада тағин тартиб бузармиш,

Бойлаб қўйсанг ҳадеб арқон узармиш.

Гапирмоқчи бўлсанг шартта сузармиш!..

Говмиш — коллективга тушган қора доғ,

Молхонадан қувилсин тезроқ!

Хуллас, гапирди узоқ, бемалол,

Биров ҳайрон эди, биров эса лол.

Сигир шу заҳоти Фермага чопти,

Мудирни топти.

— Справка керак!

Сут бераман, ахир, челақ ва челақ!

Ўзим ювош,

Юрмайман бебош,

Биласиз-ку, бирон айбим йўқ бўлақ!

Қоғоз ёзиб Мудир босди муҳирин.
Сигир етиб келганда туговди йиғин.
Фақат Эшак билан қолганди бир Ғоз,
Сигир берди унга Мудирдан қоғоз.
Эшак қулоғи дик, бақрайди кўзи,
Ҳайрон қолган бўлиб қоқди елкасин.
— Шундайми, рост дегин Мудирнинг сўзи?
Кечир, ошнам,— деди,— буни ким билсин?!

Шундай одамлар бор: ҳамма олдида
Сени сўкиб, булғаб қилади ҳузур.
Елғон чиқиб гапи, дўппи тор келса,
Ҳеч ким йўғин пойлаб, сўрайди узр!..

ИККИ МАҚТАНЧОҚ

Бир гал қамти келиб Соат ва Минут,
Узоқ баҳслашдилар: ким кўп зарурроқ?
Минут деди: — Менман! Сен номинг унут!
Чунки яратаман мен сени, ўртоқ!
— Тўғри! — деди Соат. — Ўзинг қил қиёс,
Номим билан аталур Соат.
Сен эса мен учун кўмакчи холос,
Менга боқиб ҳамма қилгай қаноат.
Соламан режага олам юмушин,
Бошқараман кема, поезд юришин.
— Гап ундамас, ошнам, менга қулоқ бер,—
Хафа бўлиб Минут унга дер:
— Менсиз бефойдасан, баҳонг бир мири!
Тўхтасан тўхтайсан жойингдан жилмай.

Шу ишнинг сири,
Мақтанмагин, мени назарга илмай!
Дея чопа кетди Минут хушчақчақ.

Бирдан шу чоқ,
Алланима чирт этди,
Узилди кетди...

Тақа-тақ тўхтади икки мақтанчоқ.

* * *

Бундайлар учрайди орада, ўртоқ!
Илдизга боқмайди, кўргани — ғунча!

Енидаги ҳамкасб ўртоғин билмас,
Уни назарга илмас
Пружинадек ўзин билдирмагунча!..

ОҚҚУШ, ЧЎРТОН БАЛИҚ ВА ҚИСҚИЧБАҚА

(И. А. Криловдан)

Ўртоқлар ўзаро бўлмаса иноқ,
Уларнинг ишлари ўнгмайди мутлақ.
Иш ўрнига фақат ортади ташвиш.

* * *

Бир кун Қисқичбақа, Чўртон ҳам Оққуш,
Юкли аравани тортмоқ иташди.
Унга учов қўшилиб, юра бошлашди:
Зўр бериб уринди ҳарчанд уч ўртоқ,
Арава енгилу, силжимас бироқ!
Сабаб: Оққуш кўкка қиларди парвоз,
Қисқичбақа ортга тисланар оз-оз.
Чўртон балиқ сувга шўнғиш пайида;
Ким ҳақу, ким ноҳақ — ҳукм этмаймиз,
Лекин юк қўзғалмас жойидан ҳануз!

ТУЛКИ БИЛАН ҲУКИЗ

Қишлоқ ортидаги ўрмон ёқаси,
Уч соатдан ошди, тугамас мажлис.
Ечилар ўртада шох воқеаси,
Катта жиноятдан топишганди из.
Даврада бош эгиб турар Тулкивой,
Гўё шу синдирган дарахт шохини.
Ўрмон бошқарувчи полвон Айиқбой
Дам-бадам қўнғироқ чалиб кўради:
— Хўш, ким сўзламоқчи? — дея сўради.
— Бу оғир жиноят юз берган кезде,
Ярашмас тек қолсак!.. — деди Олмахон
Қуён деди сўз олиб шу он:
— Тулкининг адаби берилсин тезда!
Кўриниб турибди, гуноҳкор шу-да.
Индамай туриши ғалати жуда!..

Бир-бир сўзладилар йиғилиш аҳли.
Энг сўнг бошлиқ — Айиқ ясади якун.
— Шоҳ сингани аниқ! Демак, биз ҳақли!
Тулкини қилмасак агар
Ҳозир жавобгар,

Бу иш бошимизга егади бир кун...
Шу чоқ келиб қолди йиғинга Ҳўкиз.
Деди:— Тулки билан бирга эдик биз
Шохни Тулки эмас, синдирди Айиқ,
Жазога Полвон-ку лойиқ!
— Бўлмаса...— сўрашди,— Тулкига не бор,
Нега бош эгади гуноҳ қилгандай?
Ҳўкиз кулиб деди:— Ҳамма билгандай,
Гоҳ шундай йўл тутар лаганбардор!..

* * *

Сен ҳам Тулки каби ахтармасдан йўл,
Софдил бўл!

ТАБИБ БИЛАН БЕМОР

(С. Тоҳирзодадан)

Бир табиб олдига келибди бемор,
Дебди:— Азоб ейман, оғир дардим бор.
Қорним тинмай оғрир ҳовучлаб, эзиб,
Улай деб турибман оламдан безиб.
Табиб ушлаб кўриб томирин дарҳол,
«Нима егандинг?» — деб айлабди савол.
Бемор дебди:— Евдим куйган нон, доктор,
Бошқа бирон нима еганим йўқдир.
Табиб тикилибди бемор юзига,
Дори қўймоқ бўпти унинг кўзига.
— Кўзиммас қорним-ку!— қичқирди хаста,—
Дардимга даво қил, ўлмай бирпасда!
Жавоб қипти доктор унга:— Эй аҳмоқ,
Агар кўзинг айбсиз бўлсайди мутлақ,
Кўриб, куйган нонни емасдинг, тентак.
Демак, кўзни аввал даволаш керак.

ШЕЪРИЙ ФЕЛЬЕТОНЛАР

БУЛАРҚАН-У!..

Бир сомсахонада одамлар гавжум,
Сомсапаз Йигитнинг тиними йўқ зум...
Биров учта деса, биров бешта дер,
Олиб, пуфлаб-пуфлаб иссиқ сомса ер...
Ҳаваси келди-да Эшматвой Полвон,
Бир йўла ўн сомса буюрди шу он.
Биттасин еб туриб чимрилди қоши,
Учинчисин бошлаб эгилди боши...
— Товба, бу қандай гап? Қаранглар, мана,
Туппа-тузук сомса, ҳа, бўларкан-а!
Сомсапаз югуриб келди айвонга,
Жазаваси қўзиб турган Полвонга
Сўз қотди:— Тинчликми? Нима гап ўзи?
Янгради Полвоннинг асабий сўзи:
— Нима гап бўларди, уйимда жанжал,
Хотинимга десам «Сомса қил!», ҳар гал,
«Гўшт келтиринг!» дейди. Бўлмасмиш гўштсиз,
Мана, бўларкан-у... Сотяпсиз-у Сиз?!

Сомсапаз лол эди, боқарди қайга,
Ўзи ўхшаб қолди бир замбил лойга!..

ИККИ БОШЛИҚ

(Мини фельетон)

Икки Бошлиқ бир кун мажлис пайтида,
Гаплашиб қолишди уёқ-буёқдан...
Бири ҳасрат билан «ёниб» айтди-да:

— Бир ходимим бор денг.. олдим қаёқдан,
Узи уддабурон, яхши ишлайди.
Аммо ишлаб юриб, айтади қўшиқ...
— Менда-чи...— Униси бошин қашийди,—
Ҳеч ишламай туриб, айтади қўшиқ!..

МЕҲМОН КЕЛГАНДА...

Эшмат ака уйин меҳмон босди боз,
Эски дўстларию яна Шоҳаббос...
Мўл бўлди ҳар галгидай қуюқ ва суюқ,
Ичкилик, ашула, ўқилди туюқ...
...Базми Жамшид авжга чиққанда айни,
Эшмат чақиртирди ўғли Нортойни!
Нортой кириб келди тавозе билан,
Ҳаммага бирма-бир зўр таъзим билан...
— Қани ўғлим, Сизга мунтазир меҳмон!
Нортой чиқиб олиб стулга шу он,
Бийрон деди:— Қани, азиз меҳмонлар,
Оппоқ отинг! Ширин бўлсин бу онлар!
Олингу олдирманг,
Қадаҳда қолдирманг!!!
Шундай деб тост айтди беш яшар гўдак,
Хонада янгради гулдирос қарсак...

РАИС ВА ҚАЛДИРҒОЧ

Хонада ўтирган колхоз раиси
Бирдан тўхтаб қолди ҳисоб-китобдан.
Кутилмаган бундай ҳолнинг боиси,
Бир қалдирғоч учиб кирди бехосдан...

Вижир-вижир қилиб жажжи қалдирғоч,
Икки-уч айланди хонани бўйлаб.
Анқайган раисни ҳайрон қолдиргач,
Яна учиб кетди қўшиғин куйлаб...

Раис ўзин отиб дераза томон,
Тўхтатди кўчада чоллардан бирин.
(Ўтиб борар эди бир кекса бу он)
Ундан сўрай кетди бу ҳолнинг сирин...

Мўйсафид тўхтади. Жилмайди бир дам.
Раисга тикилди. Сўради такрор:

— Сирими? Тайёрлик кўравер, бўтам,
Демак, юртимизга киряпти баҳор!..

ЭҲ, БОЛАКАЙ!..

Бекатда турардим автобус кутиб,
Сўз қотди бир митти сигарет тутиб —
Тап тортмай сўрар у:— Борми гугуртиз?
Тутатиб олишга руҳсат этсангиз!..
Хафа бўлиб кетдим.

— Эҳ бола, Болакай,
(Сўзимга жиддийлик бердим-да атай),
Муштдек бошдан чексанг уят эмасми,
Доданг сигарети — бир сўз демасми?!
— Бу дадамникимас... чекади синглим...
— Вожаб?!— лол қолди тилим.

«УИДА БУЛИНГ!»

Кутмаганда бирдан... Ҳа, дўстлар, шундай.
Бошланар ҳар нарса «бирдан» ҳаётда.
Шу денг, телевизор қолди ишламай,
Қизиқ эшиттириш бор-ку ғоятда!..

Телефон қўл келди: сим қоқдим дарҳол,
— Алло, уста керак телевизорчи!..
— Ҳўл, қайда уйингиз?— эшитдим савол,
Бир неча сўроққа жавоб беринг-чи!..

Уттиз уч саволга айлагач жавоб,
Дейишди:— Эртага уйда бўлинг Сиз!
Устамиз боради! (Болқиди офтоб!..
Бир қадам жилмайин уйда кутасиз!

— Кечирасиз, ахир, иш куни эрта!
— Бизда ҳам!
— Келолмасми уста дам олиш куни?
— Йўқ, дам олар у ҳам! Айтдим минг марта,
Ундан олтигача кутасиз уни!

Нима ҳам қиласан, керакли тош-да,
Ишдан сўраб келиб, устани кутдим.
Кун бўйи жилмадим, керак бардош-да,
Эшик пойлаб, дўстлар, роса кўз тутдим.

Кийин экан бўлсанг ишга ўрганган,
Узингни қўйгани тополмайсан жой...
Беиш ўтирмоғлик хўп азоб экан,
Шу кун ўн мартача ичкандирман чой...

Кун бўйи устадан бўлмади дарак,
Эртаси шошилиб қилдим қўнғироқ.
«— Иш кўп, уйда бўлинг! Бугун боражак!...»
Эртаси ҳам уста келмади мутлоқ!

Қисқаси, бир ҳафта бўлиб овора,
Ойнаи жаҳонни тузатиб олдик.
Аммо, кутмаганда, шу кун, не чора,
Жўмрақдан сув оқиб, ташвишда қолдик.

Яхшики телефон бор: сим қоқдим дарҳол,
— ЖЭҚми? Тез келинглар! Уйни сув босди!
— Хўп, қайда уйингиз?— эшитдим савол,
Жавоб қилмай туриб, трубка осди...

Не қиларни билмай кутиб тушгача,
Жон ҳолатда яна қилдим қўнғироқ.
— «Уйда бўлинг! Уста борар кечгача!...»
Жавоб олмагандим бундан ҳам тўнғроқ!

Бу сафар икки кун бўлиб овора,
Водопроводни тузатиб олдик.
Лекин, кутмаганда, шу кун, не чора,
Электр ёнмайин ташвишда қолдик.

Бунга ҳам уч-тўрт кун мен «Уйда бўлдим»,
Охири чарақлаб ёнди-ку чироқ!
Афсус, шу кун яна қайғуга тўлдим!
Телефоним ишламас, чалмас қўнғироқ!

Ҳеч ёққа сим қоқиб, боғланиб бўлмас,
Яёв иш битириш осонми, бироқ!
Биламан, тузатиш барин чўт эмас,
Телефон тузатиш бўлар оғирроқ!..

«ЕРДАМ»

Ҳафтанинг охири. Тугар иш вақти,
Бошлиқ муовинига маъноли боқди:
— Эрта чиқиб келсак, дейман, колхозга,

Ходимлар олдига... колхозга... Бўзга...
(Идорадан кетган колхозга одам,
Пахта теримида бергани ёрдам...)
— Қойилман, хўжайин, савоб бу, зўр иш...
Ҳашарчидан керак хабар ҳам олиш...
Мен чиқиб тайёрлик кўрай бўлмаса,
Шофёр бензин олсин, чаққон Мадмуса —
Омборчимиз қилиб келсин қаражат,
Барини олсин-да — гапга не ҳожат.
Ахир биласизки, дала жоймасми,
Девзирадан зўр ош зарур эмасми?!
...Эртаси машина кун ёйилганда,
Белгиланган пайт етиб келганда —
Бошлиқ виқор билан чиқди ичкардан...
Шляпа, галстук — шинам илгардан...
Қисқа сўрашдилар. Бошлиқ ўтирди.
Соф ҳавони кесиб мотор ўкирди...
Уч соат йўл юриб топишмас колхоз,
Булар билмас эди қаерда у Бўз?..
Тўхтаб йўл сўрашди, кўрсатишди йўл,
Бироқ етишмасди юришса ҳам мўл...
Алҳол, тушдан кейин келишди, топиб,
Идорада ҳеч ким йўқ эшикни ёпиб,—
Далага чиқишди. Дуч келди шийпон,
Юк тушиб, жойлар ҳам солинди шу он.
Сув бўйи, дарахтзор, дала шамоли,
Кўзни қамаштирар пахта жамоли...
Сўлим, салқин жойда Бошлиқ ёнбошлаб
Деди:— Қачон пишар, қачон Сиз бошлаб?..
— Бир пасда ясаймиз, ҳозир, тасаддуқ!
Шу зум машинадан тушди масаллик.
Шийпондан олинди қозону товоқ,
Ҳеч ким ош билмас — шу бўлди чатоқ!
(Бошлиқ жиддий уйдилар қовоқ!
Бирдан Мадмуса сакради шодон,
— Э, ошга пазанда ҳашарчи Шодмон!
Қайдадир шу ерда пахта теряпти,
Балки бир ўзи уч норма беряпти?..
— Дарҳол топилсин у!— Бошлиқ буюрди.
Барча уни излаб дала югурди...
Қўшни бригададан топилди Шодмон,
Қўшиб келтирилди «кочегар» Омон...
Шундан сўнг... буёғин ёзмай батафсил,
Бу базм чўзилди қоқ тун муттасил...
Шофёрдан бошқалар «Арши аълода»

(Тўрт оёқлаб қолди деган маънода)!
Ярим кеча ҳамма жойдан кўзғолди,
Шодмону «кочегар» уйга йўл олди!..

* * *

Шу колхозга зарур иш билан келиб,
Ушбу воқеани эшитдим кулиб...
Раис хуноб, партком жиғибийронда,
Учцов ўтирардик дала шийпонда.
— Айтинг нега керак бундай ёрдамчи,
Шу кун ишдан қолди келган ҳашарчи.
Шодмон билан Омон роса отибди,
Иккаласи уч кун бетоб ётибди!..—
Ҳамон хуноб, ҳамон куюнар раис.—
Рост-да бундай ишга қандай чидайсиз?
Колхозга келишсин ишчан ҳашарчи,
Мутлоқ керакмас ҳайбаракаллачи!
— Менга қаранг раис, бўлманг кўп хуноб,
Халқда бир мақол бор — шундайларга боп:
«Қанча кичик бўлса идора сонда,
Бошлиқ бурни шунча бўлар осмонда!..»

АФИШАЛАР

Шаҳар кўчаларин бир дам айлансанг,
Турли афишадан кўз қамашади.
Кун аро ана шу эълон тахтада
Томшалар номи алмашинади.

Мана бўйим тенги янги афиша,
Ёзуви тўқ қизил, ҳар ҳарфи — ўқлоқ!
Таржимоннинг номи — кўрга ҳассадай,
Шекспир номи-чи? Кўринмас мутлоқ!..

ДУГОНАЛАР

Учрашиб қолишди икки дугона,
Бирини мақтанди сал:— Мени ягона —
Илғор деб мажлисда роса мақташди,
Деворий газетага, ҳатто, ёзишди...

Бунга у қўл силтаб деди бепарво:
— Шунгаям шунчами, ў, мунчавало,
Менинг тўғримда-чи, ёзишар кунда
Уч «Шикоят дафтар» тўлган дўконда!..

ФЕРМАНИНГ СИРИ...

Раис чақиртириб ферма мудирин,
Пўстагини қоқиб, уришиб берди:
— Нега сут камайди, айтгин тез сирин,
План ҳам тўлмади, сабаби?— дерди...

Ферма мудирин-чи, қизарди бир оз,
Хижолатдан оқди пешонадан тер...
— Уч кун ишламади водопровод соз,
Қандай сут кўпайсин... биласиз-ку!— дер.

РОСТИНИ АЙТДИ...

Буфетда турардик. Қоқ тушлик пайти.
Навбат олди келиб ёнимдан Мардон.
Сал ўтмай бир неча латифа айтди,
Латифалари денг анчайин нордон...

Ҳеч ким кулмаса ҳам куларди ўзи,
Бир вақт кириб келди бошлиғи Матлаб.
Оёғига тушиб шу онда кўзи,
— Хўжайин келдилар!— деди пичирлаб.

— Қизиқ, кимлигини билдингиз қайдан,
Кўрмадингиз, ахир, юз-кўзин шошиб?—
Ҳайрат-ла сўрадим мен Мардонбойдан,
У сирли жилмайди, мақтанди ошиб:

— Юз-кўзин кўрмай ҳам (не қилай тониб),
Ботинкаларидан оламан таниб!..

ОТА ВА УҒИЛ

Қизиқ воқеанинг бўлдим гувоҳи,
Ҳаётда учраркан шундай ҳол гоҳи:
Афанди кўчганди шаҳри азмга,

Қишлоқда ўғли бор — кўриш лозим-да!
Иил ўтди. Соғиниб қишлоққа борди.

Ўғлин ахтарди...

Тракторчи экан колхозда ўғил,
Тоғни талқон қилар, девқомат, норғул...
Узоқ кўришдилар сўраб ҳол-аҳвол,
Тракторни кўриб Ота қолди лол:
Бир қарич келади устида ифлос,
Куриб ётар биров туфлаб кетган нос...
Қаноти қийшайган, синиқ гайкалар,
Сувдаги кемами? — Тегсанг чайқалар...
Боғлаб қўйилибди болт ўрнига сим.
Афанди сўради: — Бу қандай тилсим?
Сендан саз парвариш қиламан тинмай —
Эшагим ярақлар, бақувват филдай.
Эй, сатқанай одам кет, трактор минмай!..

МАДАНИЯТ ЖОНКУЯРИ

Бирдан телефоним қолди жиринглаб,
Кимдир деди шодон хиринглаб:

— Меҳмонхонадаман. Қирқинчи хона.

(Қўшиб қўйди яна):

Янгилик бор, тез кел, айтаман.

Бугун ишим битса, эрта қайтаман!

— Менга қара, кимсан? Танигандайман...

— Исроил!

— Эй, қоил!

Қачон келдинг, аҳволинг қалай?

Қайта, ўзинг келгин, гап бор бир талай!..

— Йўқ, йўқ, боролмайман. Ҳозир вақтим зиқ.

Тезда ўзинг етиб кел, Розик!

...Ўзимча ўйладим: — «Ҳа, жуда қизиқ» —

Қушдай учиб бордим у ерга дарҳол,

Кўрдим ғалати аҳвол:

Дераза тагида турган оғайним,

Зўр ҳафсала билан билмайин тиним,

Ушлаб деразанинг қўш пардасини,

Артарди шошилмай ботинкасини!..

Кўришмадим. Лол қолиб дедим:

— Мана келдим.

Хўш, ўзинг келгандинг нега?

Қочди оғзин таноби деяркан менга:

— Тасдиққа келганман... Янгилик шудир,

Маданий бўлимга этишди мудир!

* * *

Тасдиқда эсланглар раҳбар ўртоқлар,
Таши ботинкадай бор ялтироқлар!..

СОҒЛАР ВА ДОҒЛАР...

Нор ака уйида жанжал ҳар куни,
Ишдан Нор акамиз «отиб» келади.
Худди шер турқида кўрасиз уни,
Ёмғир йўқ-ку, лойга ботиб келади.

Маҳаллада ҳам у отнинг қашқаси,
Оғиздан тушмайди номи — безори!
Ундан ўтадиган йўқдир бошқаси,
Ҳамманинг жонига теккан озори!..

Нор Полвон аёли — Бодомхон опа,
Бирон чора излаб кўп бўлди ҳалак.
Ичмасликка қасам ичар ҳар дафъа,
Сўнг ўзин оқлар Нор:— Отдим-да жиндак...

Болалар ранжийди... хафа Бодомхон,
Уйдан кундан-кунга кетар ҳаловат.
Ичиб келишини қўймас Нор Полвон,
Қўрқитиб қўйишга келди деб навбат,

Куни кеча катта ариза ёзиб,
Элтди у маҳалла комиссияга.
«Нор ичар, болалар кетишди озиб,
Полвонни топширинг милицияга!»

Маҳалла комитет раиси Жавлон,
Активларни йиғди, чақирди мажлис.
Ариза кўрилди: «маст ётар Полвон»,
Қарор бўлди: «Норни топширайлик биз!»

...Аризага мувофиқ Полвонни шу он
Олиб кетишдилар ҳушёрхонага.
Маҳалла тинчиди. Дер раис Жавлон:
— Топширмабмиз уни илгарроқ нега?!

Сал ўтмай Жавлоннинг ошди хуноби,
Қимдир деди унга:— Иснод бу ишинг!

Нахот тортолмасанг бир маст танобин,
Яхшими у ёқда... ўтирса кишинг?!

Шу ҳафта ёғилди Жавлон бошига
Олдин таъна, сўнгра ўгит баралла:
— Кафилга олинглар, бўринг қошига,
Полвонни тарбия этсин маҳалла!..

Яна югур-югур, Жавлон ҳам ҳалак,
Энди тескарисин барчага айтар.
Характеристика, ариза керак,
Жамин олиб берди: «Полвонни қайтар!»

Қисқаси, Жавлон бош, бир маҳалла-кўй,
Полвонни кафилга олиб келишди.
Шу кун денг бор эди маҳаллада тўй,
Еш-қари барчаси тўйга киришди.

Даврада шодёна, қизиб борар базм,
Машшоқлар авж қилар, тинмас раққоса.
Дастурхонда мавжуд нимаки лозим,
Тез-тез бўшаб турар май тўла коса...

Ҳазил-мутойиба тинмайди бир дам,
Даврага файз берар тўйбоши Жавлон.
Йўлак ва ҳовлига сифмасди одам,
Камтарин ўтирар бир четда Полвон.

Бир палла камтарин ўтирган Норбой,
Шердай сапчиб туриб кетди ўрнидан.
Одамлар улгурмай дегунча «ҳай-ҳай!..»
Жавлон суғурилди тўйнинг тўридан.

Нор Полвон Жавлонни кетди дўппослаб,
Узини билмасди гўё жиннидай...
Ўртага тушганлар қолди ҳаллослаб,
Гулдай тўй тўзғиди ари инидай!..

* * *

Атайи айтмадим қайси маҳалла,
Ким ҳақдир, ким ноҳақ — Сизга ҳавола!..

ФАНДА ЯНГИЛИК...

Қишлоғига келди шаҳардан Мутал,
Езги каникулни ўтказмоқ бўлиб.

Яхшилаб дам олиш — мўлжали бу гал,
 Келган шундай план, режага тўлиб...
 Эртаси фермада кўрди қизиқ ҳол:
 Якка шох юрарди сигиру новвос...
 Ҳа, ҳа, худди шундай — барча қорамол,
 Битта-яримтадан шохи бор, холос!
 Баъзи буқаларнинг шохи йўқ, мутлоқ,
 Ажаб, нега бундай? Фанда янгилик?!
 Балки, сеҳрлидир бунда сув, ўтлоқ.
 Бир мўъжиза борми, дўстлар, айтгулик?!
 Кимни кўрса Мутал тутар сўроққа:
 — Қандай боряпти янги илмий иш!
 Зўр берганмидингиз кўҳна ўроққа,
 Сифатли ўтганми ўт-хашак ўриш?
 Мутал суриштирди-сабабин узоқ,
 Ким илмий раҳбару ким тажрибакор?
 Қандай кашф этилди бу сигир-бузоқ,
 Бу янги нав зотда не тилсимот бор?!
 Ферма мудир-чи: — Кечиринг, — деди, —
 Ҳеч қандай илмий иш қилганимиз йўқ.
 Қиш бўйи ем-хашак етмаган эди,
 Молларимиз қорни бўлмаё қолди тўқ.
 Ем-хашак талашиб шохлари синди,
 Ерга кўк ўт тўлиб, жанжали тинди!..

МЕҲМОНЛАР ВА НУҚСОНЛАР

Баъзи мусобақадosh область ва районларда ўзаро текшириш бригадаларининг тажриба алмашув, ишдаги нуқсонларни очиш, ишчан ҳамкорлик ўрнига бир-бирларига қуруқ меҳмон бўлиб кетиш ҳоллари тез-тез учраб турмоқда.

(Редакцияга келган хатлардан)

Колхозда яшайди ота ва онам,
 «Бир кўриб келай» деб бордим қишлоққа.
 Таърифи таралган қишлоқ жуда ҳам,
 Ерида мўл бойлик, сойда — лаққа...

Қишлоққа етмаёқ лол қолдим шу он,
 Тегмасди барчанинг қўли-қўлига.
 Кўчалар суприлиб, оқланар шийпон,
 Кимнидир кутишар муштоқ йўлига!

Енг шимарган раис берар йўл-йўриқ:
 «Қани, чаққон бўлинг, вақтимиз зиқ-ку!

Азалдан меҳмонни кутишмас қуруқ...»
Фермага завхозни югуртирди у.

Раис билан бирга райкомдан вакил,
Колхоз оркестри чиқди кутмоққа.
Ешу қари қолмай айтилган шекил,
Ҳа демай меҳмонлар келди қишлоққа.

Меҳмонлар беш киши — қўшни райондан,
Узаро текширув — бригада номи.
Гуллару алвонлар келди қаёндан,
Янгради оркестр, табрик каломи!..

Орадан сал ўтмай азиз меҳмонлар,
Дала айланишди, кўришди ферма.
Кўздан кечирилгач дала шийпонлар,
Колхоз боғчасига йўл олди ҳамма.

Бошланди кун оғмай бунда зиёфат,
Қўйлар сўйилгану бедана кабоб!
Нозу-неъмат сара — дейсиз қиёмат,
Тортилди турли хил коньягу шароб!..

Қулай фурсат топиб Раисдан сўрадим:
— Мунча ҳашам, Раис, мунча ошдингиз?!
Раис деди:— Ука, борганда кўрдим,
Ҳозир Сиз бу савол билан шошдингиз!

Биз тўрт одам бордик — шундай бригада,
Икки қўйни сўйиб ташлашди улар.
Роса меҳмон бўлдик. Боплашди. Ҳа-да,
Биз ҳам уч бор ортиқ сўйдик-да қўйлар!..

... Зиёфат авжида, янграр табрик сўз,
Концерт берди колхоз ҳаваскорлари.
Латифалар айтиб кулдирса Завхоз,
Авжга чиқди қишлоқ бастакорлари...

Оёқлаб зиёфат, «чарчаб» меҳмонлар,
Кетиш тараддудин кўра бошлашди.
«Эски удум, совға биздан чопонлар...» —
Дея елкаларга бир-бир ташлашди...

Қўчаларга тагин чиқди одамлар,
Оркестр гумбури янгради яна.
(Афсуски, далада иш қизгин дамлар),
Узоқ кузатишди тинмай тантана!..

* * *

Ўзимча ўйладим кузатгач меҳмон,
Тажриба алмашиш бўлурми шундай?
На танқид бўлди, на очилди нуқсон,
Бормикан фойдаси ташрифнинг бундай?!

«Ким ўзарга меҳмон қилиш»ни ташлаб,
Яхшимасми ишчан бўлса учрашув?
Тажриба алмашинг ташаббус бошлаб,
Кимга керак қуруқ дабдаба, шов-шув?!

БЕКАТДА

Автобус кутардик ошиқиб ишга,
Мен каби бекатда сарғайган гавжум.
Ҳамма кутар босиб тишларин тишга,
Йўлга кўз тиккунча туришарди жим...

Бир автобус келиб тўхтади шу дам,
Чумоли талаган конфетга ўхшар...
Ҳеч ким тушолмади, чиқолмади ҳам,
Машина шишганди мисоли бир шар...

Бошқа автобуслар очмади эшик,
Мутлоқ тўхтамайин ўтди кўплари.
Тўхтаса киргани излашиб тешик —
Йўловчилар чопар — дейсиз кўпқари...

Шундай ўтди неча қимматли соат,
Бекатдан кетолмай турибди барча.
Аммо ёнбошдан-чи, ўтади бот-бот,
Турли хил автобус бўш, истаганча...

Фақат ёзуви бор: «СЛУЖЕБНАЯ»,
Олтмиш ўринликда кетар уч киши...
Ёқа ушлаб ҳайрон деймиз-да:— Ия,
Қачон изга тушар транспорт иши?

* * *

Бунинг оти эмиш — зўр автосервис,
Уқувчи, бу ҳолга Сиз нима дейсиз?!

ИККИ СОТУВЧИ

Бозорда ўтирар икки сотувчи,
Бирининг ёнида сероб олувчи...
Иккинчиси бўлса «қуварди» пашша,
Йўламас харидор — қиларди нашъа:
— Мен каби қўшним ҳам помидор сотар,
Дам сайин харидор саноғи ортар.
Қўли қўлга тегмай пул санар жароқ,
(Бир лопни эслади кўзи тушибоқ):
Ҳар бир помидор денг келар чойнакдай!
Қимдир тинмай жаврар:— Маззаси нокдай,
Қани, тортинг менга ўн кило шу он,
Молингиз сарайкан, кўп яшанг деҳқон!
Харидор тополмай гаранг Ҳамсоя,
Қўшнисига деди:— Бир сўз кифоя —
Айтинг-чи, бу молнинг нимада сири?
Зўр ҳосил олмоқнинг экансиз пири!
Йигит жилмайди-да, тўхтаб бир нафас,
Деди:— Ҳосилимга қиляпсиз ҳавас.
Агроном дипломим чўнтакда, ошнам,
Бекор ўзингизга беряпсиз дашном!..

ЯНГИ ЙИЛДА...

Бугун Янги йилнинг чинарафаси,
Шодёна кезади, чеҳралар хандон.
Мунча шукуҳли денг қишнинг нафаси,
Қўм-кўк арчалардан кўча, хонадон...

Лекин ишхонада иш вақти ҳали,
Ходимлар хуш-нақчақ, кўтаринки руҳ.
Бир четда ўтирган ҳисобчи Али,
Бошлиғи Эшматдан эшитди буйруқ:

— Ҳой Али, беш сўм чўз, байрам қиламиз,
Мана, кўр ҳаммадан йиғиб олдим пул!
Суяги йўқ бундай ишга, биламиз,
«Эшмат дастурхончи» — лақаб олган ул!

Сал ўтмай бошланди чин базми жамшид,
Қадаҳлар кетидан қадаҳ бўшади...
Шодлик авжда, солмас ҳеч нима таҳдид,
Янги йил кирмоқда — юрак жўшади...

Эшмат билан Али кўрсатди ўзин,
«Хурмачаси тошиб» ичишди роса.
Иккиси ҳам «пишиб» очолмас кўзин,
— Уйга элтиб ташланг!— бўлди хулоса.

Бечора Алини кетишди ташлаб,
Диванда ётарди бир чала ўлик!
Бола-чақа ҳайрон, кўзини ёшлаб
Хотини дер:— Тавба, қандай кўргилик?!

Хона ўртасида ясалган арча,
Етимдай турибди, Ота ётар маст.
Байрамдан асар йўқ, хафақон барча,
Бундай уйда байрам бўлмаслиги рост!..

Соат ўн иккига урилганда бонг,
Али гиншиб қўйди, вайсади бирпас...
Кириб келди шундай янги йилда тонг,
Дунёдан беҳабар ётарди бу маст...

Болалар билмади арча қувончин,
Шодлик, ўйин-кулги сувга ургандай!
«Эсиз Янги йил-а!»— десам сўзим чин,
Кун ўтди бу уйда мотам тутгандай...

Эртасига ишга келганда Али,
Эшмат дастурхончи пул йиғар эди.
— Пахмелица қиласан... шошмай тур ҳали...
Тақа-тақ қолади... бош оғриқ...— деди.

— Пахмелица эмас, гар пахминг етса,
Энди ўзингга топ бошқа ҳамтовоқ!
Одам қаторидан чиққан мен эса —
Шу қилмишим етар, ичмайман мутлоқ!

* * *

Мана, хулосани кўриб турибсиз:
Байрамларда ётманг бир чала ўлик!
Хонадон таянчи ва қувончи Сиз,
Оила бошига солманг кўргилик!..

БОЗОР ВА ОЗОР..

Ишга мен беш минут кечикиб келдим,
Шу вайдан Бошлиқдан таъзим едим.

Ярим соат мўлроқ уришди роса,
Танбеҳ бериб шундай қилди хулоса:
— «Иш вақтин ўғирлаш!» — дейдилар бу гап,
Наҳот кунда керак туришим тергаб?
Прогул қилганга бизда йўқ шафқат,
Судга бериш керак аслида... фақат...
Бир оз юмшаб деди: — Борасан уйга,
Хотиним шу бугун бормоқчи тўйга.
Аввал бозор тушиб оласан гўшт-ёғ,
Мурич, кишмиш яна кўк пиёз беш боғ.
Шуларнинг барини уйга элт дарров,
Қайтишда кирасан боқчага бирров...
Ўғилча ҳолидан хабар оласан,
Бола — ширин, ахир, Сен ҳам отасан!
Бил-чи, қандай ўйнаб, қандай ер овқат,
Унда узоқ қолиб кетмагин фақат.
Шу ишларни тезда битказиб келгин,
Вақт зик, ҳар минут ганимат — билгин!
Сен нега қаққайиб турибсан ҳамон,
Оёқни қўлга ол — югургин чаққон!..

Югурганча кетдим қилгани бозор,
Беш минут кечикиб егандим озор...

* * *

Энди айтинг дўстлар, бормикан мантиқ,
Беш минутга Бошлиқ уришса қаттиқ?
Иш кунин банд этса ўзга иш билан,
Ўз ишингдан бўлак, минг юмуш билан?!

КИНО КУРАТУРИБ...

Кино кўратуриб бўлдим чин хафа,
Хунук бир манзара такрор ҳар дафъа.
Аллақачон, қаранг, бошланган фильм,
Аммо, қоронғу зал бўлмас сира жим.
Бировнинг жойи банд, излар, ўкинар,
Биров гап сотади, биров сўкинар...
Ғала-ғовур тинмас, гўё бир бозор,
Асл тамошобин чекмоқда озор!
Милт этиб кўринди қоронғуда чўғ,
Қимдир чекар, кимдир урар унга дўқ...
Баъзилар ҳавас-ла чайнаса конфет,

(Сотиб бўлган чиқар молини буфет?!)
Ярим зал зўр бериб, тап тортмай ҳарчанд,
Морожний — муз қаймоқ ейиш билан банд...
Морожний ер эди — каттаю кичик,
Кинода бундай ҳол юз берар нечук?
Бу ер нима — савол туғилар шу он,
Кинотеатрми, кафе, павильон?!
Ярим кино ўтди шундай ташвишда,
Ҳамон давом этар кимдир чекишда...
Биров гап сотади, биров кавшанар,
Ёш гўдак йиғлайди. Кимдир тамшанар...
Нима кино кўрдик, қандай воқеа,
Тушунмай эшик ҳам очилди қия.
Демак, тамом бўлди биз кирган кино,
Асалари ини — ғувиллар бино.
Чироқ ёниб залга тушганда кўзим,
Таажжуб, ҳайратдан лол қолдим ўзим.
Вой товба-ей, дейман, бу қандай ҳолат?
Тамоша залини босганди ахлат...

Наҳот, кино кўрган маданий киши,
Шуми денг, маданий кишининг иши?!

ОНА БИЛАН УГИЛ

Бор менинг Мирхолиқ деган танишим,
Баъзида кўришиб қоламиз икков.
Сўзини маъқуллаш бўларди ишим,
Ичимда ўйлардим — вақтга эгов...

Ҳар учрашганда гап бошидан-оёқ,
Оналар ҳақида бўларди нуқул.
Бошқа мавзуларга гал келмайиноқ,
Оналар таърифин бошлаб кетар ул...

Қаранг, куни кеча учрашдик яна,
Ўйига бошлади қўярда-қўймай.
«Антиқа гап бор-да!» — деди қувона,
Эргашдим. Рад этмоқ бўлди ноқулай!

Ўйда хотини ва икки мурғак,
Яхши яшар экан, рўзғори ҳам бут.
Тўрда турар Она суврати, демак,
Мирхолиқ сўзида бор экан субут...

Ҳавас қилса арзир — Она ҳақида,
Йиғибди бир жавон анвойи китоб.
Эртагу дostonлар, талай ақида,
Сувратларда Она — мисоли офтоб!

«Антиқа гап» учун вақт бердик анча,
Чиндан қилган экан улкан эзгу иш:
Оналар ҳақида қўшиқ бор қанча —
Барин магнитафонга ёзиб қўйганмиш...

Бир чеккадан қўйди дилрабо куйлар,
Ҳаммаси, ҳаммаси Оналар шаъни...
Қўшиқлар мазмуни қалбга қуйилар:
«Она билан обод ҳаёт гулшани!»

Қўшиқ орасида бердим мен савол:
— Онанг ҳаётмилар?
— Ҳаётлар, бардам!
— Қачон кўрувдинг сўнгги бор?
Деди лол:
— Утган йил кузда-ёв... — жим қолди бир дам.

* * *

Қиссадан ҳисса шу — бундай Мирхолиқ,
Бир шаҳарда яшаб, кўрмаса йиллаб.
Сатқаний Она кетсин, нафратга лойиқ,
Она мақтовига қандай очар лаб?!

САМОВОТ ВА ТИЛСИМОТ...

Насриддин Афанди бир кун дафъатан,
Таклифнома олди тўю-базмга.
Атай қадим Бухорои шарифдан
Йўл олди Тошкентдай шаҳри азимга.

Самолёт ичида ўтирар яйраб,
Кўзига ишонмас — фазони қучар.
Ёқа ушлаб дейди: — Мўъжиза, ёраб,
Етти қат самода бу қандай учар?

Улгурмади ялчиб томошага ҳам,
«Учар гилам» қўнди ерга оҳиста.
Тўй эгаси — Мезбон қучоқлаб маҳкам,
Қутиб олди уни тутиб гулдаста...

Роса хуноб бўлди Мезбону меҳмон,
Бир неча соатни ўтказиб аранг.
Барча илҳақ кутар юкини ҳамон,
Афандига ҳуржун тегмайин гаранг...

— Қизиқ экан Сизда тартиб-қонда,—
Лол қолган Афанди дер олазарак.—
Бир соатда келдим. Бундан не фойда,
Ҳуржунни уч соат ололмай ҳалак!..

НОДИР КИТОБ

Китоб дўконига кириб келган Чол
Узоқ кўз юритди турли китобга.
Бирдан бир бурчакда туриб қолди лол,
Шуми муносабат китоб — офтобга?!

Қўлида қалин бир чанг босган китоб,
Сўзлар китобхон Чол фиғони ошиб:
— Бебаҳо китоб бу!— жаранглар хитоб!
Истиқболга чопди Сотувчи шошиб...

— Нега энди китоб бўлсин бебаҳо?—
Сотувчи сўзларди ҳайрат-ла боқиб.—
Баҳоси ёзилган, мана мутлақо,
Бир сўм беш тийин!..— дер чангини қоқиб...

БЕМОР ВА ДОРИВОР

Бетоб ётиб қолди колхоз Раиси,
Доктор чақиршига кўнмади паққос.
— Қўйинглар, дардимнинг маълум боиси,
Эртаёқ тузалиб кетаман, ҳа, рост...

Аммо на эртаси, на бириси кун,
Бемор тузалмади. Ҳаммада ташвиш...
Дейишди яқинлар йиғилиб бутун:
— Докторсиз битарми бундай мушкул иш?

Доктор келиб кўрди, ёзди дори ҳам,
Қизгин даволашга бошлади дарҳол.
Раис топиб дардига малҳам,
Кун сайин соғайиб, ўзгарди аҳвол.

Бир кун сўраб қолди Раис чекиб оҳ:
— Дорингдан ўт ҳиди келар не важдан?
— Ҳар йили Сиз йиғиб олмаган гиёҳ —
дори! — деган жавоб олди врачдан!..

ДОНМИ Ё СОМОН?

Мирзобек ўзини тутар мулойим,
Шоир деб танитар барчага доим.
Чиндан ҳам яратган беш-олти шеър,
— Яна ҳикоялар ёзганман-ку, — дер.
— Ҳикоянг, — десангиз, — хийла серсувроқ,
Қўкрагига уриб, дейди: шоирман!
Десанг шеъринг ҳам мазаси йўқроқ,
Дер: ҳикоячиман, шунга моҳирман!

Уқувчида савол туғилар шу он:
Ким бўлди бу — донми ё сомон?

ЧОПОН ТУТАРЛАР...

Кўп йилдирки Афанди
Гардеробда турганди,
Ходимларни қиш — аёз,
Кийинтирар эди соз.
Лекин, Бошлиқ келганда,
Пальто кияй деганда,
Пайдо бўп қолар Салим,
Ёнида дўсти Ҳалим...
Икков гирди капалак,
Пальто тутишиб ҳалак.
Афандига гал тегмас,
Бошлиғи ҳам индамас.
Бир кун Афанди деди:
«— Чопон тутарлар энди,
Кўпайиб кетди роса,
Қисқартиринг — хулоса!»..

Ҳафта ўтди орадан,
Буйруқ бор идорадан:
«...Гардеробчи Афанди,
Бир илтимос қилганди.
Чопон тутарлар кўпмиш,
Қолмапти унга юмиш...»

Ушбу кундан буйруқ шу
Гардеробдан бўшаб у,
(Бўш ўрин бор кўпданоқ,
Афандига шу мосроқ)
Вахтёр, яъни қоровул
Этиб тайинлансин ул!»
Кун ўтмади орадан,
Бошлиқ-чи, идорадан —
Чиққанда чаққон Салим,
Ёнида дўсти Ҳалим,
Унга тутишди чопон,
Латифа айтиб шу он,
Кулдиришди, узатди,
Машинага кузатди...
Салим қилган ушбу иш,
Ўз-ўзига хизматмиш...

* * *

Тахминан ўтди бир ой,
Бошлиқ бўшаб бутунлай,
Келди у гардеробга,
Ҳайрон боқди атрофга.
Ҳеч ким пальто тутмади,
Кулиб хушнуд кутмади.
Кўринмади Салим ҳам,
Ҳеч ажрамас Ҳалим ҳам...
«Бошлиқ» иложсиз қолди,
Пальтосин қўлга олди.
Шу чоқ келиб Афанди,
«Бошлиғи»га юзланди:
— Кечир ўғлим, қулоқ сол,
Халқимизда бор мақол:
Ичак-чавоқ гўшт бўлмас,
Лаганбардор дўст бўлмас!..

СУЗ БОШҚА-Ю...

Завод клубида боради мажлис,
Завком раиси дер гапнинг «лўндасин»
— Интизом йўқ, тўғри, биз йўл қўйганмиз,
Уятдир, ҳамма ҳам шуни ўйласин!

Минбарда нотиқлар сўзлашди роса,
Қаттиқ танқид еди завком раиси.

Камчилик очилиб, чиқди хулоса,
Равшан бўлди барча нуқсон боиси.

Шу палла даст туриб ўрнидан Тўхта,
Савлат тўкиб чиқди аста минбарга.
Туғиб мушт силкиди қўйгандай нуқта,
Минбарга суяниб тикилди залга.

— Вақтингизни узоқ олмайман, дўстлар,—
Жиддий боқиб сўзлай бошлади нотик.—
Куйганимдан дейман, кўп каму кўстлар,
Кўнгилсиз иш бўлмас бундан ҳам ортиқ.

Уртоқлар! Танқид бу, мен сизга айтсам,
Келажак меваси, сув-ҳаво демак.
Ҳозир ман баъзилар жонин койитсам,
Кечирсин, бурчимдир, бу даво демак!

Мана Олим отам, хўп яхши одам,
Лекин интизомин мазаси йўқроқ.
Иш вақтида носвой чекар дам-бадам,
Яна сўзлар, кулар, соқол бўлса оқ...

Ёки олинг ишчан Тожи опамиз,
Ҳамиша овқатга чиқар кеч қолиб.
Яхши эмас бу иш — бизлар хафамиз,
Қандай бўлар сиздан намуна олиб!..

Бетига айтганнинг захри йўқ асло,
Шунинг учун бугун тилим аччиқроқ.
Фактларга ўтсам қиламан расво...
Шу чоқ кимдир деди:— Сўзланг очикроқ!

— Тўхтанглар, танқидим ҳали бор анча,
Батафсил сўзлайин, қўйиб беринглар!
— Уз-ўзини танқид-чи? Гапиринг пича,—
Деди ўша овоз:— Нима дединглар?

— Ишда кўринмайсиз!— дейишди пастдан,—
Брак мол кўпайди!

Нотик қолди жим.

Фақат деди:— Буни қилмайман қасдан,
Ойнинг ҳам доғи бор, қанча иложим...

Яна бошлади у этак-этак гап,
Тўхтамайди раис, жағи толмайди.
Танқид деб ҳаммани туради тергаб,
Уз-ўзин танқид-чи — тилга олмайди!

Олдинги қатордан турди бир аёл:
— Танқид яхши,— деди,— тузалсин нуқсон.
Лекин унутмайлик кемтигимизни,
Санамай саккизу ўйламай тўқсон.

* * *

Шундай бир мақол бор,
Эслатай такрор:
Олдин ўзингга боқ!
Сўнг ноғора қоқ...
Сен ҳам шу Раисга ўхшама ўртоқ!...

ҲИСОБНИНГ БОШИ

(Мини фельетон)

Икки ўртоқ узоқ кўришмаганди,
Кўришгач, бириси шу гапни деди:
— Эшитдингми, афсус... Эшмат ўлибди!
— Эшитдим. Бу гапга беш йил бўлибди!..
— Ия, ахир, уни чиқардик кеча...
Бетоб ётди фақат икки ҳафтача.
— Ҳафтамас, деябер ўтибди беш йил,
У ича бошлаган кундан ҳисоб қил!..

ИЛИҚ УЧРАШУВ

Уч ой ўтиб ёзиб ариза атай,
Бошлиқ ҳузурига кирди Самад чол.
Хурсанд кутиб олди қадрдонидай,
Жой берди,
 чой берди,
 илжайди хиёл...

Аризани олиб кўз солди бир дам,
Бобойдан сўради бола-чақани.
Сўнг деди:— Тузатиб берамиз илдам,
Бирон икки ҳафта ўтсин-чи, қани?

Ўрнидан туриб чол хайрлашганда,
— Тўхтанг,— деди Бошлиқ,— Кўрганман
 қайда?

Иссиқ кўринасиз кўзимга нечук?
Қайда кўришганмиз ва қайси жойда?!

— Тўйда ҳам, меҳмонда бўлган эмасмиз!—
Сўз отди Самад чол энсаси қотиб.—
Уч ой бўлди, шундай ҳузурингизга
Қирай десам қўймай ушлади қотиб...

Ушанда учрашдик, худди ҳозирдай,
Жой бериб, чой бериб, кулдингиз хиёл.
Аризани ўқиб, «Икки ҳафтада,
Бошлаймиз, дедингиз, юринг бемалол...»

Мана уч ой бўлди, йўқ сиздан дарак,
Шу важдан танишдай кўринсам керак!..

АЧЧИҚ ДОРИ

Бирдан ётиб қолди бир дўстим бетоб,
Юзлари бужмайди ургандек офтоб.
Нурсизланиб кўзи, лаби кўкарди,
Аламдан ҳаммага заҳрин тўкарди:
— Зормонда қолсин дард!— дея сўкарди.
Доктор келди дарҳол кўрди синчиклаб,
Текширувдан ўтди тана, оғиз, лаб...
Кейин дори бериб деди ҳижжалаб:
— Уч-тўрт кун ётасиз ўринда бемор,
Ичасиз ҳар кунни доридан уч бор!
Қани, ҳозирданоқ ичишга бошланг!

Бемор бир донасин ютаркан аранг:
— Мунча аччиқ,— деди,— заҳарми дейман,
Бошқа ичмайман!...

Шундай у ҳар сафар қилар тўполон,
Енгил тортар ўзи дори ичган он.
Аччиқ дори қилди дардидан халос!

* * *

Танқидни дорига қилурлар қиёс,
Иккиси ҳам аччиқ, ўхшашлиги рост.
Тўғри, аччиқ дори тузатса касал,
Нуқсонга ўт очар ҳажв ила масал!..

АФАНДИ МОТ БЎЛДИ

Бир куни бир одам кўтариб қўлин,
Тўсди шошиб шофёр — Афанди йўлин:
— Кичик илтимос бор, йўқ деманг, иним,
Ҳовлимда қазидим ўра бетиним.
Тоғ бўлиб қетяпти ана шу тупроқ,
Шуни элтиб ташланг уйдан йироқроқ.
Қира ҳақини ҳам бераман тўда;
Иккимиз ишимиз битсин бир йўла!..
Ялиниб-ёлворди нотаниш одам,
Кўнгилчан Афанди «хўп» деди шу дам.
Ҳовлига кирганда кўриб соз тупроқ,
Афанди эслади жияни Қўшоқ
Илтимос қилганди: «бўлса бир илож,
Озгина тупроққа уйимиз муҳтож!»
Афанди жилмайди, соқолин силаб,
— Хўп, майли, овора бўлманг пул тўлаб
Тупроқни опкетай, ортайин ўзим.
Қира ҳақи бўлсин: «Минг раҳмат!» сўзим.
Уй эгаси аввал жим қолди бирпас:
— Нега, нега? — деди ютиб у нафас.
— Томшувоқ қилмоқчи жияним Қўшоқ!
— Ундай бўлса лозим пулин тўламоқ!
Биласиз, дунёда, ҳикматли гап бор:
Мушук ҳам офтобга чиқмайди бекор,
Томшувоққа текин қайда бор тупроқ?
— Ахир ўзингиз-ку тўхтатган, ўртоқ,
Шу тупроқдан мени қилгин, деб халос.
Пул бермакчи бўлиб, этган илтимос!
— Тупроқ керак бўлса, хулласи калом,
Пулин тўлаб олинг, гап-сўзим тамом!..

* * *

Афанди мот бўлди ечолмай жумбоқ,
Ҳовлида тоғ бўлиб ётарди тупроқ...

ТАНҚИДДАН ҚУТУЛИШНИНГ СИРИ

Бизда мажлис қизгин бормоқда эди,
Бир яқин оғайним шипшитиб деди:
— Цех бошлиғинг сени танқид қилмоқчи,
Кулга булаб, роса чўпга илмоқчи!

Қўлида материал, келар бир папка,
Олдини ол дарҳол, тушингин гапга!..

Рост гап бу! Айбим бор — иложин топай,
Гап бошланмай бунда гуноҳим ёпай!
Уйлаб-уйлаб топдим энг тўғри йўлни,
Сўз сўраб шу онда кўтардим қўлни.
Минбарга чиқдим тинмай жаврадим,
Цех бошлигим мақтаб, ҳадеб аврадим...
Гапга тўн кийгаздим, кўпирдим роса,
Узимни савалаб, қилдим жулоса!..
Онадан туғилиб мақтовни бундай
Эшитмаган эди Бошлиқ бутунлай!

...Шу кун гапирмади мажлисда мутлақ,
Иккимиз бўп кетдик энг қалин ўртоқ!..

БИР ИДОРА КЎЧДИ...

Бир идора кўчди янги бинога,
Кун бўйи ташилди буюму жиҳоз.
Кўзим тушди, ётар эшик тагида,
Ташланган папка-ю, бир даста қоғоз.

Бир қоғозни олиб кўз солдим аста,
Олам бўлиб кетди бирдан қоронғи.
Чақмоқ чақди гўё менинг бошимда,
Ҳайратдан лол бўлдим, қандай ҳолат бу?!

Атиги йил бурун шу идорага
Роса уч ой қатнаб бўлгандим сарсон.
Мен келтирган ўша справка-ку!
Энди бекор ётар Қоғоз зўравон!..

ЭНГ УЗОҚ ЧАПАК...

Завод клубида лекция борар,
Залда олаговур тинмасди бир дам.
Шу чоқ лекцияга хийла кеч қолиб,
Аста кириб келди серсавлат одам.

Белда энлик камар, духоба дўппи,
Бароқ қош, тепакал, юзи-чи баркаш.
Дам-бадам кулишар ёнидагилар,
Табиатан қувноқ, экан ҳазилкаш...

Қулоқ солиш қайда дейсиз нотикқа,
Лектордан кулади, қилади мазах...
Бурнини жийириб, юз ўгиради,
Ҳар сўзин тескари қилади изоҳ:

— Ким қўйибди унга ақл сотишни,
Қаранг, қоғоздан ҳеч узмайди кўзин!
Насихатгўйлиги устига яна,
Роса резинкадай чўзади сўзин!..

Латта чайнашлик ҳам эви билан-да,
Бас!— деди босолмай қолиб ўпқасин.
Ёнда ўтирганлар шипшиди дарҳол:
— У... директоримизнинг ... кенжа укаси!..

Шу сўзни эшитиб савлатли одам,
Дами чиққан шардай бўшашди, сўлди...
Аммо-чи, лекция туггани он,
Энг узоқ чапаклар шуники бўлди!..

ҒАЛАТИ ТҶИ

Ўтган йили мени маҳалламизда
Бир тўйга айтишди. Байрам эди — Май.
Ғалати воқеа бўлганди бизда,
Ўша тўйни сизга гапириб берай.

Асқар полвон билан дадаси Саттор
Яна гижиллашиб қолди иккиси:
— Тавба, бу юришда нима ҳикмат бор?
Ҳолингга одамнинг қистар кулгиси...

Қара, тоғдай йигит ҳали ҳам бўйдоқ,
Сенинг ёшингда мен кўрганман бола!
Дадаси бўғилар, у кўнмас бироқ,
Бош эгиб туради, юзи бир лола...

— Ҳа, билдим,— жилмаяр ота маънодор,—
Қўшнимиз айтганди юз эллик меҳмон.
Қўшнидан ўтай деб, тўйига улар
Олиб келишганди тош ўйнар полвон!

Майли, бизга келсин уч юзта киши,
Карнай-сурнай, яна хонанда, машшоқ.

Осон эмас ахир, тўйнинг юмуши,
Бир тўй қилай ҳамма гапирсин узоқ!

Шундай, тўй қилди у байрам кунда,
Яна бажо этди ўз ваъдасини.
Ота бошлаб келди кутилмаганда
Икки рақиб футбол командасини...

Стадион бўлди шу кун тўйхона,
Дарахтда болалар мисоли чумчуқ.
Саттор-чи, ҳаммага боқар қувона,
Одам кўп, кўёвнинг лабида учуқ...

Футболчилар теги эканми таниш,
Ўнг қанот ҳужумчи ташиб юрар чой.
Дарвозабон иши — дастурхон ташиш,
Капитан кўрсатар тўрдан сизга жой...

Мана, футболчилар тушди ҳовлига,
Бошланди мислсиз атака, ҳужум.
Сарҳисоб етганда икки-ю нолга,
Мутлақ нутилди тўй-ҳашам шу зум....

Йил ўтди, кутишар ўғил қўчқордай,
Май кун қиз кўриб, от қўйди — Майрам!
Футбол бўлган тўйни эслашар бирдай,
Қувноқ ўтар шундай баҳорги байрам!..

ЭР-ХОТИН

Эр-хотин шу оқшом театр бориб,
Ярим кеча уйга келишди қайтиб.
Хотин пальтосини ўзи ечаркан,
Эрга улоқтирди шу сўзни айтиб:

— Бошқа эрлар каби ёрдамлашмайсиз,
Уни ўзим ечдим. Манг, илиб қўйинг!
Хижолат чекиб Эр деди қизариб:
— Узр, тавба қилдик...

— Ҳа, билиб қўйинг!..

Вешалкага илмоқ бўлди пальтони,
Афсуски, йўқ экан илгак боғичи.
Эр ҳам улоқтирди уни хотинга:
— Боғич кўрмабди-ку пальто қиш ичи?!

ЖАНЖАЛНИНГ САБАБИ

Бир кун бола ота-онадан
Сўраб қолди:— Айтинглар менга,
Жанжал чиқар не баҳонадан,
Уришади одамлар нега?
— Тавба, наҳот шуни билмайсан?—
Ҳайрон бўлиб она лаб бурди.
— Назарга сен уни илмайсан!—
Дея ота бирдан дўқ урди.
— Ҳай, дадаси, бақирманг, уят!
— Жим бўл, лақма, уришми ният?
— Узингиз-ку жанжал кўтарган!
— Йўқ, сен!
— Йўқ, сиз, менга бевақт ўкирган!..

— Бўлди,— деди бола,— дадажон, сўкманг,
Ойи, сиз кўз ёши тўкманг.
Билдим, жанжал қандай чиқаркан!..

ҲАЙКАЛ ЕНИДА

Дам олардим, дўстлар, шанба оқшоми,
Қўшни хиёбонда, ҳайкал остида.
Кутмаганда бирдан кўриб ошнамни,
Хурсанд бўлиб кетдим, гапнинг рости-да!

Узи машинадан тушмас доимо,
Ҳозир-чи, пиёда келарди ошнам.
Сабабин сўрадим. У қилди имо:
— Ана кўр, кўчадан келар машинам!

Парҳезим бор, дўстим, ишдан чиқибоқ,
Бир соат пиёда юрмоқ одатим.
На чора, докторлар буйруғи шундоқ,
Юрмасам зўраяр оёқдабодим!

Шундай деб ёнимга қулади дубдай,
«Волга»си тўхтади йўл ёқасида.
Хипча эди олдин гугурт чўпидай,
Энди тер ялтирар бағбақасида...

Уйга таклиф қилдим — мана ҳовлимиз,
Рози бўлмай олдин тиради оёқ.

Охири ўриндан турдик иккимиз,
Яна тўхтаб қолди у шу ондаёқ.

Туриб қолди ошнам ҳайкал олдида,
Нурсиз нигоҳини узмайин бир дам.
Қимтиниб, лаб ялаб, аланглади-да,
Зарда билан деди:— Кимдир бу одам?

— Гоголь бу, ёзувчи, эшитгандирсиз?
— А, йўғ-эй?!— ошнамнинг оқарди юзи.—
Бу ҳалиги... ўша... ревизоримиз?!
Шу бўлди ошнамнинг охириги сўзи...

Машинага чопди, хайр-хўш насия,
Ўзимча хулоса чиқардим, демак:
Чўян ҳайкалга-ки тик қарамаса,
Бир иллоти бордир, ҳовучлар юрак!..

ИККИ УЧРАШУВ

I

Бир дўстимни учратдим кеча,
Кўришмовдик йиллар бир неча.
Кийим-боши кўз қамаштирар,
Бари янги, ярашиб турар.
Карнай шими ёпмас пошнани,
Хўп олифта кўрдим ошнамни.
Енида бир барно қиз — сузук,
Ёқут кўзу, йигит бир узук!
Бахти кулган, турар илжайиб,
Иккиси мос, жуда ажойиб.
Кўришай деб узатгандим қўл,
Лекин унда буюм эди мўл...
Қўлим бир дам қолди муаллақ,
Кўришмадик қўл сиқиб бундоқ.
Дарҳол билдим: келин совғаси,
Бўлажак тўй, ёшлик ҳаваси.
Қизда фақат ажиб гулдаста,
Қараб қўяр бош эгиб аста.
Йигит деди:— Эрта тўйимиз.
Қалбимиздек очиқ уйимиз!
Сиз ҳам келинг, жон азиз ўртоқ,
Узоқ кутиб бўлмайлик муштоқ!..
Қараб қолдим орқаларидан,
Қил ўтмасди ораларидан.

Ширин сўзу, меҳрибон, ўқтам,
Мақтовига дoston ёзсанг кам!..

II

Шу дўстимни учратдим яна,
Кўрмадим мен бу гал тантана.
Савлат тўкиб борар олдинда,
(Кўриб уни ҳайрон қолдим-да!)
Хотин ортда, банд икки қўли,
Юк кўпидан кўринмас йўли.
Бир қўлида кўтарган бола,
Бўртган юзи гўёки лола...
Дўстим мени кўриб тўхтади,
Хурсанд бўлиб қўлини узатди.
Қўл ҳавода қолди муаллақ,
Хафа бўлиб олмадим мутлақ.
— Эсиз!— дедим,— сенга бу чечак,
Хув кўрганим барно келинчак...
Нарироқда қиз турарди жим,
Вужуди дер:— Недир иложим?..
Дўстим бўлса парвойи фалак,
Жон койитиб бўлмасди ҳалак...
Нафрат билан боқдим кўзига,
Тушунмаса қийин ўзига.
Шундай ўтиб кетишди улар...

* * *

Асралмаса сўлади гуллар...

БИР ОШХОНАДА...

Тушлик пайти кириб бир ошхонага,
Овқат ердим, карнай эди иштаҳам.
Шу чоқ менга овқат келтирган қизни,
Буфетчи имлади — гап кўп ишда ҳам...

Иккиси сўзлашар, суҳбат авжида,
Уртада шундай гап-сўз бўлиб ўтди:
— Хув, Кўзойнакка боқ!— деди Буфетчи,
Ҳисоб қилганингда қоқмагин чўтда!..

— Нега, нима учун, Сизга танишми?!—
Сўради қиз ҳайрон қолган бир кўйда.

— Менга таниш эмас, аммо ўтган кун,
Трест бошлигининг кўрдим уйда!..

«КЎРСАТМА ЙЎҚ»

(Степан Олейникдан)

— Сельсовет кўприкни тузатар қачон?—
Бу гапни такрорлар қишлоқда ҳамма.
Пинак бузмай раис беради жавоб:
— Шундайку-я, лекин йўқ-да кўрсатма!

Аслида иш ўзи унча кўп эмас,
«Мўъжиза» ҳам эмас, битади салга.
Аммо раис кутар «Кўрсатма йўқ!» деб,
Ромонтни бошламас, солар пайсалга.

Қишлоқ аҳли олди уни ўртага:
— Уқув борми сенда, ишлатсанг-чи бош!
Керак эмас, ахир, гранит, мрамор,
Етар унга бўлса оддий гишту тош...

Элга бошсан! Наҳот оддий кўприкни
Тузатишни мушкул иш деб ўйласанг?
Яхшиси у жойга арава билан
Не қилар тахта-ю уста йўлласанг!

Ҳамқишлоқлар сўзи кор қилмас унга,
Иккиланиб юрди, ўй сурди тинмай...
Қилмишига яраша тортди жазони,
Шундай бўлишини ўзи ҳам билмай...

Баҳор йилт этди-ю, қаранг, муз кўчиб,
Суриб кетди бузуқ кўприкни дарё.
Ўтиш мумкин фақат саёз жой излаб,
Ҳаммага ҳам бўлмас кечув муҳайё?

Аравада раис тик туриб олиб,
Отларни дарёга солди биракай.
«Бир зарб билан сувдан ўтиб кетай» деб,
Узоқдан чоптириб келди у атай...

Отларга бетўхтов қамчи босса ҳам,
Мўлжалга етмади — кўринмас қирғоқ.

Узини тутолмай сув ўртасида,
Йиқилди дарёга ошиб думбалоқ!

Отлар ҳам, ўзи ҳам сувга чўкканда,
Дарё тўлқин отиб тошди қирғоққа!
Кулгили гап, лекин кулиш осонми
Муздек сув баданни кесган бир чоғда!

Бир амаллаб раис чиқди соҳилга,
Совуқдан қалтирар, оқарган юзи.
Атрофин ўраган талай одамнинг
Қулоқда жаранглар заҳарли сўзи:

— Қочмагин ўтлоққа! Чиқма дарёдан!
Жавобгар бўласан! — Бақирар ҳамма. —
Нега сувдан чиқдинг? Қайт тез орқангга,
Олганинг йўқ ҳали «Чиқ!» деб кўрсатма!..

БИЛСА ЧИН...

Олтин куз сепидан Фарғона кўркам,
Пахтазор мавж урар мисоли денгиз.
Шу ҳазилни ёздим, айланиб ўлкам,
Билган чин, билмаган ҳазил дегайсиз...

Қимирлаган жон бор, ишлар далада,
Амалда кўрсатиб — инсон қўли гул.
Мўъжиза яратиб қизғин паллада,
Машина хирмонга қатнайди нуқул...

Қува ерларини завқ билан кезиб,
Пахтакор дўстларга таҳсин ўқидик.
Бир хирмонда шундай қусурни сезиб,
Билса чин, билмаса ҳазил тўқидик...

Бир йигитни кўрдик хирмон бошида,
Рости, тоғни урса қилади талқон.
Теримчи аримас унинг қошида,
Паҳлавон бу йигит экан тарозбон...

Мана, миттигина теримчи қизнинг,
Пахтасини тортди тарозбон акам.
Терган пахтаси йўқ мутлақ ўзининг,
У қизга дўқ урди: — Нега чўғи кам?!

Бошқа ерда бундай тарозбон камми?
Кўрганимни очик айтялман шундоқ.
Балки Навоий ҳам унга айтганми:
«Кўзим чиқсин сени кўргунча мундоқ!..»

Ҳар ким қилса ўзга ярашган ишни,
Тўпдан чумчуқларга отилмайди ўқ.
Уйлангиз планни тез бажаришни,
Шу кунда теримдан зарурроқ иш йўқ!..

ОЛА, ҚОРА ВА ГОВМИШ СУТ БЕРМАЙ ҚЎЙГАН ЭМИШ...

Ҳар куни эрта билан
Сут ичардим турганда,
Бу кун ҳам сут изладим,
Одатим қилмай канда...

Бозор кездим сут излаб,
Қолмади ларёк, дўкон.
Колхоз фермаси бордим,
Мушкул бўлмади осон.

Ижрокомга кирганда,
Дейишди аҳвол чатоқ!
Райондаги сигирлар,
Сут бермай қўйган мутлақ.

Сут бермас ҳатто Говмиш,
Ола, Қора ва Чипор!
Ўзимиз ҳам ҳайронмиз,
Бунинг қандай сири бор?

Кейин топиб келишди
Машҳур ветврач олим.
— Нега сут йўқ, — дер раис, —
Шудир сизга саволим?

Ветврач текширди хўп,
Қайта-қайта ва узоқ.
Сўнг натижа чиқарди,
Барча сигир соппа-соғ!

Лекин бу жониворлар
Тўйиб емабди хашак.

Кўрмабди силос, баъзан —
Қолишибди беҳўрак!

Ветврач соғди Говмиш,
Ола, Қора ва Чипор!
Сут ўрнига сигирдан,
Соғиб олинди қарор!..

* * *

Халқимиз дер азалдан:
Экканингни ўрасан!
Парваришга яраша,
Натижасин кўрасан!

ОЛА ҚОЛ

«Шофёр авлодидан тутинсанг ўртоқ,
Билки, юкинг ерда қолмайди мутлақ», —
Деб нақл этганди менга бир киши,
Бошимда бор эди кўмир ташвиши.
Таниш шофёримнинг билмайман уйин,
(Топаман-да зарур бўлгандан кейин!)
Узоқ юриб топдим уйини излаб,
Илтимосим айтдим ялиниб, сизлаб.
Рози бўлди шофёр, қулоқда оғзим,
Ҳовлисини кўриб тўхтадим бир зум:
Қаттакон, кенг ҳовли омбор мисоли,
Ҳар бало бор эди: шағал, қум, шоли,
Бир бурчакда ўтин, бир ёнда тахта,
Бир халтада тузу бир қучоқ пахта.
Пойгакда уйилган бир тўп кунжара,
Устида ётибди синиқ панжара...
Оқариб кўринар оҳак бурчакда,
Пишиқ ғишт тахланган тўрда, сўкчакда.
Деворга тиралган олти жуфт хари...
Барибир тугамас санасам бари!
Лекин, дўстлар, қизиқ, нега чўғи кам?
Ҳайрон қолганимдан қисилди елкам.
Айвон солса, етмас ғишт билан қуми,
Девор оқламоққа оҳаги шуми?
Пол қилса етмайди уч бўлак тахта,
Кўрнага озмасми бир қучоқ пахта?
Икки ошга етар ўтиннинг бари,
Аммо нега керак кунжара, хари?

Еқа ушладиму бир сўз демадим,
Бунинг боисини сўраб билмадим.
Мамнун бўлдим шофёр эзгу ишидан,
Кўмир келди уйга,— қўрқмайман қишдан!
Бола-чақа хурсанд, хурсанд бекамиз,
Беркитиб бу сирни энди нетамиз:
Юкини тушириб кетди шофёрим,
Кузовнинг четида қолди кўмирим!
Энди билдим, дўстлар, айтай бафуржа,
Нима ташиб берса оларкан ўлжа!..

Яқинда кўчада учратдим уни.
Хайдаб борар ахлат машинасини.
Завқ билан қичқирдим:— Маңа энди ол,
Нима ортган бўлсанг ташиб кета қол!!!

ШОИР, РАССОМ ВА МУҲАРРИР

Яқинда бир Шоир паркда ўтириб,
Рассом ўртоғини учратиб қолди.
Шодон саломлашиб, ўтқазиб ёнга,
Барча шодлигини хўп тўкиб солди:

— Нашрга топширдим катта бир дoston,
Пахтакор колхозда бўлар воқеа.
Ижобий қаҳрамон ГЭС қуриб берса,
Салбий қаҳрамоним бўлади қия.

Икки звеновой: йигит билан қиз,
Йигит кўнгил қўйган чигит экканда.
Қиз ўзи илғору битта айби бор:
Йигитни севади қўли текканда.

Шундан мен конфликт чиқардим, ошнам,
Кейин у мажлисда сўзлайди нутқ...
Қани энди ўқисанг, айтардинг менга,
Қандай камчилик бор, нимада ютуқ?!

— Э!..— деди Рассом ҳам қулочин ёзиб,—
Ўқувдим.. Ҳалиги... мазаси йўқроқ.
Лекин бирон ерда лом-мим демадим,
Ўзаро айтганда, сал расво, ўртоқ!

— Қаёқдан билдинг сен, чиққан йўқ ҳали!
Ғазабланиб Шоир олди шитобга.

— Мажбур қилишди-да, мендами гуноҳ,
Расм ишлаганман ўша китобга!

— Э!.. Гап бунда дегин! Кўрдим расмингни.
Солган уйинг ўхшар катта кемага.
Лекин бирон ерда лом-мим демадим,
Гарчанд араванг ҳам ўхшар ченага!

* * *

Халтурага қарши кураш ишини
Шоир билан Рассом ўзича ечар.
Аммо Муҳаррир-чи? Қўл қўйган бўлса
Ачиндим... Уқувчи ҳоли не кечар?!

ҲАҚОРАТМИ?

Кеча кўрдим эски танишни,
Қовоғидан ёғиларди қор.
Сўрадим:— Айт, нега хафасан,
Кайфинг бузуқ не ташвишинг бор?

— Хафа бўлмай иложинг қанча,
Яқин дўстинг қилса ҳақорат.
Илон ёғин ялаган маккор,
Дея қўйса сенга манфур от!..

Иблисга ҳам дарс берармишман,
Шайтон эмиш менга қариндош!
Айтгин ахир, шу ҳам инсофми,
Бунга қандай берайин бардош?

— Тўхта, ошнам, кўпам бўғилма,
Ишонмайман бу гапга мутлақ.
Чин қариндош бўлганда шайтон,
Штатингга олардинг, ўртоқ!..

ҚУШНИМ ҲАҚИДА ҚИССА

Бир қўшним бор ғалати,
Ухшайди топишмоққа.
Лекин қўл келмади ҳеч
Яқиндан танишмоққа.

Кўрганда салом-алик
Қуюқ бўлар жуда ҳам.

Бориш-келиш қилмаймиз,
Гарчанд у ҳаммаҳаллам...

Қори ака деб атар,
Маҳалла-кўй ҳурматлаб.
Қайда ишлайди ўзи,
Қайга борар эрталаб?

Лекин кунда тонг палла
Эшигида одам зич...
Ишга олиб кетай деб,
Пойлаб турар «Москвич».

Қўшним кўринмай кетди,
Ўтди орадан ойлар.
Мана энди эшикда,
Яшил «Победа» пойлар...

Машиналар элтади,
Мақтабга ўғилчасин.
Сўнг хоним кетар тўйга,
Ортиб тугун-бўхчасин...

Бу орада қўшнимнинг
Ўзгарди кўриниши.
Бошқача бўлиб қолди
Ҳатто оёқ олиши.

Қорни ўлгур қаппайди,
«Алик» олмас «салом»га.
Ешу қари сўз айтса,
Тили келмас каломга.

Салобат, виқор ошди,
Ҳамма қилсин дер иззат.
Эшик тагида қилар
Икки машина хизмат.

Шу дабдаба, шу тахлит,
Ўтди кунлар, ўтди ой.
Эшик тагида қолди —
Машиналар кўринмай...

Ҳайрон бўлдик. Нима гап?
Қани доврўқ, қани шон?
Нега кўринмас думи —
Хушмўйлов завхоз — Эшон...

Қори илиқ сўрашар,
Олдингидан зиёда.
Гоҳ юрар трамвайда,
Гоҳи бўлса пиёда.

Ҳафталар ўтиб шундай,
Бирдан кун туғиб қолди.
«Газик» кўндаланг яна,
Обод эшигин олди...

Кейин сал вақт ичида,
Алмашинди «Газик» ҳам.
Эшик тагида турар,
Крести бор «Тез ёрдам».

Доктор ўрнияга хоним,
Тушиб кетади бозор.
Картошка, карам, пиёз,
Уйга келар беозор.

Кейин, дўстлар, орадан,
Ўтди яна ҳафта, ой.
Қўшним уйи олдида
Пайдо бўлди грузовой.

«Молоко» деб ёзилган,
Хати бор ёнбошида.
«Горочистка» кеп қолди,
Бериги ой бошида.

Шундан сўнг келди, дўстлар.
Уйдаи бир самосвал.
Ачинганимдан дедим:
— Эсиз, машина увол!..

* * *

Шу қиссани ёздиму,
Ўзим ҳам «чўчиб» кетдим.
Ортиқ кўрмай деб уни,
Чилонзор кўчиб кетдим!..

ҒОИИБ ВА СОИИБ

Дала шийпонига туш маҳалида,
Янги газеталар келишди олиб.
Қолхозчилар кўзи бир мақолада,
Ҳамма ўқиб чиқди ҳайратда қолиб.

Ғойиб полвон эмиш теримда лғор,
Тенги йўқ азамат, дала бургути.
Эрта тонгдан тинмай ишлар улуғвор...
Уқиб Ғойибнинг ҳам учди-ку қути...

Гап шундаки, Ғойиб бургут ҳам эмас,
Теримга чиқади Полвон кун ора
Ялқов, сояпар, танқид кор қилмас,
Оғзидан тушмайди «яша, Гулнора».

Яқинда колхозга келганди мухбир,
Узи шошар эди, фурсати йўқроқ.
Сойиб полвон ишин сўраб бирма-бир,
Адашиб ёзибди Ғойибни, бироқ.

Аския, киноя, кулги ва дашном,
Ғойибжон устига ёғилди дўлдай.
Уятдан бошини кўтармас ошнам,
Ким ўйлабди дейсиз бўлишин бундай?

Кўплашиб дейишди:— Лозим рад этмоқ,
Сойиб шуҳратини сурмасин Ғойиб!
Мухбирга хатосин зарур кўрсатмоқ,
Ғойиб эса юрсин шундай сарғайиб...

Бирдан Ғойиб полвон тушди ўртага,
— Айтинг, не қиласиз буни рад этиб?
Ахир ёзмаган-ку мухбир жўрттага,
Ёзгандай ишласам оламан етиб!

Шу заҳоти Ғойиб боғлади этак,
Пахтазорга кириб кетди мардона.
— Ҳар ишда керак,— дер,— туртки ва истак!

Бирпасда этакка тўлди дурдона...

ИУЛИ ТОПИЛДИ

Кўп йилки Эшмамат оддий ҳисобчи,
Йўлин топиб бирон амал олмоқчи.
Лекин сезмас Бошлиқ, бермас эътибор,
Шама қилиб кўрди Эшмат неча бор!
Йўқ, нафи бўлмади, оддийдир ҳамон,
Йиллар ўтиб борар у қилиб армон.

Бир кун, пивохона... Сузади тутун,
Ултирар Қулмамат қучоқлаб устун.
Яхши билар Эшмат — Қулмамат жиккак,
Қўп бемаза одам, ёқимсиз бешак.
Лекин Бошлиқнинг у лаганбардори,
Ҳар ишга қодир — бошоғриқ дори!
Беминнат югурдак, унинг сояси,
Симсиз бир телефон — гапнинг қисқаси!
Эшмамат шу куни кўпирди роса,
Хўп мақтаб Бошлиқни қилди хулоса:
— Бошлиғимиз асли бўлмаса шундоқ,
Идора идора бўлмасди мутлоқ!
Унинг устуни ҳам, таянчи ҳам у,
Бахтимизга Бошлиқ яшасин мангу!...

Орадан сал ўтмай буйруқ осилди:
Эшмамат мудир деб муҳр босилди!
Қаранг, маст бўлса ҳам Қулмамат жиккак,
Оқизмай-томизмай етказган бешак!

* * *

Қаловин топсанг гар дерлар ёнар қор,
Амалга минишнинг шу йўли ҳам бор!..

РЕМОНТ ҚИССАСИ

Бир неча ойдирки, Қаромат кампир,
Сарсондир ечолмай муаммони бир:
Муҳтож эди кампир тахта-ю қумга,
Ёзганди ариза райижроқўмга.
Зарур ремонт қилиш, уйни тузатиш
Ўтди арз билан неча ёзу қиш...
Мана, баҳор чиқиб, бир кун эрталаб,
Бир ходим кеп қолди одам етаклаб.
Деди: — Қани, кампир, ремонт бошлаймиз,
Нима қилиш керак — назар ташлаймиз?!
Шундай деб тўрт одам роса текширди,
Бош қашиб, эснашиб, ахир кеч кирди.
Ташлаб кетиб бир жуфт бўёқли челак,
Эртаси ҳеч кимдан бўлмади дарак.
Уч кун ўтиб келди уста — тўртовлон:
Мокидай қатнашиб, уришиб жавлон
Уйдан барча юкни чиқишди ташиб,

Кейин жўнаб қолди тўртови шошиб...
Шундан сўнг устадан бўлмади дарак,
Фақат турар бир жуфт бўёқли челақ.
Кампир жиҳозига тўла кенг ҳовли,
Биров хабар олмас — не кечди ҳоли?
Шундай қолди кампир боғланиб ипсиз,
Энди арзга ҳам, чиқолмас, эсиз...
Яна кунлар ўтди Кампир кўп ҳайрон,
Қақир-қуқур тўла ҳовли-ю айвон.
Бир кун келиб қолди уста челақка,
— Иш бошла! — деб кампир қўймас йўлакка.
Уста сирли кулди, бошин чайқади:
— Қизиқсиз-а, хола!.. (Кампир пайқади)
Ишни бошлаганмиз, қўшни ҳовлида,
Ремонт, ямоқ, шувоқ — бари авжида!
Учрашинг Бошлиққа, ремонт битар тез,
Қуруқ бормасангиз, қуруқ қайтмассиз!
Уста сирли кулди, бошин чайқади:
— Қизиқсиз-а, хола!..
Кампир пайқади...

* * *

Яқинда ўтдим мен кампир ёнидан,
Чиққанга ўхшайди пул ҳамёнидан.
Гулдай ремонт бўпти кампирнинг уйи,
Беш ойли пенсия кетди шу кўйи...

ТАНИШ АЁЛ...

(Мини фельетон)

Яқинда каттакон трест олдида,
Таниш бир аёлни кўриб қолдим-да,
Орқасидан мен ҳам ичкари кирдим.

Эрини кўрдим.

Уйда ўтқазиб-турғазар эди,
Бунда ҳам ишни у юрғазар эди!..

ҚИЛМИШ — ҚИДИРМИШ

Бир дўстим бор ғалати,
Мулла Ақромдир оти.
Яхши кўрган иши бор,

Енбошлашга ҳуши бор.
Ҳаттоки, автобусда,
Трамвай, троллейбусда,
Мўлжаллар ўтиришни,
Севмас тикка туришни.
Жой бўлмаса дарғазаб,
Еш-ялангни турғазар.
Ўзи ўлтирар дарҳол,
Ялпайганча бемалол.
Чиқса болалик хотин,
(Билмас одобнинг отин!)
Дейди,— Ҳов, келин, қани,
Менга беринг болани!
Болани олар зўрлаб,
Кулар чўччайтириб лаб...
Бола теккач қўлига,
Боқмайин ўнг-сўлига,
Овутмоққа киришар,
Минг оҳангда тиришар:
Гўдак кўнглин овлайди,
Мушукдай миёвлайди.
Кучук бўлиб қопади,
Ишқиб йўлин топади...
Бугун ҳам бўлди шундоқ,
Кўринг, тиззада дўмбоқ.
Етсирайди, йиғлайди,
Тинмасдан биғиллайди...
Она шошиб чўзар қўл,
(Автобусда одам мўл!)
Лекин, уялмай ошнам,
Таъсир қилмай ҳеч дашном,
Ажралмай деб ўриндан,
(Гўё таниш бурундан!)
Миқ этмайди муттаҳам,
Бермайди гўдакни ҳам...

...Автобус елдай учар,
Ошнам болани «қучар»
Ахир йиғиси тиниб,
Бола қолди қимтиниб.
Сўнг безовта бўлди сал,
Ошнамни қилди ўсал.
Гап шундаки бу гўдак,
Чатоқ иш қилди андак.
Айта қолай гап ростин,

Хўл қилиб қўйди остин!..
Бўлди кулги жуда ҳам,
Ошнам мисоли шолғом!
Тили лолу кўзи лўқ,
Бундан ўтар жазо йўқ!..

АВТОР ВА КИТОБХОН

(Рецензия ўрнида)

Икки дўст учрашиб бехос,
Сўрашдилар ошналарга хос:
— Аҳвол қалай?— сўради Толмас,
Жавоб бўлди:— Дуруст, ёмонмас!
Уқиб қолдим, роман ёзибсан,
Резинкадай роса чўзибсан!
— Бе!— сўз қотди Толмасвой бефарқ,—
Роман ўзи ёзилар шундоқ!
— Бу гапни қўй, икков баҳузур
Чақчақлашсак... Қани, уйга юр!
Бошлаб кетди. Юрди икковлон.
Юра бериб қуриди дармон.
Ўтган йўлдан чиқиб бир неча
Хўп юришди кўчама-кўча.
— Қизиқсан-да,— сўз қотди Адиб,—
Шу ҳам ишми юрмоқлик ҳадеб?
Энди етай деганда уйга,
Бошлаб кетдинг орқага, нега?
— Дўстим, эшит, бор мулоҳаза:
Тўғри қолиб айландик роса.
Олиб юрдим сени мен атай
Худди ўзинг ёзган китобдай!..

ҚОРДАН ҚУТУЛИБ ЕМФИРГА...

Бир бошлиққа ишим тушиб
Ҳузурига келувдим.
Бу ерда мен узоқ қолиб
Кетишимни билувдим.
Уқиганман шу хусусда
Узун-қисқа қиссалар.
Шу туфайли роман олдим,
Уқийман кутдирсалар..
Қабулхона, муҳташам зал,

Ҳашами кўз қамаштирар.
Дарпарда-ю пояндозлар
Ақлингни ҳам шоширар.
Хушбичим бир секретарь қиз
Ўлтирар ҳарён боқиб.
Дам ўқийди, дам ёзади,
Дам банд телефон қоқиб...
Ёқа ушлаб, ҳайрон қолдим.
Қабулхона бўм-бўш, тинч.
«Навбат кутмай кирарканман!»
Қалбимга тўлди севинч.
Кўринмади эсноқ босиб,
Навбат кутган, мудраган,
Кўринмади китоб ўқиб,
Гап сотиб, фўлдираган...
Машинкада ёзиш билан
Овора секретарь қиз.
Гўё кенг уй келинчаги,
Яйраб ўлтирар ёлғиз.
— Рухсат беринг, кирай!— дедим,
Тўхтаб ўзим панада.
— Ҳозир йўқлар!— деган жавоб
Жаранглади хонада.
Эртасига шаҳар кезиб,
Кириб келдим кеч атай.
(Умидим шу: Бошлиқ бўлса,
Ишим битсин, тез қайтай!..)
— Борми Бошлиқ, кирай— дедим,
Юзимга олиб ханда
— Мажлисдалар!— деган жавоб
Янграб кетди шу онда.
Бириси кун тонг отмасдан
Етиб келдим. На чора?
Нақ тушгача кутдим уни,
Тоза бўлдим овора.
Шу куни ҳам, эртаси ҳам
Келмадилар хўжайин.
Иш битмади, бошим гаранг,
Энди нима қилайин?
Маълум бўлди нега йўқдир
Навбат кутиб мудраган.
Китоб ўқиб, матал айтиб,
Иши битмай судралган...

Бошлиқ ўзи кабинетда

Бўлар экан ҳар замон.
Очиқ айтай, бу қилиғи
Бюрократдан ёмон!..

ОЛМА ВА ВАКИЛЛАР

«Марказий Комитет районларга, колхозларга ва совхозларга жуда кўп вакиллар юборишдан умуман воз кечиш керак, деб ҳисоблайди». (Республика партия активистининг материалларидан).

Саф тортган солдатдек дарахтлар қатор,
Ичида бир Олма турар ажралиб.
Кўз қамашар боқсанг, полвон турқи бор,
Мева демаганинг кетган тиралиб...

Ҳосилга киргандан то ҳанузгача
Гуллаб, мева тугиб, беради ҳосил.
Шамолга, ёмғирга, дўлу музгача,
Барига дош берар, енгар муттасил.

Бақувват шохларнинг эгилган боши,
Сулув қиз юзидек олмалар наҳшон.
Ҳатто Тирговучнинг етмас бардоши,
Ғуж-ғуж мева шохда, гўёки маржон...

Мана, етиб келди вакил эр талаб,
Райқишлоқ хўжалик Бошқармасидан
Чўғини чамалаб, тупини санаб,
Сарасин териб ер у орасидан.

Эртасига келди яна бир вакил,
Ўсимлик ҳимоя идорасидан.
«Қанчаси қурт еган? Қасалини бил!»
Ўзи ер олманинг энг сарасидан.

Сўнг унинг гибриди, нави, хилини,
Текшириб билгани келди бир олим.
Ейишдан иш бошлаб, лабини ялаб,
Яна шляпа-ю, чўнтак лиммо-лим...

Вакилин юборди Сув ташкилоти,
«Қалай, сув ичганми вақтида дарахт?»

Олма ейиш бўлди иш машғулоти,
Ер қуруқ, ариқ, йўқ... у юрар карахт...

Бир илмий текшириш муассасаси,
Йўллади вакилин илмий иш билан.
«Дарахт оқланганми? Тутган қанчаси?»
Кун ўтди олмани тушириш билан.

Вакиллар кетидан келди вакиллар,
Барида вазифа — текшириш, билиш...
Олма атрофига йиғилиб улар,
Бошлар мулоҳаза — шу кундаги иш.

Тўсатдан Тирговуч тушди ағанаб,
Гур қочди вакиллар дарахтдан узоқ.
Силкинар ҳавода шох тарвақайлаб,
Олма қолмаганди тупида мутлоқ!..

* * *

Баъзан шундай бўлар турмушимизда,
Беҳуда ҳаракат синдиран белни.
Нафи кўпроқ бўлсин ҳар ишимизда,
Иш қилсанг аввало ўйлагин элни!..

БИЛАҒОН

Улфатлар ўлтирар чойхонада жам,
Радио куйлайди — янграйди «Ажам».
Мирғиёс — пазанда тинмайди, қаранг,
Ош дамлар, бу ишда устаси фаранг.
Лекин, нима сабаб, уста Мирғиёс,
Ўзидан қилмайин заррача қиёс,
Ҳадеб Ражаббойни саволга тутар,
Савол бериб ундан жавобин кутар:
— Шунча сув етарми, кўриб бер, Ражаб?!
Туз қалай? Еқайми ўтинни тежаб?
Тирикмасми гуруч? Қанча есин дам?
Кўриб бер қозонни, кела қол илдам!
Бундан ҳайратланиб мен дедим:— Ажаб,
Ахир, ошни мутлақ билмайди Ражаб?!
Бу савол-жавобнинг нимада сири?
— Бунда сир йўқ!— деди улфатнинг бири,—
Баъзан одам қанча кам билса ўзи,
Шунча кўп бўлади маслаҳат сўзи!..

* * *

Сенга ҳам учраса Билагон шундай,
Эшиту, лекин қил ўзинг билгандай!

«ЯНГИ» ХОДИМ

Янги ходим олинди ишга,
Шу куниеқ қолдик дўстлашиб.
Аmmo доим ўтирар бекор,
Индамадик биз хаспўшлашиб.

Хизматга у келар кечикиб,
Иш вақтида стол ноғора.
Баъзан матал айтиб кулдирав,
Баъзан хониш қилар «Боғ аро...»

Қизиғи шу: ҳамма қатори
Танаффусга чиқади тушда.
Кейин келиб ўқир газета,
Ё гал бермас шахмат суришда.

Ғашим келиб шама қилдим мен...
Парво этмас гапимга, бироқ.
Танқидимдан этиб хулоса,
Кетиб қолди шу кун эртароқ.

Бир гал икков қиряичоқ бўлдик,
Авжга чиқди даҳанаки жанг.
Шу пайт келиб қолди бошлиғим,
Уялгандан ҳолим бўлди танг.

Бошлиқ дарҳол чиқарди буйруқ,
Дебди менга:— Йўлдан тойибсан!
Жанжаллашдинг ходимлар билан,
Эълон қилдим: қаттиқ ҳайфсан!..

* * *

Ойлар ўтди. Эшитинг, дўстлар,
Бошқа ишга ўтди бошлиғим.
Ола кетди янги ходимни,
Сезгандирсиз қариндошлигин...

БИР МУЗЕЙДА...

Музейда очилди кўргазма янги,
Суратларнинг ҳали қотмаган ранги.
Қўйилган уларнинг асил, созлари,
Зал тўла санъатнинг ишқибозлари
Суратлар олдида одам кўп, гавжум,
Биттаси ёнидан ўтишади жим...
Кеч кириб ёпилди музей, ниҳоят,
Фаррош Нусрат кампир ҳайратда ғоят;
Нега тўхтамайди одамлар ҳеч бир,
Узоқ назар солди суратга кампир:
— Тавба, осишганми тескари қилиб?
Ке, ўзим тўғрилай бошқатдан илиб!—
Дея айлантирди суратни шу он,
Кейин ювиб кетди полларни чаққон.
Эртаси эрталаб контролёр ходим,
Залдан ўтар экан шўх ташлаб одим,
Тўхтаб қолди бирпас сурат олдида,
Узоқ тикилганча ҳайрон қолди-да:
— Тавба, осишипти тескари қилиб,
Ке, ўзим тўғрилай бошқатдан илиб!—
Дея айлантирди суратни шу он,
Кейин ўтиб кетди жойига чаққон.
Салдан кейин келди ташлаб шўх одим,
Экскурсиячи — бош илмий ходим.
Залдан ўтаётди тўхтади бирпас,
Ҳаяжондан зўрга оларди нафас:
— Тавба, ким осипти тескари қилиб?
Дарҳол тўғрилайин бошқатдан илиб!—
Деб у ҳам суратни айлантирди боз,
Сўнгра ўтиб кетди қаддин қилиб ғоз.
Администратор ҳам ўтди шу залдан,
Кўзини ололмай мужмал асардан,
У ёқ-бу ёғини текширди пича,
Қаради суратга ўн беш минутча...
— Тавба, шошилишда осибмиз чатоқ,
Келиб кўрсин бунди директор ўртоқ!..
Директор чақирди ўринбосарин,
Сўради:— Ким осди? Кимнинг асари?
Узоқ баҳслашдилар қидириб мазмун,
Лекин топилмади бу баҳсга якун!
Баҳсин ҳал этсин дейишиб осон,
Шошилинч чақирилди сураткаш — рассом.

Рассом келиб жавоб қайтарди аста,
Овози чиқмайди, гўёки хаста.
— Ҳалиги... ўзим ҳам..— айтолмас сўзин,
Тиқилган кўзлардан йўқотди ўзин.
Унги, чапи қани? Билмайди ҳеч ким!
Уйми, завод, қишлоқ ё менинг эчким?!—
Директор газабдан қайнади роса.
Бу мавҳум сурат-ку!— бўлди хулоса!
Шу заҳоти олиб ташланди сурат,
Келиб қолиб деди холаминиз Нусрат:
— Шу ҳам сурат бўлди?! Об-бо бетуз-ей!
Ажаб, халос бўлди мараздан музей!..

ХАРАКТЕРИСТИКА

Ғани Мўйлов ишлар артелда,
У киши хўп илғордир тилда.
Барвақт келиб ишга бошламас,
Оғзи сира гапдан бўшамас.
Йўталсанг ҳам тушар орага,
Қаттиқ бўлар мунозарага.
Кўп йилдирки, шу хулқ, шу одат,
Жонга тегди ахир, ниҳоят...
Раис топди қутулиш йўлини,
Қаттиқ қисиб Ғанибой қўлини,
Деди:— Мана, тавсифномангиз,
Энди бошқа ишга ўтсангиз!
Ўқиб кўринг, мақтадим роса,
Кам бўлмайсиз, худо хоҳласа!..
Мўйлов ўқиб мақтовномани,
Ҳайрат билан ушлаб ёқани,
Ҳам қизарди, ҳам оқарди сал,
Ҳар сатрдан томарди асал!
Эмиш «...Ғани ажойиб ишчи,
Чин ўртоғу, зўр жамоатчи.
Хулқи яхши, тенги йўқ илғор,
Обрў баланд, ҳар хунарда бор!
Оғир ишни қилади осон,
Мажлис бўлса қолмас ҳеч қачон!
Шунча ишлаб прогул билмас,
Плани юз, ҳеч брак қилмас!..»
Ғани ўқиб ўй сурди вазмин,
Сўнг қайтарди мақтов қоғозин.
Деди кулиб:— Топдим йўлини,
(Қаттиқ қисди Раис қўлини!)

Ўзим шундай яхши эканман,
Яхшиларнинг нақши эканман,
Бошқа ишга ўтиб не қилай?
Ўз ўрнимда қоламан, шундай!..

УСТА

Бузилиб қолганди ойнаи-жаҳон,
Шу вайдан ҳар кунини уйимда жанжал.
Тузатмасанг тиним бўлмайди бир он,
Давом этаберар бу жангу жадал.

Мана, Уста келди кутдириб уч кун,
Қадрдон отадай қарши олдик биз.
Чойга таклиф этсак қарамас бутун,
Қизиқ ҳолин кўриб, хижолатдамиз...

Устамиз сервантдан кўз узмас бир дам,
(Унда қатор турар эди қадаҳлар...)
Тушундик, нимани кутар бу одам,
На чора, Устамиз шуни ардоқлар...

Отиб олгач Уста келди ўзига,
Қўли чаққон, гўё туғилди қайта!
Бузуқ дазмол тушиб қолиб кўзига,
Тузата бошлади «Раҳмат»лар айта...

Турган гап, Беканинг товланди меҳри,
Қадаҳ тутди яна тузалгач дазмол.
Мафтун этган эди Устанинг сеҳри,
Бека бирам бўлиб кетди сўзамол!..

Сўзида қистирди — ёнмайди чироқ,
Уста ҳам тушунди бунинг маъносин.
Аввал индамади, уриб олгач оқ,
Тузатиб ташлади стол лампасин!

Бека етаклади меҳмонхонага,
Унда турар эди ойнаи-жаҳон.
Челақ кўрди боқиб у ошхонага,
Йўлдан тўхтаб, олди қўлига чаққон.

Чиқиб кетган экан челақнинг банди,
Тузатишга ҳожат йўқ эди мутлоқ!
Аммо, Уста дарҳол ишга отланди,
Ҳар ишга «юзта»дан тегади ароқ!

Бека қўймаса ҳам тузалди челак,
Энди навбат кутар ойнаи-жаҳон.
Аммо, аввал Уста «отиши» керак,
Бека уни меҳмон қиларди ҳамон!..

Телевизор кўриб Устаси фаранг,
Деди:— ...Иккита-ку... ойнаи-жаҳон...
...Қайси биттасини тузатай... қаранг...
Ўзи муккасидан йиқилди шу он!..

БАҲС

Учрашиб қолишди райком ёнида
Донг таратган икки колхоз раисй.
Нима хусусидадир тортишар улар,
Маълум эмас эди баҳснинг боиси.

Атрофга бир дамда тўпланди одам,
Ҳаммага қизиқ-да, нима гап ўзи?
Жиддий тортишувга бордир бир сабаб,
Бекор қизарарми икковин юзи...

— Ҳа, хўп дея беринг, биздадир соврин!—
Гапин маъқулларди бири йўталиб.—
Эсдан чиқибди-да райижрокомда
Мақташди-ку бизни кўкка кўтариб!

— Ҳе, нега,— бўғилар иккинчи раис,—
Биз ютдик, процент сиздан ошиқроқ!
Маълумотда сиздан турамиз баланд,
Ютуқ сизда бўлса айтинг очиқроқ!..

Гап бермай, гал бермай бир-бирларига,
Узоқ тортишдилар икки азамат.
Ичкаридан чиқиб қолди шу дамда
Райкомнинг шофёри — бизнинг Қулмамат.

У ҳам қулоқ берди тугамас баҳсга,
Аввал кулди, кейин чимирилди қоши.
— Менга қаранг раис,— деди бирига,—
Сиз-ку районимиз обрўси, боши...

Тўғри, маълумотда юрасиз баланд,
Ошиқроқдир ҳатто процентингиз!
Аммо, холис гап шу: йиллик планни
Ҳар икки колхоз ҳам — бажармадингиз!

Шундай баҳслар бўлар айрим районда,
 Раислар талашар кимнинг ютганин.
 Аммо иккиси ҳам план бажармай,
 Мақтанар процентда олдин ўтганин.

УЙНАБ ГАПИРСАНГ ҲАМ УЙЛАБ ГАПИР

— Э салом, қалайсан, бормисан ҳали?—
 Йўлим тўсиб чиқиб, қўл берди Али.
 Барини сўради, сўради узоқ,
 На қолди қозону на сигир-бузоқ...
 Сўнгра манглай қашиб, гапирди аста:—
 Бошлигинг зўр эди... ҳе афсус... рост-да...
 Қамоқда ётганмиш.. иш бўпти чатоқ,
 Қалай янги Бошлиқ, очик айт, ўртоқ?
 Ҳайрон бўлдим, Али кулар маънодор,
 Сўрадим:— ким айтди сенга, биродар?
 — Ҳм... биламиз... равшан...— жилмайди
 Али,—

Кимдан эшитардим, айтди-да Вали!
 Валига айтипти дўсти Соқижон,
 Соқига батафсил дебди Боқижон.
 Боқи эшитибди Эшмат ҳожидан,
 Эшматга етипти мулла Тождан...
 Мулла Тожи бўлса қўшнидир менга,
 Эсимда, бир гапни айтувдим унга:
 Тўғри, Бошлиғимиз уч ой муқаддам,
 (Ўзлари яхши-ю, сал қўпол одам.)
 Кўрганди бир кампир аризасини,
 Ремонт қилмай уйи, деразасини,
 Ҳайфсан олганди, оддий Ҳайфсан.
 Дейишганди унга «бекор койибсан!»
 Бўлган гап шу эди, шуни Тождига,
 Айтувдим, у эса айтган Ҳожига.
 Ҳожи Боқижонга, Боқи Соқига,
 У ёки занжирдай — жуфти тоқига...
 Ҳар айтганда қўшган ҳар ким тафсилот,
 Ҳайфсан ўзгариб янги олган от:
 Ишдан олинганмиш Бошлиқ бечора,
 Ҳозир қамоқдаймиш, йўқ унга чора...
 — Ёлғон бу!— сўзини кесдим мен шартта,—
 Қисқадир ёлғоннинг умри, албатта!
 Ўша кампир кейин янги уйига,

Чақирди бизни ҳам ҳовли тўйига.
Бошлиқ ишламоқда, соғу саломат,
Баъзи одамлар бор қизиқ-аломат.
Пашшадан ясайди каттакон туя,
Соф қалбни булғатар мисоли куя!

* * *

Сендан ҳам илтимос, ўқувчи ўртоқ,
Уйнаб гапирсанг ҳам гапир ўйлаброқ!

ТУИЛАР МУБОРАҚ!..

Жума оқшомида, сўлим кечада,
Бола-чақам билан олардим ҳордиқ.
Эшик қоқиб қолди кимдир кўчада,
Чиқсам, турар эди ўртоғим Ортиқ.

Орзи қулоғида, илжаяр тинмай:
— Илтимос шу, тўйга келдим айтгани!
Келар шанба оқшом. Боргин кеч қолмай!—
Шундай деб бурилди ортга қайтгани.

— Тўхта!— дедим, —қизиқ, айтгин-да аввал,
Келин пошша кимдир? Қилар нима иш?
Уни бирор марта кўрдингми лоақал,
Керакмиди ўзи шундай шошилиш?..

Қисқа сукутдан сўнг Ортиқбой деди:
— Улар қовушяпти севиб бир-бирин!
Дам олиш уйида бўлишган эди,
Қовуштирмоқдамиз энди тақдирин.

— Ҳа, майли, тўй бўлсин, мўл бўлсин тўйлар,
Борамиз тўйингга,— дедим ошнамга.
Шу кундан қалбимни қоплади ўйлар,
Совға излаш лозим тўй оқшомига.

Тайинланган куни, хўп бўлиб шодмон,
Олиб бордим тўйга совға арзирлик.
Лекин тўйхона жим... Кўринмас меҳмон,
Карнай-сурнай ҳам йўқ... Қани ҳозирлик?!

Ҳовлида сўппайиб ўтирар Ортиқ
Деди:— Кекса бошга тушди кўргилик.

Ўғлим билан келин олишган ҳордиқ —
Дам олиш уйлари экан БИР КУНЛИК!..

МУҲИМ МАСАЛА

— Бола тарбияси гап эмас қуруқ,
Эътибор бермасанг бузилар бола!—
Лектор минбардан берар йўл-йўриқ,—
Унутманг, бу жуда муҳим масала!

Кеч қайтди уйига лектор Мирвали.
Таажжубда қолди, қизиқ манзара:
Бош эгиб турарди ўғилча Али,
Куйиб-пишиб дерди унга Манзура:

— Яхши эмас, ўғлим, ақлинг йиғиб ол,
Елғон сўз одамни қилади бевурд.
Шарманда бўлмайин десанг қулоқ сол,
Тил билан юрма ҳеч, ёлғонни унут!..

Она-бола кўриб Отани бирдан,
Жим бўлиб қолишди, индашмас узоқ.
Али ҳамон бошин кўтармас ердан,
Ота бўлса кутар, улардан изоҳ...

— Бугун,— деди Хотин, — келди муаллим,
Ўғлингизни қўяр эмишсиз тергаб.
Елғон-яшиқ сўзлаб юрармиш доим,
Бировга гал бермас, ўлардай сергап!

Ота мийиғида кулди-да, шу дам,
Оғир юк қулади, ростлади қаддин.
Ичкари хонага ўтаркан илдам,
Насиҳат қилди у:— Ошмагин ҳаддан!

Шу чоқ эшик қоқиб Мирвалибекни,
Қимдир йўқлаб келди:— Ҳой, уйда ким бор?
У деди ўғлига:— Очгин эшикни,
Чиқиб, уйда дадам йўқлар, деб юбор!..

НОШИР ТАШВИШИ...

Янги йилдан кейин Ношир дўстимни,
Куни кеча кўриб қолдим бекатда.
Қўлидаги улкан икки сеткага,
Тиқилган ўнтача папкалар катта...

— Ҳа, қалай?— Сўрадим,— Юкинг бир талай?
— Э, иш зўр, романлар нашр этияпмиз.
Ҳозир бизга зарур ҳажм, лист, миқдор,
Пландан орқада қолиб кетяпмиз!

— Уқияпман босган романларингни,
Ҳар куни уч томдан, ҳар томинг ёстиқ!
Дўстим кулиб деди:— Ҳажм керак-да,
Ҳа, ҳозир кўп семиз романлар босдик!

Ойлар ўтди. Кеч куз. Ёмғир шивалар.
Ношир дўстим кўрдим. Аҳволи қизиқ.

— Салом, ҳолинг қалай?

— Чатоқ!— деди у.

Шошилиб кетарди, вақти эди зиқ!..

— Бизда аврал!— деди,— Ишлар тиқилинч,
Энди кичик ҳажм китоб босяпмиз!
Ном керак, сон керак — ўн беш бет китоб,
План бажарилмай сал оқсаяпмиз!..

Иил тугаб борарди, ташвишда Ношир,
Бошдан қилинмаган иш бир маромда.
Қалавин билганга, ҳатто, ёнар қор,
Ишни дўндирганлар жони оромда.

Энди китоб босар, ҳажми бир тобоқ,
Яна қилиш керак планни ҳам юз.
Ношир дўстим, сенга шу бўлсин сабоқ,
Вақтида битса иш — ёруғ бўлар юз!..

ЧЕТ ЭЛЛАРДАН ҚАЙТИБ

Ҳажвичи-ёзувчи Сами Абдуқаҳдор кейинги Яилларда кўпгина чет мамлакатларга саёҳат қилиб қайтди. У Парижда, Токио, Лондон, Рим ва Эдинбургда сатирик кўзи билан йўраган баъзи воқеаларни қаламга олади. Муаллиф ўзи гувоҳ бўлган ана шу воқеаларни Сиз ўқувчилар эътиборига ҳавола этмоқда.

«Мужик»

«ҚУЁШ УЛКАСИДА»

«Қуёш ўлкаси» деб аташар уни,
Уч ҳафта мўл юриб тўймади нигоҳ...
Радио заводга саёҳат куни,
Шундай учрашувга бўлдим мен гувоҳ:

Хўжайин гердайиб турар ҳовлида,
олдида бел буккан оддий бир ишчи.
(Бир дунё алам бор унинг ҳолида)
Ёлвориб нимадир унга демоқчи...

— Ун беш йилдан бери ишлайман Сизда,
Бирон бор айтмадим ошсин ойлигим!
— Яхши-да, шу важдан ишлайсан бизда,
Бўлмаса шунча йил ишлар эди ким?!

Япония, 1973 йил

ДОРИ МУАММОСИ

Икки йил тўлибди бечора Томас,
Бева қолиб излар ўзига Хотин.
Кўплар-ла танишиб «ёқтирдим» демас,
Мақбул кўрмади денг бир аёл зотин...

Бир дўсти сўради:— Айтсанг-чи, Томас,
Нечун биронта қиз ёқмайди Сенга?

— Бири ёқди... Лекин, сил касал эмас...
— Сирингни очсанг-чи, сил касал нега?

— Силдан қазо қилган Хотин аввалги,
Марҳумадан қолган дори бир талай!

Борди-ю сил бўлса Хотиним янги,
Бекор кетмас эди дори ҳар қалай!..

Шотландия, 1968 йил

АЖАБ САЛОН ЭКАН...

Парижда бир бино — кўз тўймайди ҳеч;
Кўркин кўзгу қилиб турар гердайиб.
Ходимлар хизматга шай эртаю-кеч,
Бирон мижоз кирса қутлашар ийиб..

Бу ҳашамкор бино — Итлар Салони:
Бар, зўр зал, магазин, боз ўнлаб уйлар...
Ҳар ишни бажарар айтган замони,
Ит учун сотилар турли буюмлар...

Бахмал ёпқич ёпиб, силаб-сийпашар,
Олтин тасма боғлар, сонсиз тақинчоқ!
Бир неча сартарош юнгин тарашар,
Кўз-тегмасин дебми тақар кўзмунчоқ!

Кўчадан ўтаркан Салон ичини,
Томоша қиларди бир Ишчи ишсиз...
Афсус билан дедим кўриб Ишчини,
— Итча қадри йўқми одамни, эсиз?!

Франция, 1971 йил

ХУЖАЙИН НИМА ДЕВДИ?

Лондон метросида кўрдим бир дафъа,
Кекса Ишчи айтар дўстига хафа:
— Агар Хўжайиним сўздан қайтмаса,
Мен боп бошқа бирон гапни айтмаса,
Ишхонамни ташлаб кетаман мутлоқ!
— Нима девди Хўжанг, айтсанг-чи, ўртоқ?
— «Ишдан бўшатилдинг шу бугунданоқ!»...

Англия, 1977 йил

САРТАРОШХОНАДА

Сартарошхонада ўтирар Синьор,
Усган соқолини олдирмоқ тилак.

Мижозни ўтқазди, қўлда прибор,
Уста унинг кўнглин олиши керак!

Арчилган тухумдай юзи ҳам силлиқ,
Виқор-ла боқади ҳуснга тўлиб...
— Упа ҳам суртайми?— сўрайди илиқ —
Уста мижозига ёқмоқчи бўлиб...

— Упанг кирадими соқол пулига?
— Қирадию... суртмас баъзи бир эркак!
— Бўпти, ўраб бергин уни Джулйга —
Хотинимга элтиб бераман, демак!..

Италия, 1975 йил

КУТИЛМАГАН ТАНТАНА

Қиш кунидек ғамгин, қовоғи солиқ,
Чарли кириб келди меҳнат биржага.
Лекин, не учундир одатга мувофиқ,
Ҳеч ким қайтармади, муҳтож ўлжага...

Аксинча, гулдаста... Музика билан
Қутиб олди уни ҳамма шод-хандон.
Аллақандай лента — ёзуви тилла,
Бўйнига осишиб, қутлашди чандон...

Чарли ҳайрон эди. Елкасин қисиб,
Сўзсиз қотиб турар ўртада якка.
Сўнгра кимдир ола-ғовурни босиб,
Сўз берди биржанинг бошлиғи Джекка.

— Чарли, чин қалбимдан этаман табрик,
Сен бугун биржанинг азиз меҳмони.
Бизда бу воқеа жуда ибратлик,
Рўйхатда ишсизлар сенсан миллиони!..

Эдинбург, 1977 йил

НОН ДУКониДА...

Қизиқ нарса экан саёҳат ўзи,
Не-не воқеага бўласан гувоҳ.
Гоҳо ғамгин ҳолга тушади кўзи,
Гоҳо қувонасан, завқдан дейсан, «Оҳ!»

Қадим Европада ажойиб шаҳар,
Оламга таралган шону шуҳрати.
Шу ердан бошланди бу галги сафар,
Тилларда дostonдир у шаҳар оти...

Кезиб, шаҳарни бир дўконга кирдик
Қизгин савдо қилар баркаш юз Аёл.
Хилма-хил нон кўп-у, сабаби сирдек,
Бу ерда харидор кам эди хиёл...

Бунинг боисини билдик салдан сўнг,
Аниқ эшитилди Бека нидоси:
(Бир нон олувчига жавоб берди тўнг)
— Бугундан нонларнинг ошган баҳоси!..

Бирдан қути учди нон олувчининг,
Дами чиққан шардай бўшашди қолди.
Олдига келди-да, у сотувчининг
Бир буханка нонни қўлига олди.

— Гар бугундан ошган бўлса нонингиз —
Алам билан деди харидор Аёл,—
Менга кечагидан бера қолсангиз,
Баҳоси ошмаган, сув қочган хиёл...

Франкфурт на Майне, ФРГ, 1977 йил

БЕЛГРАД КУЧАСИДА...

Белграднинг гавжум катта кўчаси,
Турна қатор ўтар машина сафи.
Бу манзара тинмас кундуз-кечаси,
Машина минишнинг бордир ўз кайфи!..

Бир чорраҳада денг бўлди «қиёмат»,
Иккита машина «уришиб» кетди...
Лекин, бир шофёр деб:— Қолдик саломат!
Иккинчи шоферга коньяк узатди...

Пачоқ бўлган бўлса ҳам машинаси,
Иккинчи шофер денг содда экан-да...
Умида кўрмаган, эмас ошнаси,
Коньяк ярмин ичди бир кўтарганда...

Сўнг униси дер сал бўлиб диққат:
— Энди сен ҳам ич, гуноҳдан кечаман!

— Хўп, — деди айбдор, — мен эса фақат
Автоинспектор келгач ичаман!..

Югославия, 1979 йил.

ПОЛИЦИЯ ХРОНИКАСИ

Яқинда юз берди фавқулодда ҳол,
Қоҳира шаҳрида, қамоқхонадан
Бир маҳбус қочипти... Қочган бемалол,
Тинтувлардан ўтди ҳар бир хонадон...

Маҳбус топилмагач, Бошлиқ — Комиссар,
Унинг уч турдаги расмин ясатди
Топсак-топмасак ҳам деб сатқай сар
Бутун мамлакати бўйлаб жўнатди...

Бир сувратда сизга боқади маҳбус,
Иккитада тушган икки ёнидан.
Бошқа шаҳар каби бир пакет маҳсус
Искандарияга келди пойтахтдан...

Бу ерда бошланиб кетди қизғин иш,
Полиция тушди излашга уни.
Излашиб, орадан бир ҳафта ўтмиш,
Маҳбусни топишди... Ушланган кунин...

Полициячилар севинчи олам,
Учди телеграмма Қоҳира томон:
«Сувратдаги маҳбус — ҳар уччови ҳам,
Отиб ўлдирилди, қолмади омон!..»

Қоҳира, 1969 йил

АЭРОДРОМДА...

Лондондан Парижга учмоқчи бўлиб,
Туш палла келдик биз аэродромга.
Биров жўнар, биров севинчга тўлиб —
Кутиб олар... Бу ер гавжум одамга...

Бир киши турарди йўлак бошида,
Ҳасса ушлаб, қора кўзойнак таққан.

Бир Хоним тўхтади унинг қошида,
Ҳамёнидан бир цент чиқарди чаққон.

Индамайин пулни чўнтакка урди,
Яна безрайганча тураберди кўр...
Хоним ҳам бир нафас индамай турди,
Сўнг деди:— Ҳеч бўлмаса де ташаккур!..

Бирдан чиқиб кетди Соқовнинг жони:
— Бўйнимга тахтача осиб қўйибман.
Саводингиз бўлса ўқинг-да, Хоним,
«Кўр ва соқовман!» деб ёзиб қўйибман!..

Марсель, 1971 йил

ҲАЖВЛАР, ҲАЗИЛЛАР

ТАКСИЧИ ВА ЙЎЛОВЧИ

Офтоб чарақлаган Якшанба куни,
Таксини тўхтатиб, Эшмат чол деди:
— Бўшми? Чилонзорга қўйсангчи элтиб!
Неварам кутмоқда тез борай етиб!..
...Елдай учиб кетди машина шу дам,
(Икки дунё ҳозир чиндан бир қадам).
Зум ўтмай манзилга етиб келишди,
Иккови ҳам мамнун хайр-хўшлашди.
— Отахон, кечиринг, — дер шофёр Қобил!—
Буралмай қолибди счётчик сабил...
— Мени ҳам авфу эт, олибман такси,
Аmmo ҳоҳишимнинг бўлибди акси:
Уйимда қолибди пул тўла ҳамён,
Буёғига энди ўзим ҳам ҳайрон?!

ШОДЛИКНИНГ САБАБИ

Уйига шод келди эркатоӣ Шодмон,
Қутилмаган бахтдан боқарди шодон.
Шодмонжон оғзининг қочган таноби...
Лол қотган отанинг ошди хуноби.
Бу қувонч сабабин сўрар ойиси:
— Ишга кириб келдим — қувонч боиси!..
— Яхши ишми ўзи? Қайда ишхонанг!—
Ота сўрар:— Куйиб юрмасин онанг!..
— Ишхонам — обрўли, баланд субути,
Зўр илмий-текшириш институти!
— Қандоқ кирдинг?!— Она сўрайди шошиб,
Ота ҳайрон турар чаккасин қашиб...

— Хатосиз ёзганим учун ариза,
Ишга олишди,— дер тортиб ҳомуза...

ВИСТАВҚАДА

Виставкага кирди бир кун Эр-Хотин,
Залларни тамошо қилишди роса.
Бир суврат олдида Эр олмайин тин,
Туриб қолди узоқ, қизиқ ҳодиса...

Хотин ҳайрон, Эри бўлиб маҳлиё,
Автобус солинган сувратга боқар.
Хотин деди:— Юринг, қоласизми ё?
Эр жилмас жойидан... Не унга ёқар?!

Хотин қайтди яна Эри ёнига:
— Кетдик энди, қанча керак туришим?
Эри таажжубда дер Хотинига:
— Бундай бўш автобус илк бор кўришим!..

АЙТИБ ҚЎЙМАГИН!

Икки дўст кўчада қолди учрашиб,
Узоқ сўрашдилар очишиб қучоқ.
Сўнгра бири деди хайр-хўшлашиб;
— Бериб турсанг менга... эллик сўм, ўртоқ!

«Нима қиласан?» деб суриштирмайин,
Пулни берди дўсти:— Мана, марҳамат!
У оларкан деди:— Бир гап айтайин,
Зўр иш қилдинг, ошна, каттакон раҳмат!

Лекин, илтимос шу — қарз берганингни,
Менинг хотинимга айтиб қўймагин!
Бу ҳам деди:— Сен ҳам қарз олганингни,
Менинг хотинимга айтиб қўймагин!..

ХОДИМЛАРНИНГ ТАШВИШИ...

Идорага келди мулла Боқивой,
Ҳеч ким билан гаплашмас, гўё соқовдай.
Қовоғидан қор ёғар, дили ҳам хуфтон,

Тишин оқин кўрсатмас, ўта хафақон.
Ҳамкасаба дўстлари таажжубдан дол,
Ҳар кунгидек ишлолмай қувноқ, бемалол,
Боқивойдан сўрашди:— Нега бундайсан?
Вужудинг ҳам аянчли, қора тундайсан?!
Савол қолди жавобсиз, Боқивой тажамг,
Шундай ўтди иш куни зўр-баъзўр, аранг...
Жириглаб қолди бирдан унинг телефони,
Олибоқ трубкани Боқи шу они,—
Яшнаб кетди, ўзгарди: қовоғин очди,
Шу лаҳзада оғзининг таноби қочди...
Телефонда бир айтиб, ўн кулар ўзи,
Шакар ҳам ип эшолмас, бол денг ҳар сўзи!
Идора ходимлари ўтирар ҳайрон:
Боқи хурсанд, илжаяр, гапирар бийрон.
Қаёқдан кун чиқди — бунга не сабаб?
Эшитди-да жонини бу бағри кабоб!..

* * *

Ишхонада ходимлар чекмасин ташвиш,
Керак гоҳо, жон қизлар, сим қоқиб туриш!..

БЕБАҲО УЙ

Эшматвой сотмоқчи бўлиб уйини
Огоҳ этди бундан маҳалла-кўйини...
Топила қолди денг харидор дарҳол,
Ўртада сўралгач соғлиқ, ҳол-аҳвол,
— Неча пул берайин?— деди харидор.
— Уйим бебаҳо, дер
Эшматвой такрор.
— Бебаҳо уй нимаси, дўстим,
Мухтасар қилайлик-да энди сўзни?
— Эй азиз ўртоқ:
Гап бундоқ:
Бундай дейишимдан бордир муддао,
Уйим ўзи чиндан жуда бебаҳо.
Чунки, қўшним тилла одам денг...
Ана шунинг учун шундай дегандим,
«Уй олма, қўшни ол!» деб эшитгандим!

ЭПЧИЛ ОШИҚ

Ресторанга кирди бир йигит шодон...

Шими жинси, сочи елкадан ошар.

Зал мудирин излаб топди у шу он,

Оёғи куйгандай жудаям шошар...

— Хўш, хизмат?— сўради мудир жилмайиб,

— Мана, сизга беш сўм!— у узатди пул...

— Стол банд этайми?— деб мудир ийиб,

— Йўқ, бошқа гап, қолсин ўртамизда ул:

Орадан бир соат чамаси ўтиб,

Бу ерга келаман, ёнимда жонон.

Шодиёна бизни олибоқ кутиб,

«Ҳозирча жой йўқ!» деб қайтаринг шу ён!..

«ОДОБЛИ» БОЛА

Мактабда тугади танаффус вақти,

Барча бола дарҳол синфга оқди.

Ўқитувчи кириб келди синфга,

Қирмоқчийди Эшмат у билан бирга.

Аммо улгурмади. Кечикиб кирди.

Ўзин оқламоққа шундайин дерди:

— Кейин кирдим атай, сақладим одоб,

Дерлар ўқитувчи мисли бир офтоб!..

УЙИНЧОҚ ВА ҚОНФЕТ

Дадам мени жуда яхши кўради,

Мен унинг ёлғизи ва кўрар кўзи.

Уйда дарсхонам бор — музейнинг ўзи,

Хил-хил ўйинчоқлар қатор туради!

Ҳар байрам, янги йил, туғилган куним,

Совғалар келарди менга бетиним...

...Бирдан Дадажоним ўтган ҳафтада,

Конфет олиб келди катта халтада...

Мен ҳайрон, югуриб чиқиб хонамдан,

«Нима гап ўзи?» деб сўрдим Онамдан,

— Ишлари ўйинчоқ дўконда эди,

Конфет дўконига ўтибди энди!

ЯРИМ КЕЧАДА...

Қоқ ярим кечада эшик қоқилди.

Эриниб турдим-да, эшикни очдим.

Ен кўшним турарди. Гугурт ёқилди.
Юзимга тикилиб турди узоқ дим...

Сўнг деди:— Кечиринг, борми самовар?
— Самовар? Бизда йўқ. Ҳаммада газ бор.
Кўшним ўйлаб туриб алла бир маҳал,
Қайтиб кетди, демай бирон сўз ақал...

Энди кўзим, дўстлар, илинган дамда,
(Ярим тундан ошган) эшик қоқилди.
Дарҳол очдим. Кўшним. Қизиқ одам-да,
Бир оз сукутдан сўнг гугурт ёқилди...

— Кечиринг, йўқ бўлса Сизда самовар,
Мана, олиб келдим. Менда бошқа бор!

ЯНГИ БОЙВАЧЧА

Маҳалламда яшар Боймат бойвачча,
У ҳақда юрарди латифа анча...
Беш қадам жойгаям таксида борар,
(Ҳамма каби юрса, майли, сатқайсар).
Аммо тутиб қолар бойваччалиги,
Счётчик ёзса гар бир сўм атиги,
Уч сўм тўлаб тушар, қайтимин олмас —
Шофёр томон ҳатто, назарин солмас!
Ҳамсоям кўрибди бир ресторанда,
Дўсти билан ичиб, қаранг, бир онда,
Талай «чой пули»ни инъом эгибди...
Қийим иларгаям бир сўм тутибди...
Яқинда кўрдим мен бир автобусда,
Биқиниб ўтирар хаёлчанг тусда.
Кузатиб келдим мен нақ манзилгача.
Билет олмай тушиб кетди бойвачча!..

РЕМОНТЧИЛАР

Бошимга денг тушиб ремонт ташвиши,
«Райремонтконтор»дан келди беш киши.
Уйни созлаб олай — ремонт баҳона,
Бошладим уларни хонама хона.
— Мана, меҳмонхона. Яхшилаб қаранг,
Гўзал бўлсин девор кўкиш-ҳаворанг!

— Гунафшаранг бўлсин болалар хонаси!—
Илтимосин айтди улар Онаси.
— Энди ётоқхона... Ётилар тунда,
Уйланг, қандай зўр ранг керакдир бунда?
Менимча, чаккимас бўлса нилуфар!..
— Бизда фақат битта сариқ бўёқ бор!—
Гапимни чўрт кесиб, деди бригадир.
Ремонтчилар чиқиб кетди қайгадир...

ЭНГ ЯХШИ СОВҒА

Эрта онамизнинг туғилган куни,
Керак совға топиб, табриклаш уни!
Уч ёшли ўғил бор. Илтимос қилиб —
Ен қўшни аёлни уйда қолдириб,
Совға сара бўлсин, бўлсин мақтарлик,—
Дея ярашиғлик совға ахтардик.
Қолмади кирмаган магазин бирон,
Яхши совға топмай кўп бўлдиқ ҳайрон.
ГУМу, ЦУМу яна галантерея,
Мебель ҳам хўжалик, парфюмерия...
Газмол, тайёр кийим, универсам,
Топилмади совға деган мато ҳам,
Кеч кириб, эр-хотин ўйладик узоқ.
Икков бир тўхтамага келмадик, бироқ!
Охири, ўғилни икки қўллаб денг,
Кампирга тутқаздик:— Зўр совғага тенг!
Мана сизга Ойи, энг яхши совға,
Қарайсиз, чидайсиз сал қилса ғавғо!..

ОИЛА ҚУВОНЧИ

Оғзи қулоғида эру хотиннинг:
Яқинда олишган машина улар.
Иккиси ўрганган сирин ҳайдашнинг
Аммо, эр кунларин тунларга улар...

Тинимсиз айланар тўртта ғилдирак,
Бугун ҳам қорасин кўрсатмади эр.
Кутаркан гаражда хотини зийрак:
— Айтинг, кимни олиб юргандингиз?— дер...

Эри сал қизариб:— Кимни бўларди,
Олиб юрдим,— деди — хўжайинимни!

Хотин бир чимрилди, кейин кулворди:
— Упаси бу ерда қолибни уни!..

ИГИТ БИЛАН ҚИЗ

Хиёбонда китоб ўқир эди Қиз,
Ўзи гул, гулзорда ўлтирар ёлғиз.
Шу чоқ ўтиб қолди бир Йигит найнов,
Усти роса башанг ҳам қўнғиз мўйлов.
Қўзи тушиб Қизга ютди тупигин,
(Қиз ечиб қўйганди янги туфлигин).
Енига оҳиста ўлтирди келиб,
Қўлин узатаркан деди керилиб:
— Хоним, рухсат этинг, ўзим танитай,
Кимман, қайда ишим — барини айтай!
— Э, боринг-е, қандай юзсиз одамсиз?
— Кечирасиз, жоним, афу этасиз!
— Шилқимлик ҳам бўлсин эвида, ўртоқ,
Дерлар, саёқ юрган ер эмиш таёқ!
— Майли, айтақолинг уй телефонини...
Қизнинг жаҳли чиқиб, бурди лабини:
— Сиздай сурбетларга ҳечам, ҳеч қачон
Телефоним эллик уч қирқ бешу тўқсон —
деб айтиб юрувчи лақма эмасман,
Туриб кетинг, бўлак бир сўз демасман!..

КОЛХОЗ КЛУБИДА

Колхоз клубидан бутун қишлоққа,
Донғи кетган қишлоқ — Ойдин булоққа
Янграр симфония — классик асар.
Меҳмон бўлиб келган шаҳардан Асрор,
Дўстини тинмайин тутар сўроққа:
— Қайдан бу оркестр келган қишлоққа?
Наҳот колхозчилар тушунар бунга?!
Дўсти ҳам жилмайиб сўз қотди унга:
— Колхоз оркестри. Чалаётган-чи,
Колхозчи, бригадир, мироб, табелчи...

УСТОЗ БИЛАН ШОГИРД

Афанди сартарош дўконини очиб,
Хизмат қилар оғзининг таноби қочиб.

Ишга эпчил, яна айтар латифа,
Бир келган келарди бир неча дафъа.

Шундай кўпайгандан кўпайди мижоз,
Зарур бўлиб қолди бирон шогирд соз.

Шундай мўмин-қобил шогирд топилди,
Бу ҳунарни у тез ўрганди, билди.

Шогирд иш жойида биринчи одам,
Афанди қувончи бўлди бир олам...

Бир зумда у чаққон олди соқолни,
«Арчилган тухумдек...» — эсланг мақолни!

Лекин кутмаганда кесди юзини,
Пахта ёпиштириб, айтди узрини...

Орадан бир ҳафта ўтди-ю, мана,
Уша Мижоз келиб ўтирди яна.

Қадрдон отадай ҳурматлаб Абзал,
Соқол қира кетди аввалдан афзал...

Бирпасда қиртишлаб, сўз қотди илиқ,
Арчилган тухуму қайроқдай силлиқ...

Бироқ иш сўнгида кесиб юзини,
Яна пахта босиб, айтди узрини...

Афанди бу ишдан бўлди-да хафа,
Ва деди:— У келмас келгуси дафъа.

— Хафа бўлманг,— деди Абзал,— эй Устоз!
У бизни тарк этмас, ҳали келар боз!

— Нечун?— таажжубдан Афанди ҳайрон,
Шогирд кулиб очди сирини шу он:

Мен буни атайин қиламан ҳар гал,
Бу — бизнинг пароль-да, белги ва мўлжал...

Мижозим қизини севаман кўпдан,
Ушбу «йўл»ни топдик ўйлашиб обдан.

Пахта ёпиштириб ҳар жўнатганим,
«Қутамаи кинода бугун...» деганим!

Шундай учрашганмиз олдинги сафар,
Кечиринг гуноҳим Устози Падар!

— Демакким, бугун ҳам учрашув... оқ йўл,—
Афанди жилмайди.— Уғлим, бахтли бўл!

Лекин Мижоз юзини кесма, илтимос,
Бирон беозор йўл топмасанг бўлмас!

Танангга ўзинг бир ўйлаб боқ шундоғ,
Тушмасин-да асло касбимизга доғ!...

ИШГА ОЛИШМАДИ...

Конфет фабрикага ишга кирмоққа,
Ёзган аризамни кўчирдим оққа.
Кадрлар бўлими ушлади узоқ,
Анкетадан ҳеч гап топмади, бироқ...
Кўзи тушиб қолди: «Қанд касалим бор».
(Атайин ёзгандим — бўлсин хабардор)!
Бошлиқ кутмаганда кетди жонланиб,
Сўнгра деди менга ҳаяжонланиб:
— Қанд-қурс емасанг, кетмасанг олиб,
Нима қиласан сен бизларда қолиб?!
Ҳужжатимни қайтарди папкама солиб!..

БОБО БИЛАН НЕВАРА

Кечки овқат пайти. Барча жамулжам.
Ота, Она, Бобо, невара Ҳамдам.
Ҳамма жим, ҳамма денг овқат емоқда.
Шу палла Невара недир демоқда:
— Бобо-чи, Бобожон... Майлими сизга...
— Гапни бас қил, бўтам, ўрин йўқ сўзга!
Овқат пайти керак жим ўтирмоғлик!
Кейин бўлар гап-сўз ва вақтичоқлик!..
Невара сўз қотди:— Узр, нодонлик,
Бермоқчийдим Сизга, Бобожон илик!..

ЯҚИН ЙЎЛ ҲАМ БУЛАДИМИ?!

Тўхтатиб кўчада йўловчини бир
Қария сўради:— Узоқми вокзал?
Ишим қисталангроқ — кутмоқда кампир,
Яқин йўлни кўрсат, қайси йўл афзал?!

— Яқин йўл дейсизми?— Йўловчи ҳайрон —
Айтиб беролмайман очигин десам...
— Наҳот ўз шаҳрингни билмайсан, ўғлон,
Ёки сен ҳам мендек мусофирмисан?

— Шўтликман... Энг яқин йўлни билмайман,
Чунки, мен таксичи бўлиб ишлайман!..

КИНОНИНГ СИРИ

Фалакнинг гардиши деганларидек,
Ҳозир хизмат жойим — сеҳрли соҳа.
Кино деб аталур барча билгандек,
Ўзим ҳам ҳайратда қоламан гоҳо...

Чин сўзим, кинонинг сири кўп экан,
Ўзим ҳам шу ишга ўтганда билдим.
Минг-минг мўъжизани кўрсатар экран,
Шулардан бирини ҳавола қилдим.

Ҳар кун кўраман артист — жонон қиз,
Бошида парвона ўн саккиз баҳор.
Қоматию ҳуснин бир лола дейсиз:
Боққанда кўзлари ўт-чақмоқ ёқар...

Бизда сеҳргар бор — номи гримчи,
Юмуши ҳар кимни қолдиради лол.
Бояги суҳсурдай дўмбоқ, қизни-чи,
Айлантириб қўяр кампирга дарҳол!

Кўп кўрдим у қизни кампир ролида,
Бир фильмда ўйнар — меҳрибон она.
Сеҳргар гримчи йигит қўлида,
Гоҳи буви бўлар, гоҳи қайнона!..

Мана йиллар ўтди, қариди Жонон,
Оқ оралаб сочга, сўлғин боқади.
Аммо, фильмларда ўйнайди ҳамон,
Режиссер халқига мудом ёқади....

Лекин, энди ўйнар сулув қизларни,
Гўзаллик сирини билар гримчи!
Йўқотар ҳар сафар ажин изларин,
Сиз уни экранда таниб олинг-чи?!

Гоҳ ўшаб кетса Жульеттага,
Гоҳ экранда кўриб Зухрами дейсиз?
Шундай қилинади ҳар гал жўрттага,
Кўргач, дейсиз,— шунча меҳнатлар эсиз...

Ҳа, ёзсанг кўп экан кинонинг сирини,
Бошқа бирин айтай, вақт эмасми эиқ?
Яқинда олинди фильмдан бири,
Воқеасин сўзлай ундақ ҳам қизиқ...

Жазирама кун денг, айни саратон,
Сунъий қор ёғдириб олишди қишни!
Артистлар пўстинда, тер қуяр чандон,
Шундай битиришди қишдаги ишни!

Қаҳратон қишда-чи? Бунинг йўли бор:
Қуёш чиқаришиб ёқиб минг чироқ.
Гупиллатиб уриб турганида қор,
Ясама ёз олар режиссер ўртоқ!..

Буларнинг барини кино, сир дедим,
Аслида сир эмас, оддий камчилик.
— Нега бундай, дўстлар?— сўраган эдим,
Кулишиб дейишди:— Ҳм... киночилик!..

«МУТАХАССИС»

Шаҳар об-ҳаво идорасида,
Бошлиқ ҳузурига кирди бир одам.
Тўхтаб деди унинг рўпарасида:
— Мени ишга олинг, бўлайлик ҳамдам...

— Келинг,— деди бошлиқ туриб ўрнидан,
Яхши биласизми бизнинг соҳани?

— Ҳа-да!— деган жавоб янгради бирдан,
Бошлиқ ҳам ўзича берди баҳони:

— Демак битиргансиз махсус билим юрт,
Бизга мутахассис жуда ҳам керак.
Ҳужжатлар жойида, дипломингиз бут,
Хўп, бўпти сиз ишга кирдингиз демак!..

— Йўқ — дер хижолатда,— дипломим ҳам йўқ,
Рост мутахассисман, айтайин такрор.
Об-ҳавони сезаман — кўнгил бўлсин тўқ,
Кўпдан оёғимда бод касалим бор!..

ХАВОТИР

Мадрайим Хурракни билсангиз керак
Ишламас, ўқимас, отади ҳуррак...
Яқинда юз берди қизиқ ҳодиса,
Одамлар нима гап бўлипти деса,
Уч кундан бери у ухламас эмиш...
Ҳамма ҳайрон, сўрар: «Бу қандай ташвиш?»
Алам билан дейди Мадрайим Хуррак:
— Суғорган эмишман тушимда таррак!..
Шу бўлди қўрқаман ухлагани ҳам,
Не қиламан яна тушда суғорсам?!

ЭСЛАНМАҒАН ОДАМ

(Сергей Михалковдан)

Резинадай чўзиб соатдан ортиқ,
Бир бошдан санади ҳаммани нотик.
Узун бўлса ҳамки Нотик каломи,
Лекин унинг сира чиқмади номи...
Доклад давомида жойидағ жилмай,
Ўзини қаерга қўйишни билмай,
Енди у ўт бўлиб қуруқ ўтиндай,
Охир чиқиб кетди залдан бутунлай.
Кейин ким кўринса деди муттасил:
— Доклад бўш, бемаза, мутлоқ бетаъсир!!

ТРАМВАЙДАГИ КУЛГИ

Трамвайнинг тўхташ жойида
Икки киши чиқди бошлашиб.
Кузатишиб уч-тўртта йигит,
Пастда қолди хайр-хўшлашиб.

Чиққанларнинг бири хушбичим,
Юз-кўзида соқол бир олам.
Иккинчиси қирган иягин,
Кийими ҳам содда бир одам.

Серсоқолни кўриб бир бола
Жой бўшатди дик туриб шу дам.
Нега ахир ўтирмади у?
Нега кулар бир вагон одам?!

Бола ҳайрон. Қулади ҳамма,
Бир чол деди:— Бу мода иши!
Соқол қўйган йигитча экан —
Хижолатда қоласан киши...

ИЗОҲНИНГ ҲОЖАТИ ЙУҚ...

(Халқ юмори)

Айвонда иш билан банд экан Ҳалим,
Уйга кириб келди жўраси Салим.
Қуюқ сўрашдилар очишиб қучоқ,
Салим шодон деди дўстига шу чоқ:
— Эшитдим, яқинда ўтипти тўйинг,
Устинг ҳам башанг-ку, соз ранги рўйинг!
Табриклайман дўстим, хурсандман бундан...
Салим тўхтаб секин сўради ундан:
— Қизик, уйлангансан... нега энди сен,
Пальтонга тугмани ўзинг қадайсан?
Ҳалим кулиб деди:— Гапнинг сираси,
Бу меники эмас, Хотин пальтоси!

ҚУШНИЛАР

Қўпдан бери яшар ёндош қўшнилар,
Бир-бирин феълени азалдан билар.
Сотиб олди бири оила нақши —
Радиоприёмник, ишлайди яхши!
Шундай қилиб бири музика тинглар,
Бошқаси чидолмай эрта-кеч инграр.
Негаки, у қўяр баланд овозда,
Қўяди эрта-кеч, қиш билан ёзда...
Ахир бўлмай бири судга арз қилди,
Қўшни билганини судлар ҳам билди:
— Паст қўйсам,— деб қолди маънос Эшматвой,—
Қулоғим оғир-да, қандай эшитай?!

Қўшним эшитсин деб, қўяман атай!..

ҚУЛАЙ ЖОИ

Қирчиллама йигит эди Афанди,
Бир сулуvgа ишқи тушди дафъатан
Висол соатларин кутиб ўртанди,

Сеҳрли ҳисларга тўлди жону тан...
Учрашув онлари ширин, беқиёс,
Бир бўса дардида айланар кўча.
Энди лаб қовушай деганда, бехос —
Олдидан чиқарди одам бир неча...
Булардан қолмади боғу хиёбон,
Боши берк кўчалар, майдону йўлка.
Хуноб бўлар танҳо қололмай бир он,
Кўча кезиб шундай қуриди тинка...
Бир гал, денг, Афанди қичқирди шодон:
— Бўлди! Энди топдим, топдим йўлини!..
Шартлашган жойида Қиз кўринган он,
Бошлади вокзалга ушлаб қўлини!
— Вой-бў,— деб оғзининг таноби қочди.
Қаранг, бунда барча очиқ ўпишар.
Афанди ҳам чаққон қучоғин очди,
Энди у кузатиб чиққанга ўхшар...
Икковлон вокзалда сўзлашди беун,
Кўнглида бор розни тўла айтишди.
Чечакдай очилиб, бўлишди мамнун,
Поезд жўнаб кетгач, уйга қайтишди!..

РАШК

Кеч оқшом, уйимда болалар гавжум,
Бири ўқир, бири қилар тўполон.
Хотин ишдан қайтди, ҳамма қолди жим,
Жанжал бошлаб қолди хотиним шу он:

— Қани, айтинг, қайдан билади Лола
Ухлаганда хуррак отишингизни?!
Демак... маълум... Сизга бола увол-а,
Рўйи-рост гапиринг қилмишингизни!

Аввали ҳайратдан тишладим бармоқ,
Кейин эслаб, кулдим:— Сири бор битта...
— Ҳа-да, ўша сирни айтинг-да тезроқ!
— Сир шу: Биз ишлаймиз бир кабинетда!..

ТУШ

Икки ўртоқ хушнуд чой ичишарди.
Гап билан нон-қаймоқ тинчитишарди...
— Тушга ишонасанми?— берилар савол.

ТЕЛЕФОН БУДКАДА...

Телефон будкаси. Гаплашар Аёл...
Бир йигит кутмоқда, сабрсиз хиёл...
Аёл гапирмоқда... Тугамас гапи...
Нари-бери юрар Йигит шер каби...
Ҳамон гапиради Аёл будкада.
— Жон опа, бас энди, бўлди, эй, ҳа-да!
— Саккизинчи Мартдаям қўймайсизми?
— Бугун тўққизинчи... ҳеч тўймайсизми?

Ҳамон гапиради Аёл будкада,
Бошлаган гапини ўтган суткада...

СТУДЕНТЛАР ОРАСИДА...

(Бўлган воқеа)

Икки дўст студент ётоқ олдида
(Уч кун кўришмовди) кўриб қолди-да,
Бири иккинчисини тутди саволга:
— Хўш, салом, бордингми, айт аввалига!
— Бордим. Ҳатто, топширдим ҳам!
— Қалай натижа?
— Тўрт.
— Нега тўрт, беш эмасми, муттаҳам?!
— Очиғи, топшириш қийин бўлди жа!
Бешинчисин қайтариб берди дўконда,
У сабилнинг бўғзи синиқ экан-да!!

УЗОҚ ЯШАШ СИРИ

Бир Чолдан сўрашди:— Айтинг, эй Бобо,
Узоқ яшаш сири борми, мабодо?
Бўлса, очиқ айтинг, биз ҳам билайлик,
Чинор ёши ният — амал қилайлик.
— Сири шу — (умримда ёлгон демасман),
Турли справка деб...
Идорама-идора юрган эмасман!..

ИШОНЧЛИ МАНБА...

Кутмаганда дўстлар учрашиб қолди.
Бири қучоқ очса, бири қўл олди.

Хол-аҳвол сўрашиб туришди бир оз,
Қўл берган ачиниб, сўз ташлади боз:
— Йе бўлди, эшитдим, ишдан бўшабсан,
Бекорчихўжага энди ўхшабсан?!
— Қаёқдан эшитдинг, гапир аниқроқ?
— Бозорда эшитдим. Айтди-бир ўртоқ.
— Ундай бўлса қайга ўтибман ишга?
— Билмадим. Бўлмади фурсат сўрашга.
— Илтимос, бозорга бориб ҳозироқ,
Қайга ишга ўтдим — билиб кел тезроқ!..

ДАРДГА ДАВО

Кўчада учрашди иккита ўртоқ,
Сўрашди, ўпишди, очиб кенг қучоқ...
— У-ҳў, аҳвол қалай? Озибсан пича?
— Бетобман. Тунлари қоқмайман мижжа!
— Докторга боқтиргин, ол дору дармон!
— Эҳе... ича бериб қолмади армон!
— Наҳот биронтасин нафи тегмаса?
Мен сенга бир дори берай бўлмаса.
Ма, китоб! Уқисанг қўйиб кўп ихлос,
Барча дарддан сени қилади халос...
— Не ҳикмат бор бунда? Минг бет-ку ўзи!
Ҳўкиз ўлар урсанг, олайиб кўзи...
— Бор ҳикмат шунда-да! Тинчийди юрак,
Бошламайин туриб отасан хуррак!..

ҲАММАГА КЕРАК...

Йўлим тушиб, кўрдим Микрорайонда,
Янги бир ошхона очилди кеча.
Хўрандалар мамнун — юзларда ханда,
Одам аримади то ёпилгунча...

Истаган таоминг муҳайё бунда:
Палов, манти, кабоб, мастава, манпар.
Шўрва, норин, лағмон, чучвара кунда,
Бетобларга парҳез овқатга қадар...

Уч ой ўтиб, бўлдим Микрорайонда,
Таниш ошхонага овқатга кирдим.
Ҳашаматли залда ўтирган онда
Оғзим очилганча шу ҳолни кўрдим:

Менюда муҳайё барча таомлар,
Палов, манти, кабоб, мастава, манпар.
Шўрва, норин, лағмон, чучвара — номлар,
Лекин, хўранда-чи, бир неча нафар...

Энди хўрандалар қилар илтимос,
Атиги бир НАРСА сўрарди бари.
— «Сифат»дан «С» ҳам йўқ, ҳаммаёқ ифлос,
Керак, дер, ШИКОЯТ ЕЗУВ ДАФТАРИ!..

ОНА БИЛАН БОЛА

— Ойи, менга қаранг, бир гап гапирай?
— Ҳа? Тобинг қочдимми? Товба, ёпирай?!
— Бугун мен мактабда «Беш» баҳо олдим.
— Вой, шундай де! Уғлим! Ҳа, қойил қолдим...
— Энди биттагина гапирай ёлғон?
— У нима деганинг, гапир тез, ўғлон!
— Ойи-чи, ойижон, гапимнинг рости:
«Беш»мас, «Икки» баҳо олганман асти...

ҚУТЛОВ...

Бугун ошхонада катта тантана.
Ийғилган хўранда гул тутиб яна —
Бош Ошпазни роса қилишар табрик...
— Нима иш қилипти Ошпаз ибратлик?—

Ҳамсоядан бир Чол сўради ҳайрон.—
Туғилган куними, ё байрам бирон?!
— Бе, байрам ҳам эмас, туғилган ой — қиш,
Бугун котлетга у гўшт солган эмиш...

ШАФТОЛИ

Танишим бор — бир боғбон,
Исмидир Рустам Полвон.
Боғбон бобо кўп қизиқ,
Табиати эмас зиқ.
Уста эртақ, мақолга,
Кўкси тўла соқолга.
Ешлари бир кам етмиш,
Кўрган: «Бир Чинор!» демиш!

Қишлоғидир Яккасой,
Хушҳаво ва сўлим жой.
Боғида мўл дарахт, ток,
Пишиб ётар олма, нок...
Гулзори гўё гилам,
Таърифига минг сўз кам...
Бир кун боғбон олдиға,
Олиб уни ёдиға,
Дам олиб, ўйнагани,
Невараси келганди.
Хурсанд бўлиб денг Бобой,
Боғиға кириб атай,
Узиб чиқди шафтоли,
Нақ чойнакдай жамоли.
Сариқ тукли, жўжа денг.
Мазаси асалға тенг!
Номи экан зарғалдоқ,
Оғирлиги — уч қадоқ.
Невара бу жўжани,
Олиб зўр мўъжизани
Тамоша қилди андақ,
— Бобомдан совға, демак!
Чиқарми шоҳим есам,
Соз-ку опамға берсам!
Шундай деди Болакай,
Опаға элтди атай...
Опа қувонди роса.
Қўлиға разм солса
Чиндан мўъжиза турар,
Анвойи ҳид гупурар...
Келса ҳамки егиси,
Ўз меҳрининг белгиси —
Дадасиға илинди.
(Эркалиги билинди...)
Дада совғани олиб,
Ғоят ҳайратда қолиб,
Минг ташаккур билдирди,
Матай айтиб кулдирди...
Ўйлади олдиниға,
Сўнг деди хотиниға:
— Зўр совға берди қизим,
Сенға келтирдим ўзим.
Сен есанг ҳам еганим,
Сен деганинг — деганим...
Ҳа, олтиндай зарғалдоқ,

Тамошо қилди узоқ.
Сўнг она бу совғани,
Икки қўллаб шу они,
Элтди ўз Онасига —
Кампирнинг хонасига.
Бу ерда кампир буви,
Чоли билан иккови,
Утирар суҳбатлашиб,
Гаплашиб, чақчақлашиб...
Кампир боқди маҳлиё:
— Жаннатда битганми ё?!—
Дея Чолга узатди.
Ўзи зимдан кузатди.
Боғбон Чол — Рустам Полвон,
Совғани таниб шу он,
Деди:— Қани неварам,
Қизинг, эри аввалам,
Барин йиғиб кел тезроқ,
Бизни кутар зарғалдоқ!
Баракалло, бол арим,
Раҳмат сизга болларим!
Шундай яшамоқ керак,
Бўл оқибатли, демак!..

БУТУН СОТАМАН...

Насриддин Афанди Чоршанба бозор,
Сотмоқ бўлди кулранг эшагин.
Йиллаб у «Хих-хих»лаб бўлганди безор,
Жонга теккан ғамлаш қишда хашагин...

Терлаб-пишиб икков едилар алҳол,
Мол бозори авжда — қиёмат-қойим...
Афанди қувонар:— Сотаман дарҳол,
Тезроқ қутилай-да сендан илойим!..

Бир зумда харидор уни ўради,
(Савлат тўкиб турар ўртада эшак).
— Қанчага берасиз?— бири сўради,
Бири бўлса мақтар:— Ҳа, зотли бешак!..

Афанди жилмайди:— Юз сўм баҳоси!
— Бўпти! Қоқ ярми! Хўп денг, Оқсоқол!
У мўйловин бураб, деди:— Акаси,
Ярмини сотмайман, бутун олсанг ол!..

ОТА ТИЛИ

Мактабдан қайтарди икки ёш гўдак,
Бир бирига дер:— Тўхтагин андак,
Ҳозир дарс ўтдиг-а ОНА ТИЛИдан,
Не учун дейилмас «ОТА ТИЛИ»дан?!

— Шуни билмайсанми, уйда қил диққат,
Даданг сўзларми ҳеч?! Қулоқ сол фақат...
— Ҳа, тўғри, эсладим... уйда ҳар доим
Бутун гапни гапирар ойим!..

РОМАН ВА ШТАТ

Тўсатдан телефон жиринглаб қолди,
Трубкани шошиб котиба олди:
— Алло, эшитаман, ким керак эди?
— Секция раиси, мумкинми?— деди.
— Хўш, хўш? Эшитаман!— деди раиси.—
Айтинг, қўнғироқнинг нима боиси?
— Мен бош бухгалтерман. Хунобман, хуноб,
Бир роман ўқидим, ёстиқдай китоб!
Одам демаганинг ётар қалашиб,
Яъни штат жуда кетибди ошиб.
Бундайин бўлиши қонунга хилоф,
Штатлар жадвали кўтармайди лоф!
Авторга айтилса, шундайин тартиб,
Ортиқча штатни берсин қисқартиб!..

* * *

Нима деди раис, билолмадик, рост,
Автори ҳам ўйлаб қарасин бир оз...

ЎЗИМ ҲАҚИМДА

Дўппимни олиб бир ўйлаб қарасам,
Эллик ёшни, қаранг, уриб қўйибман!
Босиб ўтган йўлим гўё беқасам,
Шу ваддан ўзим ҳам ҳайрон турибман.

Биласиз, ҳажвчи ёзувчи номим,
Неки ёзган бўлсам: ўтдир — нуқсонга!

Ҳажвия, фельетон, масал — қуролим,
Режамча, кираман ҳали тўқсонга!

Ҳаётим варағин ўтирмай санаб,
Улар ўқувчимга маълум ва аён.
Бахтлиман қилчалик теккан бўлса наф.
Ўз асарларимда қилганим баён...

Тенгдошлар умрига умримдир пайванд,
Ҳаётим ярмини урушга бердим.
Ёзганим мақташди, гоҳо едим панд.
Ҳаётим ярмини қуришга бердим!

Танамга мундоғ бир ўйлаб қарасам,
Эллик ёшни, қаранг, уриб қўйибман!
Босиб ўтган йулим гўё беқасам
Шу вайдан ўзим ҳам ўйлаб юрибман...

Аммо, бир нарсадан қоламан ҳайрон,
Ёзган асарларим буткул ҳажвия.
Чиқарми ўртага азамат бирон,
«...Шунинг ҳам юбилейин қилайлик!» дея?

Очиқ гап, ўзим ҳам қаршиман бунга,
Қуруқ юбилейларни севмайди жиним.
Фақат китобхоним деса бас менга:
«Тўғри, сен ҳам борсан қаторда, иним!...»
1972

ЭНГ ЯХШИСИ...

Идорада танаффус пайти.
Шахмат ўйнар икки хизматдош.
Газет ўқиб турган Собирдан,
Сўраб қолди папирос Қўлдош:
— Хўп, — деди у, — айт, «Беломор» ми,
«Қазбек», «Дукат» — қайси яхшироқ?
Қўлдош деди олиб папирос:
— Энг яхшиси текини, ўртоқ!..

ПОЕЗДДА

Бир кун Бошлиқ билан ҳамкасб Хизматчи,
Бирга кетишмоқда эди поездда.

Командировка деб ном олган гарчи,
Уйнаб келишмоқчи шу сўлим ёзда...

Кеча-ю бугун ҳам бериб зиёфат,
Ходими Бошлиққа кўрсатган ўзин.
Оёқда туролмай Бошлиқ касофат,
Чайқалар туртиниб, сузади кўзин...

— Тошмат!— қичқирди у.
— Лаббай, Хўжайин?!
— Яхшимас-а, шундай турсам чайқалиб?
— Поезд чайқатяпти, очиқ айтайин,
Жуда тез кетяпти аксига олиб!..
Поезд эса турарди тўхтаб!..

ТОПОҒОН БОЛА

Танаффус вақти эди,
Уқитувчимиз деди:
Қани айт-чи, ҳой Усар,
Сутдан нима ясалар?
Усар деди:— қурт, пишлоқ,
Билади бутун қишлоқ.
Қаймоқ, қатиқ, ширчой, сир,
Менинг билганим шудир!
— Яна,— деди бир бола,—
Бизга Мукаррам хола
Сутига кўп сув қўшиб,
Келтирар кунда шошиб...

ГАП БУҒДОЙДА ЭКАН...

Еш шоир эрталаб қувонди роса,
Шеъри босилган — келар ўттиз йўл!
Кўрсатди уйида, кўрди қўшнилар,
Шу кунги газета ўтди қўлма-қўл...

* * *

Кейинроқ билди у бунинг боисин:
Қўшнилар текширар лотореясин!..

ТУҒРИ ҲИСОБ

(Халқ юмори)

I

Марказий кўчада сартарошхона,
Клиент ўтирар олдириб соқол.
Кифтини уқалаб Уста парвона,
Дам айтар латифа, дам айтар мақол.
Мўрт буюмдек уни авайлар, силар,
Илжаяр, эгилар, сермулозимат.
Ногаҳон аксирса сиҳатлик тилар,
Оғзидан тушмасди: «Яшанг, азамат!»
Клиент мисоли арчилган тухум...
Уста эшиккача чиқди кузатиб.
(Биламиз бу ерда шу фурсат муҳим!)
У-чи? Жўнаб қолди бир сўм узатиб.

II

Бир неча кун ўтди. Уста қошига
Кириб келди ўша клиент тагин.
Айланди устамиз қайроқ тошига:
Қарамас, гапирмас, очмас қовоғин!
Соқол ҳам олинди минг бир азобда.
Устамиз чиқмади бу гал кузатиб.
Лекин клиент-чи? Бўлмай ғазабда,
Кетар экан кулди, уч сўм узатиб...

— Ҳой, тўхтанг, биродар, тушунмадик биз?!—

Сўради устамиз бўлиб ҳангу-манг.

— Бугун учун,— деди.— У гал олгансиз,
У гал учун бугун беряпман:— Манг!..

КУНИҚИШ ЕМОН...

Бир одамни кўрдим мажлис вақтида,
Президиумдан у залга боқди-да,
Ёзув-чизувини эттирди давом,
Қим нима деяпти — билмас батамом.
Ўз ишхонасида ўтирган каби,
Мажлисда ишлар у, пичирлаб лаби...
Хатто, қўли тегмас бошин қашлашга,
Чунон ўрганибди шундай ишлашга!..

Яхшилик кўрса ҳам, босса ҳам тикан,
Одам ҳар нарсага кўникар экан...

Фойдали таклиф

Кўп йилдирки, почтада ишлаб,
Ҳар бир уйга кирдим неча бор.
Хат-хабару телеграмма,
Ташиганман такрор ва такрор.

Мен юрган бу беҳисоб кўча,
Мисоли бир кафтимда чизиқ.
Кўп юрганман тунги сменда,
Бир сир айтай эшитинг, қизиқ...

Қирмай қайси кўча, хиёбон,
Қўзим тушар икки сояга,
Севишганлар шивир-шивири
Асло етмас бир ниҳояга.

Мени кўриб жилишса нари,
Кетларидан қоламан боқиб.
Топшираман телеграмма —
Эгасига эшигин қоқиб.

Мен юраман, улар ҳам юрар,
Шундай отар навбатдаги тонг.
Бир кун дедим:— Бу ёшлар вақти,
Утяпти-ку беҳуда, аттанг...

Бошлиғимга дедим таклифим:
— Севишганлар олинса ишга!
Туни бўйи юргач кўчада,
Керак ахир, фойдаланишга.

Нафи бўлар икки ёқлама:
Изҳор этар ишқини қизга.
Элтиб тунда телеграмма
Ердам берар почтага, бизга!..

Қизиқ савол

Куз келиб мактабда бошланди ўқиш,
Бугун биринчи дарс — география.

Эшмат қўл кўтарди:— Домла, қизиқ иш —
Сизга саволим бор, мумкинми, дея!

— Қандай савол экан, хўш, айт-чи, қани?—
Уқитувчи кулиб, унга сўз берди.

— Утган йил ўқувдик. Эсимда мани,
Борса Келмас деган орол бор эди!

— Ҳа, бор бундай орол! Нима бўпти, хўш?

— У-чи, орол эмас, зўр денгиз экан!

Бориб кўрдик. Денгиз уриб ётар жўш...

Ҳатто, сузиб юрар кема-ю елкан!

— Йўғ-ей! Ростданми, а? Қайда у денгиз?

— Тошкент денгизи-да! Унчамас йироқ.

Боришга бордигу, фараз этинг Сиз,

Автобус чиқолмай қоп кетдик мутлақ!..

ХОЛИҚ МИНБАРДА...

Мажлис қизгин, алмашар нотик,

Қўл кўтариб сўз олди Холиқ:

— Уртоқлар!— деб қўйди йўталиб,—

Рост гапим шу — болади Толиб!

Ёмон ишлар бизда Қаримий,

Тўғри танқид қилди Салимий!

Хафа бўлма, ука Ҳожибой,

Пўстагингни қоқди Тожибой!

Нуқсонларни фош этди Ҳаким,

Шундай ростгўй бўлсин-да ҳар ким!..

* * *

Мажлис бўлса минбарни кўзлар,

Такрор бўлар айтилган сўзлар.

Сўнг нотиклар қараб рўйхатин,

Газетадан топар ўз отин!..

СОҚОЛ ВА МАҲОРАТ

Кеча учраб қолди бир артист ошнам,

Бермоқ бўлдим унга энг аччиқ дашном.

Соқол қўйибди у!

Турар селкиллаб...

Мен очмаёқ лаб,

Ўзи жавоб берди хурсанд ҳингиллаб:

— Янги ролим шундоқ,

Шу бугуноқ,

Саҳнага чиқаман табиий ҳолда!

Ҳар ҳолда,

Вақтинг бўлса кел,

афсус емайсан,

Театрга бекор кепман, демайсан!..

* * *

Шу кеч атай бордим

ўйин маҳалда:

Чиндан ҳам соқоли эди табиий,

Аммо ўйнади у энг ибтидий!..

ЭКИШНИЯМ БИЛСАЙДИНГ...

Бир кун йўлдан ўтиб бораркан Эшмат,

Кўриб қолди эски ўртоғи Тошмат,

Ҳадеб болта урар азим теракка.

Қора терга тушиб, ишларди якка.

Кўзи тушиб унинг Эшматга шу чоқ

Мағрур мақтанди у:— Қани, ўзинг боқ,

Қалай, устаманми дарахт кесишга!

— Ҳа, кўп келишаркан қўлинг бу ишга!

Кесишга-ку уста экансан, ўртоқ!

Аммо экишниям билсайдинг шундоқ!..

СУЗДА ВА АМАЛДА

Қўшним чиқиб қолса ҳовлига бир дам,

Ўзин четга урар учраган одам.

Бўлмаса тўхтатиб, ушлаб атайин,

Фарқсиз етти ёшдан етмишгачайин,

Насиҳат ўқир у, берар йўл-йўриқ!

(Қутулмайсиз ундан қилиб ҳам қуллуқ!)

Бирга очдик икков почта қутисин.

— Қаранг,— деди менга,— почтачи қурсин,

Адаш ташлабди-да!..— қотди энсаси.

(Уч қути нарида журнал эгаси!)

Шундай олиб уни қўшни қутига
Ташласа гап тамом — мос ўгитига!
Йўқ, бу насихатгўй қилмади ундай,
(Баъзан бўлади шундай.)
Элтиб берди атай почтахонага,
Қойил қолдим, дўстлар, бундай донога!..

ҚЎШИБ АЙТ, УКА!

Колхоз клубига сифмасди одам.
Минбарга чиқди-да лектор йигит ҳам,
Залга қараб деди:— Дўстлар, гап бундоқ,
Гапимга яхшилаб осингиз қулоқ.
Бугунги лекция: «Дин ва хурофот».
Қандай сингиб кетган халққа бу офат?
Зиёни нимада, у қандай нарса,
Рухсатингиз билан бошлай бўлмаса!..
— Тўхта, ука,— деди раҳбарларга хос
Буйруқ билан Раис,— Сендан илтимос,
Фермада иш чатоқ, сут соғилар кам,
Шу масалани ҳам қўшиб айт, укам!..

АФСУС...

Автобус бекати, йўловчи гавжум,
Эрталабдан бери қуяди ёмғир.
Кўпданми, машина келмаган чоғи,
Ҳар минут ўтарди асабли, оғир...
Бир йўловчи турар, елкада қоғи,
Қоп демаган, ҳай-ҳай, чунонам ифлос.
Унга дедим:— Оға, тозалаб олинг!
Кинояли кулди, деди туфлаб нос:
— Ҳечқиси йўқ, ҳозир тоза бўлади,
Сиздай олифталар такси олади!..

ҚУМРИ ХОЛАНИНГ ҒАЛАТИ ИШИ

Қумри хола қизи Умрига
Деди:— Чиққин Саври уйига.
Зарур бўлиб қолди элаги,
Сўрайсан-да, бўлгач кераги.

Дарров келгин, қолма ҳаяллаб,
Кампир қолди гапин тайинлаб.
Умри гўё шуни кутгандай,
Қувонч билан ютуқ ютгандай.
Чопиб кетди қўшни уй томон,
Шу кетганча... дарак йўқ ҳамон.
Қумри хола кутар дарғазаб,
Жиғибийрон, бузилган асаб.
Шайлаб қўйган тахта-ўқлоғин,
«Келяптими?» — тутар қулоғин.
Қош қорайди, дарак йўқ бироқ,
Мана, ёнди уйдаги чироқ!
Ўз-ўзича кампир сўйларди,
Нега келмас, дея ўйларди.
Сўнг пиширди бошқа бир овқат,
Эшикдан кўз узмасди фақат...
Овқат пишди, қизи йўқ ҳамон,
Келиб қолди шошиб Умрихон.
Кампир кўрди қўлда йўқ элак,
Ушлаб турар иккита челак.
Қумри хола тушунди дарҳол,
Нега эсга келмабди аввал,
Саври ахир бўлажак қуда,
Хўп иш қилман, ғалати жуда...

ШОНЛИ ҚИРҚ ИИЛ

(«Муштум» тўйидан репортаж)

Диққат! Диққат Микрофонимиз,
Шу гапириб турган онимиз,
Қўйилгандир «Муштум» уйига,
Журналхонлар келган тўйига.
Йиғилгандир аҳли кулгилар,
Ҳампаншаха, ҳамсупургилар,
«Крокодил» дан то «Тўқмоқ» қача,
Зўр адибдан ёш ўртоққача!
Сатиранинг улкан сардори,
Муштумчилар яловбардори,
ҒафурҒулом — «Муштум» дояси,
Ишин айтсанг йўқ ниҳояси.
Собир ўти, Ҳабибий заҳри,
Қаҳҳор деган сатира наҳри,

Қорабайир минган П. Акмал,
Саид Аҳмад, Чархий мукаммал,
Жавдат билан Ҳошимжон Раззоқ,
(Баъзан ҳажв ёзмайди узоқ!)
Фарғоналик Машрабий Жалол,
Кўп йилдирки ишлашар ҳалол!
Бари бугун йиғилган, меҳмон,
Ҳажв ўқир Маҳмуди Раҳмон.
Кўринг, тўрда гап бермас Мумтоз,
Тўлқин билан Леушин Устоз.
Мажлис қизгин, қизгин аския,
Ҳар муштумчи бир нима дея,
Қойил қилар «аччиқ-тизиқ»ни,
Эслашади Юсуф қизиқни!
Шундай қизгин тортишув, улоқ,
Қаҳқаҳадан битай дер қулоқ.
Сатиранинг зўр полвонлари,
Рассомларнинг кўп алвонлари,
Бел олишар, тошар, баҳслашар,
Қирқ йилликка яқун ясашар:
Қирқ йилдирки «Муштум» жанговар,
Ҳар жабҳада курашга тайёр.
Қувди шилқим, лаганбардорни,
Хотинбозу, ялқов, беорни.
Бюрократ еди адабин,
Муштан гаранг савдогар бадбин...
«Муштум» солса шапалоқ агар,
Унутади отин ифвогар...
Бракчининг сирини очиб,
Оч биқинга паншаха санчиб,
Қирқ йилдирки жанговар постда,
«Муштум» шундай чин ўртоқ, дўст-да!
Ишимизда ёрдамчи, малҳам,
Паншахаси ўткир ҳали ҳам!..
Вазифаси — шарафли, олий,
Тури мингу минг бир қиррали.
Шўх кулгини дори дейдилар,
Тўқ турмушнинг ёри дейдилар.
Сен ҳам олгин кулиб жонини,
Қуйдир ёмон хонимонини!
Ҳур халқимнинг бўлгин қувончи,
Партиянинг содиқ таянчи!
Баланд кўтар танқиднинг туғин,
Ҳеч ўчирма сатира чўғин!..

1962

«БОЛАЛАР ДУНЕСИ»

Марказий кўчада катта магазин,
Уқлоқдай ҳарфлар пешонасида.
«Болалар дунеси», ўзимча дейман:
Болага ғамхўрлик нишонаси-да!

Ичкарига кирдим, ҳайратдан лолман,
Пичоққа илинар йўқ молу буюм.
«Дунё» деганлари шундай бўш бўлса
Не аташар ётса мол уюм-уюм?!

ҚОЛГАН ИШГА ҚОР ЕҒАР...

...Миш Насриддин Афанди,
Чиқиб азми Қўқандин,
Қишлоғига қайтибди,
Хотинига айтибди:
— Мана кўр, гўзал чунон,
Харид этдим мен чопон.
Қийғач, хафа бўлибди,
Кўнгли ғашга тўлибди.
Этаги узун эмиш,
Нақ ерга тегай дермиш...
— Хотинжон,— ялинибди у,—
Одам ҳолга кирсин бу!
Тўрт эллик кес этакдан,
Тўйга кияй эртадан.
Хотин дебди:— Қўлим банд,
Бекор ўтирар фарзанд —
Тика қолсин қизингиз,
Айтиб кўринг ўзингиз,
Мен овқатга уйнайин.
Афанди индамайин
Қизи олдига келди,
Ўз сўзин такрор деди.
Қизи қизарди бир дам,
Деди:— Кутар дугонам,
Шошиб турибман, ҳа-да,
Бувимга айтинг, дада.
У зумда бўлди ғойиб.
Бошин қашиб:— Ажойиб,—
Дея Афанди ўйлар,

Ва Онасига сўйлар:
— Мана кўринг, Онажон,
Сотволдим янги чопон.
Лекин узун этаги,
(Бор экан-да кераги)!
Тўрт эллик кесиб ташланг,
Мана, олинг, иш бошланг!

Чопонни олиб Кампир,
Кўз солибди бирма-бир,
Шундай депти:— Бе, болам,
Кўзим ўтмас аввалам!
Чоки қайда билмайин,
Қийшиқ тикиб қўймайин.
Худо хоҳласа, қўзим,
Эрталаб тикай ўзим...

Афанди бўпти хафа,
Сўзи қайтиб уч дафъа...
Айвонга илиб чопон,
Кириб ётипти шу он.

Хотин уйғониб тунда,
Бир ўй туғилиб унда:
«Яхши бўлмади, бироқ,
Ҳозироқ ёқиб чироқ,
Чопонни кесиб, тикай,
Тикмасам уят бўлгай...»
Деб шундай бошлабди иш,
Бирпасда битди юмиш.
Айвонга илиб чопон,
Кириб ётибди шу он...

Бир вақт келди қизалоқ,
Энди ёққанда чироқ,
Тушди кўзи чопонга.
«Яхши гапмас бу менга,
Этакни кесиб, тикай,
Тикмасам уят бўлгай!»
Шундай деб бошлабди иш,
Бирпасда битиб юмиш...
Айвонга илиб чопон,
Кириб ётибди у шу он.

Кампир ҳам ярим тунда
уйғонар. Фикри тўнда.

«Онадан йўқ яқинроқ!»—
Деб Кампир ёқиб чироқ
Қозиқдан тўнни олиб,
Яхшилаб разм солиб,
Улчаб чиқиб тўрт энлик,
Шарт кесди гўё пилик!
Босиб чиқди чокини,
Қозиққа илди уни!
Эрталаб у жилмайиб,
Деди:— Юрмагин койиб,
Қани, кўрай ҳозироқ,
Чопонингни кийиб боқ.
Афанди кийдию... лол,
Вужуди гўё савол!
Чопон чиқибди белга,
Бир сўз келмасди тилга.
Ҳайрон Она ва Қизи,
Ҳайрон Хотиннинг ўзи.
Билишмаган шекиллик,
Ҳар ким кесган тўрт эллик!
Чопон эмас бир нимча...
— Қалта кеп қопти мунча?!—
Дея Афанди ҳайрон,—
Расво бўлибди чопон.
Бормоқчи эдим тўйга,
Бош эгиб, чўмди ўйга...
Нима қилсам экан дер,
Ҳаяжондан юзда тер...
«Ке, хўп!»— деди Афанди,
Тўнда тўйга отланди.

Тўй жуда ҳам ёқибди,
Ҳамма ҳайрон боқибди.
Баъзилар кулишибди,
Баъзилар туртишибди:
— Янги мода муборак!
— Топгунча бўлдим ҳалак!—
Деб Афанди сўз қотди,
Чоғ кайфини йўқотди!

* * *

Халқда шундай нақл бор
Қолган ишга қор ёғар...
Е натижа танг бўлар,
Охири аттанг бўлар!..

ПАРОДИЯЛАР

ҲАМАҚ ПИШИБ...

Қизилкум...

Кув иссиқ,
тўрт томон иссиқ,
Юрсанг, нафас етмас,
ҳар қадам иссиқ.
Иссиқдан кўз тинар,
ер-осмон иссиқ.
Ҳатто эсаётган шамол ҳам иссиқ.

Раимз Бобожон

Қиш келганда бўлади совуқ,
Совуқ ейди қўноқда товуқ.
Қунлар совир, совир тўрт томон,
Қишда сув ҳам яхлар бегумон...
Ез келганда исир ҳамма ёқ,
Тупроқ исир, куюди оёқ...
Баҳор келиб очилар гуллар,
Куз келганда сўлади улар!
Ёмғир ёғса оёқ ости лой,
Табиат ҳам йўқотар чирой!
Беш карра беш йигирма бешмиш,
Узум қуриб бўлармиш кишмиш...
Вой тавба-ей, ҳайронмиз ҳануз,
Тарвуз эксак чиқибди тарвуз!...
Шолғом эксанг оласан шолғом,
Чин сўз чиндир, ёлғон сўз ёлғон!..
Кеч киради ботганда қуёш,
Ўтсиз пишмас қозондаги ош!
«Ҳамақ пишиб қовун бўлади,
Мол ёғидан совун бўлади»,
Деган экан казо-казолар
Ва ҳоказо ва ҳоказолар...

* * *

Шундай ёзса шеър бўларкан,
Бора-бора китоб тўларкан!

ҚУДДУС МУҲАММАДИЙГА

Болалар биласизки,
Езиб бердим қоида.

Қондани ёдлаб ол,
Ишинг бўлар жойида.

Парта бордир синфингда,
Унда тўғри ўтиргин.
Доскага ёз бўр билан,
Сўнг латта-ла ўчиргин.

Уқитувчинг гапирса,
Яхшилаб солгин қулоқ.
Парта чалиб ўйнама,
Мактабда чопма улоқ!

Яхши бўлсанг яхшидир,
Сира «икки» олмагин.
Дам олиш кун бўлмаса,
Мактабингдан қолмагин!

Ҳа, қонда бузмагин!

1961

МИРМУҲСИНГА

Кун ҳам ботди. Пахтазор бўйлаб
Қоп кўтариб келар Анорхон...
Анор келар кўтариб қопин,
Чунки ботган қуёш чароғон...

— Бугун терган пахтамини айтсам,—
Дейди кулиб бизнинг Анорхон.
Бизнинг Анор шўх кулиб дейди:
Якка ўзим қилдим бир хирмон.

Асакада кўпдир бундайлар,
Мақтовига лолман, сўзим кам!
Шундай ёздим, кечир, ўқувчим!
Рости, кетибдими асакам?!

ПАЙВАНД ВА АЙВОН

Ҳаётингиз дарахтига
Ўзим пайванд бўлиб келдим.

Ҳамид Фулом

Шу қўшиқни эшитдим
Пича ҳайрон бўлиб келдим.

Қофияси бўлса бас-да,
Сўздан хирмон бўлиб келдим.
Ҳаётингиз китобига
Яхши жавон бўлиб келдим.
Янги қурган уйингизга
Сўлим айвон бўлиб келдим.
Ҳаётингиз томи учун.
Узун нарвон бўлиб келдим.
Ҳаёт гули гунча ёзсин,
Катта майдон бўлиб келдим.
Ҳаётингиз юлдузига
Кўм-кўк осмон бўлиб келдим.
Умр кузи ёмғирига
Бир соябон бўлиб келдим.
Ҳаётингиз шаҳарига
Кенг хиёбон бўлиб келдим.
Ёзаверсам адо бўлмас
Чала дoston бўлиб келдим.

Қўшиққа ҳам мазмун керак,
Мен сиёҳдон бўлиб келдим.

ШУҲРАТГА

ЭИ ГҶЗАЛ!

(Лирика)

Эй гўзал, санама сочим оқини!
Сўнмагандир ҳали юрак ёлқини!

ҲОИ БОЛАЛАР!

(Эртак)

Болалар, ҳой болалар,
Боғда битган лолалар.
Солинг сўзимга қулоқ,
Керакдир эртак айтмоқ.
Бобонгиз соқоли оқ,
Кўриб деманг: — бу бароқ!..
Мен ҳам бўлганман ёшроқ,
Лекин сочимдир шундоқ.
Ҳали керак кўп ёзмоқ,

(Бухгалтер чўтингни қоқ!)
Ёз, толиқма, ҳой бармоқ!
Сен ҳам ўқи эртароқ,
Ана шундай, сочим оқ!..

ЖАНГОВАР ЙИЛЛАР

(Баллада)

Эслайсанми, дўстим,
Жанг йилларини?
Уруш қилиб ўтганимиз,
Жанг йўлларини!
Атакага киргандим,
Ёзиб қулочим.
Бир кечада, ўша тун,
Оқарган сочим!..

ХОТИМА УРНИДА:

Ҳали мавзу йўқ, лек шеър ёзган чоқ,
Албатта ёзаман: соч-соқолим оқ!

1960

ТУРОБ ТУЛАГА

БИРИНЧИ ҚУШИҚ

Ёр кетди Мирзачўл саҳросига,
Омонёр.
Ким чидар айрилиқ балосига,
Омонёр.
Дарёнинг у юзида бўйларинг,
Омонёр,
Оқариб кўринади уйларинг,
Омонёр.
Айтгин яна қанча бор,
Шундай куйларинг,
Омонёр.
Чаманингда гулзор, омон бўл,
Омонёр-ей!

ИККИНЧИ ҚУШИҚ

Осмондаги учган роз,
айланаман ёрларим;

Мирзачўлга қил парвоз,
айланаман ёрларим.
Кунда қўшиқ ёзмасам,
айланаман ёрларим,
Деманг Туроб қипти ноз,
айланаман ёрларим-а,
ўргиламан ёрларим,
омон бўлайлик!..
Шундай қўшиқлардан
Ёзиб турайлик!..

АЙРОН

Оқ олтин карвон-карвон
Ёр машина рулида.
Пахтадан ясай хирмон,
Ёр ўтган йўл бўйида.

Зоҳиджон Обидов

Шеърларим бир сандиқ,
Яхши кўрганим қатиқ.
Ашуламини эшитдинг,
Қани айт, борми мантиқ?

Олдин оқ олтин — карвон,
Кейин ясадим хирмон.
Ундан кейин, жўралар,
Пахта тердим мен шодон.

Бу қўшиқми ё айрон,
Бизни қилма кўп ҳайрон.
Дерми томдаги киши:
«Чиқай, қўйиб бер нарвон?!»

КЕЛ ДЕДИ...

Кел деди, келгин деди,
Гул боғимни кўргин деди.
Борсам жойи гулзор экан,
Кўрсам ўзи дилдор экан.

Ўткир Рашид

Гулзоримга келгин деди,
Келиб ўзинг кўргин деди,

Борсам жойи гулзор экан,
Кўрсам ўзи дилдор экан.
Олмазорга келгин деди,
Борувдим олмазор экан,
Ўзи яхши дилдор экан.
Бодомзорга келгин деди,
Борувдим бодомзор экан,
Ўзи ширин дилдор экан.
Жийдазорга келгин деди,
Келувдим жийдазор экан,
Ўзи гўзал дилдор экан.
Шўразорни кўргин деди,
Кўрувдим шўразор экан,
Ўзи хушруй дилдор экан.
Қовоқзорга келгин деди,
Келувдим қовоқзор экан,
Ўзи ажиб дилдор экан.
Бедазорга боргин деди,
Борувдим бедазор экан,
Ўзи дуруст дилдор экан.

Шоир яна келгин деди,
Кел китобим кўргин деди.
Кўрувдим кўшиқзор экан,
Емонлари ҳам бор экан,
Кўпчилиги озор экан...

ХОЛИД РАСУЛГА

Ложувард самода заркокил қуёш...
Ҳарир насим ўпар ёноқларимдан.
Андалиб сасидан гул кўтарди бош...
Мовий дарё ўпар оёқларимдан!

Мағрибдан Машриққа айладим нигоҳ,
Момик абр киби кўчди турналар.
Жозиба, латофат, виқор тўла, оҳ!..
Самовий парвозкор учди турналар.

Шаҳду шакар оним, қусру ғуссам йўқ,
Мозийдан баҳс этар ғамгин қиссам йўқ,
Қамина камсухан, ширинзабонман,
Ашъор оламида нечук ҳиссам йўқ?!

ОБ ВА КИТОБ

«Со-ю, булоғу жилға дарё бўлолмас асло»

«Мардона бўлмагунча».

«Бир қатраману мавж ила дарёда кўриндим,
Чустий, шу улуг покиза дарёни севибман».

«Севибман».

«Қўллари гул, қалби дарё, дилбарим»,

«Дилбарим».

«Дил муҳаббат гавҳари сақлашга бир дарё экан»,

«Доно экан».

«Тарихнинг эски сувсиз булоғин,
Тўлқинлаб оққан дарё қилибдир»

«Лалқим».

«Кекса Сирга бир ишорат айладинг,
Чўлга кирди бўлди Сирдарё йигит»,

«Доно йигит».

«Дилим саҳросини сероб этар деб,

Умидим бир дарёлигингдан»,

«Зеболигингдан».

«Фақат бир томчи тегди менга бу тўлқинли дарёдан»,

«Янги дунёдан».

«Ишқингда оқиб жилвали дарё бўламан деб»,

«Бўламан деб».

«Равон оқмоқни ўрғанмоқда, дарёлар китобимдан»,

«Китобимдан».

«Ойга Сирдарё бўйидан лола тақди бу баҳор...»

«Ўргилай».

«Балиқлар ўйнаган янглиғ Зарафшон бирла Амуда».

«Қувонса арзийди».

«Айланурман, ўргилурман сув каби бу боғ аро,

Томчиман, лекин оқиб келдим улуг дарё билан».

«Улуг дарё билан».

Чўл аро ювдим гардин севинч дарёсида,

«Мен биёбонда кўзим ёшини дарё қилмадим».

«Дилни бежо қилмадим».

«Мавжига Варзоб сувин оби Зарафшон ўхшаган,

Иккимизга тоғу дарё бўлди таслим, бўлди тиз...»

«Ўзбекмисиз, тожикмисиз?»

«Кичик бир томчи эрдим мен, азиз дарёга эргашдим».

«Азим дарёга эргашдим».

ЧУСТИЙ. «Гул мавсуми» китобидан

Бир китобга шунча кўпмасми дарё?
Ғазал ўзи шундай ёзиларми ё?

Халқимиз билади — яхши мироблар
Тежайди-ку сувнинг қатрасин, ҳатто!

Бизнинг тилагимиз оддий ва содда:
Фақат серсув бўлсин Аму, Сирдарё!

Сами дер Чустийга:— Қай китобхонни,
Серсув саҳифалар этар маҳлиё?!

1970

КЕЛДИМ

«Йўлларинга фидо бўлсам майлига,
Юлдуз бўлсанг, осмон бўлай деб келдим».

Енгин Мирзо

Дарё бўлсанг қирғоқ бўлай, деб келдим,
Бармоғингга тирноқ бўлай, деб келдим,
Саҳро бўлсанг, янтоқ бўлай, деб келдим,
Қоронғида чироқ бўлай, деб келдим,
Лабгинангга бўёқ бўлай, деб келдим,
Нонга суртсанг сариёғ бўлай, деб келдим,
Чойнагингга қопқоқ бўлай, деб келдим,
Сочгинангга тароқ бўлай, деб келдим,
Дарахт бўлсанг япроқ бўлай, деб келдим,
Сен юрганга тупроқ бўлай, деб келдим,
Балиқ тутсанг қармоқ бўлай деб келдим,
Юлдуз бўлсанг чақмоқ бўлай, деб келдим,
Қониб ичсанг булоқ бўлай, деб келдим,
Ёр, белингга белбоқ бўлай, деб келдим,
Сен яшасанг қишлоқ бўлай, деб келдим,
Гар эшитсанг «Ушшоқ» бўлай, деб келдим,
Ё хушласанг машшоқ бўлай, деб келдим,
Кенг далангга бошоқ бўлай, деб келдим...
Ҳали кўпдир, қофия-ю қўнғироқ:

таёқ,

оёқ,

саёқ,

бутоқ,

кузмунчоқ,

ўқлоқ,

ўтлоқ,

пўстлоқ,

Лекин хӯроз қичқирганча йўқ!
Тонг отмайин гўё кеч кирди.
Ана шундай, бир қиз қичқирди!
Ёноқлари гўё қўш чироқ...
(Кўз ўрнига ёноқмиш, ўртоқ!)
Кейин билдик, қичқирган нотик,
Сотмоқ бўпти шоирга қатик!
Шоир депти:
— Тонг отсин оппоқ,
Менга келтир қатикмас, қаймоқ!
Баъзи шеърим кетди суйилиб,
Қатигингдай қолар қуйилиб!..

НАСИХАТ ҲАҚИДА НАСИХАТ

— «Эй ёронлар, айлай сизга насиҳат,
Бажо этинг уни, шудир маслаҳат.
Қочгани ҳеч қачон қувувчи бўлманг,
Йиқилган шўрликни урувчи бўлманг!
Кўча-кўйда изғиб юрмангиз саёқ,
Саёқ юрган ейди, албатта, таёқ!
Йўл бошида қолган ёрни унутманг,
Тоғ бошида ётган қорни унутманг!
Ошноман, деб айбинг очгандан кечинг,
Мақтаб, ортдан ёмон сочгандан кечинг!...»
Деб куйлар ҳаваскор жимит бир бола,
Тинглар уни залда бобо-ю хола...

* * *

Ҳар қандай концертда янграр насиҳат,
Насиҳат бўп кетди ҳар қўшиқ, ҳар хат!
Насиҳат ёз Сами — дoston этиб кет!
Шу ишга ҳисса қўш — осон этиб кет!..

ИККИ-УЧ УҚИ!

«Манглайда қотиб қолган минг ажин,
Мунажжим —
Қаби, кўкда диққати.
Қалин булут унинг юмшоқ кўрпаси.
Супаси
Сеянч, ором хилқати».

«Қоратор вальси»

«Ўғит дарёмисан, кум дарёмисан,
Ҳарсанг дарёмисан, мум дарёмисан.
Мешкоп дарёмисан, хум дарёмисан.
Чиғириқ дарё, чархналак дарё,
Ой чиққанда зар палак дарё».

«Дарёи Нил»
Султон Акбарий

Оқ сув, кўк сув ҳамда қора сув,
Мунча гўзал, чиройли, сулув!
Сени кўриш илинжидаман,
Ўзим доим зар пинжидаман.
Баъзи шеърим қатиқ мисоли,
Таърифи йўқ, йўқдир тимсоли.
Лекин шопирсанг айрон бўлур,
Кўп мухлисларим ҳайрон бўлур,
Баъзан бир сатрим у ён бўлур,
Бошқа бир сатрим бу ён бўлур,
Икки-уч ўқи, баён бўлур,
Шундагина дил бирён бўлур,
Кўзларинг ёниб гирён бўлур!
Хуллас, зўр бериб шаклга мен,
Баъзан маъноси қуён бўлур.

Қачон бу сенга аён бўлур?

1965

АШЪОР ВА ҚОР

Уйда ўтирардим, куз-да, совуқ еб,
Кенжа ўғлим қилиб қолди хархаша.
— Дада, велосипед олиб беринг,— деб,
Ёпишди гўёки хира бир пашша...

Қутилмоқчи бўлиб мен ундан осон,
Кулиб дедим:— Майли, лекин шартим бор.
Яхшилаб эсда тут шартимни ўғлон,
Оласан ёққанда ерга қизил қор!

Қаранг-а, бола-да, ишонди мутлоқ,
Ўйнагани чиқиб кетди шу дамда.
Орадан кўп ойлар ўтди-ку, бироқ,
Хурсанд кулиб деди: (кутган одам-да...)

— Ҳў, дада-чи, дада, ўқидингизми?
Мана, ёгипти-ку, ерга қизил қор!
Чўзинг энди велосипедимизни!..
Уқидим. Чиндан ҳам шу сатрлар бор:

«Таҳ-батаҳ эриди пуштиранг қорлар,
Тоғларнинг қабарик тўшлари порлар,
Шошиб ис тозалар сунбулли ғорлар,
Патларин тарайди увишган сорлар,
Осмонда муаллақ нурли сим дорлар...»

— Тавба, дейман ўқиб, бу қандай ашъор,
«Осмонда муаллақ сим дор...» нимаси?
Таҳ-батаҳ эрибди бу пуштиранг қор,
Султон АҚБАРИЙнинг недир чамаси?!

Мен-ку, ҳазиллашиб айтгандим буни,
Аммо ёғдирибти Шоир қизил қор,
Кенжам кутар энди велосипедни,
Уғлимга дедим мен такрор ва такрор:

— Эшит, жавобим шу шартимга доир,
Қўп изза қилма-да мен мўйсафидни.
Уша қизил қорни ёғдирган Шоир,
Олиб берсин сенга велосипедни!..

«РҶМОЛИМ» АШУЛАСИГА

Рўмолим бор, рўмолим бор,
Узи штапель, гуллари бор.
Нақшин кўрсанг кўз қамашар, вой-эй,
Камалақдек турлари бор.

Ураб чиқдим уни кеча,
Қараб қолди кўриб неча,
Ҳайрон бўлдим рўмолимга, вой-эй,
Тик куёшда юриб пича...

Ранги ўчди, гули кўчди,
Бўёқ тушди пешанамга

— Балли!— дедим кўз ёш билан
Брак берган ишхонага!..

ТУРКУМЛАР ҲАҚИДА ТУРКУМ

КАВКАЗ ТУРКУМИ

О, Кавказ! Сен танҳо қалбимнинг тори,
Гўзал табиатнинг мўъжизакори!..

ДУНАЙ ТУРКУМИ

О, Дунай! Сен танҳо қалбимнинг тори,
Илҳом бағишлади гўзал баҳори...

АФРИКА ТУРКУМИ

О, Африка! Сенсан қалбимнинг тори,
Янги озод юртнинг кулди наҳори!..

ҚОРА ДЕНГИЗ ТУРКУМИ

О, Қора денгизим! Қалбимнинг тори,
Узоқ кўрмай қолсам тутар хумори!..

ҚОРАҚАЛПОҚ ТУРКУМИ

О, Қорақалпоғим! Қалбимнинг тори,
Бағишладим сенга ижодим бори!

АВТОРДАН:

Туркумлар туркуми бўлди бир туркум,
Шундай туркумлардан кўп ёзиб тургум!..

НОШУД ШОИРГА

Шеърлар бор, ёзилмаса яхшидир
Хаёл оламининг фазилати, нақшидир.
Шеър борки, ҳар бир сатри бир қомус!
Шеърлар бор, ўқиб қиласан номус!
Сергажак қофия, сўзлар тумтароқ,
Гўё баҳор фасли момақалдироқ.

(Чунки шоир ўзи сал ўйинқароқ!)
Шундай шеър бўлса жуфту тоқ!
Ундан кечган яхшироқ!
Шудир фалсафий жумбоқ!
Тарақ-туруқ,
тароқ!..
(Қофия тамом, ўртоқ!)

ҲАЖВИЙ ҲИКОЯЛАР

ТАЛАНТ ҲОМИЙЛАРИ

Эрталаб автобус қургур сабаб бўлди-ю, ишга сал кечикиб қолдим. Упкамни қўлтиқлаб, югурганимча ишхонага етиб келсам, идорамиз ходимлари бир конфетга ёпишган чумолидай «Сифат учун!» деворий газетамиз атрофини ўраб, ўқиб туришган экан... Кеча ишдан чиқиб кетаётганимизда газета осадиган жой бўш эди — демак, деворий газетанинг янги сонини ҳозиргина, шу топда осийшган бўлса керакки, ундаги баъзи сарлавҳаларнинг бўёғи ҳали қуриб улгурмаган эди.

Йўл устида ходимлар елкалари оша мен ҳам деворий газетага назар ташладим. Қайси кўзим билан кўрайки, газета муҳаррири Мирғиёс қўярда-қўймай ёздириб олган менинг мақолам — кўринарли жойда, салмоқли ҳажмда, яна ҳажвий сурат — карикатура билан эълон қилинган эди...

— Жуда боплабди! Отасига раҳмат Салимбойнинг! — деди план бўлими мудир, новчадан келган ориқ Жўравой ака.

— Ҳа, яхши ёзибди. Энди боғчага ҳам сон кириб қолса керак?! — деди деворий газетадан ҳамон кўз узмай кассир Мавлон ака.

— Бе, қизиқсизлар-а! — гап қўшди бухгалтерияда ҳисобчи бўлиб ишловчи Ғани полвон. — Билмадим, бу мақоладан кейин заводимиз қошидаги боғча иши тузаладимми-йўқми, аммо Салимбой ўзига ортиқча ғалва орттириб олгани аниқ! Мана, мени айтди, дейсизлар!..

Ғани полвон ғоят ачинган оҳангда шундай деб бошини сарак-сарак қилди-да, ўз хонаси — бухгалтерия томон юрди. Бошқалар ҳам бирин-кетин ўз иш жойларига кириб кетишди.

Мен ҳам ўз жойимга ўтирарканман, ичимга чироқ ёқса

ёримасди; қаёқдан ҳам шу боғча тўғрисида деворий газетага танқидий мақола ёзган эканман?! Қандай бўлган эди бу ўзи? Ҳа, эсимга тушди. Қайси куни ишдан кечроқ чиқиб, ўғилчани олгани боғчага борсам, у ерда менинг ўғлимдан бўлак ҳеч ким қолмабди. Қулфлаб кетилган боғча эшиги олдида ўғлим ёлғиз ўзи йиғлаб ўтирарди. Буни кўриб тарбиячи опалардан жуда хафа бўлиб кетдим. Орадан сал ўтмай ўғлим боғчадан йиғлаб келди. «Боғча опа» бекордан бекорга уришибди... Орадан хийла вақт ўтмай ўзим яна боғчага бордим. Боғчага ҳар куни ўн уч бола келиши керак. Лекин, амалда кунда келадиган болаларнинг сони олти-етти нафардан ошмас экан! Боғча мудираси эса қанча бола келганидан қатъий назар ҳар куни бир хилда — ўн-ўн уч болага масаллиқ — озиқ-овқат оларкан!.. Мен мана шу гапдан кейин «Завком қаёққа қарайди?» деган сарлавҳа остида ушбу мақолани ёзиб деворий газетага берган эдим. Газетачилар ҳам мен қандай ёзиб берган бўлсам, худди шундай, ҳатто бирон вергулни ҳам ўзгартирмай босиб чиқарибди...

Шундай нохуш хаёл билан қўлим ишга бормай ўтирган эдим, бирдан директор чақиртириб қолди. Мен минг бир хаёл билан худди хаста одамдай судралиб, директоримиз кабинети томон йўл олдим. Унинг кабинетида чуқур чарм креслода ялпайиб завком раиси ўтирарди. Ичимда: директор-ку, мени чақиртирибди, аммо манави завком раисига бу ерда нима бор деб ўйладим. Ҳар қалай, бир оз хавотир ичида кабинетга кириб бордим. Директор ҳам, завком раиси ҳам сўрашган бўлдилар-да, бир-бирларига қараб олишди.

— Мен сизни нимага чақиртирдим, биласизми?— оҳиста сўради директор.

— Билмадим...— дедим қисқа қилиб.

— Билмадим?!—директор бармоғи билан столи устидаги ойнани ноғора қиларкан, деди:— Билмадим, дейсизми? Бир ўйлаб кўринг-чи?

— Ҳа, ўзингиз бир ўйлаб кўринг-а?— завком раиси ҳам гап қўшди.

Завком раисининг шу оддий луқмасидан кейиноқ гап албатта деворий газетадаги менинг боғча тўғрисидаги мақолам устида бўлса керак, деган фикрга келдим-да:

— Кечирасиз,— дедим.— Мен боғчамиздаги камчиликлар тўғрисида деворий газетага ёзган эдим, шу вайдан чақиртирган бўлсангиз керак?

— Баракалла, журналист! Қандингизни уринг, адиб! Ёзувчи бўлиб кетинг-е!.. Сиз мана шундай фельетонлар

ёза берсангиз, Михаил Кольцов билан Комил Алиевларни ҳам йўлда қолдириб кетасиз...— Директор бир лаҳза сукут этди.— Йўқ, мен сизни боғча важдан чақиртирганим йўқ. Биз ҳам биламиз, танқид келгусининг меваси, у ҳаммага сув ва ҳаводай зарур! Мен сизни...

— Э, энди билдим, унинг сўзини илиб кетдим.— Бугун ишга сал кечикиб келувдим... Кечирасиз... афсус, автобус деган фалокат ҳадеганда келабермай...

— Бугун ишга кечикиб келдингизми? Билмабмиз,— яна сўз қўшди завком раиси сирли оҳангда.

— Кечирасизлар, меҳнат интизоми қатъийлигини ўзим ҳам биламан... Мендан ўтди, кечиринглар...

— Ишга кечикиб келганингиздан меням хабарим йўқ.— Директор бетоқат бўла бошлади. Чамамда, у айтмоқчи бўлган гапига яқинлаша олмас, мен эса, унинг кўнглидаги гапни топиб гапиролмасдим. Шу туфайли гапимиз қовушмасди.

— Э, мени чақиртирганингиз сабабини энди билдим,— яна гапни ўзим бошладим.— Утган ўн кунликда цех бошлиғи ўн учинчи бригадага нотўғри наряд ёзиб берган эди. Улар тўрт ярим соат ишлашди-ю; цех бошлиғи саккиз соат ишлашди, деб наряд ёзиб берди уларга. Мен, ана шу фактни бош инженерга айтган эдим. Бош инженер бу гапни сизга етказган бўлса керак?!

— Етказгани йўқ!— Директоримиз ўтирган ўрнидан туриб кетди,— ўзингиз ҳам ревизор бўлиб кетибсиз-да! Нима бало, биздан хуфя халқ контролидаям ишляпсизми, дейман?! Ёки штатсиз танқидчи деб буйруқ берайми?! Лекин гап ҳозир бошқа нарсада... Менга қаранг, сизни чақиртирганим сабаби...

— Биламан, сабабини...— директор чақириб уришса арзиғудай пичоққа илинадиган бирон «айбим»ни ўйлаб пешонам тиришиб турганда, завком раиси сўз бошлаб қолди.

— Сиз, аввало, масалани тўғри тушунинг. Деворий газетадаги мақолангизни ўқидик. Тўғри ёзибсиз. Тўғри нарсани ҳар ким тўғри дейди. Иннайкейин, мундай ўйлаб қарасам, сизда чинакам журналист, ёзувчи, мухбир диди ва таланти бор экан! Бу ёзиб-чизадиган одам учун энг катта бахт. Бунинг аҳамияти...— у бир нафас сукут этди. Назаримда, қидирган жойини топиб, лекин қайси томондан киришни билмай атрофда адашиб юрган одамдай у айтадиган гапига сира яқинлашиб келолмасди... Яна ижод ва талант хусусида бир талай гап айтгач, ниҳоят, бир қимтиниб олиб, муддаога ўтди:— Гапнинг очиги, бизни тан-

қид қилганингиз учун мендан ўч олишяпти, деб ўйламанг. Лекин, сизни бирон газета идорасига кириб ишлашингизни жуда-жуда маслаҳат бераман. Чунки бу ерда деворий газеталарга ёзиб юриб, қўлингиз анча келишиб қолибди! Редакцияда нима тўғрида хоҳласангиз, нафақат, хабар-мақола, ҳатто фельетонлар ҳам ёза оласиз!.. Бунинг оти перспектива дейилади!..

Мен тарадудда қолдим. Завком раисининг бир маромдаги ширали овози яна равон оқа бошлади:

— Энди ука, заводда умрингиз бекор ўтмасин деймизда, кишига талант, ҳақиқий истеъдод бир марта берилади... Сизнинг талантингизга завол бўлмайлик, ҳақиқий ижод йўли очилсин, деб ҳалакмиз...

— Ҳалиги... мени... заводдаги ишим нима бўлади?— ниҳоят тилга кирдим мен.

— Гап худди мана шунга келиб тақалди,— завком раиси жуда тортиниб, ўта хижолат чекиб деди.— Бугун биз бошқармадан махсус кўрсатма олдик. Штатдаги уч-тўрт киши қисқарадиган бўлиб турибди... шулар ичида сиз ҳам борсиз!..

Ҳангу манг бўлиб, кўз олдим қоронғилашиб кетди. Билмадим, улар ҳазиллашяптими ёки ростими? Мен бир директоримизга, бир завком раисига қарайман.

— Шундай,— деди боятдан бери гапимизга жимгина қулоқ солиб ўтирган директор.— Бошқармадан буйруқ бор. Аммо, сизни «Штат қисқарди» деб бўшатишга кўнглимиз бўлмай турибди... Бу — «штат қисқариб бўшади» жумласини ўқиган одамлар нима дейди?!

Мен «Бўлмаса, нима қилай?» деган назарда ҳамон директоримиз оғзига тикилиб ўтирардим.

— Бўлмаса бундай бўлсин: сиз ҳам куймасин, кабоб ҳам! Бунинг энг яхши йўли: сиз «ўз хоҳишим билан бўшайман» деб ариза ёзинг!

— Э, қойил!.. Бунинг, ахир, одамбашара йўли ҳам бор экан-ку!— таклифни маъқуллади завком раиси.

Мен аризани ёзиб, директорга топшириб, ўзимнинг собиқ иш жойимга чиқарканман, қулоғимга аллаким: «Ўлма, лақмабой, ҳеч қандай «штат қисқарди» деган гап йўқ! Улар хамирдан қил суғургандай сендан осонгина қутулиб олишди!..» дегандай туюлди. Ўзимча: «Майли, беш-ўн кун қарайман. Чиндан ҳам ҳеч ким штат қисқариб» бўшаб чиқмаса, тўғри бирон газета идорасига ишга жойлашаману ана шу «талант ҳомийлари» тўғрисида ўткир бир фельетон ёзаман!» деган умид билан ишхонадан чиқиб кетдим...

ТИЛИМГА ОСИНГ!..

Ҳовли эшиги тарақлаб очилиб, ичкаридан ҳовлиққан, шошилган Мулойимбек Индамасов чиқиб келди. Новчадан келган, қотмагина гавдаси, бошига қўндирган шляпасидан Индамасов ташқи қиёфасидан худди қалпоқли узун михни эслатиб турарди. У йўл устида плашчи енгини кияркан, анча кўтарилиб қолган қуёшга қаради. Бошини сарак-сарак қилиб, орқасидан югуриб чиққан хотинига: «Яна нима дейсан?»— дегандек ўқрайди.

— Дадаси, сал бўлмаса портфелингизни унутиб қолдирай депсиз?...— деди хотини кўпни кўрган, «қорни» ҳаддан ташқари қаппайиб кетган қора портфелни эрига узатаркан.

— Ҳа-я, қара,— минғирлади Индамасов хотинидан портфелни оларкан.— Ухлаб қолибман... Ишга кечикияман... Яхши бўлмади-да...

— Э, намунча куюнасиз,— халати барини ёпаркан эрини юпатган бўлди хотини,— бир марта кечиксангиз кечикибсиз-да... Шунгаям шунчами?!

Индамасов асабий қўл силтади-да, бекат томон чошиб кетди.

...У ишхонага етиб келганда девордаги катта электр соат ўн беш минутикам ўнни кўрсатиб турарди. Демак, Индамасов бугун 45 минут ишга кечикиб келган...

Индамасов жон ҳолатда кабинети эшиги қулфини оча бошлади, шу палла ичкаридан телефон қўнғироғи жиринглади. У бир шода калитдан ҳар бирини эшик қулфига солиб кўрар, қулф очилмас, калит тўғри келмас эди. Шошганда лаббай топилмайди, деганлари шу бўлса керак-да! Индамасовнинг юз-кўзидан тер қуярди. Алҳол, эшик очилди-ю, Индамасов ўзини телефонга ташлади. Трубкадан аллақандай қушнинг овозига ўхшаган «пи-пи-пи» эшитилди. У шошилишча плашчини ечиб ташлаб, ўйлай бошлади: «Ким телефон қилдийкин?! Бирон зарур иш биланми? Яна бошлиқлардан биронтаси бўлса-я?!»

Индамасов асабий телефон номерини тера бошлади.

— Лаббай? Кадрлар бўлими бошлиғи эшитади,— деган овоз эшитилди трубкadan.

— Кечирасиз, мен Индамасовман,— ботинмайгина, узр сўраётгандай шивирлади Индамасов.— Ҳозиргина сиз менга телефон қилмадингизми?

— Йўқ, нимаиди?

— Мен бугун ишга озгина кечиккандим... Кабинетим эшигини очаётсам, кимдир телефон қилди-ю...

— Неччи минутга кечикдингиз? Ҳа, бўпти буни ҳисобга олиб қўямиз!..

...Орадан чамаси чорак соат вақт ўтмай, Индамасов идора йўлагига семиздан келган, башанг кийинган, ўз одатича ҳозир ҳам тепакал бошини қашиб кетаётган бўлим бошлиғига етиб олди. Ута мулойим ва ингичка овозда у билан саломлашди-да:

— Кечирасиз, Сиз менга бугун қўнғироқ қилмадингизми?— деб сўради.

— Йўқ. Нима эди?— саволга савол билан жавоб қилди карнайдай йўғон овоз.

— Балки, Сиз бизнинг бўлим бошлиғимиз сифатида, ё бўлмаса дейлик, местком раиси сифатида... мени қидирган бўлишингиз мумкин... ҳалиги, мен, ишга сал кечикиб келгандим... Уйлашимча...

— Уйлаш ўрнига ишга вақтида келиш керак!— сал ўдағайлаб, сал жеркиб деди бўлим бошлиғи, айни пайтда местком раиси.— Иш вақтининг ҳар бир дақиқаси қанча туришини биласизми ўзи?

— Йў... йўқ...

— Яқинда билдириб қўямиз бўлмаса...

...Боши қотиб қолган Индамасов кабинетига қайтиб келиб хийла фурсат хаёл суриб ўтирди. Ким телефон қилган бўлиши мумкин? Бирон зарур иш билан эмасмикин?! Идора бошлиғи Тўра Тўраевич телефон қилган бўлсалар-а?!

Тўртинчи қаватга зиналардан чопиб чиққанидан жони халқумига келай деган Индамасов қабулхона котибасининг «Ҳай-ҳай»лашига ҳам қарамай, Тўра Тўраевич кабинетига отилиб кирди. Кабинетда мажлис кетаётган эканми, беш-олти чоғли эркак ва аёл ходимлар Тўра Тўраевич оғзига тикилиб ўтиришарди. Ҳамма беҳосдан тарақлаб очилган эшикка ҳайрат билан ўгирилиб қаради. Тўра Тўраевич кўз-ойнагини олиб, эшик ёнида супрадай оқариб, асабий қимтини турган Индамасовга тикилди.

— Мумкинми? Ассалому алайкум Тўра Тўраевич! Кечирасиз... Мабодо... мени бугун телефонда йўқлаганингиз йўқмиди?

— Мабодо, йўқ...

— Кечирасиз, раҳмат! Мен... шундай...— Индамасов эшик томон юрди.

— Шошманг, нима гап ўзи?— Тўра Тўраевич юмшоқ креслодан эринибгина турди!— Тинчликми?

— Ҳа, ҳалиги...— Индамасов ноилож остонада тўхтади. Ҳамма ҳамон унга ҳайрат билан тикилиб турарди.— Бугун

ишга сал кечикиб келгандим... Эшикни очаётсам кимдир телефонда қўнғироқ қилди-ю...

— Ишга кечикиб келгандим?.. Сиз-а? Буни сиздан сираям кутмагандим...— Тўра Тўраевич котиба қизни чақириб, унга деди:— Ҳозироқ буйруқ ёзинг. Ишга кеч келгани, иш вақтидан унумли фойдаланмагани, тартиб-интизомни бузгани учун инженер-технолог Мулоимбек Индамасовга хайфсан эълон қилинсин!

Котиба билан Индамасов қабулхонага чиқишди. Котиба қиз худди пулемётчидай бир дақиқада машинкада буйруқни «тақиллатиб ташлади»да, ичкари кириб, Тўра Тўраевичдан имзо чектириб чиқди. У қабулхонада дами чиқиб кетган пуфакдай бўшашиб ўтирган Индамасовга бир қараб олиб, ўзича деди:

— Буйруқни қаерга оссамикин? Эълонлар тахтасигами ё...

Индамасов бирдан ўрнидан турди. Котиба қизга тилини кўрсатиб:

— Буйруқними? Менинг тилимга осинг! Менинг тилимга!..— деди.

ГАП НОРДА ЭМАС...

— Қаторда норинг бўлса, юкинг ерда қолмайди, деб бежиз айтишмаган! Ҳа, сен нима деб юрувдинг... ҳиққ... Сенлар билган нарса — ўчоқбошию айвон, ойим супургию шийпон... Ҳиққ... Тагин оғзингни тўлатиб гапирганларинг ортиқча... Ҳиққ...

Айвонда чўнқайиб ўтириб, хамир қораётган Маъсуда опа эрига ўқрайиб қаради. Эрининг пойма-пой алжирашидан кўра тинмай ҳиқчоқ тутиб ҳиққилаши унинг гашига тегмоқда эди.

— Одамларнинг эри ичиб келса гап сотмай, шилқ этиб, гумдон ошиб ухлайди қолади. Бу кишининг жағлари очилгани очилган...

Маъсуданинг бу гаплари айвоннинг нариги бошида, устунга суяниб ўтирган Остонақулнинг у қулоғидан кириб, бу қулоғидан чиқиб кетди. У парвойи-фалак ҳамон сўзларди:

— Сен... ҳиққ...— хотинига ўгирилди у, борган сари қисилиб бораётган кўзларини очишга тиришиб,— сен нуқул қўшнимиз уста Саидвақос билан Олим амакини мақтайсан. Сен мақтамасанг мен уларни танймайманми? Ҳиққ.. Устанинг иши йирик, унинг нони бутун, дўпписи

яримта... Ота-бобоси ёлчиб эшак арава минган эмас эди. Бу кишининг тагида «победа» машина! Қимсан катта бир заводнинг мастери! Хўш, нега бунча иззат-икром, боши осмонда? Билган одамга, бунинг негаси йўқ. Чунки завод катталари унинг ошна-оғайнилари. Уста бетоб ётганда, уйига директор келганини ўз кўзимиз билан кўрган эдик...

— Э, қўйинг-е... у заводда сал кам йигирма беш йилдан бери ишлайди,— деди Маъсуда қилаётган ишидан бир дақиқа тўхтаб.

— Тўғри...— кўзини қисди Остонақул,— қайси аҳмоқ ўз ошнасини ишдан ҳайдайди! Ке, бўлмаса Олим амакингни ол. Бу киши қандай қилиб министрствога ўтиб олган, бу ҳам маълум... У ерда таниши бор! Ўз оғзи билан айтган, эсимда.— Остонақул муҳим бир сирни очаётгандай овозини пасайтириб тиржайди.— Яхши билиб қўйки, ҳамма нарсани таниш-билиш, ошна-оғайнигарчилик ҳал қилади! Буни мен хўб синаб кўрдим. Агар бирор каттароқ идорада тузукроқ танишинг бўлса, марра сеники! Ўшанақа таниши бор одамнинг бели бақувват, тили узун, қўли ҳамма ёққа етадиган бўлади. Юлдузни бенарвон уради... Ўзимдан қиёс қиламан. Бир вақтлари ўзинг ҳам биласан, магазинчи ошнам бор эди, Илҳом ака!

— Ҳалиги ўғрилиқ қилиб, қамалиб кетган ошнангиз-да!

Остонақул худди хотинининг оғзини юммоқчи бўлгандай, ўтирган ерида панжаларини кериб:

— Бе-ер-ган сармойи оғзингизда эриб кетган эди, номи қора бўлдимиз? Ҳиққ... Баракалла, еган оғиз уялади, ҳар ким гапирса ҳам сиз...— Остонақул одатда хотинини зулукдек чақмоқчи бўлса, нуқул сизлар, киноя билан гапирарди:— Ҳа, тўғри-да! Ўзингиз ким бўлсиз? Осмоннинг устуни эмассиз, ҳовузга қопқоқ ҳам бўлганингизча йўқ! Бор-йўғи Остонақул Йўрғаевнинг хотинисиз, холос. Сиз бўлса нуқул Устани мақтайсиз! Хўш, у киши анқонинг уруғи бўптими? Бир пуллик одамгарчилиги йўқ. Бўлмаса, кеча биз улфатлар билан пивоҳонадан чиқиб турсак, ҳиққ... Гир этиб машинада бурнимиз тагидан ўтиб кетдилар. Нима, қиёматли қўшниларибиз, машиналарига солиб кетсалар асакалари кетармиди. Бу шунга бориб тақаладики, у киши бизни ўз тенглари деб билмайдилар. Очиғи, назарига илмайди.

Бирдан Остонақулнинг ранги ўзгарди. Гўё пешонасига қўнган пашшани пуфлаб учирмоқчидай пастки йўғон лаби чўзилди, бурни жийририлиб, тўсатдан... йиглаб юборди.

— Вой-вой, сизга нима бўлди?— шошилиб сўради Маъсуда.

— Одамда ёлғизлик ёмон,— пиқиллаб дерди Остонақул,— менинг кимим бор? Биронта тузук таниш-билиш, қариндош-уруғим борми... Кенг қирдаги якка оёқ йўлдек ёлғизман. Одамларга ўхшаб қанот-қуйруғим йўқ.

— Нималар деяпсиз?— деди Маъсуда билагига ёпишган хамирни пилта қилиб сидириб тушираркан,— қариндош-уруғим йўқ эмиш, Салим ака-чи? Башорат холамлар эшитсалар нима дейдилар?

— Бе...— деди оғир хўрсиниб Остонақул,— қариндош-уруғ шуми? Салим ака артелда ишлайди, косиб. Башорат холанг, ке қўй,— у қўл силтади.

— Нима қипти Башорат холамга? Боғчада тарбиячилар.

— Нима, тарбиячи министр бўптими?

Маъсуда тахта-ўқлоғини йиғштириб, ошхонага қараб кетди.

— Жаҳлинг чиқса-чиқмаса югурганинг ошхонагача...— деб валдираб қолди хотини орқасидан Остонақул,— сенларнинг ишинг осон... На виговорни биласан, на хайфсанни... Худо уганда бизни урган... Область молия бўлимига ўтганимга ҳали йил тўлгани йўқ...— Остонақул шундай деб кўкрак чўнтагидан бир даста қоғоз олиб, бирин-кетин очиб, олдига ёзиб қўя бошлади.— Бошлиғимиз феълига сира тушуниб етмадим. Ўзиям хўп сув юқмас экан-да. Қишига сира эл бўлай демайди-я, мен бўлсам жонимни жабборга бериб, унга ойим остонада туғиб қўйганлари учун отимни Остонақул қўйганларини гапириб ўтирибман. Назаримда ўлардай ичак узилди қилиб гапирдим. Лекин қани энди сал тиржайса... Дадамга ҳам саман отга ўхшаб йўрғалаб юрсин деб Йўрғабой деб от қўйишганини ҳикоя қилдим. Натижа яна пуч. Бир сафар магазинчи ошнам Илҳомжон: «Йўрғаев ҳам от бўптими, исмингизни Тўрғаев қўйиб олинг» деб қолди. «Бинойи қуш» девди. Олдида хўп дедиму, кейин ўйлаб қарасам, у менинг миждозимга тўғри келмайди. Тўрғай нима деган қуш? Қичкина, кўримсиз, на савлати, на овози бор. Хуллас яна Йўрғаев бўлиб қолавердим. Шу гапларгача айтдим. Қани энди тишининг оқини кўрсатса! Йўқ, қоғозидан қор ёғади. Чунки ўзини четга тортади, таги яқин эмас. Маълум нарса...

Остонақул олдидаги «буйруқдан кўчирма»лардан бирини олди: «...ичиб келган... виговор...» Бошқасига кўз ташлади: «...иш вақтида ичиб... виговор...» Бу-чи? «...маст вазият-да ишга... виговор...» Нима бало, мучалим виговор бўлиб кетган шекилли... Бунисида нима гап экан: «топшириқни бажармагани учун... хайфсан эълон қилинсин». Хуллас, шунақа гаплар экан-да...

Остонақул устунга суяниб, бошини қуйи экканича, пинакка кетди. Ошхонадан чиқиб келган Маъсуда эри олдида ётган қоғозлардан бирини олди, қошлари чимирилди.

— Ҳой, дадаси, ишдан пастлатишибди-ку?

— Ия, боятдан бери қулоғингга тамбур чертяпманми,— жаҳл билан деди Остонақул,— шунга тутуним чиқиб, ёниб ётибман-да? Ҳамма бало яқин одамим йўқлигида! Бошлигимиз оғайним бўлганда областдан юқорига кўтарди. Ҳозир бўлса районга тушириб ўтирибди...

— Янги идорангизга бордингизми ўзингиз?

— Район — район-да. У қуён эмаски, ўрмонга қочиб кетса. Нима кўп, эрта кўп. Борамизда. Бугун, ўзинг кўриб турибсан, кетар жафоси қилдик...

Маъсуда индамай қоғозларни йиғиштириб олди. Остонақулни уйга олиб кириб ётқизиб чиқди. Ичкаридан унинг таниши ва ошниси йўқлиги ҳақидаги вайсаши анча маҳалгача эшитилиб турди. Кейин жимиб қолди. Орадан сал ўтмай, қаттиқ хуррак овози эшитилди.

Эртаси кечқурун Остонақул уйга жуда хурсанд, оғзи қулоғида қайтиб келди. Ҳатто ичмабди ҳам. Бир айтиб ўн кулади.

— Э, хотин, мана бизнинг ҳам қўлимиз узун бўлиб қолди. Ошигимиз олчи. Пешонамиз ялтираб, яғринимизга офтоб тегадиган бўлди.

— Мунча?..

— Унча-мунчангни қўй, қани бир қулинг ўргилсин паловхон тўрага унна! Хурсандчилик қиладиган хонаси келиб қолди. Шу десанг, хотин, янги ишхонамда бошлигим Мирзакарим экан!

— Қайси Мирзакарим?

— Э, эси паст, ўша ўзимизнинг Мирзакарим-да, Шакар опанинг ўғли!

— Э... анави ёшлиқдан бирга ўсган ўртоғингиз?..

— Ҳа, баракалла, ёшлиқ ўртоғим бўлганда қандай, орамиздан қил ўтмас эди. Бир мағиз топсак бўлиб еганмиз. Одамлар ҳазиллашиб бизни Муқимийнинг машхур ҳажвидаги Султонхўжаю Ҳакимжон деб юритишар эди. Уқиганмисан:

«Ош есалар ўртада сарсон илик,
Хўжа чироқ ёғи-ю, Ҳакимжон пилик».

Ана шундан қиёс қилавер. Мана энди биз ҳам ўзимизнинг кимлигимизни кўрсатиб қўямиз! Хотин, осмонга устун бўламан, десанг энди ярашади. Ҳар қандай иш ҳам кичигидан бошланади. Бир ҳисобда областдан районга

тушганимиз ҳам ёмон бўлмади. Мен тентак хафа бўлиб юрибман. Яшасин Мирзакарим!

Кечқурун ош олдидан яримтани очиб, Остонақул биринчи қадаҳни «Мирзакарим ошнасининг саломатлигига» ичди. Кейинги қадаҳни «бу-ку мўйсафид, сен учун заҳар ичишга тайёрман!» деб кўтарди. Ундан кейинги қадаҳлар ҳам шу тоифа саранжом топди.

Ошдан кейин Остонақул то ярим кечагача Мирзакарим ошнаси ҳақида гапирди. Ундан биронта ҳам икир-чикир қолмади. Ҳатто унинг ёшлигида қанд билан чой ича туриб тилини тишлаб олганини ҳам унутмади.

Орадан ширин орзулар билан икки-уч кун ўтиб кетди. Остонақул Мирзакарим тўғрисида ҳамон оғзидан бол томиб гапирар, ишдан эса, унинг ўз таърифи билан айтганда, ванг бўлиб қайтарди.

— Яна ишхонадан ичиб келадиган бўлиб қолдингиз!— деб бир сафар Маъсуда уни қаттиқ койиб берган эди, у: «Ахир ўзинг ўйла, қандай қилиб Мирзакаримнинг соғлигига ичмай бўлади», деб жавоб қайтарди.

Эртаси Остонақул ишдан сал хафа бўлиб қайтди.

— Бугун Мирзакарим ҳайфсан эълон қилди,— деди у.

Орадан бир кун ўтгач, қовоқ-тумшуғи осилиб келди:

— Мирзакарим таги паст чиқиб қолди-ку! Ичиб кебсан деб хархаша қилиб, виговор берди.

...Ҳафта тамом бўлдиямки Остонақул ҳамон ўринда ётарди. Супада самовар шақиллаб, Остонақулни кутарди. Маъсуда «ухлаб қолди шекилли» деб уйга кириб, уни уйғота бошлади.

— Туринг, дадаси, ишга кеч қоласиз. Мирзакарим яна хафа қилади...

— Хафа қилади!— Остонақул ўрnidан сапчиб туриб кетди.— Энди нимани хафа қилади? Аҳмоқ, мажлис чақириб, ишга ичиб келади, прогул қилади, интизомсиз, барча маъмурий чораларни кўриб бўлдик, энди ҳайдаш қолди, деб оғиз кўпиртириб ваъзхонлик қилди. Бошқа гапирса индамас эдим. Мен уни дўст деб юрсам, илоннинг ёғини ялаган каззоб экан! Унинг гапи эт-этимдан ўтиб кетди. Мен бундайлар билан офтобда нон-қатиқ еёлмайман! Аравасини тортсин, тошини терсин!— Остонақул шундай деб бошқа ёнбошига ағдарилиб олди.

— Сиз ишга Мирзакарим учун бормайсиз-ку, туринг, кеч қоласиз, ахир!

— Кеч қолиб бўлдим,— деди Остонақул ва кўрпани бошига тортар экан шивирлади:— ҳайдашди... буйруқ чўнтагимда...

— Вой ўлай, ҳали касалим бу ёқда денг...— Маъсуда эрига бир нафас тикилиб турди-да, қозикда осифлиқ гимнастёрканинг кўкрак чўнтагидан тўртга букланган қоғоз олди. У бир лаҳза буйруқдаги имзога тикилиб турди ва «Мирзакарим...» деб пичирлади. Шундан кейин ҳар бир сўзини дона-дона қилиб деди:— Кўпчилик бир бурдадан нон берса тўйдиради, бир муштдан урса ўлдиради. Кўпчиликдан ажраганни бўри ер, деб бекорга айтмаганлар. Сиз, қаторда норинг бўлса, юкинг ерда қолмайди, деб юрибсиз, гап норда эмас, корда!..

ИИГИГА УРГАНЯПМИЗ...

...Бугун оқшом маликаи Дилором кечки овқатни барвақт пишириб, мени кутаётганини сезиб:

— Нима, ечинмайми? Бирон ёққа борамизми?— деб сўрадим.

— Ечинаверинг,— деди хоним жаҳл аралаш койинган оҳангда,— очик мозорга борармидик?

— Очик мозоринг нимаси, ойиси,— юмшоқ супурги бўлиб, гап қотдим мен.— Кечки овқатни барвақт пишириб ўтирганингдан кино-пинога борасанми, деб ўйлабман-да!

— Кинога олиб бормаганингизгайм йил бўлди,— хўрсиниб деди хотиним.— Ҳозир ҳамма нарсани манави ола яшикка алмашганмиз...

— Ке, хафа бўлма. Мен қўлимни ювай, сен овқатингни суз. Шу бугун иккаламиз бир мазза қилиб кино кўрайлик...

Бугунги кино яхши эканми, зал лиқ тўла томошабин. Биз ўз жойимизни топиб, жойлашишимиз билан фильм бошланди. Қаранг, фильм рангли — кўзни қувонтиради. Ёқимли куйи дилни яшнатади. Ана маззаю мана мазза!.. Шу палла, шундайгина менинг ёнимдан ёш боланинг гиш-гишаси эшитилиб қолди. Кейин у росмана йиғига тушди. Ҳар тарафдан «Болани овут», «Овозини ўчир!» «Нега энди ёш болани залга қўйишибди?», «Об-бо, қачон чакаги ўчади унинг!» деган савол, хитоб, нидо, луқмалар ёғила бошлади... Гапнинг очиги, ҳамманинг тинчи бузилди. Бола бўлса авжга чиқа бошлади. Биз тишимизни-тишимизга қўйиб ўтирибмиз. Бирпасда аввалги ажойиб кайфиятдан «К» ҳарфи ҳам қолмади.

Маликаи Дилором ҳам ўтирган жойларида қимирлаб қўйдилар. Бола йиғлаётган томон бўйинини чўзиб бир-икки қаради, кейин тирсагимдан оҳиста туртди. Бунинг маъноси: «Иш пачава, кино кино бўлмади. Яхшиси, бу машмашадан чиқиб кетиб қутула қолайлик» эди!..

На чора, бошқаларга халал бермайлик деб энгашиб, бошлашиб кино залидан чиқиб кетдик.

— Озиб-ёзиб кино деб бир уйдан чиққаннимизда...

— Бўлди, бўлди, хоним. Бунинг йўли осон. Ҳозир айни театр томошаларнинг бошланадиган пайти... Мана, ҳозир йўл устида энг яқин театрга кирамизу мазза қилиб томоша қиламиз. Ўзинг яхши биласан, театрга, кечқурунги спектаклларга ёш болалар қўйилмайди. Ҳар бир театр эшиги ёнига ўқлоқдек қилиб: «16 ёшга тўлмаган болалар кечки спектаклларга киритилмайди!» деб ёзиб қўйишади! Демак бола-чақанинг йиғисисиз, бемалол, мазза қилиб томоша кўраверамиз!

Алҳол, Маликан Дилором театрга тушишга рози бўлиб, мени қўлтиқлаб олдилар.

Ҳе, кино киною театр театр-да! Эшигидан кириб боришинг билан ўзингни ажойиб санъат олами оғушида кўрасан! Ҳаммаёқ саромжон-саришта, деворларда машҳур артистларнинг портретлари, турли спектакль макет ва сувратлари — ўз номи билан санъат қасри...

Бизгача икки марта қўнғироқ чалинган бўлса керак, учинчи қўнғироқ эшитилиши билан залга кирдик. Юмшоқ креслони айтмайсизми?! Саҳнадаги духоба парда ўткир прожектор нурларидан худди лаққа чўғдай «ёниб» турарди.

Орадан сал ўтмай қирмизи духоба парда кўтарилиб, саҳнада одамзод юрагини ларзага келтирувчи икки ёш қалбнинг муҳаббат фожиаси кўз олдимиздан бирма-бир ўта бослади. Худди ана шу драматик бир фурсатда биздан атиги уч қатор олдинда қиз боланинг, биз ҳатто бўй-бастини кўролмаётган қизалоқнинг гиш-ғишаси эшитилди. Саҳнада йиғит ёниб, жонини жабборга бериб, жононга юрак сирларини баён этипти, пастда, партерда қизалоқ росмана йиғини авжга миндирыпти. Чор тарафдан «жим-ей!», «Болани ташқарига олиб чиқинглар!», «Саҳнадаги гални эшитамизми йўқми?» деган узун-қисқа, йўғон-ингичка овозлар эшитилди. Қани энди қизалоқ бир дақиқагина тинса, танаффус қилса, қаёқда? Овоздан ҳам худо бераридан қисмаган экан, саҳнадаги ошиқ-маъшуқларнинг овозлари паққос йиғи ичида кўмилиб кетди!..

Чиқиб кетай десак, ноқулай, ҳар қалай ўзимизни «маданиятли одамлар» деб ҳисоблаймиз. Утириб «у ёғини томоша қилайлик» десак қизалоқнинг қўнғироқ овози бутун зал бўйлаб жараңглайди...

Биринчи парда охирига етиб, залда чироқ ёниб жонимизга ора кирди. Шу заҳоти ўзимизни ташқарига урдик.

Уйга кетаётиб, Комсомол майдонига етганда хоним фавворалар марварид сочиб, чироқлари порлаб турган цирк томон ишора қилиб қолдилар. Дарҳол ўзимизни унга урдик. Аллақачон томошанинг ярми ўтиб, касса ҳам берк экан! Биз «қандай қилиб ичкарига кирсак экан?» деб бош қашиб, ўй суриб турган эдик, бирдан эшик очилиб ичкаридан иккита аёл чиқиб келди. Бирининг қўлида эмизикли бола, чамаси эмизгани ҳоли жой излаб чиққанга ўхшайди. Ёнидаги аёл тўрт ёшли болани етаклаб олган — унга ҳамроҳ. Ҳар иккала бола ҳам худди бир-бири билан ким ўзарга баҳслашаётгандай осмон қулоғини батанга келтириб йиғлашарди.

Бу манзарани кўриб, хотинимнинг тарвузи қўлтигидан тушди. Мени уйга етаклай кетди. Шу фурсат кўнглимга яхши бир фикр келиб қолди. Йўл-йўлакай, уйга етгунча уни хотинимга уқтириб бордим.

— Менга қара, ойиси, сен бугун на кино, на театр, на цирк кўролмадим, деб хафа бўлма! Бунинг йўли осон: Сен билан мен бундан кейин бамайлихотир кино, цирк, театр кўриш учун бола йиғисига ўрганишимиз керак...

Хотиним ҳайрон бўлиб менга қаради. Ҳатто, бир нафас юришдан тўхтади.

— Буни ҳайрон бўладиган жойи йўқ, хоним, — ҳам гапда, ҳам йўлда давом этдим мен, — биласанми, нима қиламиз? Бир ҳафта катта неварамиз — Темурни, у ҳозир тўрт ёшда, яна бир ҳафта кичик неварамиз Ферузахонни, у ҳозир икки ёшда, уйга олиб келамиз. Улар бизникида туришади...

Хотиним яна мен томон ўгирилди.

— Ҳа, худди шундай қиламиз. Ҳар икки неварамиз йиғиси остида кунда уйда телевизор кўрамиз, қарабсанки, орадан икки-уч ой ўтмай, ёш болалар йиғисига жуда ўрганиб кетамиз! Ана шундан кейин истаган кинофильмга, театрга, циркка бемалол қўлтиқлашиб бораварамиз!

...Ферузахон ҳозир бизнинг уйимизда. Тузук, ҳар кун унининг йиғиси остида телевизор кўряпмиз. Бола йиғисига анча ўрганиб қолдик... Келаси ҳафтада катта неварам Темурни олиб келмоқчиман...

ҚУРБОН

Қурбон катта тош ойна ёнида узоқ ивирсиб қолди. Саратоннинг сарғайган кунда қуёш тиғи оламни бир қучоқ қуруқ ўтиндай ёндираман, деб турибди-ю, у бўлса, мана

олтинчи марта галстукни ечиб, қайта боғлар, чамаси дидига бойлагани ўтирмасмиди, яна ечиб ташларди.

— Мўнча сатанг хотиндай ойна олдида ивирсилайсиз?— нариги хонадан қичқирди бола эмизиб ўтирган хотини Қурбоной энсаси қотиб,— кун ёнай дейди-ю, галстук ўлгурга бало борми?

— Ҳозир таомили шунақа,— бир нафас сукут сақлаб жавоб қилди Қурбон.— Тўйга, меҳмон-измон, зиёфат ва ҳоказо жойларга ҳозир қора костюм кийиб, шунга монанд галстук тақиб борилади.

— Ҳали костюм ҳам кияман, денг!— хотинининг жумласида очиқ истеҳзо, аниқроғи масхара оҳанги янгради.— Гапнинг лўндасини айта қолмайсизми, ўзим модага қараб кийинадиган олифта бўлиб қолганман, деб!

...Ниҳоят хийла овора бўлиб Қурбонбой галстукни тақди, костюмини кийиб, терлаб-пишиб совға-саломни қўлтиққа қисиб тўйхонага кириб борди. Тўй маросими бошланган, меҳмонлар дастурхон теварагига жойлашган, шишалар очилиб, чамаси қадаҳлар ҳам бир-икки айланган эди.

Мезбонлар Қурбонни эшик тагида кутишди, кейин бир-бирларига узатиб, уни ичкари «олишди». Ичкарида у шундоққина девор тагидаги стулга, нотаниш одамлар ёнига омонатгина чўккан эди, кимдир уни қўлтиғидан олиб, юқорига бошлади ва тўрдаги ягона бўш стулга ўтқазиб кетди.

Қурбон ўзини беҳосдан бундай «тўрга чиқиб кетгани»дан хижолат бўлиб бошини кўтармади. Ён-верида ким ўтирибди, қарашга ботинмасди. Бир фурсат шов-шувга, қўшиқ, қадаҳлар жаранги, ола-говурга қулоқ солиб турди. Ёнида ўтирганлар янги меҳмонни дастурхонга таклиф қилишди. У бошини кўтарди-ю, қотиб қолди. Унинг рўпарасида ўзининг бошлиғи Хўжа Хўжаевич хотини билан савлат тўкиб, гўё бутун тўй-томоша шу икки киши ҳурмати учун қилинаётгандай ялпайиб ўтирарди.

«Ўзимниям оёғим тортмовди-я...»— Қурбоннинг кўнглидан шу фикр чақмоқдек ўтди. У ҳали ўзига келиб улгурмай, Хўжа Хўжаевнинг дўриллаган, амрона овози эшитилди:

— Ия, Қурбонбой, ўзларими? Келин бола қани, тўй-томошаларга бир ўзлари келадиган феодал эканлар-да!

— Келиннинг... эмизикли боласи борлиги важдан...— тугилиб, ичмай туриб ичгандай қизариб ғулдиради у.

— Хе-хе-хе...— Хўжа Хўжаевич тантилик билан кулди ва олдида турган пиёлани тўлдириб ароқ узатди.— Буниси, энди штрафнойда, Қурбонбой! Қани, бир отиб юборсинлар!

— Мен ичолмайман... буни сира ичган эмасман...—

аранг минғирлади ўзини йўқотиб Қурбонбой ва бошлиқнинг пиёла узатиб турган қўлини қандай қайтаришни билмай гарангсиз қолди.

— И-ҳа, гап бундоғ денг!— Хўжа Хўжаевич пиёлани дастурхонга қўйиб, бошқа пиёлага тўлатиб коньяк қуйди.— Бўлмаса, манавинисидан отинг, олинг, оппоқ, ота беринг! Биз идорада эмасмиз!

Қурбоннинг икки ёнида ўтирган, боядан бери ичишаётганидан гаплари анча «қизиб, шира бойлаган» қўшнилари «олинг, олинг» дейишди...

— Хўжа ака,— Қурбон бошини сал кўтариб, ботинмайгина унга қаради.— Рост. Илгари ичардим, уч-тўрт йил бўлди, қаттиқ бетоб бўлиб касалхонада ётиб чиққанымдан бери оғзимга мутлақо олмайдиган бўлиб кетганман...

Унинг ботинмайгина айтган бу гапларини Хўжа Хўжаевич «камтарлик қиляпти, менинг олдимда ичгани уялиб, йўлини қиляпти», деб тушунди ва гап оҳангини бир парда кўтариб деди:

— Қурбонбой, одамлар одам деб заҳар ичади, мен сизга заҳар бераётганим йўқ-ку!— У ҳамон коньяк тўла пиёлани узатиб турарди.— Қаёқдан ҳам шу столга мени косагул қилиб қўйдинглар!? Мана, қўлим қайтадиган кўринади!

Қурбон, шунча гапдан кейин ҳам олмаса иш чаппасига айланиб кетишидан чўчиб, пиёлани Хўжа Хўжаевичнинг қўлидан олди. Уни дастурхонга қўймоқчи эди, Хўжа Хўжаевич ҳам, ён-веридаги меҳмонлар ҳам бирдан, ҳар томондан ҳай-ҳайлашиб столга қўйдиришмади. Аксинча, у билан уриштира бошлашди.

Қурбон номус кучи, ўлганини кунидан кўзини юмиб пиёладагини ичиб юборди.

— Гап деган мана бундоғ бўпти,— хурсанд маъқуллади Хўжа Хўжаевич.

— Бор экансизу қўшни,— хушнуд дейишди ёнида ўтирган ҳамсоялар.

— Мундоғ очилиб, еб-ичиб ўтиринг,— сўз қўшди хўжайиннинг хотини пармуда сомсани зўр ҳафсала билан чайнаркан.— Хўжа акангиздан хавотир олманг.— Хотин овозини яна ҳам пасайтирди,— у киши олтин одам... Бемалол ичаверинг.

— Мен... мен... ўзи таги ичмайман... кейинги вақтда... ичмайдиган бўлиб...— Қурбон яна нимадир демоқчи эди, боя минг тиришиб бойлаган галстуги ҳиқилдоғидан бўғиб қўйди... У бир амаллаб галстукни сал бўшатиб, энди эркин нафас олганди, кўзи яна тўлатилиб, олдига қўйилган пиёлага тушди.

Қурбон яна узрини айтиб, оёқ тирай бошлади. Йўқ, бўлмади, шу топда хўжайиннинг на гапини, на қўлини қайтариб бўларди?!

Ичворди...

Кейин яна ичди. Нима деди, тўй қачон тугади, нима бўлди, нима қўйди — у бошқа ҳеч нимани эслолмади... Катта боғ ҳовли, унинг ясатиғлиқ дастурхони, атрофида ўтирган бесон-беҳисоб одамлар, баланд-паст дарахтлар, сўрида бетўхтов хониш қилаётган машшоқлар, ўртада ўйнаётган эркагу аёллар, чойнак-пиёлаю самоварлар, яна алланималар — ҳаммаси, ҳаммаси аралашиб, унинг кўзи олдида айлана бошлади...

...У шу ётганича уч кун бетоб ётди. Доктор ҳам қақиртормади, ишхонага ҳам бормади. Узича: «Хўжайиннинг кўзига қандай қарайман. Тоза шарманда бўлдим-ку! Ичмайдиган одам нима қилиб тўрға чиқиб олдим. Бирон кўздан панароқ жойга ўтириб, «эсон-омон, тирик» уйга қайтиб кетсам жин урармиди мени?!» деб ўйлар, ўзини-ўзи койиб жиғи-бийрони чиқарди.

Тўртинчи кун эрталаб Қурбон ўзини анча дуруст сезиб, ишхонага отланди. У соқолини тоза қириб, кийиниб, энди ҳовлига тушганида кўча эшиги тақиллаб қолди.

Ишхонадан ҳамкасабаси келган эди. Уни кўриб кўзларига ишонмади:

— Ия, бормисан Қурбон? Уйда экансану,— ҳайрат билан сўрашгани қўл узатди у. Қурбон бир нима деб улгурмай ўзи гапира кетди.— Ишхонада дув-дув гап. Хўжа Хўжаевич кеча катта мажлис ўтказиб, тартиб-интизом ва ахлоқ-одоб ҳақида доклад қилдилар. Асосан сени масаланг кўрилди.

— Менинг масалам?— бу сафар ҳайратдан Қурбоннинг оғзи очилиб қолди.

— Ҳа, қип-қизил пияниста, ҳамиша ичиб маст-аласт бўлиб юради, тўйларда ичиб, стол остида юмалаб ётади. Ўз кўзим билан кўриб келдим, деб айтдилар. Хўжа Хўжаевичга кимдир сени «беш кундан бери ҳушёрхонада ётибди. Шунинг учун ишгаям келмаяпти», дебди. Гапнинг бу ёғини айтмасам ҳам бўларди-ю, лекин касалини яширсанг иситмаси ошкора қилади, дейишади. Тўғри-да, бари бир ойни этак билан ёпиб бўлмайди...

— Ҳадеб мақол суқавермай, гапнинг лўндасини айт-қўй-да!

— Ҳм... ҳалиги...— у дудуғланди.— Қисқаси, шу айбларинг учун кечадан бошлаб ишдан бўшатилинди. Хўжа Хўжаевичнинг ўзлари шахсан имзо чеккан буйруқда: «Биз

бундай пианистлар билан мураса қила олмаймиз. Ароқ-хўрларга орамизда ўрин йўқ!» деган сўзлар бор!..

Қурбон ўзининг ниманинг қурбони бўлганини ҳали англаб улгурмай кўз олди қоронғилашиб кетди. У деворга суянганича қолди.

ҚОЗИҚ

Хўжа Ҳайрон маҳалла комиссиясининг раиси Ҳожимат ака майдон ўртасида гардонини қашиб узоқ туриб қолди. У, мана шу жойда, ерга қоқиб қўйилган йўғон тол қозиқнинг ҳали у томонидан, ҳали бу томонидан айланиб ўтиб, томоша қилар, қозиқни суғуриб ташламоқчидай тортиб кўрар ва ўй сурарди.

— Тавба,— у кафти билан пешонасини уқалади.— Бир неча йилда буён мана шу маҳалланинг каттасини ака, кичигини ука деб келаётган раисмиз. Лекин, нима учундир шу тобгача манави қозиқ қаёқдан келиб қолган деб эътибор қилмабмиз? Қим қоққан уни, қачон, нима сабаб билан?

Ҳожимат ака бир оёғини қозиқ устига қўйди-да, кафтини жағига босиб, ўй суриб кетди. У, «бирон одамдан шу қозиқ хусусида ҳеч сўз эшитмаганманми?» деб қошларини кериб, қуриб кетган лабини ялаб, ўйга толди. Буни қарангки, унга шу маҳалгача ҳеч ким ҳеч нима демаган экан!

— Тавба,— деди яна у ва қаддини ростлаб ён-верига қаради. Кўзлари билан «бирон ўткинчи кишини» ахтарди. Кенг майдонда Ҳожимат аканинг ўзидан бўлак ҳеч ким йўқ эди.

— Бўлди, масала ҳал!— деди у, маҳалла комиссияси идораси томон кетаркан.— Ҳозироқ маҳалла активларини — бўйни йўғон, оғзи катта казо-казоларни тўплайману бу масалани шошилишч узил-кесил ҳал қиламан!

Ҳожимат ака худди ёнғинни ўчиришга ошиқаётган одамдай маҳалла секретарининг оёғини ерга тегизмай турли томонга чоптирди. Орадан сал вақт ўтмай ўзи «маҳалланинг казо-казолари» деб ҳисоблаган барча одамларни йиғиб, улар олдига қозиқ масаласини кўндаланг қилиб қўйди.

— Қаранг-а,— деди Мирҳамид мўйлов узун мўйловини силаб,— биз ҳам шу майдондан кунда минг бор ўтамузу бу ерда қозиқ нима қилиб турибди, деб кўз солмаганмиз. Шахсан мен ундан мутлақо беҳабарман...

— Мени хабарим бор,— деди одатича соқолини чимдиб

ўтирган Ҳайдар карвон.— Қайси бир йили, аниғи эсимда йўқ, адлақайси ташкилот шу майдонни гулзор қиламиз деб қозик қоқиб юрувди...

— Ташкилот дейсизми?— Ҳожимат аканинг қоши чимирилиб, йўғон лаби «о» шаклини ясади.— Бу ишни ўзимизнинг райижроком қилган бўлмасин тагин?

— Йўқ, карвон, сиз адашдингиз, менинг билишимча худди шу ерда мактаб қуришмоқчи эди,— сўз қўшди боятдан бери индамай бир бурчакда хаёл суриб ўтирган маҳалла магазинининг мудирини Олғирбек Хуржунхонов.

Бу масала шу йўсинда узоқ муҳокама қилинди. Охири, райижрокомга хат ёзиб, шу масаладаги қарордан нусха олишадиган ва агар лозим бўлса дарҳол ишга киришадиган бўлишди. Кўпчиликнинг қарори шу бўлди.

Орадан бир ҳафта ўтгач, Ҳожимат акани райижрокомга чақириб, қарийб сал кам беш йиллик архивни кўриб чиқишганини, унда Хўжа Ҳайрон маҳалласида қурилиш хусусида биронта гап топишмаганини айтишди. Яна бир ҳафта ўтгач, унга «сизларнинг мактубингиз ёнига райижрокомнинг шу хусусдаги махсус хатини қўшиб, ишни шаҳар коммунал хўжалиги бўлимига оширишганини» хабар қилишди.

Тўғри, шаҳар коммунал хўжалиги бу масалага анча жиддий қаради, ҳатто бу ерда ана шу қозик масаласи учун «алоҳида дело» очишди. Лекин, натижа кутгандагидек бўлмади. Бу ерда ҳам ана шу масалага тегишли бирон факт тополмай «масалани ойдинлаштиргани» делони шаҳар советига оширишди. Делого яна бир неча изоҳловчи, тушунтирувчи қоғозлар қўшилди. «Шаҳар коммунал хўжалигида бу хусусда ҳеч нима йўқлигини билдирувчи» уч бетдан иборат Ёзма ахборот ҳам делого илова қилинди.

Шаҳар советида шу кеча-кундузда қилиб туришган барча ишларни йиғиштириб қўйиб, ҳамма шу дело билан машғул бўлди. Ҳатто шаҳар советининг раиси ҳам бу масалага шахсан аралашди. У делони варақлаб, ўқиб, ўрганиб чиқди, кейин пешонасини тириштириб, шу хусусда ўзи бирон қарор қабул қилмаганмикин деб ўйлаб кўрди. Эсига ҳеч гап келмагач, «эҳтимол бу нарса мендан олдинги раислар даврида бўлгандир?» деб дело устига «бу ишнинг натижаси менга маълум қилинсин» деб имзо чекиб, Биринчи ўринбосарига чиқариб юборди. Биринчи ўринбосар ҳам ўз навбатида бу масала билан жиддий шуғулланди. Унга ўз ҳиссасини қўшди; кўк қалам билан (чунки, қизил қаламда раиснинг ўзи имзо чеккан эди-да!) қўл қўйиб берди ва дело кундан-кунга семириб, тўлишиб, оғирлашиб,

варақлари чалкашиб, имзо устига имзо чекилиб, шаҳар советининг у бўлиmidан бу бўлимига ўтиб юрди. У проект-лаш бўлимида беш кун ётди. План бўлимида эса атиги беш минут турди! Ҳар ким унга ўз фикрини, хулосасини ёзиб чиқди.

Ниҳоят, шаҳар советининг бўлим мудирлари раис кабинетига йиғилишди. Яна шу масала ўртага ташланди.

— Бу соҳада мен шундай хулосага келдимки,— деб сўз бошлади план бўлимининг бошлиғи,— ўзимизча бир хулосага келиш қийин бўлиб турибди. Демак, шаҳар советининг махсус комиссиясини тузишимиз керак. Комиссия аъзолари қозиқ қоқилган жойга бориб, ўз кўзлари билан кўрадилар-да, ўша ернинг ўзида, унинг моҳиятига етиб, уни ҳал қилиб келадилар!

— Мен ҳам шундай таклифни қилмоқчи эдим,— деди ўтирган еридан туриб Биринчи ўринбосар.— Фақат ана ўшандагина масала очиқ-ойдин бўлади!

— Мен розиман,— деди раис,— Комиссия составига кирган ўртоқлар дарҳол ўша жойга етиб борсинлар, масалани синчиклаб ўргансинлар! Натижани ёзма равишда топширсинлар!

Шу йиғилишнинг ўзидаёқ комиссия состави белгиланди...

...Мана, тушга яқин Хўжа Ҳайрон маҳалласига бири қизғиш, бири ҳаво ранг — икки енгил машина келиб тўхтади. Улардан кўзойнак таққан, ёстукдек портфел билан патнисдек пацка қўлтиқлаган етти киши тушиб келди. Улар бўғзигача ерга қоқиб қўйилган тол қозиқ атрофини ўраб, бир-бирларига маслаҳат сола бошладилар. Шу заҳоти маҳалла вакили сифатида Ҳожимат ака топтириб келинди. Ҳожимат ака улар билан йлиқ кўришатуриб, уйига бир пиёла чойга таклиф қилди. Улар бир оғиздан «аввал масалани ҳал қилиб олиш кераклиги»ни айтишди. Кейин, сирли қозиқ хусусида Ҳожимат аканинг фикрини билишгач:

— Баъзи бир ўртоқлар билан ўзимиз сўзлашсак,— дейишди.

Улар бир қария ва бир ёш йигит билан шу хусусда сал кам уч соат суҳбатлашдилар. Уларнинг иккаласи ҳам қозиқ масаласидан мутлақо беҳабар эканларини айтишди.

Шу билан кун оғди. Комиссия аъзолари Ҳожимат ака уйда чой ичиб, кейин ўз машиналарига ўтириб, жўнаб кетишди.

Эртаси комиссия аъзолари яна қозиқ қоқилган майдонга етиб келишди. Лекин машинадан тушиб Ҳайрон бўлиб қолишди: аллақандай чол махсус комиссия ҳали маълум бир қарорга келмаган қозиқни суғуриб ташламоқда эди!

— Ҳой тўхтанг! Тўхтанг-эй!— деб унга қараб қичқирди кўзойнакли пакана киши. Унинг жон куйдириб қозиқ томон югуриб келишидан комиссия раиси эканлиги аниқ билиниб турарди.

— Сизни қарангу, чол, нима бало қиялпсиз! Сал кечикиб келсак, ишимизнинг қоқ белига тепар экансиз-а?!

«Тўхтанг!»ни эшитиб, қозиқ суғураётган чол қаддини ростлади. Кафтини пешонасига соябон қилиб, югуриб келаётган ва машиналардан тушаётган кишиларга қаради. Улар бирпасда чолнинг атрофини ўраб олишди.

— Нима қиялпсиз?— яна сўради бояги пакана киши ҳарсиллаб.

— Нима қилардим, қозиқни суғуриб ташляяпман.

— Нега энди суғуриб ташламоқчисиз?

— Энди кераги йўқ-да.

— Сиз қаёқдан биласиз?

Чол бошини қимирлатиб кулди. Унинг оппоқ соқоли силкиллаб кетди. У, ёнида турган жиддий юзли, жиддий қиёфали, қўлига папка, портфель ушлаган кишиларга тушунолмаб қараб олди, кейин энгашиб, яна қозиққа ёпишди.

— Ҳой, ҳой, тўхтанг!

— Бу нимаси?

Комиссия аъзолари бир овозда бақиритиб, чолнинг қўлидан, тирсагидан ушлашди. Кимдир қозиқни ҳимоя қилиб уни танаси билан тўсди. Чолнинг юзида мислсиз таажжуб, ифода қилиб бўлмас ҳайрат ифодаси ўйнади.

— Нега уни суғурмоқчисиз?— кўзойнакли, пакана киши яна унга мурожаат қилди.

— Кераги йўқ дедим-ку!

— Қаёқдан биласиз, ахир?

— Вой тавба қилдим-ей, мен билмай ким билсин!

— Сиз биласизми-а?— бирдан ҳамма жонланиб кетди.

— Ҳа, биламан!

— Бўлмаса сизни ҳам комиссия составига қўшамиз, ойлик берамиз,— деди боятдан бери қозиқни ушлаб турган киши.

— Менга ойлик керак эмас, лекин...— чол бу томон келаётган Ҳожимат акани кўриб тўхтади. Кейин ундан сўради:— Ҳожим, булар ким?

— Бизми?— жавоб қилди бояги пакана кўзойнакли.— Биз шаҳар советининг ходимларимиз. Ҳозир манави масалани,— у қозиққа ишора қилди.— Ҳал қилгани, уни ким, қачон, қайси мақсадда қоқиб қўйганини билгани келганмиз. Махсус комиссия! Натижани кутиб ўтиришибди.

— Э, шундай денг!— чол бир лаҳза ўйланди, кейин кўз-ойнакли пакана одамга мурожаат қилди.— Махсус комиссиямиз денг?

— Ҳа, махсус комиссия!

— Қачондан бери шу иш билан машғулсизлар?

— Уч ҳафта бўлиб қолди. Нима эди?

— Ўзим...— деди бош қимирлатиб, афсусланган оҳангда у.— Шаҳар советидаги ўртоқларимиз мана шундай ишлар билан банд эканлар-да, айтдим-а, нақ олти ойдан буён шаҳар советига қатнаб, ўз аризамга жавоб ололмайман, деб!..

Чолнинг ўткир кўзларида газаб ўти пайдо бўлди.

— Комиссия тузган шаҳар советимизнинг раисига бориб айтишлар, бу қозиқни бундан беш йил бурун мен қоққанман. У вақтда бу ер ҳозиргидек очиқ майдон эмас, хонадонлар ўртасида қолган ташландиқ, чорвоқ эди. Бу қозиққа сигир бойлаган эдим! Бориб Мадрайим отам айтдилар денглар, бекорчи ишлар билан бош қотирмай аризаларимизни тез-тез кўриб беришсин. Олти ой қатнадим-а!

Чол икки оёғини ерга тираб, темирдек бақувват қўллари билан қозиқни суғуриб олди-да; уни бир четга улоқтириб, индамай уйига кетди.

Комиссия аъзолари ҳайрат билан Мадрайим ота орқасидан қараб қолишди...

ЖУМБОҚ

Бир вақтлари — ёшлик пайтимда дадам: «Ҳаёт-жумбоқ, ҳар бир одам — жумбоқ...» дердилар. Мен бу гапга ҳайрон бўлардим. Тавба, дердим ўзимча, ҳаётнинг нимаси жумбоқ экан? Тағин ҳар бир одам ҳам жумбоқ эмиш!.. Мана мен, эрталаб тураман, юз-қўлимни ювиб, чой ичиб, мактабимга бораман. Мактабдан келиб дарс тайёрлайман. Эртаси яна шундай, индини яна... Хўш, бундай ҳаётнинг нимаси жумбоқ экан? Одамлар-чи? Мен ҳар куни неча бор кўрадиган одамлар: дадам ё оғим, ўқитувчиларим, қўни-қўшни-ю, таниш-билишларим, хўш, буларнинг ҳар бирини беш панжамдай яхши биламану... Қизиқ, буларнинг нимаси жумбоқ?!

Дадам рост айтган эканлар, жумбоқ одамлар ҳаётида учраб тураркан...

...Маданий-оқартув билим юртини битирдим, қўриқ ерда ташкил топган узоқ бир совхозга ишга тайинландим. Бахтимга денг, совхоз директори Авлиёқул ака китобни ва кутубхона ишини жуда яхши кўрадиган одам чиқиб қолди.

Мен директоримизнинг китобга иштиёқи зўр одам эканини совхозга келган биринчи кунимдаёқ яққол сездим. Мен келган паллада совхозда эндигина ташкил қилинган, иккита мўъжазгина хонага жойлашган кутубхонада жамоат йўли билан бир механизатор қиз ишлаб юрган экан. Бу ерда мен биринчи бўлиб гаплашган одамим ҳам шу кутубхоначи қиз бўлди. Механизатор қиз—новчадан келган, ташқи қиёфасидан сира кутубхоначига ўхшамаган, аммо китобни жонидан ортиқ севадиган Нодира, кечқурунлари кутубхонани очар, бировга журнал, бировга газета, бошқа бировга китоб берар экан. Ҳар куни кутубхонани очишдан олдин қўллари-ни совунлаб юваркан. Менга кутубхонани топшираётиб ҳам шундай қилди.

— Худди операцияга кираётган докторга ўхшайсиз-а?— дедим мен, унинг қўллари-ни оппоқ сочиққа узоқ артганига разм солиб.

— Шундай қилмасам бўлмайди,— деди у бир текис майда тишларини кўрсатиб ёқимли жилмаяркан.— Мен механизаторман! Қачон қараманг, қўлим қорамойда! Китоб эса, Авлиёқул акам айтганларидек, кони хазина, илм манбаи, муқаддас нарса!.. Унга кир қўл билан тегиб бўлмайди!— Нодира ичкари хонага ўтди.— Биласизми, совхозимиз янги. Турган гап, бу жой кутубхона учун қурилмаган. Ҳа, аслида ҳам бу ер омбор эди. Менга қаранг,— Нодира бирдан жонланиб кетди, кўзида муғам-бируна ўт чақнади:— Кутубхонамизнинг бу турқини кўриб кайфингиз учиб кетмасин тағин! Ичингизда: «Э, аттанг, бекор келибман!» деётган бўлманг!..

Менинг эътироз билдирмоқчи бўлаётганимни кўриб у қўл силтади:

— Йўқ, йўқ, хўп деяверинг, худди шу топда шундай деб ўйлаб турибсиз! Энди буёғини айтсам, Авлиёқул акам кутубхона учун янги бино қурдирыптилар. Китоб сақлайдиган хонаси алоҳида, қироатхона алоҳида. Сизнинг китоб берадиган кабинетингиз ҳам алоҳида бўлади. Ҳозир деворлари кўтарилиб, иш қизғин кетяпти. Яқин орада битиб қолади. Энди совхозда шунча иш туриб нега директоримиз кутубхона биноси солдираётганлари сабабини айтсам, совхозимизда у кишидан кўра кўпроқ китоб ўқийдиган одам топилмайди. Ҳайронман, шунча китоб ўқишга вақтни қайдан топаркинлар...

Нодира дурадгор ясаб берган қўлбола қутидан абонемент карточкаси олиб менга узатди:

— Мана, қаранг, Авлиёқул аканинг шу ярим йил ичида ўқиган китоблари!

Дарҳақиқат, абонемент карточкасининг бештаси устма-уст тўлдирилган эди.

— Балки...— мен айтмоқчи бўлган гапимни айтгани истиҳола қилиб тўхтадим.

— Нима балки?

— Балки, у киши китобларни олар-у, ўқиб улгурмай...

— Йўқ, йўқ, у киши олган китобларини битта қўймай ўқийдилар. Қаёқдан биласан, денг, мажлисларда, суҳбатларда ўз қулоғим билан эшитганман: у киши ана шу ўқиган китобларидан мисол, ҳикматли гап, ибрат бўладиган қизиқ жойларини қўшиб гапирадилар. Иннайкейин...— Нодира бир нафас сукут этди, хаёлига нимадир келди.— Иннайкейин, у кишига осон эмас...

— Нима осон эмас?— тушунмадим мен.

— У киши ёлғиз, ҳатто ўринбосарлари ҳам йўқ. Совхоз янги. Механизмлар кам, назаримда, план ҳам хийла юқори бўлса керак...

Мен Нодиранинг бу камчиликларни нима муносабат билан бармоқ букиб санаётгани боисига тушунмай ҳайрон бўлдим.

— Ҳар хил одамлар бўларкан,— сўзида давом этди у:— Совхозга ўтган йили кузда бир одам келди. Забардаст. Агар астойдил мушт урса, тоғни талқон қиладиган сиёқи бор. Мен унинг олдида самосвал ёнида турган ўйинчоқ машинага ўхшайман. У одамнинг орамизда ярим йил яшаб, бирор чўпни бу ерга олиб қўйганини кўрмадим. Нуқул: «Олдин шароит яратиб беринглар, иннайкейин мендан иш талаб қилинглар!»— дейди. Бир бригадага ўтказишди — ичадиган суви лойқа экан, деб қайтиб келди, бошқа бригадага ўтказишди — турадиган жойимиз совхоз марказидан олис, мен шаҳарга ўрганган одамман, деб хархаша қилди. Шу вақтда денг, планимиз 92 бўлганди-ю, сира юзга етмасди. Кундалик процент борган сари камаярди...

Нодира ҳикоясида давом этаркан, олдимга абонемент карточкалар солинган қутини, инвентарь дафтарларини, ҳали кутубхона муҳри босилмаган, рўйхатдан ўтказилмаган китоблар дастасини келтириб қўйди. Менинг қўлим ишда-ю, қулоғим унинг ҳикоясида...

— Уша одам денг, ярим йил мобайнида бирон марта кутубхонага китоб сўраб келмаса бўладими!..

— Бўлади!— дедим мен ноқулай бўлса ҳам унинг сўзини бўлиб.— Агар ўзи келмаган бўлса, сиз уни бошлаб келишингиз керак эди. Ҳар бир кутубхоначи китоб учун ташвиқотчи ҳам бўлиши керак.

— Қизиқ,— Нодира овозида норозилик оҳанги сезил-

ди.— Бир эмас, минг марта айтгандирман. Бир марта «янги журнал келди, киринг, бераман» десам, «э, Нодира бегим, янги журналингиз келиб мени ўқисин» деди. Қисқаси, ярим йил мобайнида гоҳ кўриниб, гоҳ кўринмай, охири қораси ўчди. Бир сафар Авлиёқул ака кимгаям: «Шу одамни одам қилиб олиб қололмадик...»— деб ачиниб гапирётганларини эшитдим.

...Бахтимга бундай одамлар совхозда битта-яримта учрайди. Ростини айтсам, агар кунимиз ўшаларга қолганда совхоз оёққа турармиди, давлат планларини бажариб, ишчи-хизматчиларимиз туриш-турмуши кундан-кунга яхшиланиб борармиди? Бизда Собит ака ва унга ўхшаганлар кўп...

— Собит ака, ҳалиги учинчи бўлимдаги бригадирми?

— Ҳа, ўтган йили кузда қоқ ярим кеча тоғдан сел келганда шу киши жонбозлик кўрсатди. Олдин бир ўзи, кейин бутун бригада эрталабгача ярим белдан сув кечиб, фалокатнинг олди олинди. Уша кеча Собит ака бўлмаганда совхозимиз анчагача сувсиз қолиб кетарди...

Авлиёқул ака ҳадемай ўша ерга етиб борди. Сув ичида дамбага чим босаётган Собит ака фақат Авлиёқул аканинг сўзини қайтаролмади: кўлидаги кетмонни унга бериб, сувдан чиқди. Авлиёқул ака кетмонни кўлига оларкан: «Собит ака, энди бир нафас дам олинг, эрга навбат, шерга навбат...» деди. Қаранг, ўша лаҳзада ҳам ҳикматли гап топиб гапирди-я!

Китоб шайдоси Авлиёқул ака менда гоийбона, жуда катта таассурот қолдирди. Унга нисбатан қалбимда аллақандай илиқ ҳис уйғонди, яқиндан танишиш орзуси пайдо бўлди. Мавриди келишини кута бошладим.

Орадан бир ҳафта ўтиб, Авлиёқул ака мени чақиртириб қолди. «У кишининг менда нима иши бўлиши мумкин, ё бирон китоб олмоқчимми?» деб совхоз идорасига бордим. Идорада йўқ экан. «Ҳозир тушки овқат вақти, уйига кетгандир» деган хаёлда Авлиёқул аканинг уйига қараб кетдим. Уйда ҳам йўқ экан. Келин ойимиз: «У киши шу топда гаражда бўлсалар керак»,— дедилар.

Дарҳақиқат ўша ерда экан. Ёнига бордим. Қўл олишиб кўришдик. Кейин у «газик» машинаси томон юрди. Мен орқасидан эргашдим. Машинага ўтирганимда Авлиёқул ака:

— Шаҳарга тушиб чиқамиз!..— деди.

Бу гапни у менга айтдим ё шофёригами, билмадим.

Авлиёқул аканинг «шаҳар» дегани районимиз маркази экан. Аввалига у район партия комитетига, ундан кейин

райжрокомга кириб чиқди. Мен шофёр билан машинада кутиб ўтирдим. Авлиёкул ака райжрокомдан худди райкомдан чиққанидай шод-хурсанд чиқди. «Нимадир сўраган,— аста шивирлади шофёр ижроком эшигида у кўриниши билан.— Ундирганга ўхшайди...»

Машина ярим километр ҳам юрмай тўхтади. Машинадан аввал Авлиёкул ака, кейин мен тушдим. Чамаси, шофёр йигит ўз «хўжайини»ни районда қаерга кириб, қаердан чиқишини яхши билса керак...

Биз янги қурилган, пешонасига «Ресторан» сўзи ёзилган катта бино олдида тўхтаган эканмиз. Менинг иккиланиб қадам ташлаётганимни кўрган Авлиёкул ака:

— Узлариям биладилар, олдин таом, баъдаз калом, деганлар, қарши бўлмасангиз бир овқат қилиб олсак,— деди. Кейин «сен нима дейсан?» дегандай шофёр йигит томон ўтирилди.

Шофёр билагидаги соатига қараб:

— Ҳа, айна вақти бўпти!— деди.

Менга қўпол кўринган, аммо шофёр йигит билан ҳазиллашиб айтган бу жумла илгарилари ҳам кўп марта айтилган бўлса керакки, Авлиёкул ака унга эътибор қилмади, фақат мени ҳайрат билан ресторан вивескасини ўқиётганимни кўриб:

— Э, бунга эътибор қилманг,— деб кулди,— бу шунчалик номигагина қўйилган, шаҳардан орқада қолмайлик деб қилинган гап. Овқатлари ҳам шунчаки овқатлар!

Биз ичкари кириб ўтирдик-да, официанткани кута бошладик. Орадан бир фурсат вақт ўтди. Авлиёкул ака менюни варақлар экан: «Қиттак-қиттак қилиб оламизми?» деди-ю, официантка келганда ҳатто пиво ҳам буюрмади.

Овқатдан сўнг Авлиёкул ака бизларни китоб магазинига бошлаб кирди. У эшик тагида пайдо бўлиши биланоқ, сотувчилар худди узоқ кўрмаган энг яқин одамларини учратгандай қувонч билан пешвоз чиқишди. Айниқса, паканагина, семиздан келган, сочини устара билан қирдириб ташлаган одам қучоқ очиб узоқ кўришди.

— Менинг китобларим тайёрми? Олиб кетгани келдик,— деди гурур билан Авлиёкул ака. Кейин мен томон ишора қилди.— Мана, шаҳардан махсус кутубхоначи, ўз ишининг мутахассисини чақиртириб олдим...

«Чиндан ҳам Нодира айтгандай китоб шайдоси экан бу одам,— кўнглимдан ўтди менинг.— Сотувчилар ҳам, магазин мудирлари ҳам уни кўриб бениҳоя хурсанд бўлиб кетишди-я...» Шу фурсатда Авлиёкул акага, ҳақиқий китоб

шайдосига ҳавасим келди. «Сен ҳам юрибсанда, китобни севаман деб!» ўзимга ўзим дашном бердим.

Шу кунни тўрт бойлам китоб олиб совхозга қайтиб келдик.

Орадан яна бир неча кун ўтди. Авлиёқул ака кутубхонага келиб янги китоблар ичидан бештасини, ҳали рўйхат қилиб улгурмаганимга қарамай, «кампир шафтоли қоқисини еб бўлмай келтириб бераман» деб олиб кетди.

Эртаси кундузи яна келди. Ёнида хўжалик бўлим мудиримиз. Улар торгина қироатхонанинг у бурчак-бу бурчагини кўришди. Кейин:

— Мана шу ерга қўйса бўлади!— деди Авлиёқул ака бир бурчакни кўрсатиб.

— Тўғри, менинг уйимда ҳам шунақа бурчакда турибди,— деди хўжалик мудир.

Улар чиқишиб кетаётганида: «Нима қўймоқчисизлар?»— деб сўрадим.

— Кутубхонангизга телевизор қўйиб берамиз,— деди Авлиёқул ака.

— Телевизор?

— Ҳа, яп-янгисини!

— Ахир... у... ҳамманинг уйида бору?— дедим нима дейишимни билмай.

— Бўлса нима қипти, улар оилада, бу эса жамоат фойдаланиши учун!

— Қизиқ одам экансизу,— гапга аралашди хўжалик мудир менига хўмрайиб,— Авлиёқул ака кутубхонага жон-диллари билан ғамхўрлик қиляптилару, сиз бўлсангиз...

У гапини тугатмай Авлиёқул ака орқасидан жадал юриб чиқиб кетди.

Бир кун эрталаб янги олинган газета-журналларни қироатхонада стол устига ёйиб турганимда шошилиб комсоргимиз кириб келди. У йўл-йўлакай саломлашиб:

— Қани, кутубхонани ёнинг, янги бинони бориб кўрамиз!— деди.

— Янги бинони?!— бир даста газета ҳавода муаллақ қолди.— Битдими-а?! Янги кутубхонамиз-а?!

— Китобларингизни бойлаб, кўчишга ҳозирлик кўра беринг!— Комсорг эшик томон юрди:

Дарҳақиқат, кутубхонанинг янги биноси бутунлай битиб, охирги пардоз ишлари тугалланаётган экан. Биз комсорг билан қайси хона нима бўлишини аниқладик. Комсорг қандай шошилиб келган бўлса, шундай шошилиб чиқиб кетди.

Мен янги биномизни, барча хоналарни узоқ айландим. Ундан сира-сира чиқиб кетгим келмасди...

Кейинги бир неча кун китоб боғлаш билан ўтди. Бу орада «янги бинога кўчиб ўтишимиз»ни эшитган Нодира ҳам бир неча бор келиб кетди. У менга ҳар келганида жон-дили билан кўмаклашарди. Мен китоб бойласам, у китоб сўраб келганларга муомала қилар, мен бирон кишига китоб бераётган бўлсам, у индамай ичкари ўтиб, китоб боғларди. Назаримда, кутубхонанинг янги бинога кўчаётганига ҳаммадан кўра шу Нодира хурсанд бўлмоқда эди! Бу гўё унинг ҳаётида энг муҳим воқеа эди!..

Шундай қилиб, тараддуд билан орадан яна бир неча кун ўтди. Бир сафар, худди аввалгидай сира кутилмаганда кутубхонага комсорг кириб келди. Унинг руҳи тушган, аллақандай шалвираб, бўшашган. Утган галгидай бир гапириб, ўн кулмайди. Қовоғици уйиб, индамай ёнимга келиб ўтирди. Мен индамай ишимда давом эта бердим. Кейин тўхтаб унга қарадим. У ҳамон жим.

— Тинчликми ўзи? Нима гап?

— Э-э!..— қўл силтади у аллақандай лоқайд назарда.

Мен баттар ҳайрон бўлдим:

— «Э»йинг нимаси? Тузукроқ гапирсанг-чи?

— Нимасини тузукроқ гапирай,— деди у жеркиган оҳангда:— Китоб бойлаб, овора бўлмай қўя қол! Бугун янги тайинланган директор ўринбосари кўчиб келди!

— Кўчиб келган бўлса нима қипти?— унинг нима демоқчи бўлганига тушунмадим.

— Тагин «нима қипти» дейди-я!— жаҳли чиқиб кетди унинг.— Авлиёқул ака бинони ўзининг янги муовинига берди, у кўчиб қиряпти шу топда!..

— Йўғ-е!.. Биз-чи?..

— Сизга янги бино солдириб берармишлар!

Биз узоқ вақт жим қолдик. Нима дейишни, нима қилишни билмасдик. Оғир сукутдан сўнг:

— Дунёда одамнинг...— салмоқланиб деди комсорг,— одамдан ихлоси қайтмасин экан. Тавба, шундай бўлади деб сира-сира ўйламаган эдим!

Мен унинг ким тўғрисида гапирётганини сезиб турардим. Нима учундир шу топда кўзимга ҳар бир китобни қўлини совунлаб ювганидан кейингина оладиган Нодира кўриниб кетди. У ҳам бу гапни эшитганмикин?!

«ТЕЗ ЕРДАМ»

Заводда турли маркали машиналар тўлиб-тошиб ётганига қарамай директорнинг хўжалик ишлари бўйича ўрин-

босари Мавлон ака Тўқлиев ҳамиша нақ айвондай кузови бор юк машинасида юрарди. У завод эшигидан кириб келганда ҳовлида, идора пинжида турган қора «Волга»ю сариқ «Москвич»ларни кўриб, юраги шув этиб кетарди. Уларга суқ билан тикилиб, узоқ фурсат кўз узолмай қоларди. Миясида эса: «Қиройи машина минсанг шунақа қушдай учадиган машина бўлса, тўй-ҳашамга борганингда сенга қўл қовуштириб кутиб турган одамлар олдида савлат тўкиб шунақа машинадан тушсанг...» каби ширин орзулар чарх урарди.

Қиссадан ҳисса бечора Мавлон ака енгил машинада оришни кўп орзу қиларди-ю, лекин, ҳеч бунга муяссар бўлмасди. Бирдан...

Ҳа, бирдан Мавлон акага бахт кулиб боқиб, ошиғи олчи келиб қолди! Гап шундаки, завод ўзининг медпунктига эга бўлиб, бу ерда бир гуруҳ врачлар завод ишчиларига қарарди, баҳоли қудрат уларни даволарди. Ҳамиша пиёда юрувчи бош врачга завком раиси кўп йиллар давомида маъмуриятга гапира-гапира, мажлисларга сола-сола «Волга» — «Тез ёрдам» машинаси олиб берди.

Бу хабарни биринчи бўлиб эшитган Мавлон ака дарҳол ҳужжатларни жамлаб, Собирвой деган шофер болани ёнига олиб, машинага чопди. Мана сутга чайқагандай гард юкмаган «Волга!» Қараган саринг кўзинг қамашади!

— Собиржон ука,— Мавлон ака шоферга машина ойнасидаги қизил крестни кўрсатди.— Қара, манави крест хўпам ўзига ярашибдими? Худди сулув қизнинг юзидаги холига ўхшайди-я!.. Хи-хи-хи!...

Шу бўлди-ю, Мавлон ака кунда, кун ора ана шу «Юзида холи бор» машинада юриш йўлини қилар, гоҳи кунларда ўнга икки-уч соатга тегиб қоларди. Бундай пайтда у тезроқ уйига боришга, маҳалла гузаридан савлат тўкиб ўтишга тиришарди. Шу машинада уйига икки марта борувди, кимдир чойхоначидан: «Нима, Мавлон ака доктор бўлиб кетганларми?» деб сўрабди. Орадан сал ўтмай тенгқурлари кўришганда атайи: «Ҳа, соғлиқ масалалари қалай, доктор?» дейдиган бўлишди.

Ҳаммасидан ҳам Мавлон ака билан бош врач ораси бузилиб қолгани ёмон бўлди. Мавлон ака ҳадеб сим қоқиб машина сўрашини қўймас, бош врач бўлса «машина у касалга кетди», «машина бу касалга кетди». «Ҳозир аптекага юбордим», «фалон врачни олиб келгани кетди...» дейишини қўймасди.

Билмадим, бу машина жанжали нима билан тугарди.

Лекин, куни кеча бўлган воқеа бош врачнинг жонига ора кирди:

Мавлон ака «юзиди холи бор» сулув машинада қадрдон, «нозик» бир ошнасиникига борадиган бўлиб қолди. У атайин шу енгил машинада боришга, «ўзини бир кўрсатиб қўйиш»га қарор қилди. Магазинга кириб, совға-салом ҳам олди.

Мана, шаҳарнинг гавжум ва гўзал хибонларидан бири. Машина ел қувиб боряпти. Мавлон ака ҳар сафаргидай савлат тўкиб, керилиб ўтирибди. Бирдан милиционернинг хуштаги эшитилди. Шофёрнинг дарҳол қулоғи динг бўлди.

— Қарама! Қарама унга! Сенга эмас!— деди Мавлон ака шофёрга.— Кетавердик, биз ахир кўча қондасини бузганимиз йўқ-ку! «Тез ёрдам»ни тўхтатишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ!..

Мавлон ака шу гапларни гапириб бўлгунича машина юришини секинлатиб, йўл ёқасига чиқиб тўхтади.

— Чакки тўхтадинг, ука! Мен шошилиб турувдим.— Минғирлади Мавлон ака.

— Яхши бўлди, бўш экансизлар!— деди булар ёнига чопиб келган милиционер ва дарҳол Мавлон акага мурожаат қилди.— Қани, доктор, шошилинч ёрдам кўрсатиш керак, тушинг!

— Нима? А? Ҳа...— Мавлон ака тараддудда қолди. Нима қилсин? «Шошилинч ёрдам кўрсат!» деб турган милиционерга нима дейиши мумкин? «Докторман» деса — машинадаги тушиб кимгадир тиббий ёрдам кўрсатиши керак. «Йўқ» — деса, «доктор бўлмасангиз «тез ёрдам» машинасида нима қилиб юрибсиз?» деб тўполон қилиши, шофернинг ҳужжатини олиб қўйиши мумкин! Ноилож қолган Мавлон ака йўталгиси қистамаётган бўлса-да, томоғини қириб оғир кўчиб, машинадан тушди.

Дарҳақиқат, йўлакда, скамейкага суялиб, бир киши ҳушсиз ётарди. Оғзидан сарғиш кўпик оқарди. Йиғилган беш-олти одамнинг икки кўзи Мавлон акада! У ҳозир нимадир қиладию бемор кўзини очади. Уридан туриб чопиб кетмаса ҳам, ҳар қалай ўзига келаров!

— Собирвой замбилни олиб келинг!— Мавлон ака машина томон ўгирилиб қичқирди. Ҳаво хийла салқин бўлишига қарамай унинг юз-кўзидан, пешонасидан қора тер қуярди...

Гапнинг очиғи, Мавлон ака беморни бирон яқин орадаги касалхонага ташлаб ўтамыз, деб ўйлаган эди. Йўқ, бу ёғи баттар газак олиб кетди: бемор олиб борилган биринчи касалхона: «Бу бемор бизнинг районда турмайди» деб қабул қилилмади. Иккинчи касалхонада: «Жой йўқ, олди бе-

морлар коридор билан бош врачнинг кабинетида ётишибди...» дейишди. Учинчи жойда: «Навбатчи врач овқат егани кетиб, беморни қабул қиладиган одам» топилмади.

Орадан беш соат ўтиб, иш вақти аллақачон тамом бўлди. Мавлон акани кутаётган ошнаси ҳам роса хит бўлди десангиз-чи!..

Бечора Мавлон ака қандай қилиб бемордан «қутулиш йўли»ни билмасди. Уйлаб-уйлаб:

— Собирвой, нима қилдик энди? Ё таваккал деб уйимга олиб кетаверайми?— деди.

Бир нафас гарданини қашиб, хаёл суриб турган Собирвой:

— Бордию горздравга олиб борсак-чи?— деб қолди.

— Э, ақлингга қойил, азамат! Бебордиюсиз ҳам олиб бораверамиз, қани кетдик!

Бу ерда хоналарни супириб-сидириб юрган икки аёлдан бўлак ҳеч ким қолмаганди.

— Навбатчи қани?— сўради Мавлон ака аёлларнинг биридан.

— Гастрономга кетди. Ҳозир келади,— бепарво деди аёл ва яна ўз иши билан машғул бўлиб кетди.

...Қош қорайган паллада ҳориб-чарчаб, асаблари бузилиб Мавлон ака уйига кириб келди. Ҳангу-манг бўлиб қолган хотини:

— Вой дадаси, сизга нима бўлди?— деган эди. У жаҳл билан:

— Тобим йўқ, ўлай деяпман!— деди ва ечинмай ўзини ўринга ташлади.

— Вой ўлмасам,— хотин пешонасига урди.— Бўлмаса мен лип этиб, «тез ёрдам»ни чақириб келай!

Мавлон ака ҳай-ҳайлаганича қолди, хотин ўзини эшикка отди...

АСБОНА ЮРИШ...

Навбатдаги нотик — Парда Очилов ўз сўзининг асосий қисмини яна Мирзаосим Мирзақосимовга бағишлади. «Уртоқ Мирзақосимов ўзининг кунлик ишлаб чиқариш нормасини бажармайди. У жамоат ишларига фаол иштирок этмайди...» ва ҳоказо.

Гапнинг очиғини айтганда, бу на мажлис аҳли учун, на Мирзаосим Мирзақосимовнинг ўзи учун янгилик эди. Чунки, заводда бирон мажлис бўлган эмаски, унда Мирзаосим танқид қилинмаган бўлсин! Парда Очилов учун минбарга чиқиб Мирзаосимни кулга булаб, косовга санчиш гўё бир

савоб иш эди. Парда Очиловнинг ўзи ҳам уни танқид қилмай минбардан тушиб кетса бир нимасини йўқотган одамдай анча маҳалгача карахт бўлиб юрарди. У Мирзаосим Мирзақосимовни мажлисда танқид қилар, деворий газетага урар, ҳатто, завод радиоузели орқали гапиргандаям уни қистириб ўтардики, охири, Мирзаосим Мирзақосимов танқидбоп бир нишонга айланиб кетган эди. Ҳазилкашлардан бири Парда Очилов билан Мирзаосим тўғрисида аллақандай ҳажвия тўқишибди, деган узунқулоқ гаплар ҳам бор. Хуллас, Парда Очиловнинг «савалаш»ларига унинг ўзи ҳам шундай кўникиб кетган эдики, агар мажлис яримлаб қолиб, Мирзаосим танқид қилинмаса у сўрғичини йўқотган гўдакдай безовта бўлиб қолар, ён-верига қараб: «Нега танқид қилмаяпти? Бирон чатоқ иш қилиб қўймадиммикин?»— деб ташвишланарди. Йўқ, хайрият, мана Парда Очилов минбарда. У уни савағичдан ўтказиб, оқини оққа, кўкини кўкка ажрата бошлади...

Парда Очиловнинг жағини худойи таоло гапдонларнинг лойидан яратганми, у хоҳласа сўзига тўн кийгизиб юборадиган, хоҳласа уни ечиб оладиган устаси фаранглардан. Бир вақтлари у аллақандай театрда ишлаган экан. Асли номи Пардабек Очилбеков бўлиб театрдагилар Парда Очилга айлантириб юборишган экан. Мана у ҳозир гишт заводида. Нима иш қилади, аниқ билмайман. Ҳар ҳолда қачон кўрманг раҳбарлар атрофида гирдикапалак. Завхоз бўлиб қўлида омбор калиди йўқ, цехларда қораси гоҳ кўриниб, гоҳ кўринмайди. Директорга ўринбосар десанг, на кабинет, на иш столи бор! Қисқаси, мояна оладию цехи қайси, хизмати нима — биз буни билмаймиз. Лекин, мажлис Парда Очиловнинг жони тани. Ҳар бир мажлисга худди қизини узатаётгандай тайёргарлик кўради. Нотиқлар учун минбарга сувли графин, стакан келтириб қўяди. Агар директоримиз гапиришини билиб қолса чиройли, пахта сура-ти солинган чойнак-пиёлада аччиқ чой дамлаб келади. Мажлисларда минбарга чиққанда бутун гапини Мирзаосим Мирзақосимовга бағишлайди. Роса пўстагини қоқади. Баъзи-баъзида бечора Мирзаосимнинг заводдан ташқарида қилиб қўйган айбларини ҳам топиб келади. Жумладан, Парда Очилов бир сафар Мирзаосимни трамвайда кетаётиб билет олмаган деб мажлисга солди. Мирзаосим аввало сўз сўради, унга навбат беришмади. Шундан кейин у ўтирган жойидан туриб: «Пардавой, инсоф билан гапиринг, ёнимда ўғлим бор эди, билетни ўша олган эди», деб қичқирди. Аммо, Пардавой ундан қаттиқроқ қичқириб ўзиникини маъқуллади.

— Бўлмаса келаси мажлисга ўғлимни олиб келаман!— деб бақирди Мирзаосим.

Бақирдию баттар балога қолди. Парда Очилов унинг «маданиятсизлиги, мажлисларда сўз олмай гапириши, ўғлини ноўрин мажлисга солмоқчи бўлиши, бировнинг юзига сапчиши, одобсизлиги...» ҳақида роса бир тоғора бўлиб кўпирди.

Мана энди яна минбарда Парда Очилов. Мирзаосим Мирзақосимов унинг нима дейишини олдиндан яхши билганидан Пардавой сўзига лоқайд қулоқ сола бошлади.

— Ҳурматли ўртоқлар, азиз биродарлар,— деб залга кўз ташлади у.— Менимча кўп йиллардан бери орамизда юз бериб келаётган бир адолатсизликка барҳам бермоқ вақти етди! Қачонгача оғзига кучи етмаган баъзи ўртоқларимиз, ҳадеб бир кишининг ёқасига ёпишаверишади?! Хўш, ҳурматли дўстимиз, ҳамкасаба, ҳамцеҳимиз Мирзаосим Мирзақосимов шу даражага етган ёмон, қусурли одамми? Асло! Унинг фазилатларини санай бошласангиз қўлларингизда бармоқ етмайди! Тўғри, ўртоқ Мирзақосимовда ҳам жузъий камчиликлар бор, лекин уларни тузатиш мумкин! Худди ана шунини тузатишга биринчи навбатда ким ёрдам бериши керак? Шак-шубҳасиз сиз билан биз! Қани айтингчи, ким бенуқсон? Севиқли халқимиз ҳар тўқисда бир кемтик бўлади, деб бежиз айтмаган! Дарҳақиқат ойда ҳам, ҳатто қуёшда ҳам доғ бор, ўртоқлар!..

Залда ўтирган мажлис аҳли ҳам, президиум состави ҳам, ҳатто, Мирзаосим Мирзақосимовнинг ўзи ҳам ҳангуманг бўлиб қолди. У қулоқларига ишонмас, назарида мажлисда эмас, уйда ётиб ширин, (ҳа шунча аччиқ гапдан кейин) ширин туш кўраётганга ўхшарди. Қайси куни ўғли газета ўқиб туриб: «Дада, қаранг Африканинг фалон мамлакатада давлат тўнтариши юз берибди» деганда ҳам у бунчалик таажжубга тушмаган эди. Мирзаосим ўзини босиб олиб, нима учундир инсофга келиб қолган Парда Очилов сўзига қулоқ осди:

— Шундай, дўстларим,— унинг ҳар бир сўзидан бол томарди! Қани энди қўлингизда бир бурда нонинг бўлсаю Пардавойнинг сўзига ботириб-ботириб мазза қилиб есанг!— Шундай, дўстларим, биз ишлаб чиқараётган маҳсулот — ғишт. Маълумки, битта ғишт етмаса иморат бўлмайди. Бизнинг бу ажойиб уюшқоқ, ўртоқ директоримиз раҳбарлиги остидаги коллективимиз (у президиум томон бир жуфт қуллик қилди!) бир иморат бўлса Мирзаосим ака (анча вақтдан бери уни кўпчилик орасида биринчи марта шундай деб атади) мисоли бир ғишт! Маълумки, хом ғишт,

пишиқ ғишт, барибир ғишт! Пишиқ ғишт хумдонда обдон тобланади, пишади. Бизнинг Мирзаосим ака ҳам хом ғишт эдилар, мана у киши танқид хумдонида беармон пишдилар! Бас, етар энди! Деворий газетамиз муҳарририга, заводимиз радиоузели бошлиғи эътиборига бир факт: яқинда шундай бир воқеа бўлиб ўтди. Энг муҳими, буни бизда ҳеч ким сезмай қолди. Мирзаосим ака заводдан чиқиб кетаётиб, икки безори йигитнинг куппа-кундузи бир қизга шилқимлик қилиб турганини кўриб қолди. У милиция ходими қидириб ёки заводимиздан дружиначилар чақириб ўтирмай безориларни қувиб юборди! Бу қахрамонлик, жасорат эмасми, ахир ўртоқлар?!

Залда қарсақлар янгради. Бундан баттар руҳланиб кетган Парда Очилов яна қизишиб сўзлай кетди:

— Олдимиздан оққан сувнинг қадри йўқ, деб шуни айтадилар! Ҳа айтгандай, бу бизнинг Мирзаосим акамизнинг ўзлари ҳам ўлгудай камтарин, тортинчоқ одамлар-да! Тоғни талқон қилиб қўйганда ҳам ҳеч нима қилмагандай жим юраверадилар. Мана куни кеча, буфетда ўтирувдик. Мирзаосим ака кефир олгани навбатда турган эдилар. Шу десанглар, сут-қатик ишлаб чиқарувчи хўжалик ходимларининг айби билан бизнинг бош, биялпсизларми бош бухгалтеримизга мана шу савил кефир етмай қолса бўладими?! Мирзаосим ака узоқ ўйлаб ўтирмай ўзи олган икки шиша кефирдан бирини шарт бош бухгалтеримиз қўлига тутқазди! Мана одамохунлик, мана беқиёс олижаноблик!.. Минг раҳмат, сизга Мирзаосим ака, яшанг!..

...Мажлисдан кейин биз Парда Очилов билан заводдан бирга қайтдик. Катта кўчага чиққанимизда мен ундан оҳиста сўрадим:

— Парда ака, бир савол берсам майлими?

— Саволни мажлисда берадилар, ука!— деди у. Унинг «...дилар ука!»си «шуниям билмайсанми, нодон!» дай янгради. Мен «бир балоси бўлмаса шудгорда қўйруқ на қилур» мақолини эслаб, уни қизиқтирмоқчи бўлдим:

— Парда ака, савол Мирзақосимов устида эди,— дедим.

Парда Очилов ён-верига қаради, кўчада иккимиздан бўлак ҳеч ким йўқлигини кўриб, бурнини жийирди, тахир нарса егандай жирканиб тамшанди-да:

— Э, турқи қурсин ўша Мирза Теракни!— деди.

— Бўлмаса, бу асбона юришга қандай ҳожат?— ўзим ҳам сезмай оғзимдан чиқиб кетди.

Парда Очилов очиқ «вой нодон-ей...» деган назарда мена гагалати қараб қўйди-да, истеҳзо билан тиржайди:

— Агар Мирзаосимнинг акаси куни кеча бизнинг Бошқармага бошлиқ бўлиб келмаганда унга бир оғиз ширин сўз қайда эди?!

МУКОФОТ

Жудаям хурсанд бўлиб кетдим. Бошим нақ осмонга етди. Нега десангиз, мен заводда деталь ясайман. Утган кварталдаги каби бу кварталда ҳам деталь ишлаб чиқаришда рекорд қўйибман. Йил охири эмасми, заводимиз клубида тантанали мажлис бўлди, мени «Рекорд» телевизори билан мукофотлашди. Ана қувончу, мана қувонч...

Шунга ҳам қувончми, дейсизми? Гап шундаки ўзимизда «Рекорд», телевизоримиз бор. Лекин ишлай-ишлай ишдан чиққан. Янгисини олай десак, «бир ўзимизга иккита телевизорни нима қиламиз?» Кейин қўни-қўшнилари: «Ошиб-тошиб кетган бўлсанг гилам ол (уйда гиламимиз йўқ), иккита телевизорни бошингга урасанми?» демайди-ми.— Шу мулоҳазага бориб, олмай юривдик.

Қаранг, кутилмаганда янги телевизорли бўлиб қолдик. Шу важдан бениҳоя хурсандман, катталаримизнинг бу ишидан бошим осмонга етди. Кечқурун, оғзим қулоғимда уйга кириб келдим. Турқимни кўриб аввалига хотинимнинг ранги ўчиб кетди. Йўқ, кейин гап нимадалигини билгач, унинг ҳам юзига кулги югурди, оғзининг таноби қочди...

— Вой ўлмасам, ростданми, яхши ишлаб турган янги телевизор совға қилишдими? Вой тавба-ей! Текинга-я? Йўғ-эй, ойлигингиздан ушлаб қолишар!— Хотиним қайта-қайта сўрар, шубҳаланаар, бундай қимматбаҳо совға олганимга ишонмас эди!

..Орадан қарийб уч ой чамаси вақт ўтди. Нима учундир завкомда мукофот тўғрисида ҳеч ким лом-мим демасди. Аммо бунинг аксича уйимда ҳар куни жанжал. Ҳа, ҳа, расмана эру хотин орасида жангу жадал!.. Хотиним, ўша совға «Рекорд»нинг ҳадеганда уйга келмагани баҳона, мени роса пўстагимни қоқар, ёлғончиликда айблар, шу маҳалгача ширин кўчиб келаётган турмушимизни заҳарга айлантирар эди.

Бир куни ишдан келсам, хотин уйда йўқ. Қозон-товоқ бўш... Стол устида бир парча қоғоз ётибди: «Ғиёс ака, мен қўшнимиз Ғани ака уйига чиқиб кетдим. Телевизорда «Марҳабо, талантлар!» бўларкан... Бугун Хоразм санъат-

корларининг чиқиши... Узингиз ҳам биласиз, мен хоразмча ашула ва рақсларни жуда яхши кўраман. Мен келгунча, макарон шўрва қилиб туринг! Шу овқатни сиз яхши пиширасиз...»

Аввалига жудаям жаҳлим чиқди! Бир қучоқ қуруқ ўтиндай лов этиб ёндиму, ҳозироқ қўшнимникидан хотинимни олдимга солиб диканглатиб олиб чиқмоқчи бўлдим. «Мен ҳориб-чарчаб ишдан келай, сен бировнинг уйида мазза қилиб хоразмча ашула эшитиб ўтир!» — деб бир тўполок қилмоқчи бўлдим, кейин, ҳа майли деб шайтонга ҳай бердим, нонлож хотиним яхши кўрадиган макарон шўрва қилгани картошка арта бошладим...

Шу алфозда орадан яна бир ойча вақт ўтди. Совға «Рекорд» дан ҳамон дарак йўқ эди. Охири, хотинимнинг уйдаги гиш-гишаси жонга тегиб, тўғри завод директори олдига кирдим. Қиришга кирдим, қани энди: «Ҳой, ўртоқ директор, совғани чўзинг, орадан тўрт ой ўтиб кетди-ку?!» — дейишга тил айланса! Директор менинг кўнглимда нима гап борлигидан беҳабар нуқул уйим, бола-чақамни, цехни, янги деталарни суриштиради. Мен бўлсам, ҳадеб чайналаман, ерга қарайман. Охири бўлмади, гапнинг учини чиқардим. Директоримиз аввалига жуда ҳайрон бўлди. «Наҳот, шу маҳалгача коллективнинг совғасини топширишмади?» — деб куйинди. Олдимдаёқ завком раисига телефон қоқди. Узоқ гаплашишди. Директор завком раисига телевизорни шу ҳафта ичида топширишини буюрди.

Рости билан, хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, шу ҳафта ичида мени завкомга чақиршиб, қўлимга «Рекорд» телевизори тутқазди. Уни цехга кўтариб келганимни биламан (иш вақти ҳали тугамаган эди) бирпасда атрофимни ҳамкасабаларим ўраб олишди. Қаранг, буларнинг ҳар бири завод ишчиси эмас, ажабтовур телевизор устаси экан! Бири олиб, бири қўйиб менга телевизорни қандай ўрнатишундан фойдаланиш тўғрисида бир дунё маслаҳатлар беришди, уларга қараб оғзим ланг очилиб қолди...

Иш вақти тугаши билан беш-олти ҳамкасбларим ёнимда телевизорни кўтариб уйга келдим. Биронтаси шама қилгани йўқ, лекин ўзимнинг ҳам ақлимга куйдирги чиққан эмас: янги телевизорни «ювишим» керак эди-да!.. Хаёлимдан бугунги программа лип-лип ўтарди, нималар кўрамузу, нималар эштамиз...

Хотиним телевизор қутисини кўргач, бир отряд бўлиб кўтариб келганимизни сезмади, дарҳол қозонга уннаб кетди. Йигитлар қўл қовуштириб ўтиришмади. Бир нафасда «Рекорд»ни ўрнатиб, антенасици улаб, ишга тушириб

юборишди. Ҳа, йигитлар ишга туширишга туширишди-ю, лекин у сира ишлашни хоҳламас эди. Боя айтувдим-ку, йигитларнинг ҳар бири расмана телевизор устаси — бири олиб-бири қўйиб, ниҳоят экранда аллақандай хира соялар пайдо бўлди, кейин овоз чиқарди. Бир уй одам роса хурсанд бўлдик. Ҳамма бир оғиздан «ҳали янги-да, ишлаб кетади, сал нарроқ бориб, хираси ёруғ, овози тиниқ бўлади» дейишди.

Орадан сал ўтмай телевизор ичида нимадир чирт этди-ю, овози ўчди, соялар йўқолди. Бир неча минут ҳамма лол қолди. Ҳатто қошиқ-вилкаларнинг шарақ-шуриғи ҳам тинди. Хонага чўккан сукунатни:

— Қани дастурхонга қаранглар, олиб ўтиринглар!— дея хотиним бузди.

Шундай қилиб, шу кун телевизорни бошқа гапиртира олмадик. Эртаси «уста чақиртирадиган бўлиб» тарқалишдик. Худди, ана шу «эртаси»дан бизнинг янги ташвишларимиз бошланди. Телеательедан бирин-кетин тўртта уста келди. Уларнинг ҳар бири телевизорни очар, бўлак-бўлакларга бўлиб ташлар, кейин йиғар — телевизор барибир ишламасди. Усталарнинг бири «телевизорни устахонага олиб боришни, у ерда кўриб, тузатиб бериш»ини айтди. Олиб бордим, кўрди, лекин тузата олмади.

Яқинда, бир тўйда мени «телевизорнинг худоси» билан таништиришди. «У тузатолмайдиган телевизор оламда йўқ эмиш...» Роса ялиндим-ёлвордим. Охири, адресимни олди, «эртагаёқ уйимга бориб, телевизоримни тузатиб бериш»ни ваъда қилди.

Эртаси ишдан келсам уйим нақ консерваторияга айлаиб кетибди! Телевизор ишляпти!.. Хотиним мазза қилиб томоша кўриб ўтирибди... Демак, телевизор «худоси» келган. Бироқ завод мукофотга берганини эмас, эскисини — ўзимизникини тузатиб кетибди!.. Хотинимдан:

— Нега заводдан мукофотга берилган телевизорни кўрсатмадинг?— деб сўрасам:

— Кўрсатдим, — деди, — иккала телевизорингизнинг ҳам ичини очиб қаради. Кўриб-кўриб: «Бу эски телевизорингиздан янгиси эскироқ-ку!» деб кулди. Кейин: «Бу телевизор сизга қаёқдан келиб қолди? Мен уни Вахоб ака уйида кўрувдим. Танийсиз-а, ҳалиги завком раиси бору, ана ўшанинг уйида. Мен уни икки марта тузатиб ҳам берган эдим...» — деди-да, ўзимизнинг эски телевизоримизни тузатиб кетди!..

Шунинг устига қўшним Ғани ака чиқиб қолди. У: «Янги телевизорингизни табриклагани чиқдим», — деди. Янги телевизор ишламаётганини эшитиб:

— Мукофот, умуман, яхши нарса ўзи,— деб гап бошлади.— Ишлаш, ишламаслигидан қатъий назар, ҳар ҳолда коллективнинг ҳурмати, сенинг ишингга берган баҳоси...— Бир оз жим қолгач, соат воқеасини гапириб берди. Унга ҳам иш жойида исми шарифи ўйиб ёзилган соат тақдим этишган экан. Бу совгадан у ҳам роса қийналган экан: ўзи юрса, мукофот соат юрармиш, тўхтаса, тўхтармиш... тоза шарманда бўпти. Тақиб чиққанда, одамлар вақтни сўрармиш, бирон марта айтган вақти тўғри чиқмаган эмиш!

— Берганнинг бетига қарама, деган мақол бор,— у ҳикоясига яқун ясади.— Бу мақол мутлақо нотўғри, аксинча, берганнинг бетига қараш керак! Юрмайдиган, ишламайдиган совга бериб нима қиласан?! Гап нимадалигини мен кейин билдим. Менинг совга соатимни фабкомнинг ўзаро ёрдам кассаси раиси тўйга тақиб борибди. Турган гап, у ерда ичибди, соатни аллақаяққа уриб олибди... уни устага олиб борсам, ремонтга 13 сўм тўлайсиз, дейди. Тўққиз сўм қўшсам, яп-янгисини беради! «Мана, биродар илгари тутган экансиз, яна тақаверинг, ўзингизга буюрсин» деб ўзаро ёрдам кассаси раисига олиб бориб бердим. Менга қара, сенинг ҳам телевизорингни завком раиси уйида ишлатган бўлса-я?!

Мен жим қолдим. Хотиним уста ҳикоясини бошлаган эди:

— Қўйсанг-чи, гапни чўзиб нима қиласан? Ке, бир бурчакда тураверсин, ҳар қалай номи мукофот-ку!— дедим. Ғани аканинг жаҳли чиқиб кетди:

— Сен ҳалиям бўлса завком раисига бор, таъкидлаб айтки, мукофотдай хайрли, эзгу ишга доғ солмасин! Ҳа, бетига очиқ айт! Берганнинг бетига қара!.. Ҳа, ахир, меҳнатингга, қилган ишингга беряпти!.. Тўғрими?..

Мен унинг фикрига тўла қўшилдим:

— Лекин, телевизорни олиб бориб топширмайман. Яқинда Ваҳоб ака ўғлини уйлантирмоқчи. Барибир қимматбаҳо совга олишим керак. Шу ўзи берган телевизорни олиб бораман қўяман-да!..— дедим.

ИШҚИЛИБ, КЕТИБ ҚОЛМАГАН БЎЛСИН-ДА...

— Вақтинг кетди, нақдинг кетди! Вақтинг кетди, бахтинг кетди... шундай, жиянчалар, вақтни тежаш, уни қадрлаш керак! Шундай корхоналар борки, ҳар минутда уларнинг конвейерларидан биттадан тилла соат, биттадан баҳайбат трактор битиб тушади! Гарчанд, бизнинг ишхона-

миёда тилла соат ёки трактор ишланмаса ҳам, бари бир ҳар он, ҳар фурсат — ғанимат, вақт — қиммат! Вақтни тежанлар! Ҳа шундай бўлсин, жиянчалар!..

Ширали ва йўгон овозларидан, каттаю кичикни баб-баравар «жиянчалар» деб аташларидан, ҳар куни эрталаб, иш бошланишидан олдин қарийб бир соатдан мўлроқ «вақтни тежаш ҳақида» беш минутлик мажлис ўтказиш одатларидан ҳурматли бошлиғимизни дарҳол таниб олган бўлсангиз керак?! Ҳа баракалло, бу киши бошлиғимиз Шоди ака бўладилар! Кўринишлари қандай дейсизми?

Мана:

Ўзлари ҳарбий хизматни ўтамаганлару, лекин қарийб ҳарбийча кийинадилар. Устларида кулранг нусха гимнастёрка, галифе шимнинг ўзидан ҳам бир неча хил! Белларида тўрт энлик камар, бўйдан ҳам худо шу бандасини кам қилмаган. Боя айтганимдай исм-шарифлари Шоди бўлса ҳам, ҳаммамиз орқа-воратдан, хуфиёна «Шоти» деб атаيمиз. Юзлари қипқизил, ҳозиргина хумдондан обдан пишиб чиққан гиштни эслатади... Маълумотлари ҳам чакки эмас. Бир вақтлари энди 8-синфга ўтган пайтларида баъзи ишончли манбаларга қараганда, дадалари ўқишдан чиқариб олган эканлар...

Бир куни Шодибек мактабдан кеч қайтибди. Эртаси ундан ҳам кечроқ келибди. Дадаси суриштирса, «мактабда политехника таълими билан шуғулланяпмиз...» деб жавоб берибди. Ота бечора: «бу, менинг тишим ўтмайдиган антиқа бир илм бўлса керак, ўғлим билимига билим қўшиладиган бўпти...» деб индамабди. Лекин, орадан икки ҳафта ўтса ҳамки, бу «политехника таълими... тамом бўлмасмиш, бола бечора бурнидан тортса йиқилгудай бўлиб, зўрға уйига етиб олармиш-у, ўзини таппа ўрнига отармиш...».

Ахири бўлмай, ота бир куни мактабга борса... ҳеч ким йўқ. Биргина қоровул чол электроплиткада чой қайнатиб, мункиллаб ўтирибди. «Салом-алик»дан сўнг ота болаларни сўрабди. Чол «болаларнинг бари қарийб ярим ойдан буён мактаб директори уйида гишт қуйиб, иморат солаётганлари»ни айтибди. Шодибекнинг отаси: «Бари бир гишт қуярқан, ўқиб нима қилади», деб уни мактабдан чиқариб олган экан...

У маҳаллар аллақачон ўтиб кетган. Шоди Шодиевич ҳозир идора бошлиғи.

...Иш вақтим соат олтида тугайди. Шу вайдан учрашувни роса соат еттига тайинлаганман. Режамча, ишдан чиқарману тайинланган жойга бемалол етиб бораман. Ўзингиз

ҳам яхши биласиз, севишганларнинг жойи хилват деб бе-
жиз айтишмаган. Дам-бадам соатимга қарайман. Қани
энди олти бўлақолсаю, мен қафасдан чиққан қушдай учра-
шув жойимизга учиб бора қолсам... Вақтнинг имиллаб ўти-
шини айтмайсизми? Нима бало, бу соат жонивор ем ема-
ганми? Йўқ, юряпти! Миллари ўқдек учиб, айланяпти!..

Ўзимни қўйгани жой топмай, типирчилаб турибман. Шу
чоқ денг:

— Сени Шоди ака чақиряпти!— деган буйруқ эшитсам
бўладими! Бошимдан бир челак муздек сув қуйиб юборган-
дай бўлди. Соатга қарадим куз олдим қоронғулашиб кет-
ди. Вақт ўпта кам олти эди! Ҳа, ҳа, ўн минут кам олти!..

Минг йил бемор ётган одамдай шалвираб, тарвузим
қўлтиғимдан тушиб, аста-секин бошлиқ кабинети томон
юрдим.

— Мумкинми?..

Бошлиғимиз жағини столга тираб ёнида ўтирган менга
нотаниш одамга тинмай маъзавадай кўпирарди, гап уқти-
рарди. Мен кириб, индамай бир четга ўтирдим. Шоди ака
мен томонга ҳатто қайрилиб ҳам қарамади. Ёнидаги одам
қарши бир гап айтмай тек ўтирган бўлса ҳам бошлиғимиз
куйиб-пишиб уни алланимага ишонтиришга тиришарди.

Мана, кабинетдаги девор соати олти марта занг урди.
Юрагим қинидан чиқиб кетай деяпти-ю, лекин, ўзим бош-
лиқ кабинетидан чиқиб кетолмай гарангман. Ҳамон бош-
лиғимнинг гапи адоғ бўлмайди. Эшитиб ўтирган одамнинг
ҳам тинкаси қуриб кетгани бутун қиёфасидан яққол кўри-
ниб турибди. У бўлса, узоқ чаладиган пластинкадай бир
нафас тўхтамасди.

Ўзимча кичик хийла ишлатмоқчи, ахир оқибат бошлиқ
диққат-эътиборини ўзимга қаратмоқчи бўлдим: ўтирган
еримдан дик этиб турдим. Нима учундир эшик томон икки
қадам ташладим. Яна жойимга келиб ўтирдим. У бўлса
ақалли мен томон ўгирилиб ҳам қарамади. Шу топда у кў-
зимга шундай хунук кўриниб кетдики, ўзимча, совуқ бўл-
май ўл, кафтингга муз парчаси қўйса, нақ, кечгача эрмай-
ди-ю, керилишингни қара-я!— деб ўйладим.

Мен ич-этимни еб, ўлиб ўтирибману Шодибек аканинг
ҳамон жағи тинмайди. Вақт бўлса, (вақтни асти сўраманг)
мана, бирпасда ярим соат ўтди кетди! У келдимикан? Йўқ,
ҳали вақтли, лекин, ҳали замон келиб қолади! У келиб қо-
лади-ю, аммо, мен бу ерда қамалиб ўтирибман. Яна унинг
оғзига тикиламан. Агар гап орасида пауза, сукут қилса,
бир дақиқа тўхтаса гап қистирмоқчи, йўталмоқчи, Шоди-
бек ака, деб ялинмоқчи, ишқилиб, ўзимни шу ерда эканим-

ни нима қилиб бўлса ҳам билдирмоқчиман! Йўқ, қаёқда! На тўхтайтиди, на сукут этади! Аксинча, шу топда унинг орзига от чоптириб ҳам етиб бўлмайди...

Яна унга тикиламан. Вой товба-ей, қимир этмайди-я!.. Кабинетига зимдан кўз ташлайман. Таниш жиҳозлар... улар ҳам ҳозир аллақандай рангсиз, тузсиз, худди эгасига ўхшайди... кўнглимдан беихтиёр: «Ўтирабер, ҳа қимир этмай ўтирабер. Утиришинг шу бўлса, ҳадемай ўзинг ҳам кабинетингдаги мана шу мебелга айланиб кетасан!..» — деган фикр ўтади. Ҳа, бу нима-ю, мебель нима?!

...Бир вақт қулогимга девор соатининг етти марта занг ургани эшитилди! Бу ҳар бир зарб менинг бошимга урилгандай туюлди. Жон аччиғида бошлигимга қарадим. Олдида ўтирган одам йўқ, билмадим, гапни охиригача эшитдим, ё эшитмай қуён бўлдими, сезмай қолибман. Шодибек ака энди телефонда гаплашарди...

Мен эшик томон отилганимда Шодибек орқамдан:

— Эрталаб ҳисобот ҳужжатлари билан ёнимга киринг! — деб қичқириб қолди.

Мен катта кўчада: «Хаҳ, айтадиган гапи шу экану, олдига кирганимда дарҳол айта қолмайдими. Айтинг, айтинг, ишқилиб у келиб, кетиб қолмаган бўлсин-да, бу эзма Шодибек вақтинг кетди, бахтинг кетди», деб бежиз жаврамайди...» деганча югуриб борардим...

Айтинг, айтинг, ишқилиб, кетиб қолмаган бўлсин-да!..

ЭҲТИЕТИ ШАРҒ ГАП...

Қўшним Қудратилло билан биз бир шахмат бошламайлик, ўйин бошладикми, тамом, ҳамма нарса унутилади. Қарерда ўтирибмиз, атрофимизда кимлар бор, вақт қанча бўлиб кетди, бола-чақа нима билан банд?! Нима бўларди дейсиз, ҳар иккала оилада ҳам овқатлар сузилган, вақт алламаҳал бўлиб кетган, олди болаларимиз дастурхон ёнида уйқу элтиб, товукдай мудрай бошлаган бўлади-ю, лекин биз шахматдан ҳали бери бош кўтармаймиз. Шундан кейин, ҳа, шундан кейин хотинларимизнинг жағи очилиб, уларга худо беради, шахматни «ардона қолғур»дан олиб «ардона қолғур»га соладилар...

Мана энди ана шу «ардона қолғур шахмат»дан сал гап очдикми; хотинларимизнинг юраги орқасига тортиб, болаларимизнинг юраги безиллаб туради...

Қудратилло ўйин пайтида асосан, камгап, узоқ ўйлайди, узоқ дона суради. Ҳатто, савол берсанг ҳадеганда жа-

воб олмайсан. Бордию жавоб берса, сен боғдан келсанг, у тоғдан келади. Бир сафар шунақа шахмат ўйнаб ўтириб:

— Қудратилло, бугун кун жудаям дим бўлди-я, эшитмадингизми ҳавонинг ҳарорати неча градус бўпти?— деб сўрасам, озгина сукут этгач:

— Бу йилми, бу йил худо хоҳласа роппа-роса қирқ учга тўламан,— деб жавоб берди.

...Бугун ҳам хотинларимизнинг жағини очиб, болаларимизни чириллатиб, яна шахмат суриб кетдик. Лекин, бугун Қудратилло бутунлай бошқа одамга ўхшарди. Одатдагидан кўра кўпроқ гапирарди. Гап оҳанги ҳам нечундир сўник ва ҳазин эди.

— Шунча вақт кечани-кеча, кундузни-кундуз демай, ўлиб тирилиб ишладик! Бўлар энди!..— Қудратилло ғамгин сўз бошлади.— Агар ижозат беришса энди озгина ўзимизга ҳам қарайлик! Одам деган нарсанинг ўзи қизиқ-да! Бордию уйининг девори хиёл қийшайиб қолса, дарҳол, бир дақиқа ҳам кечиктирмай бозорга тушади. Сомон олади, ёғочтахта топади — қийшайган деворини ремонт қилади!

Қудратилло нима учундир оғир хўрсиниб қўйди. Аспини олдинга сураркан, яна сўзида давом этди.

— Қийими эскиса янгисини олади. Чойнаги дарз кетса шу заҳоти чегалатади, аммо, ўзига қарамайди. Соғлиғининг мазаси қочса ҳам, тан-жони оғривса ҳам ўзига қарамайди. Одамзот шундоқ экан ўзи! Мана каминани олинг, бир неча бор бошлиқлар олдига кирдим, аввалига оғзаки маслаҳат солдим, ҳатто ариза кўтариб кирдим: келинлар, бизни қўйинлар энди! Урнимизга ёшлар ишласин, биз ўзимизни бироз, ҳалигидай, ремонт-пемонт қилиб олайлик, ўрнимиз таланти ёшларга! Қадимда машойихлар эрга навбат шерга навбат, деб бекор айтмаганлар, дедим. Қаёқда! Бўшатишмади! Жавоб беришмади! «Яқинда шаҳар советининг сессияси бўлади, ана ўшанда кўрамиз! Қайта сайлашади, ишлайберасиз...» дейишади.. Кўрдингизми, ишлай берасиз, дейишади!.. Буларга қолса...

...Орадан бир ҳафта ўтиб, биз Қудратилло билан яна шахмат тахтаси ёнида учрашдик. У бир айтиб, ўн кулар, оғзининг таноби қочиб, мен гап очмаган бўлсам ҳам мамнун сўзлай кетди:

— Ҳе, ука, нимасини айтасиз, мана, сессиямиз ҳам бўлиб ўтди. Каминани яна ўз лавозимига, шаҳар уй-жой бошқармаси бошлиғи вазифасига сайлаб қўйишди. Нима ҳам дердик. Ишлаб бер, дейишди. Хўп дедик!

...Кечқурун уйга кириб, Қудратилло гапларини хотиним-

га айтдим. Энг қизиги шуки, хотиним қилча бўлсин, ажабланмади, фақат мийиғида кулиб қўйди холос.

— Нега куласан?— жаҳлим чиқиб кетди.

— Жуда соддасиз-да, дадаси,— деди хотиним хонада иккимиздан бўлак ҳеч ким бўлмаса ҳам овозини пасайтириб.— Бу унинг эҳтиёти шарт гапи. Қудратиллонгиз ҳар сафар шундай қилади!..

— Бу — эҳтиёти шарт гапинг нимаси?— чиндан ҳам хотиним айтгандек содда эканманми, ҳамон гапнинг сирасига тушунмай яна сўрадим.

— Бу шуки,— сўзида давом этди хотиним.— Қудратиллога ўхшаган бошлиқлар бўлади. Улар ҳар сайлов олдидан ўзлари тўғрисида шундай эҳтиёти шарт гап тарқатишади. Қайта сайланиб қолишса: «Сира қўйишмади, ишлаб бер, дейишди», деб айтишади. Борди-ю, сайловдан ўтмай қолишса: «Хўў, эсингиздами, ўзим айтувдим-ку сизга, ариза-париза, илтимос қилиб, зўрға бўшаб олдим. Нафсиламбир гапни айтганда, бизга ҳам смена керак-да! Одам — одамку, бетўхтов ишлай берса, ҳатто, темирдан ясалган машина ҳам бузилади!»— дейди. Утган ҳафта шаҳар советининг сессияси бўлиб ўтди. Қудратилло яна ўз жойида қолди.

— Буларнинг ҳаммаси эҳтиёти шарт гаплар эди, дегин?!

— Ҳа, бу тоифа эҳтиёти шарт гаплар ҳар сафар шаҳар совети сайлови олдидан такрорланади!

— Демак, бу эҳтиёти шарт гап — сиз, хотинлар орасида ҳам бўлиб ўтибди-да?

Хотиним энди очик истеҳзо билан кулди-да, қўшиб қўйди.

— Бу эҳтиёти шарт гап, ҳатто, болаларимиз орасида ҳам бўлади!

ТАШВИШЛИ СОВҒА

Ҳар йили одатим бўйича шаҳримиз иссиғидан қочиб, айни саратоннинг қизигида отпускага чиқардим. Бу йил ишхонамда иш кўпайиб кетиб, мўлжалдаги пайтда отпускатегмади. Бошлиқларимдан хафа бўлиб, тўрт-беш кун тумтайиб юрдим. Уйда ҳам қош-қовоғимдан қор ёғди шекилли, хотиним кечки овқат маҳалида шундай деб қолди:

— Адаси, кўп зикра одамсиз-да. Ҳар нарсага бир қучоқ қуруқ ўтиндай лов этиб ёнаверасиз... Нима қипти, отпускатегмади ой олдин, икки ой кейин — ишқилиб тегса бўлдимми?— Хотиним бир дақиқа сукут этгач қўшиб қўйди.— Бу йил ҳам ўғлингиз олдига тушиб ўтасизми?

— Ҳа, албатта! Даволангани, ванна олгани ҳар йилгидек Железноводскка бормоқчиман. Кетаётиб, Москвага, ўғлинг олдига, невараларимни кўргани тушиб ўтаман.

— Менам шуни сўраяпман-да!

Қисқаси, ҳа ҳу деганча икки ой ҳам ўтиб, каминага отпускаи тегди. Чамадонлар йиғиштирилиб, сафар анжомлари аллақачоноқ шайлаб қўйилган эди. Тўғри, ёлгон бўлмасин, фақат анави донғи оламни тутган анвойи шакар палак қовун совғаларни олиш, кетиш кунига қолдирилган эди.

...Уҳў. Шу яқин орада қовун бозорига тушганмисиз?! Бай-бай, бу жониворларнинг ҳар бири нақ кўчқордай келадия-я?! Нима, бу йил қовун йилими, а?! Мунча хили кўп, рангини, вазнини айтинг!.. Кун бўйи бозор айланиб томоша қилсангиз кўзингиз тиниб, юриб чарчайсиз!

...Алҳол, мана поезд купесидаман. Хотиним инқиллаб синқиллаб ҳар бири боя айтгандай кўчқордай келадиган қовунларни яшиқларга жойлади. («Менга беринг, ўзим жойлай» десам, «Йўқ, Сиз заха қилиб қўясиз!»— деб кўнмади). Кейин ёнимга ўтириб, Москвада кимга қайси бирини совға қилиб беришим тўғрисида узундан узоқ гапирди.

...Москва перронида ўғлим кутиб олди. Яхшиям кутиб олди, бўлмаса, бу қовунларни ердан узолмай Қозон вокзалида қолиб кетарканман... Уйга етиб олгач, қовунларни хотиним айтгандек расамати билан қўни-қўшниларга улашиб чиқдик. Энг зўри — ўғлимнинг энг яқин қўшниси — Отахони Николай Петровичга тегди. Уйда, ўғлим ихтиёрида яна уч-тўрт қовун қолганига қарамай у биронтасини болаларига сўйиб бермади. Унинг бу қилигидан ранжиб, сабабини сўрадим.

— Дада, жуда қизиқсиз-а,— деди у оҳиста,— Сиз ахир нақ уч ярим минг километр йўл босиб, шундай ноёб, шундай тансиқ совғани олиб келасизу уни бирон нозик меҳмон олдида сўймай, манави ҳеч ниманинг маънисига бормайдиган жўжа-хўрозларга сўйиб берайми?!

— Э, барака топкур, мен ахир, буларни шу сен айтган жўжа-хўрозларга олиб келганман!..

Кўнмади, баттол.

Эртаси мен санаторийимга жўнаб кетдим.

Бай-бай, отпускаи кунларининг қисқалигини айтинг, кўз очиб юмгунча ўтса-кетса-я?! Бу орада уйга бир неча мактуб ёзиб жавобини ҳам олдим. Лекин, Москвага, ўғлимга хат йўллаб бирон оғиз жавоб олмасам бўладими?! Тааж-жуб, ўғлимнинг бунақа одати йўқ эди-ю», дейман ўзимга ўзим.

Санаторийдан тўғри Тошкентга жўнаб кетмоқчийдим,

лекин, дил қурғур қўймади — ўғлинг олдига тушиб ўт, балки бирон кориҳол юз бердимиз?!

...Москвага учиб келдим, ташвиш остида қолиб кетдим. Ўғлим ҳам, келиним ҳам, невараларим ҳам — касалхонада эмиш... Вой тавба-эй, бу нима кўргулик, а?! Ўғлимнинг қўшниси — ҳар келганимда узоқ отамлашиб ўтирадиган, ўғлим Отахони — Николай Петровичга учрашдим. У: «Э, Сизми, келинг, мана уйнинг калити» деди-да, қўлимга бир шода калит берди.

Шу куни мен Николай Петрович билан магазинга кириб, бозорга тушиб, пакет ҳозирлаб касалхонага жўнадик.

— Отахон, болаларингизнинг ҳаммаси...— деб қолди метрода Николай Петрович,— касалхонада-ю, лекин, турли бўлимларда... Ҳаммалари заҳарланиб қолишди... Мен ҳам икки ҳафта ётиб олдим...

— Йўғ-эй, бу нима деганингиз?

— Ҳа, ўша Сиз олиб келган совға — ташвишли совға чиқиб қолди... Қовунларингиз ҳам бор бўлсин... У ёқда, ўз юртингизда аҳвол қалай, қовун еб касалхонада ётганлар кўпми?

...Мана бир ҳафтадан ошди, Москвадаман. Уйга сим қоқиб, кампирга: «Бир озгина Москвада томоша қилиб юрибман», деган мазмунда хабар қилдим. Ишхонамдан «Ўз ҳисобимга» отпусқа олганман. Ҳар куни касалхонага қатнайман. Ишқилиб, тез орада тузалиб кетишсинда!..

ДИРЕКТОРИМИЗГА РАҲМАТ

Узингиздан қоладиган гап йўқ: одамнинг ёши бир жойга боргани сари тез-тез бетоб бўлиб тураркан. Шу десангиз, бирон врач қўлига тушиб қолсам борми, бўлди, бир ўзимдан бир талай дард-касал топади. Тўғри, оёғимдаги бод қақалим, қон босими илгаридан бор. Каминалари бешинчи қаватда истиқомат қиладилар. Чиқишда уч марта, тушишда зинада икки марта тўхтаб, дам олиб, нафасни ростлаб оладилар...

Мени кўрган врачлар худди бир-бирлари билан маслаҳатлашиб олгандай:

— Сизнинг касалларингиздан битта букет ясаса бўларкан!— дейишади.

Чиндан ҳам бу дардлар роса тинкамни қуритди, пархез деган миждов нарсга ғоят жонимга тегди...

Кечирасизлар, азага келган кампир ўз дардини айтиб йиғлайди, деган эканлар. Мен ҳам танамдаги дард-ғуборимни сизларга айтиб, кўнгил ёрдим. Чунки...

Чунки, камина мана чорак асрдан ошибдики, заводимиздаги конструкторлик бюросида хизмат қиладилар. Ҳаммаси бўлиб бўлимимизда саккиз киши ишлаймиз лекин, тез-тез бир-биримиз билан жўғиллашиб турамыз. Бунинг боиси — бўлимимиздаги енгил машина. Ҳар биримиз машинага хўжайинлик қилишга, иш орасида ўзимизнинг ҳам «баъзи юмушларимиз»ни битириб келишга ҳаракат қиламиз.

Қиссадан ҳисса, ойлар, йиллар шундай ўта борди.

Яқинда денг, завод директори «конструкторлик бюросига фақат заводдаги ишлар юзасидангина машина берилсин» деб буйруқ чиқарди.

Шундай қилиб биз машинасиз қолиб, ҳамма ишга ўз холича — ким пиёда, ким троллейбус, автобусда келадиган бўлди.

Энди, кун ора бозорга тушиб у-бу нарса ҳарид қилиб, уларни машинага босиб уйга олиб келадиган лойиҳачимиз ҳам бозор-ўчар ишларини, билмадим, йиғиштириб қўйдими ёки хотини, ўғил-қизлари зиммасига юкладими?

Қатта лойиҳачимиз жуда болажон одам. Ўз болаларини она товукдай па-палайди... Қизини десангиз, жонидан ҳам яхши кўради. Ҳатто, баъзи машина теккан кунлари ўзи заводга пиёда келсаям қизини мактабига элтиб қўярди! Билмадим, севимли қизалоқ шу кунларда мактабига қандай қатнаётганикин?

Энди ўзим тўғримда гапирсам, аввалига машина йўқлигини унча ҳис қилмадим. Ишхонам уйимдан уч бекат нарида бўлганидан эрталаб тураману соф ҳаво, текис асфальт йўл — ўн беш минутга қолмай заводга етиб оламан... Ойлар ўтиб, қиш бошланди. Агар қор-ёмғир ёғиб, йўл юришининг пича қийинлашганини ҳисобга олмаганда ишимиз юришиб кетди. Аввало, бўлимдагилар билан ўзаро ғалва мутлақо барҳам еди. Энг муҳими...

Ҳа, энг муҳими, мен ўзимни енгил ҳис қила бошладим. Заводга илк бор пиёда борганимда икки-уч жойда тўхтаб, дам олиб, қарийб бир соатда етиб келувдим. Энди бўлса, боя айтганимдай ўн беш минут ўтар-ўтмас мен ишхонадаман!.. Бешинчи қаватга ҳам бирон марта тўхтамай, дам олмай йиғитлардай диканглаб, чопқиллаб чиқиб, чопқиллаб тушадиган бўлдим.

Энг муҳимининг яна бир муҳими шуки, мана олти ой ўтиб боряпти, мен врачларимни кўрмайман. Дард-ғуборларимдан мусаффо бўлдим! Бир вақтлари «ичим аптека бўлиб кетган»ди. Ҳозир қўлимга дори ушламайман! Шундай танамга ўйлаб қарасам, менинг сон-саноксиз дард-касал-

ларимдан директоримиз халос этибди! Нега десангиз, машина минмай, ҳаётимнинг бари очиқ ҳавода ўтди, дардларимдан халос бўлдим...

Шу туфайли, эрталаб ишга келиб, ечиниб, тўғри директоримиз олдига кириб бордим.

— Раҳмат, ўртоқ директор! Мергина эмас, Сиздан менинг бутун бола-чақам, хотиним жуда миннатдор! «Директорингиз йиллаб докторлар тузатолмаган бутун дардларингизни бир йилга қолмай тузатиб юборди. Жуда барака топкур одам эканлар!» — деб хотиним бир кунда ўн марта Сизни тилга олади.

Бу сўзларни директоримиз сал ҳайрон бўлиб эшитди. Гап нимада эканини ҳали илғамади шекилли.

— Нима деяпсиз, қанақа хотин, қанақа дард?— деб юзимга тикилди.

— Мен илгари бир касалванд одам эдим,— ётиғи билан тушунтира бошладим мен.— Бир йил муқаддам, эсингиздами, бизнинг бўлимимизга машина бермаслик тўғрисида буйруқ бердингиз...

— Иш юзасидан машина олиб турибсизлар-ку?

— Тўғри, иш юзасидан олиб турибмиз. Гап бунда эмас. Мен... биз... ҳалиги... ҳозир очиқ ҳавода пиёда юриб, бутунлай соғайиб кетдим. Раҳмат сизга ўртоқ директор!.. Шуни айтгани кирувдим.

Шу чоқ стол устидаги тўртта телефондан биттаси жиринглаб, директоримиз трубкани олди.

— Эшитаман, ўртоқ министр! Ҳа, худди шундай, ҳозирми? Хўп бўлади!.. Ҳозир бораман!— трубкани жойига қўяркан менга деди:— Яхши. Бошқа гапингиз бўлса кейин киринг, гаплашамиз.

Шу суҳбатдан кейин орадан, икки ҳафтадан мўлроқ вақт ўтди. Бир куни эрталаб, одатдагидай кийиниб, бешинчи қават зинасидан чопқиллаб пастга тушсам подьездимиз ёнида машина турибди.

— Ҳа, Юсуфбек, салом,— шоферимиз ёнига келдим,— эсон-омон юрибсизми? Нима гап?

— Салом!— деди шофер йнгит ҳам,— гаражда: «бугундан бошлаб яна конструкторлик бюросига ишга чиқасан...» дейишди. Сизни олиб кетгани келдим.

Заводга бора боргунча ўйлаб бордим. Директоримиз олдига кириб, соғайиб кетганим учун раҳмат, деб ташаккур айтганимни киноя, истеҳзо деб тушундимикин? «Машина керак эмас, раҳмат»ни, «машина керак!» — деб билдимми?!

Ҳамкасабаларим ўз иш жойига эканидан билдимки, уларни ҳам машина ишга олиб келган...

— Бугун қизимни мактабига олиб бориб, машина Сизга сал кечикиб борди, кечирасиз,— деди қизини жонидан ортиқ севадиган катта лойиҳачи.

— Менга қаранглар, агар шу топда иш бўлмаса, менга ярим соатга рухсат беринглар, мен лип этиб бозорга тушиб чиқаман,— деди лойиҳачи ҳамкасабам.

Мен ҳозиргина ойдан тушган одамдай лом-мим демай лол ўтирардим.

* * *

Орадан яна бир неча ой ўтди. Одатдагидай эрталаб кийиниб пастга тушдим. Учинчи қават зинасида бир тўхтаб олдим. Подъездда одатдагидай Юсуфбек кутарди.

— Салом!— деди шофер мени судралиб тушаётганимни кўриб.

— Салом, Юсуфбек,— дедим мен ҳам машинага оҳиста ўтирар эканман,— поликлиникага ҳайданг!

ТАНИШМИШ...

— Э, салом ошна, кўришмаганимизга минг йил бўлиб кетгандир дейман!— деб узун қўлларини ҳавони қучаётгандай ёзди новча, кўк шляпали киши йўлкада сал семизроқ ўртоғига рўпара келиб.— Қалай, ишларинг қалайдан ўтиб, кумушга айланганми дейман, куз офтобидай жа кўринмай кетдинг!— Новча бир қадам орқага чекиниб, бошини сал чапга қийшайтириб, ўртоғига кулимсираб тикилди.— Оббо сен-эй, юзларинг хўрознинг тожидай қип-қизил, демак ишларинг миҳдек бўлса керак! Шундайми! Қойил, қойил! Қани, нима янгиликлар бор, гапирсанг-чи, Салим!

Салим ака болалардай беозор кулди-да, «Нима ҳам дейман», дегандай елкасини қисди.

— Ўзингнинг оғзинг қулоғингда,— деди сал фурсат жим тургач Салим ака,— чамаси ишинг...

— Ҳа, нимасини айтасан, менинг ишим беш, ошиғим олчи! Янги хўжайиним билан қаймоқман! Шу десанг, орамиздан қил ўтмайди. Ҳар куни биргамиз. Ош есак бир-биримизга илиниб, ярим соат манзират қиламиз: ўртада жонивор илик совиб қолади. Бирор ёққа борадиган бўлса, менсиз бир қадам жилмайди. Бутун бозор-ўчар ишлари ҳам менинг елкамда. Хўжайин тушмагур жуда ғалати одам-да, ҳатто бир кулча кир совун керак бўлсам менга айтадилар, ўзим харид қилиб бераман. Иннайкейин-чи, Салимжон, шу

десаңг боланинг отасига ўхшашида ҳам ҳикмат кўп экан! Хўжайиннинг дадалари бирам яхшики, бай-бай-бай, ширин сўзлиги, камтарину камсуханлиги, одамнинг иззат-икромини жойига қўйишга асти тараф йўқ! Гоҳо, у кишига шундай қараб тураман-да, қани энди бир чақмоқ қантдай чой билан ичиб юборсам, дейман!

— Сен у кишининг ўзларини танийсанми!

— Ия, сени қара-ю, саволингдан латта ҳиди келади-я! Танишлик ҳам гапми, апоқ-чапоқмиз, мингта офтобда нон-қатиқ еганлардан яқинроқмиз! Хўжайиннинг ўзлари бизга ишга янги келган пайтларида мени кабинетларига чақирдилар. Шундай кириб борсам тўрда оппоқ соқоли худди кўкрагига тушадиган нуроний бир чол ўлтирибди. Дарров билдим: хўжайиннинг оталари! Ўзлариям бир-бирларига шундай ўхшаш, шундай ўхшашки, икки томчи сув дейсан! Шу бўлди-ю, биз хўжайиннинг дадалари билан ҳам улфат бўп кетдик. Ўртада менга қийин бўлди. Нега дейсанми! Ўзинг мундоқ дўппингни ерга олиб ўйла! Мен гоҳ хўжайиннинг, гоҳ дадаларининг улфатлари ичига тушиб қоламан. Хўш, хўжайиннинг улфатлари ҳаммаси казо-казо одамлар, ўзларига ўхшаган хўжайинлар. Ёлғиз менгина — пешка! Гоҳо, «хўжайин қўйинг, тенг тенги билан деганлар, мен чиқиб кетай» десам, шундай тиззамдан босиб ўтқазиб қўядилар. Қолиб кетаман...

Энди, дадаларининг улфатлари эса ҳаммаси ўзларига ўхшаган қариялар. Энг ёшлари менинг катта бувамга тенг келади. Яна улар ичида олақарғаси мен бўлиб қоламан. Шунда секин ковушимни тўғрилаб, жуфтакни ростлай десам дадалари енгимдан тортиб «ўтир!» дейдилар. Яна қолиб кетаман. Дадаларининг ўзлари хўп олтин одамда! Тенглари йўқ, чунки...

Шу палла булар ёнидан жиккаккина, чўққи соқол бир чол ўтиб қолди. У ўтиб кетаётиб Салимжонни кўриб тўхтади. «Э, уста!» деб у билан қўл олиб кўришди. Салимжон ҳам илиқ сўрашди. Ҳол-аҳвол, бола-чақа тилга олинди. Кейин чол қайрилиб ўз йўлига кета бошлаган эди, бундан таажжубга тушган Салимжон:

— Ия, сизлар кўришмайсизларми!— деб хитоб қилди.

Уларнинг ҳар иккиси ҳам тараддудда қолишди. Новча, шляпали:

— Танимаган одам билан кўришиш одатим йўқ,— деб эринибгина қўлининг учини узатди.

— Сиз-чи, Карим ака! Сиз ҳам бу кишини танимайсизми!?— сўради Салимжон чолдан.

Чол «биринчи кўришим» дегандай бошини қимирлатди.

— Бўлмаса танишинглар,— деди тантанали овозда Салимжон ва ўзи новча, шляпали киши томон ўтирилди:— бу киши ўша сиз апоқ-чапоқ бўлган, жонажон танишингиз, хўжайинингизнинг оплоқ соқоллари кўкрагига тушган дадалари — Карим ота бўладилар!

— А! У?!— деди новча.

Агар биз икки кишилашиб ушлаб қолмаганимизда у лўн этиб ариққа тушиб кетарди...

СКАМЕЙКА

Йўл ёқасидаги скамейкани одамлар ўраб олишган эди. Бу скамейка менга яхши таниш — кундуз кунлари ҳамсоя пенсионерлар йиғилишиб, бир-бирларининг сўзларини бўлиб, нақ ўн еттинчи асрдан то шу бугунгача эшитган, кўрган, билган воқеа ва ҳодисаларни гаплашиб ўтиришади. Кечга яқин, ҳавонинг тафти босилиб, сал салқин тушганда невараларининг аравачаларини ғилдиратиб чиққан биби-холалар уни эгаллашади... кеч кириб, қоронғи тушгандан то ярим кечагача ишқу розини айтган билан тугамовчи жуфт-жуфт йигит-қизлар билан банд бўлади.

Шу топда скамейка на сербахс пенсионерлар, на сергап биби-холалар, на серроз йигит-қизлар билан банд эди! Скамейка томон юрдим. Одамзотнинг феъли азалдан маълум: тўртта одамнинг тўпланиб турганини кўрдими, бўлди, уларнинг олдига бормай, нима гаплигини суриштирмай ўз йўлига ўтиб кетмайди. Камина ҳам бундан мустасно эмас...

Даврага келиб қўшилиб, скамейкада шалвираб ўтирган бир одамга кўзим тушди. У худди «мана ҳозир тўкилиб кетаман» дегандай гоҳ у томон, гоҳ бу томон чайқалиб, қисилиб кетаётган хира кўзларини каттароқ очиб, тепасида ўзига қараб турган одамларга термулди, чамаси ҳеч кимни танимай, бировга бир нима демай яна пинакка кетарди. Гоҳ мувозанатини йўқотиб ёнидаги дарахт танасини қучоқлаб олар, бир лаҳза қимир этмай қоларди.

Шу чоқ скамейка ёнида турган одамларнинг кўзи йўлқадан ўтиб кетаётган милиция сержантига тушиб қолди. Ҳамма бирдан ҳаракатга кирди. Похол шляпали бир киши сержант орқасидан югурди:

— Уртоқ старшина, тўхтаг!— унга етиб олди ва скамейка томон ишора қилди:— Аनावини турқини қаранг! Итдек ичибди! Масг хумпар! Тагин шаҳарнинг қоқ марказида-я! Дарҳол йўқотиш керак уни! Уят! Номус-ку!

Унинг сўзини скамейка атрофида турган бошқа одамлар

ҳам қизгин қўллаб-қувватлашди. Чор тарафдан ғазабли, нафратли, айбловчи луқмалар ёғилиб кетди:

— Бу қандай безорилик!..

— Айниқса, кўчамиз ҳуснини, қолаберса шаҳримиз кўркини бузиб турганини айтмайсизми?

— Дарҳол ҳушёрхонага жўнатиш керак. Бўлмаса ҳали замон жанжал кўтариб, йўловчиларга ташланади бу!..

— Ҳамиятимизга тушган қора доғ!

— Уртоқ милиционер, йўқотиш керак уни!..

Ноилож қолган милиционер шунча гап, шунча ундовдан кейин ўз йўлидан қайтиб, маст одам олдига келишга мажбур бўлди. Мен уни танирдим: исми — Жобир, фамилияси — Бобоев. Милиция органларида кўп йиллардан бери хизмат қилиб келади. Худди шу бугун, шу топда унинг хизматда эмаслигини ҳам яхши билардим. Бобоев хизмат соати бўлмаса ҳам маст одам ёнига келиб, уни уйғотди. Қаерда туришини, адресини сўради. Афсуски, маст аллақачон «пишиб» ўтирганидан бирон маънилик гап айтмади.

Шундан кейин Бобоев шляпали одам ва унинг тарафдорлари тазйиқи остида уни «ҳушёрхона»га жўнатиш учун катта йўлга тушиб машина ушлай бошлади. Худди шу фурсатда Бобоев қўлини катта портфелли, тилла кўзойнак таққан, савлатли бир одам ушлади:

— Ҳой биродар, тўхтаг! Нима қияпсиз асти? У сизга нима ёмонлик қилди? (Савлатли одам скамейкада энди ярим ёнбошлаб ётган мастга ишора қилди) Ахир, у маст бўлсаям жим ўтирибди-ю! Мўмин-қобил гражданин экан. Ичган бўлса ўзининг пулига ичган! Ҳозир ким ичмайди дейсиз? Ёки сиз ичмайсизми? Ичасиз!..

Ноилож қолган милиция сержанти Жобир Бобоев тараддуд ичида яна скамейка ёнига қайтиб келди. Унинг бутун вужудидан, кўринишидан ўзини йўқотиб қўйгани, нима қилишни билмаётгани яққол сезилиб турарди.

Энди, турганларнинг кўпчилиги маст ёнини олиб, милиция сержантини «талаб» кетишди.

— Бизда милициянинг ўзи шунақа! Бирон одам сал маст бўлса, жим ўтирса, ҳеч кимга тегмаса ҳам, бари бир ушлаб кетишади! Хулиганлар муштлашган жойда уларнинг қорасини ҳам кўрмайсиз!

— Тўғри, тўғри гап!

— Мана, хўш, бу одамнинг кимга зиёни тегди? Ҳеч кимга!

— Арининг ҳам инига чўп тиксанг, чақади-да!..

— Уртоқ сержант, кетаберинг, бир гап бўлса ўзимиз

кафил!— гўё ҳамма айтилган гапларга якун ясагандай деди кўзойнакли киши.

Шунча гап, шунча ундовдан кейин Бобоев мастни ҳам, унинг тарафдорию рақибларини ҳам ўз ҳолларига қўйиб, йўлига қараб кетди...

Скамейка атрофида бир нафас жимлик чўкди. Милиционер кетиши билан биринчи бўлиб похол шляпали киши, кўзойнакка «таъна тошларини ёғдириб» жўнаб қолди. Унга икки-уч киши эргашди.

Кўзойнакли маст ёнига чўкди:

— Ҳой ука, менга қара,— унинг елкасидан оҳиста туртди.— Уйинг қаерда? Қатта турасан?

— Милиционер кетди. Айтабер, олиб бориб қўямиз!— гап қўшди унинг ёнида турган иккинчи ҳомий.

— Айт, уйинг қаерда?

Маст алланима деб ғингшиди-да, кўзойнакни ҳам, ёнидаги ҳомийни ҳам итариб ташлади. Кўзойнакли киши: «Бошлаган ишимни охирига етказай» дедими, яна мастга тармашиб, ҳадеб уйини, иш жойини суриштирарди. Бу гап хийла фурсат чўзилди. Скамейка атрофида кишилар давраси бир неча бор алмашинди. Биров келиб, биров кетарди.

Халқ орасида «текин томоша» деб ном олган томошанинг зўри орадан чамаси чорак соат вақт ўтиб юз берди. Ароқ оғизга чивиндек учиб кириб, қайсар филдек чиқади деганлари шу бўлса керак.

...Сонсиз-саноқсиз туртки, тергов, сўроқ, ёпишиш, осилиш жонига тегдими, маст киши бирдан ўрнидан турди. Сал гандираклаб, чайқалиб турганига қарамай кўзойнакка олайиб тикилди, аввалига болахонадор қилиб қотириб бир сўкди-да, кейин кутилмаганда... қулочкашлаб чунон туширдик, кўзойнакли чалқанчасига ағдарилди...

У ўрнидан туриб учиб кетган кўзойнагини қидираб экан, кўчани бошига кўтариб, бақира бошлади:

— Милиция борми? Қаёққа қарайди у? Хулиганлар дастидан дод! Қачонгача безорилар халққа озор беради? Қани тартиб? Қани милиция?!

АЪЗАМТОЙНИ ЕТАКЛАБ...

— Дам олиш кунни яқинлашгани сари ташвишим орта бошлайди. Дам олиш кунни бўлдими, мазза қилиб уйда ҳордиқ чиқариб ётмай ерга урсанг кўкка сапчийдиган ўғилчани — яъни Аъзамтойни, Аъзам бойваччани ўйнатишим, қаёққадир олиб боришим керак. Шу десангиз, дам олиш кунни арафасида иккимиз ўртамизда қизиқ бир баҳс бўлиб ўтади.

Мен ишдан қайтиб келиб, портфелимни қўйиб, ечиниб-
нетиб улгурмай Аъзамтой мени ниҳоятда жиддий қиёфада
сўроққа тутади:

— Дадавой, бу отдих қаёққа борамиз?

— Дам олиш куни келаверсин-чи, бир гап бўлар...

— Йўқ, унақаси кетмайди! Қаёққа боришимизни ҳозир
айтасиз?

— Қаёққа бўларди, ҳайвонот боғига борамиз-де!

Аъзамтой беш панжасини букиб, бир нафас нималарни-
дир ҳисоб қилиб чиқади-да:

— Ҳайвонот боғига тўрт марта борганмиз...— деб тўрт
бармоғини кўрсатади.

— Бўлмаса, кинога олиб борайми?

— Қандай кино бўларкан?— катта одамлардай жиддий
сўрайди Аъзамтой.

Мен газеталарни титкилаб, уларда шу куни ва эртага
бўладиган кинофильмлар номини топаману аммо, икки кун
кейин бўладиганини биронтасини излаб тополмайман. Ни-
ма учундир улар тўғрисида ёзилмас экан... Сўнг ноилж
қолиб, телефонда суриштира кетаман. Ниҳоят, ёнгинамиз-
даги кино-театрда дам олиш куни болаларга қўйиладиган
фильм отини бир амаллаб билишга муваффақ бўламан.
Ўғилча эса:

— Фуу...— деб бурнини жийиради.— Бу киноингизни
беш марта кўрганман. Нима бўлишини битта қўймай ай-
тиб берайми? Бир дам олиш куни...

— Бўлди, бўлди, бўлмаса, циркка борамиз!

— Вой, манави кишимни қаранг, циркка ўтган отдихда
бордигу... Янами?!

Шундай қилиб, жанжал ва баҳс орасида навбатдаги
дам олиш куни ҳам етиб келди. Мен Аъзамтойга:

— Ке, ўғлим, бугун ҳеч қаёққа бормай қўя қолайлик,—
дейишимни биламан, қўллариди чўмич, ошхонадан Мали-
каи Дилором чиқиб келсалар бўладими?! Юришларини айт-
майсизми, худди денгиз тубидаги крабга ўхшаб ёнбош
юриш қилиб чиқиб келдилар...

— Вой, шўргинам қурсин, пешонангиздаги яккаю ягона
ўғлингизни ҳафтада бир мартагина мундай қўлидан етак-
лаб, кўчага олиб чиқиб ўйнатиб келсангиз осмон узилиб
ерга тушадими?— Хотиним овозини бир парда кўтарди.—
Ё, манави телевизор ўлгурдан кўнгил узиб чиқиб кетолмай-
сизми?

— Йўқ, бошқа зарур ишим бор эди-да...— Энди жавоб-
га оғиз жуфтлаган эдим.

— Биламан ўша зарур ишингизни, эрталабдан-кечгача

диванда ётволиб газет титасиз...— деб сўзимни бўлди.— Яхшиям ўғлингиз битта, анави Адол холамларга ўхшаб, ўнта болага она бўлсам борми...

Қарасам, Маликаи Дилоромнинг гаплари борган сари газақ олиб кетяпти. Ҳозироқ, ўғилчани етаклаб кўчага ра-вона бўлмасак, дам олиш кунининг расвоси чиқадиган... Мен индамай ўғилчага пальтосини кийгизиб, кўчага чиқиб кетдим.

Катта кўчага чиқиб, бир оз юргач, тўхтадим.

— Хўш, Аъзамтой, энди нима қиламиз?

— Кетдик.

— Қаёққа?

— Э, юраберинг. Хув ана, қаранг-а, қизиқ жойга ўх-шайди. Одамлар кулиб чиқяпти-ку?..

Дарҳақиқат, мундоқ назар солиб қарасам, аллақандай ойнавандли бинога одамлар кириб, нима учундир хурсанд чиқишяпти...

— Бўпти, бизнинг ҳам кирганимиз бўлсин!— ўша томон қараб Аъзамтойни етакладим.

Хона ичи кенг ва ёруғ эди. Ҳаммаёқда турли-туман тошойна-ю, ялтироқ буюмлар. Одамлар ҳар бири олдида тўхташар, синчиклаб кўришар, маслаҳатлашар, нима учун-дир кулишар эди...

Мана, нақ одам бўйидек келадиган бир тошойна. Аъзам-той унинг олдига келди-ю... қиқирлаб кула бошлади. 'Мен «нима гап экан?» деб дарҳол унинг ёнига югурдим. Катта тош ойнада бир вақтлари циркда томоша кўрсатадиган дароз Пат билан пакана Паташон дегаң артистлар бўлар-ди — ўшалар аксини кўрдим. Мен дурустроқ тикилдим. Ав-валига, жаҳлим чиқди, кейин беихтиёр кулиб юбордим. Тошойнадан бақрайиб қараб турган Пат билан Паташон эмас, мен билан Аъзамтой эди...

Бошқа ойна ёнига ўтдик. Бу ерда ҳам биз ўзимизни таниёлмай қолдик. Мен машҳур дароз Гулливирга, Аъзам-той эса Донкихотга ўхшаб, бўйимиз чўзилиб бино шифти-га тегиб турганга ўхшарди...

Учинчи катта тошойна олдида биз ота-бола ўрнига, Мирзачўлнинг бўз ерида етилган қулинг ўргилсин кучоққа сиғмас икки тарвуз тошойнага сиғмай, афсонавий бир те-па ҳосил этганди...

— Қаранг, дада, шундай ажойиб кулгили жойлар бор экан-у, тагин сиз «ҳеч ёққа бормаимиз» дейсиз-а?!

— Бундай кулги хоналари бир вақтлари истироҳат боғ-ларида бўларди. Мен уларни йўқолиб кетган, деб юрардим.

Қисқаси, ота-бола хурсанд бўлиб, энди кулгихона эши-

ги томон юрган эдик, бизни нотаниш бир йигит тўхтатди. У жуда мулойим илжайр ва бизга илтижо назарида боқарди:

— Хўш, Мулла ака, Сизларга ёқдими?

— Яхши, яхши, ҳамма нарса ёқди. Роса кулдик.— Оғзимнинг таноби қочиб дедим мен. Кўнглимга: «Бу ерда ҳар ким кўриб бўлгач бирон яхши фикр айтиши ёки ёзиб қолдириши керакдир-да» деган ўй келиб, дедим:— Яхши, жуда яхши ўйлабсизлар... Одамлар учун дам олиш кунига яхши совға бу!.. Ҳатто, болалар ҳам хурсанд бўлишяпти, тўғрими Аъзамтой?

— Ҳа, мазза қилдик.— Сўзимни маъқуллади Аъзамтой ҳам.

— Ундай бўлса...— Йигит қўлига қалам ва чек дафтари олди.— Қайси бирини танладингиз?

— Нимани қайси бирини?— ҳайрат ичида йигитдан сўрадим.

— Нимани бўларди мебельларимизни-да!— Йигит чеҳрасидаги боятдан бери барқ уриб турган мулойим кулги бирдан сўнди.— Товба, нима бало, мен билан ҳазиллаш-япсизми? Кап-катта одам-а?!— Унинг жаҳли чиқа бошлади.— Сал кам бир соатдан бери мебель танлаб, у буюмдан бу буюмга ўтдингиз, ўз оғзингиз билан жуда хурсандмиз, дедингиз, мамнун кулдингиз, ота-бола маъқуллаб завқландингиз... Росаям зўр жиҳозлар экан, деб мақтадингиз... Пул чиқаришга гал келганда, ориниб, ўзингизни гўлликка сол-япсиз! Эй, Сизни қараңгу... Ҳазил ҳам эви билан-да!.. Сатқайи мебель кетинг-е, чўнтагингизда ҳемирингиз йўғ-у, яна харидор бўлганингизга ўлайми?! Тавба!..

АВЛИЕ

Қўшнимни маҳалламиздагилар «Авлиё» деб атай бошлаганларига ҳам мана бир талай вақт бўлиб қолди. Унинг асли исми шарфи нима, ҳамма аллақачонлароқ унутиб юборган. Назарингда, у билмаган нарса йўқдай... Расмана авлиё... Айниқса бақамти келиб, гаплашишга тўғри келиб қолганда нима учундир юрагингни ҳовучлаб, алла нимадан хавотир олиб турасан киши... у ичингдаги сирингни кўриб, билиб тургандай гапида ғалати маъно, кўз қарашида сирли шама, ҳатти-ҳаракатида сени ер билан яксон қилувчи, асло рад этиб бўлмайдиган киноя, урғу, илмоқ сезасан. Унинг юриш-туришидан ҳам у ёлғиз сени ёки менигина эмас, балки бутун-бутун ташкилот ёки идоранинг сир-асорини ипидан-игнасигача яхши биладигандай тасаввур қо-

лади одамда... Қиссадан ҳисса, у ўзини ер тагида илон қи-мирласа биладиган одам қилиб кўрсатади...

Шундай бўлса ҳам ажаб эмас. Чунки, қачон қараманг, у бирон идоранинг ишидаги нуқсон ёки шу идора ходи-мининг камчиликлари тўғрисида «тегишли ташкилотлар»-га унинг ўз таъбири билан айтганда «Сигналлар» ёзади — энг қизиғи шуки, у гап кетаётган ана шу идорада ишламай-ди, ишлаган ҳам эмас...

...Қайси куни эрталаб ишга кетаётиб, тўсатдан унга дуч келиб қолдим. Уйимиз эшиги худди аввалдан маслаҳатла-шиб қўйгандек бир маҳалда очилди. Ростини айтсам, у би-лан гаплашишга қилча тоқатим йўқ. Лекин, бир сафар шо-шиб турганимда унга «Салом» бермай ўтган эканман, нақ беш ой худди прокурорга сўроқ бергандай унга сўроқ бер-дим... Минг бор узр сўрагандирман, қани энди ундан қуту-либ бўлса?! Канадай ёпишди қўйди. Шу бўлди-ю, уни кўр-ганда тиззаларим қалтирайдиган, юрагим орқасига тортиб кетадиган бўлиб қолди. Кўчада узоқдан қорасини кўрсам ўзимни одамлар панасига оладиган бўлдим. «Эй худо, иш-қилиб кўриб қолмасин-да!..» деб худодан тилайман. Шу воқеадан кейин авлиёнинг кўнглини бир кўтариб қўйишни дилимга тугиб бирон қулай фурсатни, хонаси келиб қоли-шини пойлаб юрдим. Тез орада хонаси келиб қолди.

Аллақандай байрам арафасида, қайси байрамлиги ҳо-зир эсимда йўқ, ишдан келиб, ювиниб-тараниб кечқурун унинг эшигини тақиллатдим. Ўзимни ҳар ҳолда унинг ол-дида айбдор деб сезардимда... Орадан сал ўтмай эшик очи-либ, новчадан келган, бошига малла ранг шляпа кийган Авлиё чиқиб келди. У ташқи кўринишидан худди қалпоқли узун миҳга ўхшарди. Мен унга қараб тиржайиб (зўраки тиржаяётганимни ўзим ҳам сезиб турибман), унга қўл узат-дим. Овозимга шод-хуррамлик оҳанги бериб:

— Қиёматли қўшнижон, сизни келаётган байрам би-лан чин қалбимдан табриклайман!— дедим.

Бу гапни эшитиб, Авлиё бирдан жиддий қиёфага кирди. Узатилган қўлим ҳавода муаллақ қолди. У икки қўлини биқинига тираб, фожиавий артистдай йўғон овозда:

— Хўш, бу билан нима демоқчисиз?— деди.

Чин сўзим, агар деворни ушлаб қолмаганимда ёнимда-ги ариққа лўп этиб тушиб кетардим... Шу бўлдию ҳеч ким-ни байрам билан табрикламайдиган бўлганман.

...Шундай қилиб, эшикдан Авлиё билан бир маҳалда чиқдик денг.

— Салом, салом қўшнижон,— деганимни биламан. У:

— Хўш, нима учун сиз икки марта менга «Салом!» дейсиз? Нима мен сизга маҳаллангизнинг домла имомимайми?—деб жеркиб берса бўладими?!

Мен ҳангу манг орқамга бурилиб, уйимга кириб кетаётган эдим, у:

— Тўхтанг, қаёққа?— деди. Енимга келиб, қўлтиқлаб олиб, катта кўчага бошлади.

Ноилож битта-битта қадам босиб катта кўча томон кетдик.

— Кеча район маориф бўлимида бўлган эдим,— оҳиста, айна маҳалда сирли оҳангда гап бошлади у.— Шу десангиз РайОНОнинг раҳбарлари бюрократлашиб, тўралашиб кетибди. Мана, шунинг бари сигнал...— Авлиё қўл тиқиб пальтосининг ички чўнтагидан бир даста газета олди. Унинг қаватида бир талай қоғоз дўппайиб кўринди. У қоғозларни бир шапатилаб қўйди-да, яна эҳтиётлаб қўйнига урди.

Биз катта кўча бошига етганимизда:

— Ҳозир қаёққа кетяпсиз?— деб сўрадим. Ҳозир шу саволимдан ҳам бир ишқал чиқармаса яхши эди, деб жоним ҳалак эди.

— Қаёққа бўларди, ОблОНОга-де, у ерда сигналларга эътибор қилишмаса министрликка чиқаман!— деди у «министрликка» сўзига алоҳида ургу бериб.

Иккимиз кўчамиз бошида икки тарафга қараб кетарканмиз, мен ўзимни шундай енгил сездимки, назаримда елкамда Памир тоғи турган экан-у, шу топда уни олиб ташлашгандай бўлди...

Қуни кеча Авлиёни бир нашриётнинг узун, нимқоронғи коридорида кўрдим. У деворий газета олдида ғоят жиддий қиёфада турар, синчиклаб ҳар бир сатрни ўқир ва дам-бадам ўқиганларини қўйин дафтарларига ёзиб олар эди...

Э, мана гап нимада?! Демак, эрта-индин «тегишли ташкилотга» нашриёт ишларидаги камчиликлар тўғрисида ҳам сигнал борар эканда!.. Авлиёни район соғлиқни сақлаш бўлимида, деворий газета ўқиб турганида кўриб: «Бечоранинг бирон яқин одами бетоб ётган экан-у, шунга шифо излаб яхшироқ доктор юборишларини сўраб келибди-да», деб ўйлаган, унинг деворий газета ўқишига мутлақо эътибор бермаган эдим. Маълум бўлдики, Авлиё ўз таъбири билан айтганда, «сигналлари»ни идорама-идора юриб, уларнинг коридорларида санқиб деворий газеталардаги танқидий материаллардан олар, йиғар, жамлар, пиширар экан!..

Сиз: «Бу нарсанинг унга нима кераги бор? Бундан муддао, манфаат нима?» деб сўрарсиз. Мен ҳам шу жумбоқ тўғрисида кўп бош қотирганман. Охири, унинг ҳар бир

«сигнал»дан ўзига албатта улуш чиқаришининг гувоҳи бўлганман. У иши ўнг келмай, керак нарсасини ундиролмасагина ўша «сигнал» бор идорадан бир поғона юқоридаги идорага чиқади.

...Ўтган йили кузда Авлиё эшиги тагига бир юк машинаси келиб тўхтади. (Қўшни бўлганингдан кейин кўргинг келмаса ҳам кўрар экансан!) Шофер билан бир забардаст йигит машинадан саржин ўтин тушира бошладилар. Бу яқин орада Авлиёнинг ўзи кўринмасди. Мен ўтин тушираётган йигитлардан қўшним уни неча пулга олганини сўрадим. Йигитлар олдин бир-бировларига қарашди, кейин:

— Бе... Пул қаёқда, завхозимиз устидан қўшнингиз кўлида сигнал бор эмиш. Бир машина ўтин элтиб берсанг, сигнални йиртиб ташлайман, дебди. Шунини олиб келдик...— деди.

...Хурматли ўқувчи, сиз ҳам ўз ишхонангиз коридорига чиқиб қаранг, деворий газетангиз олдида Авлиё турган бўлмасин тагин?!..

МУНДАРИЖА

С. Михалков. Сами Абдуқаҳҳор ҳақида 3

МАСАЛЛАР

Еғоч қошиқ билан Нон	7
Қундузлар ва Айиқ	7
Гулзор билан Ғумай	8
Олинган мажбурият	9
Саратоннинг сариқ кунда	10
Оддий справка	10
Бола ва Уткинчи	11
Бўри инда	11
Туя билан Қўй	12
Болта билан кетмон	12
Этикдўз (А. С. Пушкиндан)	13
Бурганинг сирри	14
Жийрон билан Бўри	14
Қалам билан Қоғоз	15
Ургимчак билан Чивин	15
Айиқ — Ваъзхон	16
Дарё билан Жилға	17
Амалдор Читтак	18
Така билан Эчки	18
Бодринг билан Қовун	19
Лаганбардорнинг хавотири	20
Узун тил	20
Қуён билан Қирпи	21
Дарахт ва Болта	21
Қундузой билан Бўрсиқбой	21
Икки хат	23
Қизгин муҳокамадан сўнг	23
Қаламуш билан Сичқон	24
Раҳбар — Хўроз	25
Юлқа билан Қалин	26
Хижолат	27
Қумри қиссаси	27
Урок, Чалги ва Комбайн	28
Олим Ғоз	29

Арслон ҳақида	30
Гул билан Тувак	31
«Оқила» (Д. Беднийдан)	32
Совлиқ Қўй ва Улоқ	32
Булбул ва Гул	33
Шолғом билан Гармдори	34
Қундузлар орасида	34
Иза бўлмай десанг	35
Булбул билан Олашақшақ	36
Булбул ва Қурбақа	37
Айиқ билан Хўроз	38
Сигир билан Эшак	38
Икки мақтанчоқ	39
Оққуш, Чўртон балиқ ва Қисқичбақа (И. Криловдан)	40
Тулки билан Хўкиз	40
Табиб билан Бемор (С. Тоҳирзодадан)	41

ШЕЪРИЙ ФЕЛЬЕТОНЛАР

Бўларкан-у	42
Икки бошлиқ	42
Меҳмон келганда	43
Раис ва Қалдирғоч	43
Эҳ, болакай!	44
«Уйда бўлинг!»	44
«Ердам...»	45
Афишалар	47
Дугоналар	47
Ростини айтди	48
Ферманинг сири	48
Ота ва Уғил	48
Маданият жонкуяри	49
Соғлар ва Доглар	50
Фанда янгилик	51
Меҳмонлар ва Нуқсонлар	52
Бекатда	54
Икки сотувчи	55
Янги йилда	55
Бозор ва озор	56
Кино кўратуриб	57
Она билан Уғил	58
Самовот ва Тилсимот	59
Нодир китоб	60
Бемор ва Доривор	60
Донми ё Сомон?	61
Чопон тутарлар	61
«Сўз бошқа-ю...»	62
Ҳисобнинг боши	64
Илиқ учрашув	64
Аччиқ дори	65
Афанди мот бўлди	66
Танқиддан қутилишнинг сири	66
Бир идора кўчди	67
Энг узоқ чапак	67

Ғалати тўй	68
Эр-хотин	69
Жанжалнинг сабаби	70
Ҳайкал ёнида	70
Икки учрашув	71
Бир ошхонада	72
«Кўрсатма йўқ...» (С. Олейникдан)	73
Билса чин	74
Ола, Қора ва Говмиш	75
Олақол	76
Шоир, Рассом ва Муҳаррир	77
Ҳақоратми?	78
Қўшним ҳақида қисса	78
Ғойиб ва Сойиб	80
Йўли топилди	81
Ремонт қиссаси	82
Таниш аёл	83
Қилмиш-қидирмиш	83
Автор ва Китобхон	85
Қордан қутулиб ёмғирга...	85
Олма ва Вакиллар	87
Билағон	88
«Янги» ходим	89
Бир музейда	90
Характеристика	91
Уста	92
Баҳс	93
Ҳўнаб гапирсанг ҳам...	94
Тўйлар муборак!	95
Муҳим масала	96
Ношир ташвиши	96

ЧЕТ ЭЛЛАРДАН ҚАЙТИБ

«Қуёш ўлкасида...»	98
Дори муаммоси	98
Ажаб салон экан	99
Хўжайин нима девди?	99
Сартарошхонада	99
Кутилмаган тантана	100
Нон дўконида	100
Белград кўчасида	101
Полиция хроникаси	102
Аэродромда	102

ҲАЖВЛАР, ҲАЗИЛЛАР

Таксичи ва Йўловчи	104
Шодликнинг сабаби	104
Виставкада	105
Айтиб қўймагин!	105
Ходимларнинг ташвиши	105
Бебаҳо уй	106
Эпчил ошиқ	107

«Одобля» бола	107
Уйицоқ ва Конфет	107
Ярим кечада	107
Янги бойвачча	108
Ремонтчилар	108
Энг яхши совға	109
Оила қувончи	109
Йигит билан Қиз	110
Колхоз клубида	110
Устоз билан Шогирд	110
Ишга олишмади	112
Бобо билан невара	112
Яқин йўл ҳам бўладими?!	112
Кинонинг сири	113
«Мутахассис...»	114
Хавотир	115
Эсланмаган одам (С. Михалковдан)	115
Трамвайдаги кулги	115
Изоҳнинг ҳожати йўқ	116
Қўшниллар	116
Қулай жой	116
Рашк	117
Туш	117
Ютуқ	118
Феруза нега хурсанд?	118
Телефон будкада	119
Студентлар орасида	119
Узоқ яшаш сири	119
Ишончли манба	119
Дардга даво	120
Ҳаммага керак	120
Она билан бола	121
Қутлов	121
Шафтоли	122
Бутун сотаман	123
Ота тили	124
Роман ва штат	124
Узим ҳақимда	124
Энг яхшиси	125
Поездда	125
Топоғон бола	126
Гап бугдойда экан	126
Тўғри ҳисоб	127
Кўникиш ёмон	127
Фойдали тақлиф	128
Қизиқ савол	128
Холиқ минбарда	129
Соқол ва маҳорат	129
Экишням билсайдинг	130
Сўзда ва амалда	130
Қўшиб айт, ука!	131
Афсус	131
Қумри холанинг ғалати иши	131
Шонли қирқ йил	132
«Болалар дунёси...»	134
Қолган ишга қор ёғар	134